

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

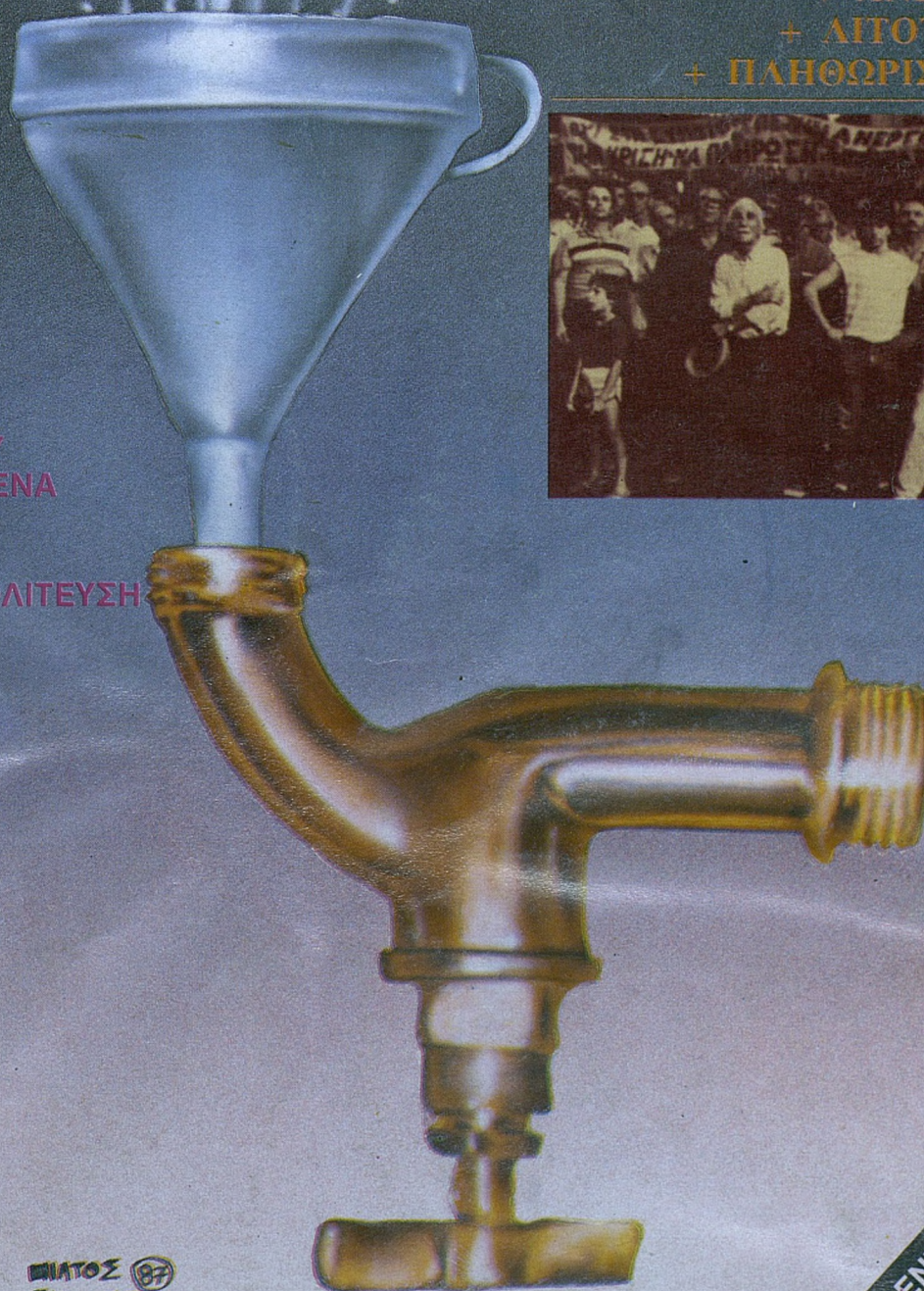
αντι

Περίοδος Β', τεύχος 337, Παρασκευή 16 Ιανουαρίου 1987

Δρχ. 100

Ο σφυγμός της αγοράς χτυπά ελληνικά:

+ Φ.Π.Α
+ ΕΝΟΙΚΙΑ
+ ΑΝΕΡΓΙΑ
+ ΛΙΤΟΤΗΤΑ
+ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΥΠΟΥ
- ΑΙΗΤΖ ΚΑΙ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ
- ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΠΡΑΞΗ
- Μ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ
- Η ΠΟΛΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

ΜΙΑΤΟΣ 87
ΣΚΟΥΡΑΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
ΓΙΑΝΝΗ ΜΠΑΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 - τηλ. 36.02.007

ΚΡΑΤΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ 1986

Αλέξανδρος Κοτζιάς

ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΗ
ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Αλέξανδρος Κοτζιάς

ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΗ
ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Η Ελλάδα, δεν σταμάτησε να γεννάνει δημιουργούς. Ο αντιπροσωπευτικότερος ίσως των καιρών μας είναι ο πολυβραβευμένος ποιητής, μυθιστοριογράφος, δραματογράφος και ανώτατος κρατικός υπάλληλος, Αλέξανδρος Καπάντας. Το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών τιμά με ειδικό εορτασμό τα σαράντα χρόνια της καπανταϊκής προσφοράς στα Γράμματά μας. Το εικοσιτετράωρο αυτού του πανηγυρισμού παρακολουθεί ο αναγνώστης στη **Φανταστική Περιπέτεια** μυθιστόρημα αφιερωμένο στην πνευματική αλκή του τόπου μας.

Αλέξης Πανσέληνος

Αλέξης Πανσέληνος

Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΛΗ

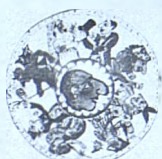
Ο Νότης Σεβαστόπουλος τελειόφοιτος Λυκείου ετοιμάζεται για εξετάσεις σε ανώτερη σχολή και διαδίδει το αγαπημένο του κόμικς. Στην πραγματικότητα κρατάει έναν καθρέφτη απέναντι στο πρόσωπό του: η φανταστική ιστορία προμαντεύει την τύχη που θα έχει ο ίδιος, ο αναγνώστης.

Μέσα από διαρκείς αντιστροφές των ειδώλων και από κρυμμένες αναφορές, το μυθιστόρημα του Αλέξη Πανσέληνου αναπτύσσει δυο παράλληλους κόσμους που φαινομενικά είναι ξένοι αλλά στην ουσία αποτελούν όψεις του ίδιου νοσμήματος.

Γιάννης Κιουρτσάκης

ΓΙΩΝΝΗΣ ΚΙΟΥΡΤΣΑΚΗΣ

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ
ΚΑΙ
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ ΚΑΙ
ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

Ένα βιβλίο για τη γιορτή και το γέλιο που αποκτά σε κάθε σελίδα νέες διαστάσεις.

Μέσ' από ένα συναρπαστικό ταξίδι στην κωμική παράδοση πολλών λαών και ιστορικών χρόνων, ο συγγραφέας αποκαλύπτει την εορταστική ρίζα του πολυεθνικού γελοιοποιού και τελικά ψηλαφεί το νεοελληνικό πρόσωπο πίσω από το προσωπίδιο του Καραγκιόζη.

Μια καινούρια ματιά στο λαϊκό θέατρο και στη νεότερη Ελλάδα που είναι συνάμα μια πρόταση για την προσέγγιση της κουλτούρας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΚΩΣΤΑ ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

Η
ΑΠΟ-ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΣΗΜΕΡΑ;

ΔΟΚΙΜΙΟ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗ ΝΟΤΙΑ ΕΥΡΩΠΗ

ΕΞΑΝΤΑΣ

Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ

Περίοδος Β'
• Χρόνος 14ος
• Τεύχος 337
Παρασκευή 16 Ιανουαρίου 1987
δρχ. 100

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. ΔΕΔΕΣ	
Φ.Π.Α. και Οικονομία	10
ΑΝ. ΕΡΓΑΤΙΚΟΣ	
Πολιτική και συνδικαλιστικό κίνημα	12
ΒΑΓ. ΓΙΑΧΝΗΣ	
Νέα περίοδος στην πολιτική ζωή	16
Γ.Φ.	
Η κρίση στο ΚΚΕ εσ.	18
Γ. ΜΠΑΝΙΑΣ	
«Δεν θέλουμε κόμμα-σημαία»...»	18
Ι. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ	
Ενιαίος φορέας της Αριστεράς	21
ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ	
«Έφυγα από την "Πρώτη" γιατί...»	22
Μ. ΧΡΥΣΟΥ	
Οι Έποικοι στην Κύπρο	24
ΑΜΑΛΙΑ ΒΑΝ ΧΕΝΤ	
Η Άγκυρα προσφέρει λύσεις	25
ΣΤ. ΔΗΝΑΙΟΣ	
Για την πρωτοβουλία του	
Μ. Θεοδωράκη	26
Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ -	
Σ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
Εξαιτίας της ταραχής	27
Δ. ΠΛΟΥΜΠΙΔΗΣ -	
ΣΤ. ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ	
Ουτοπία και Πραγματικότητα	28
Α. ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΣ	
AIDS: Φόβος πάνω από την πόλη	30
Γ. ΚΑΥΚΙΑΣ	
Οι απεργίες στη Γαλλία	32
ΧΡ. Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ	
ΠΟΛΩΝΙΑ: Όταν η εξουσία διαφωνεί	
με την πλειοψηφία της κοινωνίας	34
ΣΤΕΦΑΝ ΜΠΡΑΤΚΟΦΣΚΙ	
Κάτι νέο πρέπει να γεννηθεί...	36
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ	
Σπαράγματα πολλαπλών αναγνώσεων	
στην ποίηση του Μ. Αναγνωστάκη	42
ΑΛΚΗ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ - ΝΕΣΤΟΡΟΣ	
Πολιτιστική ταυτότητα	46
ΤΕΤΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ	
Τρία μηνύματα, μία ιδεολογία	48
Γ. Η. ΧΑΡΗΣ	
Είναι γάτα; Είναι γάτα;	49
ΕΦΗ ΣΤΡΟΥΖΑ	
Περί των σχέσεων και των θέσεων της	
Τέχνης	50
Χ.Γ.Λ.	
Το χρηματιστήριο της Τέχνης	51
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΒΕΪΚΟΥ	
Η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής	52
Δ.Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ	
Νησίδες Πολυτονικού	54
ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ΑΝΤΗΝΩΡ	
Τέσσερις διαψεύσεις...	4
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ	
ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ	8
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	9
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	40
ΕΞΩΦΥΛΛΟ: ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ	56

Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ του συνόλου των μισθωτών μιας χώρας (και μάλιστα τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα) δεν είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Σε άλλες εποχές του εργατικού κινήματος αποτελούσε το «μεγάλο όνειρο» των επαναστατών, την κορυφαία πράξη ταξικής σύγκρουσης προς την κυρίαρχη αστική τάξη. Στην Ελλάδα του 1987 αποτελεί μια ακόμη κραυγή ενάντια στην οικονομική πολιτική μιας κυβέρνησης που θέλει να ονομάζεται σοσιαλιστική, και που έφθασε στην εξουσία επικαλούμενη τα συμφέροντα και χάρη στην υποστήριξη όσων στις 15 Ιανουαρίου απήγγησαν και διαδήλωσαν εναντίον της.

ΙΣΩΣ για πρώτη φορά να συμβαίνει κάτι τέτοιο στην ιστορία των χωρών του καπιταλιστικού κόσμου και το ΠΑΣΟΚ θα μπορούσε δικαιολογημένα να είναι περήφανο για το επίτευγμά του —αλλά βιάστηκε πολύ να περηφανεύεται αδικαιολόγητα για ανύπαρκτες «πρωτιές» τους πρώτους μήνες που βρέθηκε στην εξουσία. Προσπάθησε βέβαια όσο μπορούσε ν' αποφύγει την τωρινή ανεπιθύμητη πρωτιά, επιβάλλοντας μέσω των δικαστηρίων τον κομματικό του έλεγχο στην ΓΣΕΕ, αλλά δεν τα κατάφερε. Βρίσκεται λοιπόν απομονωμένο, στριμωγμένο στη γωνία, περιμένοντας μ' αγωνία τη σωτήρια θαυματουργή κίνηση του Προέδρου του.

ΑΝΤΙ ΟΜΩΣ για την αναμενόμενη μεγαλειώδη και ανατρεπτική της προϊούσας στήψης κίνηση βλέπουμε συγκυριακά σχέδια αντιπερισπασμού, όπως αυτά για τα ενοίκια, ή νεφελώδεις υποσχέσεις παροχών (επίδομα 25.000, έλεγχος των τιμών, πολιτικά δικαιώματα δημοσίων υπαλλήλων) που στόχο έχουν να καλλιεργήσουν μικροελπίδες και να εξοικονομήσουν κάπως τη δυσάρεσκεια. Υποσχέσεις αμφίβολης αποτελεσματικότητας ακόμη και για τον εξαιρετικά βραχυπρόθεσμο στόχο τους να μειώσουν τη συμμετοχή στην απεργία της 15ης Ιανουαρίου, γιατί δεν αρκούν, όχι ν' ανατρέψουν τη συνολική εικόνα, αλλά ούτε καν να αντισταθμίσουν το τέχνασμα τού μη συνυπολογισμού του ΦΠΑ στην ΑΤΑ.

ΕΛΑΧΙΣΤΟΙ βέβαια πιστεύουν πως η κυβέρνηση θα αναγκαστεί να υποχωρήσει κάτω από την πίεση των συνδικατών και να εγκαταλείψει την πολιτική της λιτότητας. Μικρές παραχωρήσεις μπορεί να κάνει —αλλά τίποτα δεν εγγυάται πως αυτές θα ωφελήσουν τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα που κατ' εξοχήν υφίστανται τις συνέπειες αυτής της πολιτικής. Παραχωρήσεις γίνονται σ' όσους μπορούν να ασκήσουν μεγάλη πίεση —και συνήθως αυτή την ικανότητα την έχουν κοινωνικές κατηγορίες που διαχειρίζονται θέσεις - κλειδιά στην παραγωγή ή τον κρατικό μηχανισμό, ομάδες δηλαδή που ήδη είναι ευνοημένες. Δεν είναι καθόλου βέβαιο, λοιπόν, πως η τακτική των συνδικαλιστικών παρατάξεων της αντιπολίτευσης, που επιμένουν στους περισινομένους μάξιμουμ στόχους, είναι η πλέον αποδοτική —τη στιγμή μάλιστα που τόσο το ΚΚΕ όσο και το ΚΚΕ Εσωτερικού αναφέρονται πλέον στην ανάγκη προστασίας των χαμηλόμισθων εργαζομένων και είναι ακόμη περισσότερο βέβαιο πως οι όποιες κυβερνητικές παραχωρήσεις δεν δίνουν λύση στο πρόβλημα της ανεργίας που ολοένα γίνεται οξύτερο. Οι άνεργοι, όμως, ούτε συνδικάτα έχουν, ούτε, προφανώς, θέσεις - κλειδιά κατέχουν.

ΕΙΝΑΙ ΔΥΣΚΟΛΟ λοιπόν να δει κανείς ποιες διέξοδοι υπάρχουν από τη μπλοκαρισμένη κατάσταση που βρισκόμαστε. Να παραδεχθούμε άραγε πως δεν υπάρχουν και να υποταγούμε στην χωρίς προοπτικές κυβερνητική πολιτική; Πρόκειται για την ευκολότερη και χειρότερη λύση. Οι υπόλοιπες, που δεν διακρίνονται, πρέπει ν' αναζητηθούν —κι αυτή είναι η πρόκληση που θέτει σε κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις η χθεσινή Γενική Απέργια.

αντί

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

4 διαψεύσεις δεν λύνουν κανένα πρόβλημα..

ΤΕΣΣΕΡΙΣ, στη σειρά, διαψεύσεις έκανε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Αντώνης Κούρτης, τη Δευτέρα που πέρασε: 'Όχι, όχι, δεν επίκειται ανασχηματισμός... 'Όχι, δεν υπάρχει θέμα αλλαγής του εκλογικού συστήματος ή επαναφοράς του «σταυρού»... 'Όχι, όχι, δεν αληθεύει ότι ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας Κώστας Σημίτης υπέβαλε (ή προτίθεται να υποβάλει) την παραίτησή του... Και, φυσικά, δεν είναι αληθές ότι υπουργοί υπέβαλαν στον πρωθυπουργό προτάσεις για αλλαγές στις διοικήσεις των τραπεζών και των δημόσιων οργανισμών...

ΟΙ ΔΙΑΨΕΥΣΕΙΣ έγιναν παρά τις επίμονες πληροφορίες —συμπολιτευομένων και αντιπολιτευομένων— ότι ο πρωθυπουργός αναζητεί, πάντοτε, ένα «νέο πρόσωπο» και για το κόμμα, και για την κυβέρνηση, και για τον κρατικό μηχανισμό. «Ο Ανδρέας —λένε κεντρικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ— έχει πεισθεί ότι το σημερινό κυβερνητικό σχήμα δεν λειτουργεί και, προπαντός, δεν πείθει... Ο Ανδρέας επείγεται για το νέο αναγεννημένο ΠΑΣΟΚ... Ο Ανδρέας ζητεί από το Εκτελεστικό Γραφείο συγκεκριμένες προτάσεις για τη νέα δομή και τη νέα λειτουργία των καθοδηγητικών οργανώσεων»... Αλλά αν είναι έτσι, ίσως να μην έχουν άδικο οι αναλυτές εκείνοι που υποστηρίζουν ότι «ο ανασχηματισμός διαψεύδεται, αλλά αναμένεται», ότι «οι αλλαγές στις διοικήσεις δημόσιων υπηρεσιών και οργανισμών επίκεινται» (ανεξάρτητα αν θα εξαγγελθούν από τον πρωθυπουργό ή από τον αρμόδιο υπουργό), ότι «οι ανακατατάξεις στον κομματικό μηχανισμό είναι θέμα εβδομάδων, αν όχι ημερών». Όσο για τα περί «αλλαγής του εκλογικού συστήματος» ή «επαναφοράς του σταυρού», κοινή είναι η αίσθηση ότι θέματα του είδους αυτού αντιμετωπίζονται μόνο στις παραμονές εκλογών. Και ο πρωθυπουργός —μέχρι στιγμής τουλάχιστον— βεβαιώνει ότι πρόθεση έχει να εξαντλήσει ολόκληρη την τετραετία...

Η ΕΞΑΝΤΛΗΣΗ, όμως, της τετραετίας ή όχι —ακριβέστερα το ενδεχόμενο πρόωρων ή μη πρόωρων εκλογών— απέκτησε νέα κινητικότητα (ως θέμα) μετά τη συνέντευξη του αρχηγού της Νέας Δημοκρατίας Κ. Μητσοτάκη, στο πρακτορείο Ρώτερ, σύμφωνα με την οποία πρόωρες εκλογές μπορεί να γίνουν μέσα στο 1987 (με πιθανότερο μήνα τον Οκτώβριο). Κατά την πρόβλεψη Μητσοτάκη, μάλιστα, στις εκλογές αυτές η Νέα Δημοκρατία θα επιτύχει «ευρεία νίκη επί του ΠΑΣΟΚ».

ΜΕ ΤΟ ενδεχόμενο πρόωρων εκλογών ασχολήθηκαν, την περασμένη Κυριακή, αρκετοί πολιτικοί αναλυτές, ενώ, το ίδιο θέμα, σε συσχέτισμό με το μέλλον των εδώ αμερικανικών βάσεων, απασχόλησε και την Ανδριάννα Ιεροδιακόνου, από τις στήλες των *Φαίνασιαλ Τάιμς*, την Τετάρτη 7 Ιανουαρίου... Την «παράσταση», όμως, έκλεψε, οπωσδήποτε ο νέος δήμαρχος Μιλτιάδης Έβερτ, ο οποίος, σε συνέντευξή του στην *Αυγή της Κυριακής* διαφώνησε με την εκτίμηση αυτή του —μέχρι στιγμής— αρχηγού του. «Δεν πιστεύω —είπε— ότι ο κ. Παπανδρέου θα κάνει το λάθος να διενεργήσει εκλογές το 1987». Και αυτό για τους εξής λόγους: Πρώτον, γιατί σε περίοδο λιτότητας (με πάγωμα μισθών, κ.ά.) καμιά κυβέρνηση δεν πάει για εκλογές. Δεύτερο, γιατί η κυβέρνηση δεν έχει συμφέρον να προκηρύξει πρόωρες εκλογές, με νωπό ακόμα το κλίμα που δημιουργήθηκε από την πτώση των ποσοστών της, στις δημοτικές εκλογές.

Τρίτο, γιατί παρεμβαίνει το «μεγάλο θέμα της υπογραφής τη συμφωνίας για τις βάσεις, που πιστεύω ότι θα γίνει το 1987». Τέταρτο... πέμπτο...

ΑΛΛΑ Ο ΝΕΟΣ δήμαρχος Αθηναίων δεν περιορίστηκε (μόνο στο θέμα των πρόωρων εκλογών. Στάθηκε και σε πολλά άλλα σημεία, όπου διαφορίζεται με τον αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας. Ο κ. Μητσοτάκης —είπε— έχει, σαν αρχηγός, ορισμένα προτερήματα... Αλλά είναι ο άνθρωπος της αμεσότητας (εμπλέκεται, δηλαδή, με τα προβλήματα της καθημερινότητας) και γι' αυτό δεν μπορεί να δει μακροπρόθεσμα, σε αντίθεση με τον Παπανδρέου, ο οποίος είναι ο κατ' εξοχήν άνθρωπος των στρατηγικών συλλήψεων, ασχέτως πώς και αν τις εφαρμόζει. (Η περικοπή αυτή, σε μετάφραση, θα μπορούσε να διατυπωθεί ως εξής: Καλός ο Μητσοτάκης όταν χειρίζεται θέματα καθημερινής τριβής, αλλά μειονεκτεί σε θέματα στρατηγικής).

ΟΠΩΣ ΗΤΑΝ ΦΥΣΙΚΟ, η συνέντευξη Έβερτ προκάλεσε πολλούς αντιπερισπασμούς μέσα στους κόλπους της Νέας Δημοκρατίας. «Πού το πάει ο Έβερτ;» —ήταν ένα από τα ερωτήματα ηγετικών στελεχών του κόμματος, λίγο προτού γνωσθεί (το απόγευμα της Δευτέρας) ότι ο αρχηγός κάλεσε τον δήμαρχο για μια «τετ-α-τετ» συνεργασία, διάβαζε *εξήγηση*. Στο μεταξύ, η *Καθημερινή* φρόντισε να κωδικοποιήσει τις «ουσιαστικές αποστάσεις» —όπως τις χαρακτηρίζει— ανάμεσα στην ηγεσία της Νέας Δημοκρατίας και τον Μ. Έβερτ. Κατά την *Καθημερινή*, λοιπόν, η θέση Έβερτ διαφοροποιείται σε τρία σημεία από τις θέσεις και την τακτική που ακολουθεί ο Κ. Μητσοτάκης: α) Εκλογές μέσα στο 1987 δεν γίνονται με μόνο λόγο τη φθορά του ΠΑΣΟΚ, β) Η ασκούμενη από τη Νέα Δημοκρατία αντιπολιτευτική κριτική δεν μπορεί να επιβάλει στον Α. Παπανδρέου πρόωρες εκλογές, μέσα στο 1987, γ) Το «κόστος απομακρύνσεως του ΠΑΣΟΚ από την εξουσία» δεν είναι λόγος για να είναι μειωμένη η ένταση της αντιπολιτευτικής κριτικής. Σκληρή αντιπολίτευση δεν σημαίνει κατ' ανάγκη πολιτική όξυνση.

F-16: Τι είδους αντισταθμιστικά οφέλη;

ΑΛΛΑ Η περασμένη Δευτέρα, δεν ήταν μόνον ημέρα κυβερνητικών διαψεύσεων, αλλά και υπογραφής μιας σημαντικής σύμβασης: της αγοράς από τη χώρα μας των 40 μαχητικών αεροσκαφών F-16, αξίας 1,6 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Το γεγονός —με τη βοήθεια των τριών κατασκευαστριών εταιριών, της *Τζένεραλ Νταϊνάμικς*, της *Τζένεραλ Ηλέκτρικ* και της *Ουέστινγκχάους*— «προεβλήθη καταλλήλως» (κατά την έκφραση ανώτερου αξιωματικού της αεροπορίας), από την τηλεόραση, που ανέμιξε την τελετή της υπογραφής της συμφωνίας με ένα πλούσιο τηλεοπτικό προπαγανδιστικό υλικό που έδειχνε εικόνες από την ικανότητα ελιγμών ή το φορτίο βομβών ή την ευστοχία των F-16, κτλ.

ΩΣΤΟΣΟ, από κυβερνητικής πλευράς, έλειψαν —για πρώτη φορά ίσως...— οι υψηλοί δοξαστικοί τόνοι. Ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας, Κ. Σημίτης, μάλιστα, όχι μόνο δεν μίλησε για «καταπληκτικές επιτυχίες» (που, συνήθως σημειώνει η κυβέρ-

νηση), αλλά, αναφερόμενος στα αντισταθμιστικά ωφελήματα (όφφσετς) της σύμβασης, τόνισε ότι τα αποτελέσματά της, για την ελληνική οικονομία, «επαφίενται στην ικανότητά μας να εκμεταλλευθούμε τις ευκαιρίες που δημιουργούνται με τη συμφωνία».

ΟΙ «ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ», ωστόσο, φαίνεται να είναι ιδιαίτερα περιορισμένες. Οι τρεις κατασκευάστριες εταιρίες ανέλαβαν να ιδρύσουν στην Ελλάδα μια «εταιρία ανάπτυξης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων», με κεφάλαια 50 εκατομμύρια δολάρια, η οποία —εκτός των άλλων— θ' αναλάβει, κάτω από ορισμένους όρους, τη συμπαραγωγή ορισμένων μερών των F-16, σε συνεργασία με την ΕΑΒ και την ΕΒΟ. Αλλά αν κάτι φαίνεται να προβληματίζει τον Κ. Σημίτη (ίσως και την ηγεσία της πολεμικής αεροπορίας) είναι ότι η αμερικανική πλευρά εμμένει στη θέση ότι όσα από τα προτεινόμενα προγράμματα δεν πραγματοποιούνται «λόγω αδυναμιών απορρόφησης της ελληνικής οικονομίας», θα εκπίπτουν, κατά την αξία τους, από το ύψος των αντισταθμιστικών ωφελημάτων, για τα οποία υπάρχει δέσμευση.

ΜΕ ΑΛΛΑ ΛΟΓΙΑ: Με δεδομένη την αδυναμία της ελληνικής οικονομίας να καταστρώνει ή ν' απορροφά προγράμματα (όπως έγινε και γίνεται με τα κοινωνικά προγράμματα της ΕΟΚ, λ.χ.), δεν είναι λίγοι οι σχολιαστές εκείνοι που πιστεύουν ότι ένα μέρος τουλάχιστον, από τα αντισταθμιστικά οφέλη των τριών εταιριών, θα εξανεμισθεί, όσο και αν η κυβέρνηση ενδιαφέρεται για την εισροή κεφαλαίων, που τοποθετούνται στο πλαίσιο κάποιας γενικότερης (ή στενά «αμυντικής») ελληνοαμερικανικής συνεργασίας. Κατά τα άλλα, ο «Ριζοσπάστης» δεν παρέλειψε, με την ευκαιρία της υπογραφής της συμφωνίας, να επαναλάβει ότι η αγορά του αιώνα «υποθηκεύει την οικονομία της χώρας και για τις επόμενες γενιές και χαλκεύει νέα δεσμά εξάρτησης», ενώ η «Αυγή» περιορίστηκε να χαρακτηρίσει «περιορισμένα και αβέβαια τα αντισταθμιστικά οφέλη από την αγορά των F-16».

Τα συμβαίνουντα στο χώρο της Αριστεράς

Η «ΑΓΟΡΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ» (ενώ, 48 ώρες πριν, ένας 25χρονος φαντάρος πέθαινε, στη σκοπιά του, από το κρύο...), η αντιπαλότητα Μητσοτάκη - Έμπερτ (που ήλθε ν' αντικαταστήσει την άλλοτε «δελφινολογία», η εκλογολογία και το κυβερνητικό άγχος για ένα «νέο, αναγεννημένο ΠΑΣΟΚ», δεν ανέστειλαν τις εξελίξεις ή διεργασίες ή «κατολισθήσεις» στους κόλπους της Αριστεράς ή της «πέραν του ΠΑΣΟΚ Αριστεράς» —όπως την αποκαλούν οι φιλοκυβερνητικοί αναλυτές.

ΚΑΙ ΣΕ ό,τι αφορά το χώρο της ΕΔΑ, η «είδηση» βρίσκεται, ασφαλώς, στην απόφαση της διοικούσας επιτροπής («τάση Κατριβάνου») να εκλέξει για πρόεδρο του κόμματος τον δήμαρχο Υμηττού Ανδρέα Λεντάκη και ν' αποκηρύξει (ως «παρασυναγωγή») τη συνδιάσκεψη που προετοιμάζει η «τάση Γλέζου». Από την πλευρά της η «προσωρινή επιτροπή» της ΕΔΑ («τάση Γλέζου») καταγγέλλει την «τάση Κατριβάνου», χαρακτηρίζοντας την εκλογή του Ανδρέα Λεντάκη σαν «άλλοθι» για την προώθηση ακατανόμαστων «σκοτεινών σχεδίων». Κατά τα άλλα, με την ανάληψη, από τον Μανώλη Γλέζο, των καθηκόντων του ως κοινοτάρχη της Απειράνθου και την κατάληψη της θέσης του, στη Βουλή, από τον Δημήτρη Διαμαντίδη (ΠΑΣΟΚ), η ΕΔΑ δεν έχει πλέον κοινοβουλευτική παρουσία, πράγμα που λύπησε όλους τους φίλους του κόμματος αυτού που κατείχε, κάποτε, στη Βουλή, τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Όσο για την εκτίμηση ορισμένων κοινοβουλευτικών ότι «η διάσπαση της ΕΔΑ θα ενισχύσει το νέο φορέα που προωθεί το ΚΚΕ Εσωτερικού» (ήδη 14 στελέχη της ΕΔΑ Θεσσαλονίκης θεωρούν «ιδιαιτερα ευνοϊκές» τις συνθήκες για τη δη-

μιουργία του νέου κόμματος της ανανεωτικής αριστεράς), απομένει να επιβεβαιωθεί καθώς η νέα ηγεσία Λεντάκη φαίνεται να πιστεύει ότι «ο νέος φορέας δεν μπορεί να είναι ένα κόμμα στο οποίο ζητείται η ένταξή μας».

ΣΤΟ ΧΩΡΟ πάλι του ΚΚΕ Εσωτερικού, ο γραμματέας του κόμματος Λεωνίδας Κύρκος είναι αποφασισμένος να προχωρήσει «στην κατεύθυνση που έχουμε αποφασίσει, στο 4ο συνέδριο, για το νέο κόμμα της Ελληνικής Αριστεράς, χωρίς να δεχθούμε κανενός είδους τελεσίγραφα, παρά μόνο πραγματικά δημιουργικές συνθετικές προτάσεις». Τα περί «τελεσιγράφων», αναφέρονταν φυσικά, στις πέντε προτάσεις της «τάσης Γιάννη Μπανιά», η κυριότερη από τις οποίες είναι η διατήρηση του «Κ» στον τίτλο του νέου κόμματος. Κατά την εκτίμηση του πρώην γραμματέα του κόμματος, η «διάλυση του ΚΚΕ Εσωτερικού αποτελεί ένα πολύ σοβαρό ιστορικό λάθος», ενώ από την απάλειψη του «Κ» κερδίζει έδαφος το ΚΚΕ. Στις απόψεις αυτές της «τάσης Μπανιά», ο Λεωνίδας Κύρκος απάντησε λέγοντας ότι ο δυναμισμός ενός κόμματος δεν βρίσκεται «σε ένα χρυσό κλουβί ιδεολογισμών» και ότι το νέο κόμμα θα είναι «η ελληνική συμβολή στην πανευρωπαϊκή προσπάθεια για σύγκλιση κομμουνιστών και σοσιαλιστών». Αναζητούμε —πρόσθεσε— τους καλύτερους δρόμους που «θα φέρουν σε επαφή τις επαναστατικές ιδέες μας με τις μεγάλες μάζες του λαού μας».

ΟΣΟ ΓΙΑ το ΚΚΕ, εν αναμονή των θέσεων της ΚΕ για το συνέδριο του ερχόμενου Μαΐου, οι δηλώσεις Χ. Φλωράκη για την ανάγκη δημιουργία ενός «μεγάλου αριστερού προοδευτικού συνασπισμού», ικανού να διεκδικήσει «μια εναλλακτική λύση αλλαγής στην πατρίδα μας» (διάβαζε: ικανού να διεκδικήσει ακόμα και τη διακυβέρνηση της χώρας), εξακολουθούν ν' αποτελούν «πορεία πλεύσεως». Το ερώτημα που απασχολεί, ωστόσο, όχι λίγους αναλυτές, είναι: Πώς θα πορευθεί το ΚΚΕ μετά τα ανόιγματα Γκορμπατσόφ; Και πώς θα υμνηθεί ο Γκορμπατσόφ, όταν μέχρι χθες δοξολογούνταν ο Λεονίντ Μπρέζνιεφ και οι μηχανισμοί του;

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΛΕΝΤΑΚΗΣ ΚΑΤΑ ΓΛΕΖΟΥ ΜΑΖΙ ΜΕ ΚΥΡΚΟ

Η υπό τον κ. Κατριβάνο Δ.Ε. της ΕΔΑ προχώρησε, το προηγούμενο Σαββατοκύριακο, σε εκλογή νέου Προέδρου, μετά την αποχώρηση του μέχρι προ τίνος κατόχου αυτού του αξιώματος Μ. Γλέζου. Νέος Πρόεδρος λοιπόν, ο κ. Α. Λεντάκης—ο οποίος μεταξύ άλλων, όπου να 'ναι βάζει και υποψηφιότητα για ισόβιος... Δήμαρχος Υμηττού.

Είναι λογικό, όταν ένα κόμμα διασπάται, οι επί μέρους μερίδες του να αναζητούν τρόπους οργανωτικής ανασυγκρότησης— όσο κι αν αυτή, από μόνη της, δεν πρόκειται να βγάλει τους φορείς της από το περιθώριο...

Μόλις εξελέγη Πρόεδρος ο κ. Λεντάκης άρχισαν να βαράνε γνωστά... τούμπανα. Ο νέος Πρόεδρος της ΕΔΑ δήλωσε, μεταξύ άλλων, μετά την εκλογή του, ότι «επιχειρείται διάσπαση του κόμματος» (λες και η ΕΔΑ ήταν ενιαία μετά την αποχώρηση της ομάδας Γλέζου!), και ότι η εκλογή συμβολίζει «την προσήλωσή μας στην αρχή της συλλογικής ηγεσίας και την μη αποδοχή αλλαγής του χαρακτήρα του κόμματος σε κόμμα αρχηγικό» (αυτό το είπε προφανώς, για να μην διανοηθεί κανείς να συγκρίνει την ΕΔΑ με... το ΠΑΣΟΚ, αν και ο κ. Κατριβάνος, ο οποίος τον στήριξε, δεν είναι άσχετος με κάποια κομματαρχική νοοτροπία).

Η ομάδα Γλέζου προχώρησε με περισσότερη συνέπεια στο μαρξιστικό - λενινιστικό δρόμο! Μίλησε για «φραξιονιστική ομάδα Κατριβάνου που καταχράται ασύστολα τον τίτλο και το χρήμα της ΕΔΑ» (κάτι θυμίζει, κάτι θυμίζει...) για «καιροσκοπικούς τυχοδιωκτισμούς και ύπουλα σχέδια της ομάδας Κατριβάνου» κτλ. Αναπαντώντας η υπό τον κ. Λεντάκη ΔΕ της ΕΔΑ καταγγέλλει την συνδιάσκεψη που, νομιμότητα, προετοιμάζουν οι υπό τον κ. Γλέζο αποχωρήσαντες ως «παρασυναγωγή» που οδηγεί στην «διάσπαση του κόμματος»!! Στο χορό μπήκε και η υπό την επιρροή του κ. Γλέζου Νεολαία ΕΔΑ (ναι, ναι, υπάρχει ακόμα).

Στο μεταξύ, οι μετοχές της ΕΔΑ-Λεντάκη φαίνεται να αυξάνονται καθώς στον Πρόεδρό της «έπεσε» το νόμισμα από την

πίττα της «Αυγής», κι έτσι, τώρα, η ΕΔΑ-Λεντάκη-Κατριβάνου θα μπορέσει να παίξει ρόλο στο νέο κόμμα της Αριστεράς και, στη συνέχεια, στη συμπάρταξη του ΚΚΕ με το νέο κόμμα του κ. Κύρκου. Ο τελευταίος θα προτιμούσε τον κ. Γλέζο, ίσως, αλλά αφού με χαρά θα δεχόταν πρόσκληση Γκορμπατσώφ—όπως είπε στην πρόσφατη συνέντευξη Τύπου— προτιμά πια ρεαλιστικότερα βήματα.

● Να περιμένουμε από τη Συνδιάσκεψη - Γλέζου πρόσκληση σε μονομαχία προς τον κ. Λεντάκη; Εδώ που έφτασαν τα πράγματα, μόνον αν βγουν μαχαίρια καθαρίζει η υπόθεση...

ΟΝΝΕΑ: οι γροθιές πρόγευση για το συνέδριο

«Η ψυχραιμία και η σωφροσύνη του σημερινού προέδρου της ΟΝΝΕΑ έσωσε την κατάσταση», που δημιουργήθηκε το περασμένο Σαββατοκύριακο στην προσυνεδριακή συνδιάσκεψη Αττικής της νεολαίας της ΝΔ, ύστερα από εμπρηστική ομιλία του πρώην προέδρου της ΟΝΝΕΑ Βασίλη Μιχαλολιάκου. Ως «υποδειγματικά ψυχραιμος» κατεγράφη ο Βαγγέλης Μείμαράκης, ακόμη κι από κοινοματικούς του αντιπάλους, αλλά και από «Μιχαλολιακικές επιρροές». Αυτοπτες μάρτυρες βεβαιώνουν ότι τα σοβαρά επεισόδια— «έπεσαν διάφορες ψιλές και χοντρές»— θα ήταν ακόμη μεγαλύτερα αν ο Β. Μείμαράκης απαντούσε στις προκλήσεις του αρχηγού της ΟΝΝΕΑ επί ηγεσίας Αβέρωφ. Όλοι σημειώνουν πάντως, ότι η δύναμη του Β. Μιχαλολιάκου είναι αισθητά μειωμένη κι επιπλέον «είναι φανερό ότι δρα χωρίς την κάλυψη του Ευάγγελου Αβέρωφ, γεγονός που αποσυμπιέζει τους θεωρούμενους ως οπαδούς του». Παράγοντες προσκείμενοι στην ανανεωτική τάση της ΟΝΝΕΑ τονίζουν ότι «ο Β. Μιχαλολιάκος δεν είχε να διαλέξει άλλον δρόμο εκτός από αυτόν της οξύτητας, προκειμένου να προκαλέσει πόλωση— μια και στερείται δημιουργικής πρότασης». Οι ίδιοι κύκλοι υπογράμμιζαν το γεγονός ότι «είναι απαράδεκτο αυτοί που δεν αποπειράθηκαν δεν σκέφθηκαν καν να κάνουν συνέδριο, να κρίνουν σήμερα όσους το δρομολόγησαν. Ειδικά μάλιστα, όταν οι σημερινοί τιμητές εξέφρασαν στο παρελθόν τυφλή υποταγή στις αποφάσεις του κόμματος». ... Όπως κι αν έχει το

... του Τύπου, της Τηλεόρασης, του Ραδιοφώνου...

● Ο Σωτήρης ξαναγουρίζει: Αυτό τουλάχιστον διαδίδεται από τον ίδιο τον Σ. Κωστόπουλο ο οποίος διευκρίνισε ότι θα τεθεί επικεφαλής του υπό κατασκευή νέου φορέα για τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, σε πρόσφατη εορταστική εκδήλωση. Αυτό που θεωρείται μάλλον σίγουρο, είναι η απομάκρυνση του Γ.Γ.Τ.Π. Αντώνη Κούρτη και την αντικατάστασή του από Βορειοελλαδίτη βουλευτή που θα ορκιστεί και υφυπουργός. Στο σενάριο αυτό άλλοι, διευκρινίζουν ότι πιθανόν να παραμείνει στη θέση του ο Α. Κούρτης υπό την άμεση όμως εποπτεία του υπό ορκωμοσία υφυπουργού. Η ορκωμοσία τοποθετείται μετά την ονομαστική εορτή (17 Ιανουαρίου) του Αντώνη Κούρτη.

Στην πιθανότητα πάντως να ορκιστεί υφυπουργός Τύπου, συνηγορεί το γεγονός ότι δεν έχει γίνει ανάκληση της υπουργικής απόφασης με την οποία εκχωρήθηκαν οι αρμοδιότητες για τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα στον υφυπουργό Τύπου το 1981.

● Γρήγορη ήταν η αντικατάστα-

ση του Γιώργου Σεφερτζή από τον Τηλέμαχο Χυτήρη στο πόστο του ειδικού Γραμματέα, αρμόδιου για τα γραφεία Τύπου Εξωτερικού. Το αποτέλεσμα της παραίτησης του Γ. Σεφερτζή σημαίνει συν τοις άλλοις και την επιβεβαίωση της ισχυροποίησης του κ. Σωτήρη Κωστόπουλου— να πάλι ο Σωτήρης!— που έβαλε λυτούς και δεμένους για να παραμείνουν στη θέση τους όλοι οι ευνοούμενοί του...

● Φαίνεται ότι το 1987 δεν θα είναι έτος εκλογών, αφού απ' ό,τι λέγεται η «Αθηναϊκή» αναστέλλει την έκδοσή της (ήταν προγραμματισμένη για τις 2 Μαρτίου). Τι σχέση έχουν οι εκλογές με την «Αθηναϊκή»; Έε, πώς να το κάνουμε έχουν: «Το παιχνίδι και σ' αυτές τις εκλογές θα παίζει με την αποστασία κι όποιος έχει το καλύτερο αρχείο για το '85 θα κερδίσει». Και δεν είναι λίγοι εκείνοι που γνωρίζουν ότι πράγματι η «Αθηναϊκή» έχει το καλύτερο αρχείο για τη συγκεκριμένη εποχή. Το ανησυχητικό όμως είναι άλλο— πρόκειται για την πρόβλεψη περί «αποστασίας και

'65», και τη διαγραφόμενη διάθεση για «πισωγυρίσματα» και ρεβανσισμό.

● Αντίθετα με την «Αθηναϊκή», οι «24 ώρες» του Γ. Κοσκωτά προχωρούν αταλάντευτα προς την έκδοσή τους (κάτι λέγεται για αρχές Μαΐου), αφού ο ένας τουλάχιστον των αρχισυντακτών (θα έχει τρεις) κάνει ήδη προσλήψεις. Ισχύει άραγε πάντα ο αρχικός σχεδιασμός, σύμφωνα με τον οποίο προορίζεται για διευθυντής, ο σημερινός επικεφαλής του ΕΝΑ Θ. Καλούδης και για αρχισυντάκτης (ένας από τους τρεις, πάντως όχι αυτός που κάνει ήδη προσλήψεις) ο συντάκτης του συγκροτήματος Λαμπράκη που συνεργάζεται με το ΕΝΑ ως Α. Δελής;

● Διασταυρωμένες πληροφορίες αναφέρουν ότι αίτηση για ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικού ραδιοφωνικού σταθμού έχουν ήδη υποβάλλει στους αρμόδιους φορείς εκπρόσωποι των ομίλων Βαρδινογιάννη και Κοσκωτά. Ναι, ενδιαφέρονται και για ραδιοφωνία ίσως στα πλαίσια προ-πρόνησης για την τηλεόραση...

● Πολλοί και σοβαροί θα πρέπει να είναι οι λόγοι (ανάμεσα σ' αυτούς και η συνεχής κυκλοφοριακή του πώση) που εξώθησαν το «Καλάμι» να επιλέξει την τακτική της ανοιχτής σύγκρουσης με το αρχαιότερο και εμπειρότερο του «Ποντίκι». Αν διαβάσει κανείς το πρώτο «Καλάμι» του '87 δεν έχει παρά να περιμένει την απεπιθέση του «Ποντικίου» (το οποίο πάντως στο τεύχος της 9/1) δεν είχε λέξη για την ταμπακίερα, ίσως φυσικά και να μην πρόλαβε)... Σατιροσυγκρούσεις στον ορίζοντα...

● Αξιοσημείωτη η σταθεροποίηση της «Ελευθεροτυπίας» στην τέταρτη θέση μετά το «Έθνος» τα «Νέα» και την «Απογευματινή». Το φύλλο που διευθύνει ο Σ. Φυντανίδης, μοιάζει να έχει οριστικά κερδίσει τη μάχη με την «Αυριανή» που κινδυνεύει να χάσει και την πέμπτη θέση από τον «Ελευθερο Τύπο». Χαρακτηριστική η κυκλοφορία της Δευτέρας, 5/1 όπου η «Ελευθεροτυπία» (65.165) πλησίασε σε απόσταση αναπνοής την «Απογευματινή» (67.119) και ο «Ελευθερος Τύ-

πράγμα, δεν μπορούμε παρά να υποθέσουμε ότι στο συνέδριο θα δούμε και ζωντανές σωματικές αντιπαραθέσεις απόψεων. Τουλάχιστον αυτό φαίνεται από τις προσυνεδριακές διαδικασίες.

... Έτυχε να είναι μωαμεθανοί

Από τις αρχές του 1984 το ΔΙΚΑΤΣΑ δεν έχει προχωρήσει στη διαδικασία αναγνώρισης των πτυχίων ορισμένων ελλήνων μωαμεθανών από τους νομούς Ροδόπης και Ξάνθης που είναι απόφοιτοι πανεπιστημίων της Τουρκίας. Οι ενδιαφερόμενοι έχουν καταθέσει όλα τα απαραίτητα δικαιολογητικά και τα Πανεπιστήμια από τα οποία έχουν αποφοιτήσει είναι αναγνωρισμένα από το ΔΙΚΑΤΣΑ ως ισότιμα με τα αντίστοιχα ελληνικά Α.Ε.Ι.

Είναι φυσικό οι νέοι αυτοί να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα, οικονομικά και κοινωνικά, αφού δεν μπορούν να βρουν εργασία αντίστοιχη με τις σπουδές τους. Η πρόσφατη διαμαρτυρία και η καταγγελία που έχουν κάνει σ' όλες τις αρμόδιες αρχές, αλλά και τις διεθνείς επιστημονικές οργανώσεις θα πρέπει να κάνουν τους υπεύθυνους να σκεφθούν και να αντιμετωπίσουν έμπρακτα με διαφορετική αντίληψη την περίπτωση.

Βέβαια το ΔΙΚΑΤΣΑ δεν έχει ταλαιπωρήσει μόνο αυτή τη κατηγορία νέων επιστημόνων που τυχαίνει να είναι μωαμεθανοί και να έχουν σπουδάσει στην Τουρκία. Αντίστοιχες και πολύ περισσότερες είναι οι περιπτώσεις που έχουν καταγγελθεί στο Τύπο για μια σειρά νέων οι οποίοι έχουν αποφοιτήσει από Πανεπιστήμια της Ευρώπης και της Αμερικής. Δεν είναι δυνατόν όμως να στέλνουμε νέους στο εξωτερικό, να υποσχόμαστε αναγνώριση πτυχίων με την αναγνώριση ισοτιμίας και εκ των υστέρων να μην πραγματοποιείται. Αν οι αρμόδιοι θεωρούν ότι χρειάζεται μια νέα πολιτική να αποφασισθεί, να παρθούν μέτρα, να ενημερωθούν οι ενδιαφερόμενοι και να αλλάξουν συνεπώς τα ισχύοντα έως τώρα. Αυτό όμως προϋποθέτει ότι θα λυθούν τα προβλήματα που ήδη έχουν δημιουργηθεί και θα υπάρξει από τώρα και στο εξής μια σαφής και συγκεκριμένη πολιτική που θα αλλάξει τα ισχύοντα.

Φαίνεται όμως ότι ακολουθείται η τακτική «άσε και θα δούμε». Αυτό δυστυχώς, θα πολλαπλασιάζει τα προβλήματα. Όχι βέβαια μόνο των συγκεκριμένων νέων από τη Ροδόπη και την Ξάνθη, αλλά όλων όσων θέλησαν για διάφορους λόγους να σπουδάσουν στο εξωτερικό.

πος» (53.460) την «Αυριανή» (55.110).

● Ταξική πάλη και «κυρίαρχες αντιθέσεις» επικαλείται σε άρθρο του στα «Νέα» της 5/1 το μέλος, της Κ.Ε. και αναπληρωματικό μέλος του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ Μενέλαος Γκίβαλος, προκειμένου να χτυπήσει «το σχήμα της εθνικής συμφιλίωσης». Τη θεωρία της «υποπίσης και ετερόκλητης συμμαχίας παραδοσιακής αριστεράς και ΝΔ» προσπάθησε να προπαγανδίσει ο κ. Γκίβαλος για να διαπιστώσει ότι: «Η σύγκλιση αυτή επιχειρείται μεν από διαφορετικές αφετηρίες αλλά έχει τον ίδιο στόχο: Να αποσιωπηθούν και να υποβαθμιστούν οι κυρίαρχες αντιθέσεις που διαπερνούν και καθορίζουν την πορεία του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού, ανάμεσα στην εξάρτηση...». Εκτός του ότι το κείμενο συνεχίζει επί μακρόν χωρίς τελεία, μας φέρνει στο νου, τη γνωστή (;) ρήση του πρωθυπουργού και προέδρου του ΠΑΣΟΚ: «Άσε τον Γκίβαλο να γκιβαλιζεται...!».

● Ένα από τα «ιερά τέρατα» της γαλλικής δημοσιογραφίας, ο PHILIPPE VIANNAY, πέθανε πριν

από λίγες μέρες στο Παρίσι. Συμπολεμιστής του ντε Γκώλ στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ιδρυτικό μέλος του NOUVEL OBSERVATEUR και της καθημερινής σοσιαλιστικής MATIN, ασχολήθηκε τα τελευταία πέντε χρόνια με τη δημιουργία και την ανάπτυξη της σχολής «JOURNALISTES EN EUROPE». (Στην τελευταία, που αποσκοπεί στη συνεργασία των δημοσιογράφων όλου του κόσμου και στη γνωριμία με την Ευρώπη, έχουν φοιτήσει μέχρι σήμερα 312 δημοσιογράφοι από 58 χώρες). Τέσσερις μέρες πριν πεθάνει, ο 69χρονος PHILIPPE VIANNAY, έγραψε ένα γράμμα σε όλους τους φίλους του, με το οποίο ζητούσε να ταφεί, χωρίς τιμές και επικηδείους, στην κρύπτη των εξοριστών στο Παρίσι. Το γράμμα τελείωνε όπως άξιζε σ' έναν γενναίο:

«Σας αγάπησα πολύ. Έκανα μεγάλα λάθη για τα οποία παίρνω την ευθύνη. Μείνετε ενωμένοι. Μην απορρίπτετε και μην καταδικάζετε κανένα. Μη ζείτε με τις αναμνήσεις σας για μένα. Δεν είναι καλό οι νεκροί να εμποδίζουν τους ζωντανούς».

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ο νέος δήμαρχος της Θεσσαλονίκης Σ. Κούβελας πήρε απόφαση να διαθέσει μόνον 7,5 εκατομμύρια το 1987 για τη χρηματοδότηση της Ορχήστρας της πόλης. Σημειωτέον ότι το προηγούμενο δημοτικό συμβούλιο είχε αποφασίσει, με ομόφωνη γνώμη της παράταξης του κ. Κούβελα τη χρηματοδότηση της ορχήστρας με 22 εκατομμύρια.

Δεν αποτελεί πλέον είδηση αυτό το γεγονός, αλλά κάτι που βρίσκεται πίσω από την υπαναχώρηση του δεξιού δημάρχου της συμπρωτεύουσας. Δεδομένου ότι μια τέτοια ενέργεια θα είχε πολιτικό κόστος (ήδη κατηγορήθηκε για αντιπνευματική στάση ο τώως συνδαιτημών του Γιαγκου) και δεδομένου ότι ο κ. Κούβελας δεν πρέπει να είναι βλαξ, ερευνήσαμε τις αιτίες που τον ώθησαν να αποφασίσει την περιστασιακή αυτή, που ισοδυναμεί με κατάργηση της ορχήστρας.

Σύμφωνα λοιπόν, με αποκλειστικές και τεκμηριωμένες πληροφορίες του ΑΝΤΙ, πίσω από την απόφαση, του κ. Κούβελα βρίσκεται μια εισήγηση του κ. Παπαθεμελή. Ο τελευταίος γνωστός για τις καλές σχέσεις του με πνευματικούς ανθρώπους της Αριστεράς και της Εκκλησίας, προτείνει στο νέο Δήμαρχο να ιδρυθεί ένα νέο σχή-

μα μουσικής που θα εκπροσωπεί την προσπάθεια παντρέματος της κλασικής ευρωπαϊκής παράδοσης και της ανατολικής.

Μαθαίνουμε ότι το όνομα του νέου σχήματος θα είναι «Θεσσαλονίκη 2301» και σ' αυτό θα μετέχουν πολλά γνωστά ονόματα από την Αθήνα. Μεταξύ αυτών συζητείται ο κ. Στέλιος Ράμφος ως καλλιτεχνικός διευθυντής ο κ. Διονύσης Σαββόπουλος ως διευθυντής ορχήστρας, ο κ. Κ. Μοσκόφως ως εισηγητής ρεπερτορίου και ο κ. Κ. Ζουράρης ως πρώτο βιολί, εναλλάξ με πιάνο.

Στην αρχή ο κ. Κούβελας είχε αντιρρήσεις για ορισμένα από τα ονόματα όμως μεταπεισθηκε από τον εισηγητή του κ. Παπαθεμελή ο οποίος του ανέτεινε την ανάγκη της εθνικής συμφιλίωσης και, δι' αυτής, της αναζήτησης του σύγχρονου προσώπου του νέου ελληνισμού.

Μαθαίνουμε ότι την κίνηση αυτή υποστηρίζουν και υψηλά ιστάμενοι παράγοντες της πολιτικής ζωής του τόπου.

Μακάρι λοιπόν, να κατευθυνθεί ο μεγαλειόβηλος στόχος του κ. Παπαθεμελή. Από μας ένα «μπράβο παιδιά, όλο τέτοια» είναι το ελάχιστο της υποστήριξής μας.

ΤΙ ΜΑΣ
ΚΑΝΑΤΕ ΚΥΡΙΕ ΠΡΟΕΔΡΕ..
ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ ΤΗΝ Α.Τ.Α
ΠΟΥ ΤΟΥΣ ΔΩΣΑΜΕ
.....

..ΕΙΔΕΣ ΑΝΤΡΕΑ;
ΟΤΑΝ Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΔΙΝΕΙ ΤΟ ΚΑΛΟ
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ..

...ΚΑΙ ΖΗΤΟΥΝ
ΑΠΛΟΣ ΤΟΝ ΔΙΚΟ
ΣΑΣ ΜΙΣΘΟ.!

12-1-87
του Γιάννη Ιωάννου

Στα Παιδιά της Διεύθυνσης του Γεγονους

1987. Η Ελλάδα εισέρχεται στον έβδομο ευρωπαϊκό χρόνο της και τα Αρχία του Φόρειν Όφισ —που δίδονται στη δημοσιότητα με την πάροδο της τριακονταετίας— εισέρχονται στις πρώτες καραμανλικές προδικτατορικές εκλογές του 1956.

Ο Άγγλος πρεσβευτής στην Αθήνα εκείνου του καιρού Τσαρλς Πηκ εκτιμά —σύμφωνα με τις εκθέσεις που υπογράφει— ότι χάρι στο 90% των ψήφων του στρατού, που εξασφάλισε η ΕΡΕ, το κόμμα του κ. Καραμανλή απόσπασε ακόμη 10 βουλευτικές έδρες.

Η «Καθημερινή» —που πολύ ενοχλήθηκε από τη δημοσιογραφική χρήση αυτών των εκτιμήσεων— έθεσε το ζήτημα υπόψη του τότε υπουργού κ. Γεωργίου Ράλλη ο οποίος εδήλωσε:

«Η ψήφος του στρατού υπέρ της ΕΡΕ ήταν απολύτως δικαιολογημένη. Είναι φυσικό το στράτευμα να επιδειξει ιδιαίτερη ευαισθησία σε μίαν εκλογική αντιμετώπιση της ΕΡΕ με το Λαϊκό Μέτωπο επτά μόλις χρόνια μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου».

Έθεσα —με τη σειρά μου— τις απόψεις του κ. Γεωργίου Ράλλη υπόψη του πολύπειρου και μελετημένου φίλου μου Αγαθόνικου ο οποίος περιορίστηκε στο ακόλουθο σχόλιο:

«Ο κ. Γιώργος Ράλλης έχει δίκιο. Μήπως ο πρωθυπουργός Ντιέμ, το 1955 —ένα μόλις χρόνο μετά τη λήξη του πολέμου των κομμουνιστών με τους Γάλλους στην Ινδοκίνα— δεν τιμήθηκε στο Νότιο Βιετνάμ με το 98,2% των ψήφων»;

Αυτά —είπε ο Αγαθόνικος— κάνουν οι πόλεμοι στην Ασία ή στις παρυφές της Ασίας. Ασιατικά ποσοστά στις εκλογές»...

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ. Αθηναϊκές πρωτοχρονιάτικες παραδόσεις.

Ανήκει πια στις αθηναϊκές πρωτοχρονιάτικες παραδόσεις η μεσημερινή παρέλαση από το *σούζερι* του Αποτόσου στην οδό Πανεπιστημίου κάθε παραμονή πρωτοχρονιάς των πολιτικών, καλλιτεχνικών, επιστημονικών —κυρίως τεχνικών— και δημοσιογραφικών ταγών του τόπου που εύχονται εαυτούς και αλλήλους.

Φέτος φαίνόταν με την πρώτη ματιά η ισχυρή κυβερνητική εκπροσώπηση και η αυξημένη παρουσία αγνώστων γυναικών με μοντελάκια και ακριβά κοσμήματα.

Ήλθαν —είπε ο Νίκος— με τις γραφικές στολές τους από τα ακριτικά χωριά μας Παλιό Ψυχικό, Εκάλη...

Κοινώς υπήρχε ασυνήθιστα λίγο ΠΑΣΟΚ και ασυνήθιστα πολλή τουαλέτα.

Οι απορίες λύθηκαν όταν εμφανίστηκε στην πόρτα ο Μιλτιάδης Έβερετ.

Μόλις είχε ορκιστεί.

Έγινε δεκτός με θορυβώδεις εκδηλώσεις. Ιαχές, χειροκροτήματα και βροντήματα από τα βραχιόλια που στόλιζαν τις παραμεθόριες γερακίνες.

Ο νέος δήμαρχος περιόδευσε τα τραπέζια και είχε μια χαρούμενη μικροαψιμαχία με το μοναδικό παρόντα υπουργό, κ. Κουλουμπή. Εκείνη ακριβώς την ώρα ανοίγει πάλι η τζαμένια πόρτα του καταστήματος και εμφανίζεται ομάδα αθιγγάνων με κλαρίνα που στο άψε-σβήσε αρχίζει να παίζει την «Παπαλάμπραϊνα».

Τσακίρ κέφι. Μαντηλάκια και αυτοσχεδιασμοί στο ρυθμό του τσάμικου.

Οι νέοι άρχοντες της Αθήνας... Η νέα εποχή με τους ανθρώπους της και με τη μουσική της.

Μεγαλοπρεπής χειραγώγηση της Αγίας από τους δικηγόρους σε στιλ Αλέξανδρου Λυκουρέζου: Δεξιά της ο γνωστός κ. Κατσαντώνης και αριστερά της ο πασοκικός κ. Παπαδογιαννάκης.

Η ΑΝΑΒΟΛΗ και η είδηση.

Η αναβολή αφορούσε μια δίκη. Ήταν να ξαναδικαστεί —την Τετάρτη μετά την πρωτοχρονιά— στο Εφετείο της οδού Σωκράτους η γνωστή Αγία του Αιγάλεω, για κακουργήματα σε βάρος 21 ατόμων, αποσπάσεις περιουσιών κτλ.

Η υπόθεσή της είχε αριθμό 7 στο πινάκιο. Η συνεδρίαση του δικαστηρίου άρχισε —ως συνήθως— στις 9 το πρωί. Σε ένα δεκαπεντάλεπτο όμως αναβλήθηκαν όλες οι προηγούμενες υποθέσεις. Όταν εκφωνήθηκε λοιπόν η 7η υπόθεση η Αγία και οι δικηγόροι της έπιναν τον καφέ τους στο σαλόνι του απέναντι ξενοδοχείου.

Δεν είχαν πάρει χαμπάρι.

Δεν είχαν φανταστεί την ταχύτητα... Τέλος πάντων.

Η εκφώνηση δε βρήκε στην αίθουσα την Αγία.

Η δίκη αναβλήθηκε.

Η αναβολή θεωρήθηκε είδηση. Η είδηση όμως ήταν αλλου.

Η είδηση ήταν στους ανθρώπους της υπεράσπισης.

Η υπεράσπιση της Αγίας αυτή τη φορά είχε κάνει στροφή προς τα... αριστερά. Αυτή τη φορά το πρώτο «όνομα» της υπεράσπισης της Αγίας ήταν ο δικηγόρος Γιάννης Παπαδογιαννάκης πασίγνωστο στέλεχος του ΠΑΣΟΚ επί των ημερών του οποίου αναδείχτηκε και στην επιζήλη Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων. — Ο Αγώνας τώρα Αγιάζεται.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ. Διαπιστώσεις και αποδείξεις για τους παράγοντες που υποθάλλουν τη γλωσσική ένδεια.

«Φτάνω να καταλήξω κι εγώ —γράφει με τα ορθά ελληνικά του ο Δημήτρης Γκιώνης— ότι η γλωσσική ένδεια δεν σφειλείται τόσο απουσία των αρχαίων από το γυμνάσιο (...) όσο στην απουσία του καλού και σωστού λόγου απ' τη ζωή μας.

Δεν μιλάνε καλά ελληνικά οι άνθρωποι της εξουσίας, ούτε της τηλεόρασης, ούτε γράφει καλά ελληνικά ο Τύπος».

Και καλά οι άνθρωποι της εξουσίας και της τηλεόρασης. Τέτοια παραμύθια ξεφυρνίζουν τέτοια γλώσσα χρειάζονται. Αυτοί έχουν να κάνουν και με τον προφορικό λόγο που δεν ανακαλείται.

Ο Τύπος όμως;

Σε ποιο σημείο θα φτάσει το χάλι του; Η συλλογή μου από ελληνικούρες πλουτίστηκε και την περασμένη εβδομάδα.

Έγραφε στρατιωτικός συντάκτης σε απογευματινή εφημερίδα:

«Αποστρατικοποίηση (...) αναμένεται να κάνει η ηγεσία του υπουργείου (...) Ένας μεγάλος αριθμός υπηρεσιών θα πλαισιωθεί από πολιτικό προσωπικό».

Και λίγο παρακάτω ο ίδιος:

«Μία ακόμη πρόταση του ΓΕΑ είναι η κατάργηση της Στρατιωτικής Ιατρικής και η π λ α σ ι ώ σ η των στρατιωτικών νοσοκομείων από πολίτες γιατρούς».

Η τηλεοπτική όμως συνάδελφος του είναι ασυναγώνιστη. Αυτή είναι πια που μας απειλεί με καθολική αλωπεκία:

«Η δανέζικη τηλεόραση αποφάσισε να γ ε ι τ ν ι ά σ ε ι με την ιδιωτική. Το ίδιο και η ισπανική».

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ: Τακτική αναγνώστρια της σελίδας ανακάλυψε και μας απέστειλε το μαργαριταρι από τον καθημερινό Τύπο.

«Εγχειρήθηκε ο Έλτον.

Ο Έλτον Τζον είναι σε ικανοποιητική κατάσταση, έπειτα από εγχείρηση που υποβλήθηκε στο γαίμο».

Διευρύνσεις

Ενοίκια + ΦΠΑ = (ΠΑΣΟΚ - Πολιτική)²

του Κώστα Δέδε

Ένας καταγίγισμός «συμφορών» συγκλονίζει τον τελευταίο καιρό και αποθαρρύνει το Πανελλήνιο: Κερδοσκοπία, λόγω κακής εφαρμογής του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.) σύγκρουση ενοικιαστών και ιδιοκτητών, πλαστή ΑΤΑ 4,1% (2,4% για το πρώτο τετράμηνο '87) κρούσματα και εξάπλωση του AIDS, εκτιμήσεις και απόψεις ότι «υπάρχουν ακόμα Μπεκερέλ στα τρόφιμα», σημαντική επιδείνωση των καιρικών συνθηκών με ανυπολόγιστες ζημιές. Και όμως, αντέχουμε ακόμα...

Θα σταθούμε όμως, στην οικονομία, όπου οι «ιοί» εύκολα εντοπίζονται, αλλά δύσκολα— ιδιαιτέρως στην Ελλάδα— ελέγχονται, καταπολεμούνται ή εξουδετερώνονται.

Το οικονομικό περιβάλλον αρκετά συννεφιασμένο και αυτό γιατί η αποτυχία της κυβερνητικής πολιτικής λιτότητας, για την επίτευξη των στόχων και για τη δημιουργία προϋποθέσεων όσον αφορά στην απομάκρυνση των κακοδαιμονιών της οικονομίας, είναι πια γεγονός. Αισιοδοξία για μελλοντικές βελτιώσεις δεν υπάρχει. Και ο πρωθυπουργός κ. Ανδρέας Παπανδρέου εκτιμάται ότι θα προσπαθήσει με πολιτικούς— και ίσως θεαματικούς— ελιγμούς να εντυπωσιάσει, προκειμένου να «αφήσει τον καιρό να κυλά» και να «μπορέσει το ΠΑΣΟΚ να συνέλθει από την κρίση που διέρχεται». Και θα προβεί— κατά τις εκτιμήσεις— σε τέτοιους χειρισμούς, δεδομένου ότι δεν φαίνεται διατεθειμένος να αλλάξει οικονομική πολιτική, πριν τουλάχιστον αποφασίσει για το χρόνο διενέργειας των εκλογών.

Στο ζοφερό αυτό περιβάλλον κυριάρχησαν, το περασμένο δεκαπενθήμερο δύο θέματα: ο Φ.Π.Α. και τα μέτρα για τα ενοίκια. Τα θέματα αυτά κατέλαβαν τα πρωτοσέλιδα και τα μεσόφυλλα των εφημερίδων, για αρκετές μέρες. Κύριο χαρακτηριστικό της εικόνας που παρουσιάστηκε στην αγορά, αλλά και στους εργασιακούς χώρους, εξακολουθεί να είναι η ασάφεια, η σύγχυση η αβεβαιότητα και γενικά ότι αποκαλούμε με τη λέξη «χάος» και «ανισότητες» στην ελληνική οικονομία. Αλλά γιατί να μην παρατηρηθούν αυτά τα φαινόμενα, όταν η κυβέρνηση ήταν εντελώς απροετοίμαστη (θα δούμε παρακάτω το γιατί), για την εφαρμογή του Φ.Π.Α. από την 1η του έτους και όταν η κυβέρνηση δεν κατάφερε, όχι μόνο να υλοποιήσει αλλά ούτε και να συλλάβει με τη σκέψη της κάποια, έστω και υποτυπώδη στεγαστική πολιτική;

Έτσι το κερδοσκοπικό όργιο στην αγορά, οι κομπίνες και οι καθημερινές απάτες σε βάρος των εργαζομένων και συνταξιούχων, οι διάφορες αντεγκλήσεις και η διαμάχη των «αιώνιων αντιπάλων» (ενοικιαστών και ιδιοκτητών) εκτυλίσσονται διαπλάθονται και εξαπλώνονται απειλητικά και... αποφασιστικά. Και όλες αυτές οι δυσμορφίες και ακολασίες έχουν κοινή αφετηρία: την ίδια ανεργμάτιστη κυβερνητική οικονομική πολιτική.

Η περιπέτεια με τον Φ.Π.Α. θα διαρκέσει...

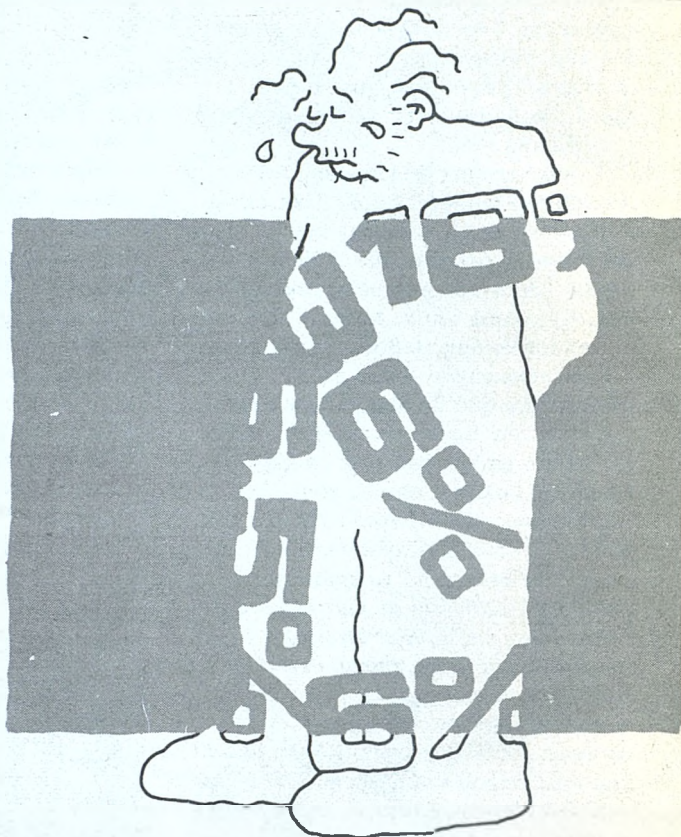
Το πρώτο «περιστατικό» ήταν η εφαρμογή του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας.

Πράγματι, έγινε μια επανάσταση στη δημοσιονομική (και συγκεκριμένα στη φορολογική) μας πολιτική. Αλλαγή, χάρη στην ΕΟΚ, που θα συμβάλει στην οικονομική μας ανάπτυξη, όπως συμβάλλει και στη μεγέθυνση της οικονομίας 35 χωρών.

Η κυβέρνηση, με αρκετή καθυστέρηση, έθεσε σε εφαρμογή τον Φ.Π.Α. Πρόκειται συγκεκριμένα, για έναν έμμεσο φόρο κατανάλωσης, που υποκατέστησε το Φόρο Κύκλου Εργασιών (Φ.Κ.Ε.) και το χαρτόσημο. Είναι φόρος, ο οποίος επιβάλλεται πάνω στην προστιθέμενη αξία που περικλείουν τα αγαθά και οι υπηρεσίες.

Σαν προστιθέμενη αξία νοείται η διαφορά ανάμεσα στην αξία των πωλήσεων μιας επιχείρησης και στην αξία των αγορών της σε υλικά, πρώτες ύλες κλπ.

Με το Φ.Π.Α. επιβαρύνεται τελικά ο καταναλωτής, κατά την αγορά του προϊόντος ή της υπηρεσίας. Το φόρο, όμως, αυτό εισπράττει το Δημόσιο από τις επιχειρήσεις σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας. Σε κάθε, δηλαδή στάδιο, η επιχείρηση αφαιρεί από το φόρο, που εισέπραξε, το φόρο που κατέβαλε για το προϊόν και τη διαφορά τη δίνει στο Δημόσιο.

Ο φόρος που καταβάλλει ο καταναλωτής είναι είτε το 6% (για αγαθά πρώτης ανάγκης), είτε το 18% (για ενδιάμεσα), είτε το 36% (για αγαθά πολυτελείας) της αξίας του προϊόντος.

Τα κυριότερα πλεονεκτήματα είναι τα εξής:

Πρώτον: Με την εφαρμογή του Φ.Π.Α. δεν επιβαρύνεται σωρευτικά με τον ίδιο φόρο το προϊόν μέχρις ότου φθάσει στην κατανάλωση, όπως γινόταν με το Φ.Κ.Ε. και το χαρτόσημο.

Δεύτερον: Ο Φ.Π.Α. είναι αναπτυξιακός δεδομένου ότι επιτρέπει την πλήρη φοροαπαλλαγή των επενδύσεων (όταν, φυσικά, γίνονται επενδύσεις).

Τρίτον: Περιορίζει σε σχέση με άλλους έμμεσους φόρους τη φοροδιαφυγή, όταν υπάρχει φυσικά και η κατάλληλη διοικητική υποδομή (πράγμα ανύπαρκτο μέχρι στιγμής τουλάχιστον στην Ελλάδα).

Τέταρτον: Εξισώνει τους όρους ανταγωνισμού των διαφόρων προϊόντων ανεξαρτήτως χώρας προορισμού. Αυτό σημαίνει ότι ο φόρος που επιβάλλεται στην Ελλάδα στο εισαγόμενο προϊόν (το οποίο έρχεται αποφορολογημένο) είναι ο ίδιος (πχ. 36%) με αυτόν που επιβάλλεται στο εγχωρίως παραγόμενο.

Δεν έχουν συνεπώς, δίκιο οι επιχειρηματίες που ισχυρίζονται ότι με την εφαρμογή του Φ.Π.Α. «θα πλημμυρίσουμε από εισαγόμενα προϊόντα που θα είναι φθηνότερα».

Το σημαντικότερο, όμως, μειονέκτημα είναι ότι ο Φ.Π.Α. επιβαρύνει τις χαμηλού εισοδήματος τάξεις και κοινωνικές κατηγορίες. Και τούτο γιατί το μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματος των τάξεων αυτών—σε σχέση με τις εισοδηματικά ανώτερες— διοχετεύεται στην κατανάλωση, όπου επιβάλλεται ο Φ.Π.Α. ως έμμεσος φόρος. Έτσι θα μπορούσαμε να πούμε το εξής:

Ο Φ.Π.Α. είναι αναλογικός ως προς τη φορολογική του βάση (αξία του προϊόντος) και αντίστροφα προοδευτικός ως προς το εισόδημα.

Σε περίοδο, συνεπώς, έντονης λιτότητας και υψηλού πληθωρισμού ο Φόρος αυτός ταλαιπωρεί τους εργαζόμενους και συνταξιούχους, που αποτελούν και το μεγαλύτερο μέρος των καταναλωτών. Πόσο μάλλον, όταν η κυβέρνηση— όπως δείχνει και ο

πίνακα— έχει θεσπίσει υψηλούς συντελεστές για περισσότερα φορολογικά έσοδα.

Χώρες-μέλη	Είδη Ανάγκης %	Κοινά Είδη %	Πολυτελ %
ΕΟΚ			
Βέλγιο	6 και 17	19	25
Δανία	—	22	—
Δ. Γερμανία	7	14	—
Γαλλία	5,5 και 7	18,6	33,3
Ιρλανδία	10	25	—
Ιταλία	2 και 9	18	38
Λουξεμβούργο	3 και 6	12	—
Ολλανδία	5	19	—
Μ. Βρετανία	—	15	—
Ελλάδα	6	18	36
Ισπανία	6	12	33
Πορτογαλία	8	16	30

Ακριβώς, η επιδίωξη για την κάλυψη του αντιπαραγωγικών (καταναλωτικών) ελλειμμάτων του προϋπολογισμού του κράτους και του προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων μέσω φορολογίας είναι και ο λόγος, που ο υπουργός των οικονομικών κ. Δ. Τσοβόλας εκθειάζει τον Φ.Π.Α. και αγωνιά για την εφαρμογή του. Γιατί πώς μπορεί τότε να εξηγηθεί το γεγονός ότι, πριν από μερικά χρόνια— όταν δηλαδή οι δημοσιονομικές ανάγκες και καταστάσεις δεν ήταν «πιστικές»— ο υπουργός των οικονομικών ούτε καν απασχολείτο με τον Φ.Π.Α.; Με αποτέλεσμα να φθάνουμε σήμερα σε αυτό το χάος, ανενήμεροι και φοβισμένοι «χωρίς να γνωρίζουμε τι μας γίνεται», και χωρίς την κατάλληλη υποδομή (ταμειακές μηχανές κλπ.). Το ότι οι φετεινές εκπτώσεις δεν προΐωνίζουν τίποτε το θετικό, δεν είναι παρά ένα από τα πάμπολλα παραλυτικά συμπτώματα...

Δεν είναι όμως, μόνον ο Φ.Π.Α. που είναι ο υποταγμένος στην κυβερνητική οικονομική πολιτική και, ιδιαίτερα, στους «μαιάνδρους» της κομματικής λογικής των οικονομικών υπουργείων της πλατείας Συντάγματος. Είναι και τα μέτρα για την αγορά στέγης.

Οι τελευταίες κυβερνητικές αποφάσεις αναμφισβήτητα έχουν θετικές επιπτώσεις στους ενοικιαστές, παρά τον ασαφή ακόμα και ομιχλώδη, χαρακτήρα, που τις διακρίνει. Αντίθετα οι ιδιοκτήτες και οι κατασκευαστές κατοικιών εκφράζουν την αγανάκτηση τους και υποστηρίζουν ότι «η λαϊκιστική λύση που δόθηκε θα καθιερώσει το "καπέλλο" και τη μαύρη αγορά στα νοίκια και θα προ-

καλέσει αντικειμενικά την αύξηση των «κλειστών» διαμερισμάτων. Και αυτό γιατί ο ιδιοκτήτης με την υψηλή φορολογία δεν θα έχει κανένα όφελος από την εκμίσθωση του ακινήτου, ίσως, μάλιστα έχει και ζημιά αν συνυπολογισθούν και οι δαπάνες για τις επiskeυές». («Καθημερινή» 11-12 Δεκεμβρίου 1987).

Έτσι σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες οι πρώτες «αψιμαχίες» μεταξύ ενοικιαστών και ιδιοκτητών (ανεξαρτήτως διαμετρήματος) άρχισαν αμέσως μετά την εξαγγελία του μέτρου. Όπως αναφέρει σχετικά η «Αυγή» της περασμένης Κυριακής, «πριν κλείσει μια ολόκληρη εβδομάδα από την εξαγγελία του μέτρου 400 ακόμα ενοικιαστές απειλούνται με την εξώση της ιδιοκατοίκησης, ενώ εκατοντάδες άλλοι εκβιάζονται από τους ιδιοκτήτες τους να δώσουν τώρα την αύξηση του 10% ή ακόμα και μεγαλύτερο ποσοστό πάνω στο καταβαλλόμενο ενοίκιο».

Φυσικά οι «κόντρες» είναι πολύ περισσότερες, αφού η κυβέρνηση με σπασμωδικό τρόπο προσπάθησε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της κατοικίας. Παραβλέποντας, μάλιστα, το γεγονός πως η οικοδομή ανέκαθεν υπήρξε ο «στυλοβάτης» (η «λοκομοτιβα» θα λέγαμε) της οικονομικής μεγέθυνσης. Ο κλάδος δηλαδή, στον οποίο στηρίζεται μεγάλο μέρος της βιομηχανικής δραστηριότητας στην Ελλάδα.

Και ενώ, λοιπόν, θα έπρεπε στα πλαίσια των σύγχρονων κοινωνικών και περιβαλλοντικών αντιλήψεων και απαιτήσεων να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στον οικοδομικό τομέα, με την εφαρμογή κατάλληλης στεγαστικής πολιτικής, (ώστε να αυξηθεί η προσφορά κατοικιών και να μειωθούν οι τιμές του ενοικίου) λαμβάνονται, αντίθετα μέτρα «στο πόδι».

Και αυτό δεν είναι τυχαίο και συμπτωματικό αν σκεφθεί κανένας ότι η κυβέρνηση επεδίωκε την ύπαρξη καταναλωτικών ελλειμμάτων στον προϋπολογισμό, για μικροκομματικές σκοπιμότητες και τα τελευταία χρόνια προσδοκώ την ύφεση, στην οικονομία για να πετύχει «το σταθεροποιητικό της πρόγραμμα». Πώς μπορεί, λοιπόν να χαραχθεί και να εφαρμοσθεί στεγαστική πολιτική όταν χρειάζεται να δοθούν κίνητρα μέσω του προϋπολογισμού; Όταν θα πρέπει ακόμα να ενεργοποιηθούν οι Δημόσιες και Ιδιωτικές επιχειρήσεις για την κατασκευή και εξοπλισμό κατοικιών;

Οι κυβερνητικές, συνεπώς «εκκινήσεις» και... «κινήσεις», τόσο για το Φ.Π.Α. όσο και για τα νοίκια δεν είναι τυχαίες. Υποκρύπτουν κάποιες σκοπιμότητες που περιορίζουν την ανοχή μας και εξαντλούν συγχρόνως την υπομονή μας...

ΜΗΤΕΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μια συνάντηση
Σεφέρης-Μακρυγιάννης

ΚΑΘΕΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Μια ενδιαφέρουσα συσχέτιση της πνευματικής «συνάντησης» του Σεφέρη με τον Μακρυγιάννη δίνει την αφορμή για μία νέα ανάγνωση και επανεγγραφή των προβληματισμών του

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΑΘΗΝΑ 1983

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ». Δεινοκράτους 131
τηλ. 72.29.237

28

ΧΡΟΝΙΑ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ο Μανώλης
Μπαρμπουνάκης
και οι συνεργάτες του
σας περιμένουν στα βιβλιοπωλεία

BIBLIA KAI
ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ
COMPUTERS

KARTEC

- 1 ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 4, ΤΗΛ. 228 682
- 2 ΕΓΝΑΤΙΑ 150, ΤΗΛ. 235 916
- 3 ΤΟ ΚΑΤΩ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 6, ΤΗΛ. 271 833
- 4 ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΚΑΡΟΛΟΥ ΝΤΗΛ 3, ΤΗΛ. 239 746
το μοναδικό παιδικό βιβλιοπωλείο

I. ΚΑΚΡΙΔΗ

η ελληνική μυθολογία

Με βιβλία, χιλιάδες βιβλία για σας και τα **παιδιά** σας από 30 δρχ.
Εγκυκλοπαίδειες, **παιδικές** και μεγάλες, με τις καλύτερες τιμές.

28 ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΜΕΓΑΛΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Πολιτική λύση απαιτείται στο συνδικαλιστικό κίνημα

του Αντ. Εργατικού

Γενική απεργία, διαδηλώσεις, πορείες, σφιγμένες γροθιές και λάβαρα στο προσκήνιο. Στο παρασκήνιο, οι κομματικές - συνδικαλιστικές γραφειοκρατίες ανταλλάσσουν δικόγραφα, προτάσεις, τρικλοποδιές, χειραψίες. Στο άρθρο που ακολουθεί αναλύεται το παρασκήνιο —που θα συνεχίσει να υπάρχει και να λειτουργεί και μετά την υποστολή των λαβάρων και την ανακοίνωση των αλληλοσυγκρουόμενων ποσοστών για τη συμμετοχή στην απεργία.

Κάτω από το φάσμα της απόφασης του Εφετείου —η οποία ακύρωσε τις κυβερνητικές ενέργειες στη ΓΣΕΕ— και την πίεση που ασκείται στην κυβέρνηση από τα συνδικάτα για την οικονομική της πολιτική πορεύεται στο 1987 το συνδικαλιστικό κίνημα το οποίο ουσιαστικά βρίσκεται στο ίδιο σημείο απ' όπου ξεκίνησε. Δηλαδή σε αδιέξοδο σε επίπεδο κορυφής (ΓΣΕΕ) με τις διαφωνίες των παρατάξεων (κομμάτων) για τον τρόπο διεξόδου από την κρίση, γεγονός που καθιστά «υποχρεωτική» την αναζήτηση πολιτικής λύσης.

Η μόνη διαφορά σε σχέση με πέρσι έγκειται στην «επανάσταση» της ΓΣΕΕ (ΠΑΣΚΕ) η οποία πήρε απόφαση για την απεργία της 15ης Ιανουαρίου άσχετα αν στην πραγματικότητα η απεργία αυτή στηρίχθηκε στις δυνάμεις και την πολιτική βούληση της αντιπολίτευσης.

Η ΓΣΕΕ εμφανίστηκε να διαφωνεί με την εισοδηματική πολιτική την οποία είχε στηρίξει πέρσι με τις γνωστές συνέπειες για το συνδικαλιστικό κίνημα. Για την περίπτωση της δε δεν ισχύει το «ελαφρυντικό» ότι εξαπατήθηκε από την κυβέρνηση γιατί η εισοδηματική πολιτική που είχε ανακοινωθεί τον Οκτώβριο του 1985 είχε ισχύ δύο χρόνια και κατά συνέπεια η ΓΣΕΕ γνώριζε πολύ καλά ότι και φέτος θα ίσχυαν τα ίδια. Το γεγονός αυτό καθιστά τουλάχιστον περιεργή αν όχι «ύποπτη» τη θέση αντίθεσης προς την κυβέρνηση που πήρε τώρα.

Αν όμως η στάση της ΓΣΕΕ συνδυασθεί με την προσπάθεια που καταβάλλει η ΠΑΣΚΕ να βγει από την απομόνωση της και να έλθει σε κάποια συνεννόηση

με την αντιπολίτευση μπορεί να βρεθεί μια λογικοφανής ερμηνεία για το φαινόμενο της «επανάστατης» ΓΣΕΕ.

Η αντιπολίτευση δεν έδωσε καμιά σημασία στην «επανάσταση» της ΓΣΕΕ και «πήρε πάνω της» την υπόθεση της απεργίας δεδομένου άλλωστε ότι τα αιτήματά της ήταν σαφώς «πολιτικά» σε σχέση με τα κυβερνητικά μέτρα και όχι «ρεφορμιστικά» όπως αυτά της ΓΣΕΕ. Γιατί η αντιπολίτευση έχει θέσει θέμα ριζικής αλλαγής της εισοδηματικής πολιτικής με την κατάργηση της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου —που απαγορεύει τις αυξήσεις και καταργεί ουσιαστικά την ΑΤΑ— ενώ η ΓΣΕΕ απλώς ζητεί να εγκριθούν μεγαλύτερες αυξήσεις στα ημερομίσθια ασφαλείας τα οποία άλλωστε αφορούν το 10% των εργαζόμενων στην καλύτερη περίπτωση.

Η «επανάσταση» της ΓΣΕΕ συνέπεσε χρονικά με την πρωτοβουλία που είχε αναλάβει η ΕΣΑΚ-Σ για διάλογο των παρατάξεων με προοπτική μια συμφωνία για να γίνει εκλογικό συνέδριο της ΓΣΕΕ. Συνέπεσε όμως και με την απόφαση του Εφετείου που ακύρωσε τις κυβερνητικές ενέργειες σε βάρος της «ΓΣΕΕ των 26» στα τέλη του 1985.

Τα γεγονότα αυτά δημιούργησαν προσωρινά μια νέα κατάσταση στο κίνημα χωρίς όμως ουσιαστική συνέχεια γιατί ο διάλογος ναυάγησε λόγω της άρνησης της ΠΑΣΚΕ να δεχτεί το συνέδριο της ΓΣΕΕ με τους όρους που έθετε η αντιπολίτευση (π.σ. οι όροι του 22ου συνεδρίου) ενώ η ΠΑΣΚΕ επέμεινε στην οργανωτική ανισογκρότηση του κινήματος, την εκκαθάριση των μητρώων και νέες εκλογές στις οργανώσεις πριν από το

συνέδριο με το επιχείρημα ότι υπάρχουν νοθείες, τις οποίες όμως δεν έχει μπορέσει μέχρι τώρα να αποδείξει και περιορίζεται σε φραστικές καταγγελίες.

Η άρνηση της αντιπολίτευσης να στέρξει στις απόψεις της ΠΑΣΚΕ δεν έχει απογοητεύσει την τελευταία η οποία για να κερδίσει χρόνο και να παρατείνει την παραμονή της στη ΓΣΕΕ προτίθεται να επαναλάβει την «έκκλησή» της για διάλογο παρά το ότι όλες οι μέχρι τώρα προσπάθειες έχουν αποτύχει πανηγυρικά λόγω των διαφωνιών σε «θέματα αρχής».

Το χρόνο της υποβολής της νέας πρότασης η ΠΑΣΚΕ τον τοποθετεί το Φεβρουάριο με Μάρτιο αλλά απ' όσο έχει αφήσει να εννοηθεί δεν αναμένει ουσιαστικές εξελίξεις στο ζήτημα αυτό πριν από τις αρχές του καλοκαιριού.

Ειδικότερα η ΠΑΣΚΕ πιστεύει ότι και η νέα της πρόταση θα απορριφθεί φραστικά από την ΕΣΑΚ-Σ αλλά ότι η άρνηση αυτή δεν θα είναι τελεσίδικη και ότι θα υπάρχουν δυνατότητες για συνεννόηση και ίσως και συμφωνία για το μέλλον της ΓΣΕΕ.

Το ΠΑΣΟΚ δείχνει να πιστεύει —και το επιδιώκει άλλωστε— ότι η λύση που θα πρέπει να δοθεί στο πρόβλημα της ΓΣΕΕ είναι κατ' εξοχήν πολιτική.

Και με την έννοια αυτή υποστηρίζει στο παρασκήνιο ότι το συνέδριο του ΚΚΕ που θα γίνει τον Μάιο θα αποτελέσει ορόσημο για τις εξελίξεις και στο συνδικαλιστικό κίνημα.

Άλλωστε δεν πρέπει να παραγνωρίζεται γενικά ότι το πρόβλημα της ΓΣΕΕ έχει γίνει δεκτό από όλες τις εμπλεκόμε-

νες συνδικαλιστικές (κομματικές) παρατάξεις ότι είναι θέμα πολιτικό και για το λόγο αυτό περιλαμβάνεται στις προτάσεις όλων των κομμάτων για τον επιζητούμενο γενικά διακομματικό διάλογο. Και το ΠΑΣΟΚ αλλά και η αριστερά θέτουν προς συζήτηση το θέμα της ΓΣΕΕ άσχετα αν μέχρι τώρα δεν έχει επιτευχθεί καμιά ορατή προσέγγιση και όλοι επιμένουν στις θέσεις τους χωρίς να θέλουν να κάνουν παραχωρήσεις.

Η στήριξη των όποιων ελπίδων του ΠΑΣΟΚ για συνδιαλλαγή και συνεννόηση με το ΚΚΕ μετά το συνέδριο του τελευταίου δεν είναι τελειώς αυθαίρετη αν ληφθούν υπόψη όλα τα «ιστορικά προηγούμενα» από τη μεταπολίτευση και μετά. Γιατί από τότε μέχρι και πριν από λίγο καιρό όλα τα προβλήματα και τα θέματα του συνδικαλιστικού κινήματος ρυθμιζόνταν σε επίπεδο κομμάτων ανάλογα με τα συμφέροντα και τις ισορροπίες της δεδομένης στιγμής με αποτέλεσμα η «αυτονομία» του κινήματος για την οποία «όλοι κατά τα άλλα κόπτονται να αποτελεί στην ουσία σχήμα λόγου χωρίς περιεχόμενο και μέσο εξαπάτησης των εργαζόμενων.

Γιατί όλες οι συμφωνίες —αλλά και οι συγκρούσεις— μεταξύ των συνδικαλιστικών (κομματικών) παρατάξεων από το 1974 και μετά είχαν γίνει σε επίπεδο ηγεσιών των κομμάτων της αριστεράς στην οποία μέχρι το 1985 μετείχε και το ΠΑΣΟΚ παρά την κάθε άλλο συνεπή προς τις ιδεολογικές του αρχές και επαγγελίες κυβερνητική του πολιτική επί τέσσερα χρόνια.

Το ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ «τα βρήκαν» ή «τα 'σπασαν» ανάλογα με τα συμφέροντα της στιγμής και στη συνέχεια αναλάμβαναν τα συνδικάτα που έλεγχαν να υλοποιήσουν τις «συμφωνίες (ή τις διαφωνίες) κορυφής».

Με τα δεδομένα αυτά η στάση αναμονής που θα τηρήσει το ΠΑΣΟΚ ενόψει του συνεδρίου του ΚΚΕ είναι μια «λογική» κίνηση αφού είναι γεγονός ότι από το συνέδριο αυτό θα ξεκαθαρίσουν πολλά ζητήματα «γραμμής» και στρατηγικής τα οποία ίσως να μην είναι άσχετα με τις εξελίξεις στην ΕΣΣΔ και τη γενική κατεύθυνση που εκπορεύεται από εκεί σχετικά με το ρόλο των κομμουνιστικών κομμάτων της Ευρώπης σε σχέση με τις «σοσιαλιστικές» ή τις ειλικρινώς σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις.

Το ΠΑΣΟΚ δείχνει να ελπίζει —αν και ορισμένα στελέχη του εμφανίζονται και σαν σίγουρα— ότι το συνέδριο του ΚΚΕ παρά τις φραστικές ωραιοποιήσεις σκοπιμότητας θα υιοθετήσει μια, στην ουσία και την πραγματικότητα, «μετριοπαθή» στάση η οποία και θα εκδηλωθεί στο συνδικαλιστικό κίνημα το οποίο άλλω-

στε είναι και ο χώρος όπου το ΚΚΕ έχει αντικειμενικές δυνατότητες να «ενοχλήσει» την κυβέρνηση.

Το ζητούμενο για το ΠΑΣΟΚ είναι ο τρόπος με τον οποίο θα υλοποιηθεί αυτή η προσέγγιση σε τρόπο ώστε να μην «εκτεθεί» υπερβολικά το ΚΚΕ ότι «συμβιβάζεται» και μάλιστα σε μια περίοδο όπου η πίεση από τη βάση του για «αντιπασοκική πολιτική» είναι ιδιαίτερα αυξημένη, όπως έδειξαν και οι δημοτικές εκλογές αλλά και οι διαγραφές συνδικαλιστικών στελεχών που ήταν υπέρ μιας «αδιάλλακτης» αντιμετώπισης του ΠΑΣΟΚ πέρα ίσως από τα «επιτρεπτά» όρια που καθόριζε η ηγεσία του κόμματος...

Κατά τα άλλα το σκηνικό στο συνδικαλιστικό κίνημα άλλαξε τελευταία σε βάρος της ΠΑΣΚΕ με την απόφαση του Εφετείου η οποία υπήρξε ένα μεγάλο ράπισμα για την ΠΑΣΚΕ και κατ'επέκταση για την κυβέρνηση που χρησιμοποίησαν τη δικαιοσύνη σαν μέσο για τη λύση των πολιτικών προβλημάτων του κινήματος.

Το Εφετείο δέχτηκε «ατόφια» την άποψη της «ΓΣΕΕ των 26» για τον τρόπο με τον οποίο θα έπρεπε να λυθεί το πρόβλημα της διοίκησης της ΓΣΕΕ μετά την παραιτήση των μελών της ΠΑΣΚΕ από την αιρετή διοίκηση του 22ου συνεδρίου.

Μια υπόμνηση της υπόθεσης είναι μάλλον σκόπιμη: μετά τη διαγραφή των επτά μελών της ΠΑΣΚΕ τον Οκτώβριο του 1985 (άλλαξε σε βάρος της παράταξης αυτής ο συσχετισμός των δυνάμεων στην αιρετή διοίκηση και η ΠΑΣΚΕ βρέθηκε στη μειοψηφία. Οι «26» της αριστεράς είχαν και απόλυτη πλειοψηφία και νόμιμη απαρτία για να συνεδριάζουν. Τότε παραιτήθηκαν τα μέλη της ΠΑΣΚΕ

και προσέφυγαν στο Πρωτοδικείο ζητώντας διορισμό νέας διοίκησης με το επιχείρημα της έλλειψης διοίκησης παρά το ότι οι «26» είχαν απαρτία.

Η διοίκηση των «26» υποστήριξε στο δικαστήριο ότι τα κενά από τις παραιτήσεις θα έπρεπε να καλυφθούν από τους αναπληρωματικούς της ΠΑΣΚΕ —και υπήρχαν τέτοιοι που ακολουθούσαν τους διαγραφμένους συνδικαλιστές ώστε να συμπληρωθεί ο αριθμός των «πειθαρχικών» που παραιτήθηκαν.

Ακόμα επικουρικά υποστήριξαν ότι και στην περίπτωση που δεν καλύπτονταν αυτά τα κενά δεν μπορούσε να καταργηθεί η αιρετή διοίκηση όταν μάλιστα είχε νόμιμη απαρτία (26 στους 45) αλλά απλώς να καλυφθούν με συμπληρωματικό διορισμό τα κενά που είχαν προκύψει από τις παραιτήσεις των μελών της ΠΑΣΚΕ.

Το Πρωτοδικείο —όπως ήταν άλλωστε αναμενόμενο— δε δέχτηκε την άποψη των «26» και διόρισε πλήρη νέα διοίκηση (45) στη θέση της αιρετής.

Και ήλθε τώρα το Εφετείο στο οποίο είχαν προσφύγει οι «26» και χαρακτηρίσε άκυρη την απόφαση του Πρωτοδικείου σημειώνοντας ότι τα κενά έπρεπε να καλυφθούν από τους αναπληρωματικούς, ό,τι δηλαδή υποστήριζαν οι «26»...

Τυπικά μετά την ακύρωση του διορισμού της ΠΑΣΚΕ είναι άκυρες και οι ενέργειες της διοίκησης αυτής η οποία πραγματοποίησε το 23ο «συνέδριο» σύμφωνα με «εντολή» που της έδινε η πρωτόδικη απόφαση (εκλογικό συνέδριο μέσα σε τέσσερις μήνες). Έτσι η σημερινή διοίκηση της ΓΣΕΕ είναι αποτέλεσμα παράνομων κατά την εκτίμηση του Εφετείου πράξεων και είναι αυτονόητο ότι η αντιπολίτευση με την απόφαση αυτή βρήκε ένα πρόσθετο και μάλιστα νομικό επιχείρημα —πέρα από το πολιτικό— για να αμφισβητεί την παρούσα διοίκηση της ΓΣΕΕ.

Αλλά η απόφαση αυτή εκτός από «δικαίωση» των θέσεων της αντιπολίτευσης επαναφέρει στην επιφάνεια το γενικότερο ζήτημα ποια διοίκηση θα κάνει το (24ο) συνέδριο της ΓΣΕΕ.

Η αντιπολίτευση και πριν από την απόφαση του Εφετείου δεν δεχόταν την παρούσα διοίκηση αλλά θα μπορούσε να «συμβιβασθεί» με την ιδέα της «συνυπαρξης» αν γινόταν αμέσως και με τους όρους της το εκλογικό συνέδριο που επιζητεί.

Τώρα όμως δείχνει να μη δέχεται συζήτηση και θεωρεί ότι πρέπει να βρεθεί τρόπος να αναβιώσει η αιρετή διοίκηση του 22ου συνεδρίου με τους συσχετισμούς που είχαν διαμορφωθεί σ' αυτήν μετά την κρίση του Οκτωβρίου 1985 και

η διοίκηση αυτή να πραγματοποιήσει το εκλογικό συνέδριο.

Τεχνικά η αναβίωση της «ΓΣΕΕ των 26» ίσως είναι δύσκολο να γίνει γιατί το Δεκέμβριο έληξε η θητεία της την οποία θα εξαντλούσε αν δεν γινόταν η καθαιρεσή της και ο διορισμός της ΠΑΣΚΕ. Αν δεν είχε λήξει η θητεία ίσως θα μπορούσε να γίνει συζήτηση για αναβίωση.

Τώρα όμως τα πράγματα κάπως αλλάζουν και στην καλύτερη, για την αντιπολίτευση, περίπτωση μπορεί να γίνει διορισμός προσωρινής διοίκησης με το σκεπτικό ότι η σημερινή είναι αποτέλεσμα παρανομων ενεργειων. Όμως τη ρύθμιση αυτή δεν μπορεί να τη δεχτεί η ΠΑΣΚΕ η οποία θέλει να οδηγήσει τη ΓΣΕΕ σε συνέδριο για να έχει και τον πρώτο λόγο στις συνθήκες οργάνωσής του.

Έτσι προκύπτει και πάλι το ζήτημα της διοίκησης που θα κάνει το συνέδριο αν και το θέμα αυτό εμφανίζεται κάπως δευτερεύον γιατί η εμπλοκή δεν οφείλεται τόσο στη διοίκηση όσο στο χρονοδιάγραμμα και την προεργασία για το συνέδριο, καθώς η ΠΑΣΚΕ υποστηρίζει πρώτα την εκκαθάριση των μητρώων, κτλ. πράγμα που δεν δέχεται η αντιπολίτευση η οποία θεωρεί την εμμονή της ΠΑΣΚΕ σαν πρόσχημα για να παρελκύσει την προσφυγή στις κάλπες.

Στους κόλπους όμως της αντιπολίτευσης έχει επισημανθεί μια διαφοροποίηση μετά το ναυάγιο του διαλόγου που έγινε με πρωτοβουλία της ΠΑΣΚΕ.

Οι δύο δυνάμεις της αντιπολίτευσης (ΕΣΑΚ-Σ και ΣΣΕΚ) υποστηρίζουν αμετακίνητα την πραγματοποίηση εκλογικού συνεδρίου με τη διοίκηση του 22ου ως προς τους συσχετισμούς και κυρίως με τους όρους που ίσχυαν στο 22ο συνέδριο (συμμετοχή των συνταξιούχων, αποκλεισμός των οργανώσεων «φαντασμάτων» και μη συμμετοχή των οργανώσεων που εγγραψε σκοπιμα η ΠΑΣΚΕ τις παραμονές του 23ου συνεδρίου για να αλλοιώσει υπέρ της τους πραγματικούς συσχετισμούς των δυνάμεων).

Αντίθετα το ΑΕΜ δεν θεωρεί αδιαπραγμάτευτους τους όρους και αφήνει κάποια περιθώρια για συμμετοχή στο συνέδριο αν επέλθει συμφωνία τόσο για το χρόνο όσο και για τη διοίκηση που θα το οργανώσει (σ.σ. επισημαίνεται ότι το ΑΕΜ θεωρεί ότι οι συνταξιούχοι δεν πρέπει να μετέχουν στη ΓΣΕΕ άσχετα αν για λόγους αρχής αποχώρησε από το 23ο συνέδριο επειδή η ΠΑΣΚΕ δεν δεχόταν τους συνταξιούχους. Για την αποχώρηση ή όχι έγινε «χοντρό» εσωκομματικό παιχνίδι γιατί υπήρξαν ισχυρές τάσεις στο ΚΚΕ εσ. που υποστήριζαν τη συμμετοχή...).

Αλλά και στον ευρύτερο χώρο της

ΣΣΕΚ υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις καθώς μια μερίδα της που ακολουθεί τον τέως πρόεδρο της ΟΜΕ - ΟΤΕ Ρ. Σπυρόπουλο που έχει ήδη αποχωρήσει από την ΣΣΕΚ διαφωνώντας με την αντιΠΑΣΟΚ πολιτικοποίησή της θα ήταν ίσως διατεθειμένη να πάρει μέρος σε συνέδριο της ΓΣΕΕ με τους όρους ίσως της ΠΑΣΚΕ. Άλλωστε ο Ρ. Σπυρόπουλος ήθελε να μετάσχει και στο 23ο Συνέδριο αλλά τελικά αναγκάστηκε να ακολουθήσει την υπόλοιπη αντιπολίτευση στην αποχή παρά τις προσωπικές του διαφωνίες και τις συνεννοήσεις που είχε κάνει παρασκηνακά για κάποια επανασυγκόλληση με τον κομματικό του φορέα. Το ίδιο κλίμα επικρατεί και τώρα και δεν αποκλείεται στο ζήτημα αυτό να υπάρξει εξέλιξη παρά το ότι οι «σκληροί» της ΠΑΣΚΕ δεν δέχονται την επάνοδό του, όπως απέδειξε άλλωστε και το πρόσφατο συνέδριο της ομοσπονδίας του όπου δεν «έγινε δυνατή η ένταξη του στην ΠΑΣΚΕ λόγω των αντιρρήσεων που υπήρχαν. Τελικά ο Ρ. Σπυρόπουλος κατέβηκε «ανεξάρτητος» μόνο στις εκλογές για την ανάδειξη αντιπροσώπων στη ΓΣΕΕ και βγήκε.

Προβλήματα στη ΣΣΕΚ ίσως να υπάρχουν και από άλλη πλευρά καθώς ορισμένα στελέχη της ακολούθησαν τον Γ. Αρσένη στην πολιτική του κίνηση και είναι προφανές ότι θα τον ακολουθήσουν και στις πολιτικές του εξισορροπήσεις, πράγμα που σημαίνει ότι αν ο κ. Αρσένης βρει κάποιο τρόπο συνεννόησης με το ΠΑΣΟΚ δεν αποκλείεται να υπάρξει διαρροή των συνδικαλιστών αυτών από τη ΣΣΕΚ παρά το ότι τους χωρίζουν από το ΠΑΣΟΚ πολλά προσωπικά λόγω της επίθεσης που υπέστησαν όταν διαγράφηκαν από το κόμμα και πρωταγωνίστησαν στη δημιουργία της ΣΣΕΚ.

Πάντως ο βασικός πυρήνας της ΣΣΕΚ συμπλέει με το ΚΚΕ με το οποίο συνεργάστηκε άλλωστε και στις δημοτικές εκλογές και με το οποίο συνεργάζεται τώρα στα πλαίσια της ευρύτερης κίνησης για τη συσπείρωση της αριστεράς.

Τα προβλήματα που υπάρχουν στο χώρο της αντιπολίτευσης είναι γεγονός ότι ευνοούν τα συμφέροντα και τις σκοπιμότητες της ΠΑΣΚΕ η οποία επιχειρεί να επωφεληθεί για να «σύρει» την αντιπολίτευση σε συνέδριο έχοντας τον τρόπο —όπως διατείνεται— να το κερδίσει, είτε αυτοδύναμα, είτε στην πορεία συνεργαζόμενη με τις «δορυφορικές» δυνάμεις που προέρχονται ή ανήκουν ακόμα στη ΣΣΕΚ.

Στο παιχνίδι όμως του διαλόγου και των όποιων εξελίξεων έχει μπει εκ των πραγμάτων και η Δεξιά η οποία μέχρι τώρα είχε ακολουθήσει μια ερμαφρόδιτη τακτική στο συνδικαλιστικό κίνημα.

Τόσο η ΠΑΣΚΕ όσο και η ΕΣΑΚ-Σ «νομιμοποίησαν» —και σωστά— τη Δεξιά σαν παράγοντα του κινήματος αφού καλώς ή κακώς εκπροσωπεί «ένα αξιόλογο ποσοστό των εργαζομένων και αφού και η ίδια η δεξιά αποφάσισε να ξεφύγει από την (αυτο)απομόνωσή της και να διεκδικήσει το μερίδιο που της αναλογεί.

Στην τρίτη φάση του διαλόγου με τις διαπαράταξιακές συναντήσεις πήρε ενεργό μέρος και η ΔΑΚΕ (ΝΔ) η οποία τάχθηκε μεν υπέρ της διεξαγωγής συνεδρίου της ΓΣΕΕ αλλά διαφοροποιήθηκε από την αντιπολίτευση ως προς τους όρους του.

Ζήτησε διορισμό νέας διοίκησης στη ΓΣΕΕ στη θέση της ΠΑΣΚΕ αλλά όχι διοίκησης με τους συσχετισμούς του 22ου συνεδρίου. Και αυτό γιατί στη διοίκηση αυτή η Δεξιά δεν μετείχε επειδή το κόμμα της επηρεαζόμενο ακόμα από τον Καρακίτσο είχε ταχθεί υπέρ της αποχής μη αναγνωρίζοντας τα μέτρα εκδημοκρατισμού τα οποία είχε πάρει τότε η κυβέρνηση έχοντας τη συμπαράσταση και της αριστεράς παρά τις επιμέρους επιφυλάξεις της για το εύρος και τη μεθοδολογία του εκδημοκρατισμού.

Έτσι η ΔΑΚΕ ζητεί τώρα συμμετοχή στη διοίκηση που θα οργανώσει το 24ο συνέδριο της ΓΣΕΕ ενώ παράλληλα δεν συμφωνεί με τους όρους της αριστεράς αντιπολίτευσης (τους όρους του 22ου συνεδρίου) επειδή δεν θεωρεί το συνέδριο αυτό τόσο γνήσιο όσο θέλει να το παρουσιάσει η αριστερά. Μάλιστα η ΔΑΚΕ επικαλείται τις τότε απόψεις και τις καταγγελίες της ΕΣΑΚ-Σ για την αμφισβήτηση της πλήρους γνησιότητας του συνεδρίου αυτού και δεν συμφωνεί με τη γενική εκτίμηση ότι ήταν γνησιότερο από τα προηγούμενα χωρίς να είναι και απόλυτα γνήσιο...

Η ΔΑΚΕ εμφανίζεται να θέλει πλήρως γνήσιο συνέδριο και συμφωνεί θεωρητικά στο σημείο αυτό με την ΠΑΣΚΕ για την ανάγκη εκκαθάρισης των μητρώων και για νέες εκλογές αντιπροσώπων σαν προϋπόθεση για το 24ο συνέδριο.

Έτσι προκύπτει σαφώς ότι υπάρχει πλήρες χάος ως προς τους όρους του 24ου συνεδρίου που καθιστά δυσχερές έργο την αναζήτηση κοινής λύσης.

Ο «διάλογος» για την αναζήτηση λύσης στο πολιτικό πρόβλημα του συνδικαλιστικού κινήματος πέρασε από τρεις κύριες φάσεις.

Προηγήθηκαν οι «προτάσεις Ραυτόπουλου» που πρόβλεπαν καταστατικό συνέδριο την άνοιξη, εκκαθάριση μητρώων, κτλ., για νέες εκλογές αντιπροσώπων και εκλογικό συνέδριο της ΓΣΕΕ την άνοιξη του 1988, δηλαδή ένα χρόνο

πριν από την κανονική λήξη της θητείας της διοίκησης της ΓΣΕΕ (ΠΑΣΚΕ).

Προϋπόθεση για την υλοποίηση του σχεδίου αυτού ήταν η άμεση και έμμεση αναγνώριση από την αντιπολίτευση της παρούσας διοίκησης της ΓΣΕΕ που «εκλέχτηκε» από το «ιστορικό» 23ο «συνέδριο» της συνομοσπονδίας.

Η πρόταση αυτή απορρίφθηκε χωρίς σχεδόν συζήτηση από την αντιπολίτευση.

Μετά ήλθε η «πρόταση Κανελλόπουλου» (γραμματέα της ΠΑΣΚΕ) η οποία δεν έκανε μνεία για το καταστατικό συνέδριο, μιλούσε για εκκαθαρίσεις μητρώων και νέες εκλογές και για συνέδριο της ΓΣΕΕ μέσα στο 1977.

Και αυτή η πρόταση δεν είχε καμιά συνέχεια από την αντιπολίτευση για να φθάσουμε στην τελευταία πρωτοβουλία της ΕΣΑΚ-Σ να καλέσει τις παρατάξεις σε διάλογο για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του κινήματος.

Ο διάλογος αυτός έγινε και πραγματοποιήθηκαν τρεις συναντήσεις. Στις δύο πρώτες υπήρχε ένα «εποικοδομητικό» κλίμα που είχε γεννήσει ελπίδες ότι η ολη υπόθεση βρισκόταν σε καλό δρόμο. Και όμως η τρίτη—και τελευταία—όπως αποδείχτηκε στη συνέχεια συνάντηση—κατέληξε σε ναυάγιο γιατί η ΠΑΣΚΕ επανέφερε στο τραπέζι του διαλόγου την «πρόταση Ραυτόπουλου» η οποία όμως είχε ήδη απορριφθεί στην πρώτη φάση των προσπαθειών για τη συνεννόηση των παρατάξεων.

Η αναθεώρηση της στάσης της ΠΑΣΚΕ ερμηνεύθηκε σαν επικράτηση στον κυβερνητικό σχηματισμό της «σκληρής» αποψης που δεν ευνοούσε τη συνδιαλλαγή με την αντιπολίτευση γιατί αυτό θα είχε σαν συνέπεια την σε βάρος της ΠΑΣΚΕ αλλαγή των συσχετισμών και την απώλεια της αυτοδυναμίας στο 24ο συνέδριο της ΓΣΕΕ που θα γινόταν με τη διαπαραταξιακή συμφωνία.

Στο ΠΑΣΟΚ και κατ' επέκταση την

ΠΑΣΚΕ κινούνται παράλληλα δυο «γραμμές» με διαφορετικές αντιλήψεις για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπισθεί επωφελώς για την κυβέρνηση η κρίση στο συνδικαλιστικό κίνημα.

Η μια «γραμμή» που έχει απ' ευθείας διασύνδεση με στελέχη του Εκτελεστικού Γραφείου είναι μεν υπέρ της «συνδιαλλαγής» με το ΚΚΕ αλλά σε βάση «παράδοσης» του ΚΚΕ στις απόψεις του ΠΑΣΟΚ γεγονός που καθιστά κάπως δύσκολη αν όχι αδύνατη προς το παρόν την επιτυχία του εγχειρήματος.

Η άλλη «γραμμή» που εκπορεύεται από το πρωθυπουργικό περιβάλλον εμφανίζεται διατεθειμένη να συνεννοηθεί με το ΚΚΕ προσφέροντας σαν «αντάλλαγμα» και την αλλαγή προσώπων στην ηγεσία της ΓΣΕΕ και της ΠΑΣΚΕ σαν χειρονομία καλής θέλησης προκειμένου να διευκολυνθεί ο διάλογος.

Είναι φυσικό η δεύτερη «γραμμή» αν και δεν έχει διαφορές από την πρώτη ως προς το «στρατηγικό στόχο» να βρίσκει αντίθετη την άποψη του Εκτελεστικού Γραφείου το οποίο στηρίζει τη σημερινή ηγεσία της ΓΣΕΕ και φέρει και την ευθύνη για τις «εκκαθαρίσεις» στην ΠΑΣΚΕ μετά την κρίση στη ΓΣΕΕ τον Οκτώβριο του 1985.

Η πρώτη «γραμμή» στα πλαίσια της αναμέτρησής της για την επικράτηση στο εσωκομματικό παιχνίδι επέλεξε και το «αγωνιστικό» προσωπείο της ΓΣΕΕ με την απόφαση για την απεργία αλλά και με τη γενικότερη κριτική και αμφισβήτηση των κυβερνητικών επιλογών για την οικονομία. Αυτό γίνεται για να ασκηθεί πίεση στα κυκλώματα αυτά του ΠΑΣΟΚ και να γίνουν δεκτοί οι όροι της γιατί κανένας λογικός δεν μπορεί να πιστέψει ότι ξαφνικά η ΓΣΕΕ ανακάλυψε τα προβλήματα των εργαζομένων και αποφάσισε να τα διεκδικήσει αγωνιστικά όταν οι ίδιοι οι άνθρωποι της ΠΑΣΚΕ στηρίζαν την ίδια οικονομική πολιτική

και ήταν οι επίσημοι υποστηρικτές της «αγωνιστικής» απεργοσπασίας με την οποία έχει διακριθεί η ΠΑΣΚΕ τον τελευταίο χρόνο.

Απλώς στην προκειμένη περίπτωση τα υπαρκτά αιτήματα των εργαζομένων τα οποία πρόβαλε μέχρι τώρα μόνο η αριστερά αποτελούν όπλο στην ΠΑΣΚΕ για να ασκήσει τις πιέσεις της προς το κόμμα και την κυβέρνηση για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Δεν πρέπει δε να περάσει απαρατήρητο και το ότι η ΓΣΕΕ στις «αρνητικές» της τοποθετήσεις για την οικονομική πολιτική προς την οποία όψιμα τώρα διαφωνεί «επιτιθεται» κατά κυβερνητικών στελεχών που έχουν ακόμα την εμπιστοσύνη του πρωθυπουργού και την ανοχή του περιβάλλοντός του θεωρώντας αυτά «προσωπικά» υπεύθυνα για την εισοδηματική πολιτική ως εάν η πολιτική αυτή να είναι «προσωπική» του κ. Σημίτη ή οποιουδήποτε άλλου κυβερνητικού παράγοντα και όχι η «επίσημη» πολιτική της κυβέρνησης με την έγκριση του πρωθυπουργού.

Βέβαια, είναι γεγονός ότι από τον Οκτώβριο του 1985 ο κ. Σημίτης χρεώθηκε προσωπικά το πέρασμα της εισοδηματικής πολιτικής της κυβέρνησης αλλά αυτό δεν σημαίνει σε καμιά περίπτωση ότι η πολιτική αυτή του ανήκει και ότι ο πρωθυπουργός είναι άμοιρος ευθυνών.

Αλλωστε τη μέθοδο της «επανάστασης» κατά κυβερνητικών μέτρων για λόγους σκοπιμότητας η ΠΑΣΚΕ την κληρονόμησε από τον κ. Καρακίτσο ο οποίος και αυτός όταν είχε εσωκομματικές διαφορές με την κυβέρνηση της Ν.Δ. ή ήθελε να εκβιάσει καταστάσεις «ανακάλυπτε» τα προβλήματα των εργαζομένων και εμφανιζόταν και αυτός όψιμος υπερασπιστής των συμφερόντων τους για να ξεχάσει τα προβλήματα όταν πετυχαίνε τους στόχους του.

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΜΗΝΑ:
(βιβλία τέχνης)

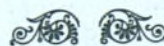
ΤΟ
ΚΟΥΤΙ
ΤΗΣ
ΠΑΝΘΡΑΣ

ΒΙΒΛΙΑ
ελληνική και
ξένα λογοτεχνία
εκδόσεις τέχνης
φιλοσοφία
πολιτική
ψυχολογία
παιδικά
κινηματογράφος
θεάτρο
ξενολώσα
τέχνες
γκραβούρες
λιθογραφίες
μεταξοτυπίες
αφίσσαρες

Τώρα -

ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ
φθηνά ΠΟΛΥ φθηνά βιβλία

Εγκυκλοπαίδειες μισοτιμής
Ευκολίες πληρωμής

ΜΠΟΥΣΤΑΝΟΓΛΟΥ - ΓΙΑ ΤΟ ΦΘΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 92, ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΤΗΛ. 4112258

Μια νέα περίοδος στην πολιτική μας ζωή

του Βαγγέλη Γιαχνή

Κανένας πλέον δεν αμφισβητεί ότι οι πρόσφατες δημοτικές εκλογές έδωσαν τον επίσημο τόνο στο «φινάλε» της μεταπολιτευτικής περιόδου. Όλοι αναγνωρίζουν ότι αρχίζει μια νέα περίοδος πολύ πιο περίπλοκη από την προηγούμενη καθώς τα προβλήματα που συνθέτουν την εικόνα της γενικής κρίσης βρίσκονται σε εκρηκτικό αδιέξοδο. Προβλήματα για τα οποία κανείς αυτή τη στιγμή δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι διαθέτει την απόλυτη μέθοδο της επίλυσής τους. Ωστόσο καταβάλλονται φιλότιμες προσπάθειες (και ευτυχώς) απ' όλες σχεδόν τις πολιτικές πλευρές για την προσέγγισή τους. Βεβαίως κάθε πλευρά ανιχνεύει δυνατότητες επίλυσης που θα κινούνται στα όρια των κοινωνικών και πολιτικών τους δεσμεύσεων. Απ' αυτό προκύπτει κάποιος πλουραλισμός απόψεων που άλλοτε γονιμοποιούν τον προβληματισμό και άλλοτε τον αποπροσανατολίζουν. Ποια είναι όμως τα σημαντικότερα προβλήματα για τα οποία γίνεται τόση συζήτηση;

Κατά τη γνώμη μας αυτά μπορούν να χωρισθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- προβλήματα οικονομίας
- προβλήματα εσωτερικής πολιτικής και
- προβλήματα γενικότερης πολιτικής σημασίας.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Αυτή τη στιγμή τα οικονομικά προβλήματα έχουν οξυνθεί στο έπακρο γιατί βρισκόμαστε ενόψει ενός νέου διεθνούς καταμερισμού εργασίας που προκύπτει ως αναγκαioτητα, λόγω της εξάντλησης του ισχύοντος μοντέλου ανάπτυξης και λόγω των επαναστατικών διαδικασιών (στη δομή και στις κοινωνικές σχέσεις) που απαιτούν οι νέες τεχνολογίες.

Η διαρκής και αέναη συσσώρευση δημιουργήσε κορεσμό στην παραγωγή (τεράστια αποθέματα προϊόντων καταστρέφονται στις αποθήκες), ενώ οι νέες τεχνολογίες εκπαράθρυσαν χιλιάδες εργαζόμενους απ' τις δουλειές τους, μειώνοντας δραματικά το μέσο συντελεστή της καταναλωτικής ικανότητας των λαών. Από ιστορική άποψη λοιπόν, το σύστημα της «συσσώρευσης για τη συσσώρευση» οδεύει προς το τέλος του. Η εξέλιξη αυτή δεν πρέπει να ερμηνευθεί σαν τον τερματισμό της κυριαρχίας των δυνάμεων του κεφαλαίου. Αντίθετα αυτή τη στιγμή επιχειρούν μια αντεπίθεση και προσπαθούν να προσαρμόσουν —μανουβράροντας— το διεθνή καταμερισμό εργασίας στα δικά τους μέτρα.

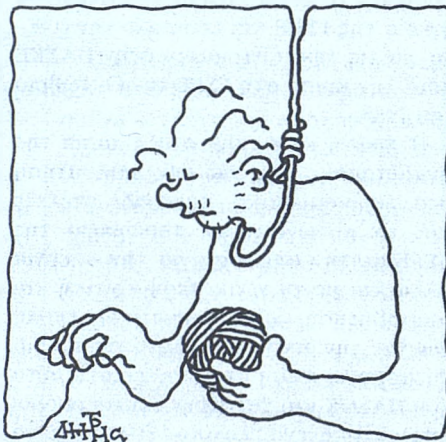
Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια θα πρέπει να τοποθετήσουμε και τη δική μας περίπτωση. Ασφαλώς τα δικά μας προβλήματα είναι πολύ πιο διαφορετικά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κυρίως οι χώρες του προηγμένου καπιταλισμού γι' αυτό και η κρίση παρουσιάζεται με οξύτερη μορφή.

Στη χώρα μας η ιδιόμορφη καπιταλιστική ανάπτυξη, συντελέστηκε διαμέσου ενός έντονου κρατικού προστατευτισμού.

Το κράτος έπαιξε κυρίαρχο ρόλο γιατί

αυτό εξυπηρετούσε τις διομολογήσεις με τα ξένα ηγεμονιστικά κέντρα. Με μοχλό τις Τράπεζες διένειμε τον παραγόμενο πλούτο σ' εκείνες τις κοινωνικές δυνάμεις που διακρίνονταν για τον εθνικό ενδοτισμό και την εξαρτησιακή τους συνείδηση. Οι βιομηχανίες αποτέλεσαν πρόσχημα χρηματικής ανταλλαγής με το κράτος και διαμέσου αυτού με τις δυνάμεις της εξάρτησης. Το φιάσκο της ελληνικής βιομηχανίας αποκαλύφθηκε την τελευταία πενταετία καθώς η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ έθεσε επί τάπητος την άμεση άρση όλων των προστατευτικών μέτρων της εγχώριας παραγωγής. Έτσι φανερώθηκε η γύμνια της βιομηχανίας και φυσικά χωρίς τον απαραίτητο εξοπλισμό βρέθηκε ανίσχυρη ν' αντιμετωπίσει το σκληρό ανταγωνισμό.

Η βιομηχανία, στο σύνολό της και «εν μια νυκτί» σχεδόν κρίθηκε προβληματική, αλλά όχι οι βιομήχανοι. Οι τελευταίοι αν

δεν επιδίδονται στην «ευγενή άμιλλα» της κερδοσκοπίας από το εισαγωγικό εμπόριο αρκούνται στα παχυλά επιτόκια των ελβετικών τραπεζών.

Παρ' όλα αυτά το κράτος και κυρίως η πολιτική προϊστάμενη αρχή σαν ένδειξη έσχατης ευγνωμοσύνης στους υπόδικους ιδιοκτήτες των προβληματικών, φρόντισε να τους απαλλάξει από κάθε κατηγορία και να φορτώσει το σκελετωμένο κουφάρι της ελληνικής βιομηχανίας στις πλάτες του εργαζόμενου και μη ελληνικού λαού. Επί της ουσίας δεν υπάρχει πλέον ελληνική βιομηχανία, ή αυτή που υπάρχει συντηρείται κυρίως για κοινωνικούς (ανεργία κτλ.) και εθνικούς λόγους.

Το ίδιο συμβαίνει και με την αγροτική μας παραγωγή. Η ολιγωρία όλων των μεταπολεμικών κυβερνήσεων, συντέλεσε στην παρατεταμένη γεωργική κρίση (δε λύθηκαν προβλήματα αναδασμών καλλιεργητικού εκσυγχρονισμού κτλ.) με αποτέλεσμα το λεγόμενο από τους αγρότες «λογικό κέρδος» (κακώς κατά τη γνώμη μας γιατί δεν αγωγίζονται για την αύξηση των τραπεζικών τους καταθέσεων, αλλά για την επιβίωσή τους) να είναι ευθέως ανάλογο της κρατικής επιδότησης. Με

λίγα λόγια προβληματικό είναι και το σύνολο της γεωργίας.

Τι μας μένει; Η βιοτεχνική παραγωγή. Αλλά κι αυτός ο τομέας αν επιβίωσε κάπως μέχρι σήμερα, οφείλεται κυριολεκτικά στην ανεκτικότητα του φορολογικού μας συστήματος. Δηλαδή τα κέρδη της μικρομεσαίας παραγωγής βρίσκονται σε απόλυτη συνάρτηση με το ύψος της φοροδιαφυγής της. Αλλά κι αν ακόμα υπάρχουν ορισμένες μικρές κερδοφόρες βιομηχανίες θα ισοπεδωθούν από τον ΦΠΑ και από τη διαδικασία ενιαιοποίησης της εσωτερικής κοινοτικής αγοράς.

Τέλος, το «θαύμα» των άδελων πόρων έληξε άδοξα. Το συνάλλαγμα απ' τη ναυτιλία και τη μετανάστευση έχει σχεδόν στερέψει. Απέμεινε μόνον ο τουρισμός. Είναι δυνατόν όμως ν' αντιμετωπισθούν οι υποχρεώσεις ολόκληρης χώρας μόνο με τον τουρισμό;

Όλα αυτά καταλήγουν στον εξωτερικό δανεισμό που θα πρέπει ωστόσο, κάποτε ν' αποπληρωθεί. Αυτή τη στιγμή το εξωτερικό χρέος προσεγγίζει τα 16 δισεκατομμύρια δολάρια σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία ενώ άλλες έγκυρες πηγές κρυφομιλούν για 20 δις δολάρια.

Τα τοκοχρεωλύσια για το 1988 (σύμφωνα με τους υπολογισμούς του καθηγητή Αγγελόπουλου) θα ανέλθουν στα 783 δις δρχ. που αναλογούν στο 1/3 περίπου του ετήσιου προϋπολογισμού. Αυτό σημαίνει ότι για 4 μήνες το 1988, τούτη η χώρα και ο λαός της θα πρέπει να νεκρώσουν όλες τις δαπάνες, προκειμένου ν' ανταπεξέλθουν στις δανειακές υποχρεώσεις του εξωτερικού χρέους. Επειδή αυτό ασφαλώς είναι αδύνατο, θα βρεθούν άλλες λύσεις (με πιθανότερη την παρέμβαση του ΔΝΤ) αλλά είναι βέβαιο ότι όποιες κι αν είναι δεν πρόκειται να διασφαλίζουν μια, «αβρόχους ποσί» διέλευση. Αυτή την κατάσταση εκμεταλλεύονται τούτη τη στιγμή τα ισχυρά κέντρα ηγεμόνευσης (ΕΟΚ, ΔΝΤ, ΝΑΤΟ κτλ.) και πιέζουν για παντοειδείς υποχωρήσεις και ενδοτισμούς.

Υποχωρήσεις που στο οικονομικό τους σκέλος έχουν σχέση με την άνευ όρων αποδοχή της θέσης που προορίζει για τη χώρα μας ο ΕΟΚικός καταμερισμός εργασίας (τουρισμός και θερμοκήπια), ενώ στο εθνικό τους σκέλος έχουν σχέση με τη διατήρηση όλων των όρων του εξαρτησιακού αμυντικού πλέγματος, όπως αυτό εκφράζεται από τις σχέσεις μας με το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ.

Ήδη ο αυθεντικότερος εκφραστής των επιθυμιών του Κ. Ντελόρ, ο κ. Σημίτης έχει αναφερθεί στα πλεονεκτήματα της «μεταβιομηχανικής ανάπτυξης» (τι σου είναι η ΠΑΣΟΚική λεζαυγεία!) δηλαδή της ανάπτυξης του τουρισμού, της δυναμικής γεωργικής εκμετάλλευσης, και των υπηρεσιών, ενώ ο πρωθυπουργός πρόσφατα δήλωσε ότι «θα ήταν καταστροφική κίνηση η απομάκρυνση της χώρας από το ΝΑΤΟ». Αλλά δεν είναι μόνον αυτό.

• Υπάρχει και το περιβόητο γράμμα Σημίτη προς Ντελόρ (δεν αρκούνται πλέον, ούτε στις προφορικές διαβε-

βαιώσεις των φίλων τους) που τυχαίνει να είναι και σε απόλυτη γνώνση του γράφοντος, και αν μη τι άλλο, πιστοποιεί την άνευ αντιρρήσεων αποδοχή όλων των ΕΟΚικών όρων και υποθηκεύει το άμεσο μέλλον της χώρας.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Όλα όσα προαναφέραμε αποδεικνύουν τη σταδιακή μετατόπιση του κέντρου ελέγχου και αποφάσεων από το εθνικό κοινοβούλιο στα υπερεθνικά κοινοτικά όργανα. Τα περιθώρια άσκησης εθνικής πολιτικής έχουν στενέψει απελπιστικά με αποτέλεσμα τη μετατροπή των εγχώριων νομοθετικών μηχανισμών σε απλή διαχειριστική εξουσία. Αυτό φαίνεται ευκρινέστερα στα προβλήματα που σχετίζονται με την εξωτερική πολιτική. Όπως παραδέχθηκε στη συνέντευξή του, στην «ΕΞΟΡΜΗΣΗ» ο πρωθυπουργός, τα προβλήματα αυτά παραμένουν «ανοιχτές πληγές» και για το 1987.

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις όπως απέδειξε και το χριστουγεννιάτικο τραγικό συνοριακό επεισόδιο κλιμακώνονται σε δυσμενέστερη κατεύθυνση, ενόσω οι πιέσεις για τις βάσεις και για τη διευθέτηση των εκκρεμοτήτων στην Κύπρο και στο Αιγαίο (σύμφωνα με τις επιθυμίες των Τούρκων στρατοκρατών) δεν αποδίδουν τα αναμενόμενα. Πάντως είναι σίγουρο ότι η προϊούσα «δυτικοποίηση» της εξωτερικής μας πολιτικής, θα πάρει θεαματικές διαστάσεις στον καινούργιο χρόνο, καθώς θα υπογραφεί νέα συμφωνία για την παραμονή των βάσεων (ποιος το αμφισβητεί πλέον;) και η χώρα μας θα υποχρεωθεί να ευθυγραμμισθεί στα συνολικότερα ζητήματα (ειρήνης και σχέσεων με τις δύο υπερδυνάμεις) με την πολιτική της Κοινότητας. Ήδη η συνυπογραφή (και από τη χώρα μας) του θατσερικού λίβελου κατά της Συρίας προμηνύει το περιεχόμενο της νέας εξωτερικής πολιτικής που θ' ακολουθηθεί η χώρα μας στο μέλλον.

Αλλά και η πρόταση προσφυγής στο Δικαστήριο της Χάγης υποδηλώνει μια άλλη σχέση απέναντι στην Τουρκία. Η κυβέρνηση έλαβε τον τελευταίο καιρό πολλά μηνύματα από τους «παραδοσιακούς» συμμάχους (ΗΠΑ), από τους ενδυνάμει φίλους (ΕΣΣΔ) αλλά και από τους κοινοτικούς εταίρους, ότι δεν θα ευνοούσαν μια άμεση αντιπαράθεση στην επεκτατική βουλμία των στρατοκρατών της Άγκυρας. Η συμπτωματική στάση των τριών υπερδυνάμεων στο πρόβλημα δεν πρέπει να ερμηνευθεί και σαν ταύτιση στους στόχους.

Οι ΗΠΑ ενδιαφέρονται για τη διασφάλιση της συνοχής της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ, η ΕΣΣΔ δεν θέλει να διαταράξει τις σχέσεις της με την Τουρκία καθώς τα σύνορα μεταξύ τους είναι 1.000 χιλιόμετρα και τα στενά θα πρέπει να παραμείνουν ανοιχτά για τη διέλευση του σοβιετικού πολεμικού στόλου στη Μεσόγειο, ενώ η ΕΟΚ (Γερμανία, Ολλανδία, Αγγλία, Γαλλία), δεν επιθυμεί να θέσει σε κίνδυνο τα ισχυρά οικονομικά της συμφέροντα με την Τουρκία. Από διπλωματική άποψη λοιπόν η Ελλάδα είναι σχεδόν απομονωμένη καθώς και η υποστήριξη των αδόμευτων είναι, εν πολλοίς, αμφισβητούμενη.

Η εντυπωσιακή κίνηση Θεοδωράκη (που αφελώς αποδόθηκε στα ιδιαίτερα παρορητικά χαρακτηριστικά του) είχε την υποστήριξη όχι μόνο των δύο ΚΚ (ΚΚΕ και ΚΚ Τουρκίας) αλλά και της ίδιας της ΕΣΣΔ. Πράγμα το οποίο σημαίνει ότι οι

προσδοκίες που επενδύθηκαν στην ΕΣΣΔ θα πρέπει τουλάχιστον να ελαχιστοποιηθούν.

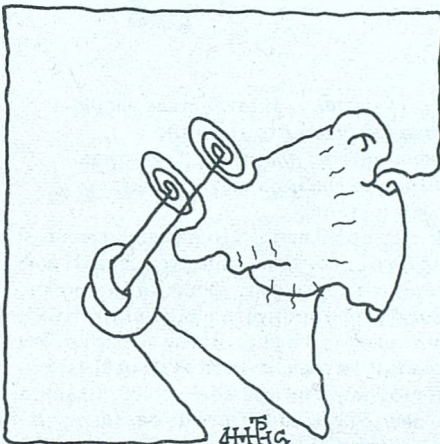
Ασφυκτική μοναξιά συνεπώς και τα «ήπια νερά» με τις ΗΠΑ, σύντομα θα μετατραπούν ξανά σε βρώμικο τέλμα.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ

Μπροστά σ' αυτά τα προβλήματα είναι φυσικό οι συγκροτημένες πολιτικές δυνάμεις της χώρας ν' αναζητούν διεξόδους προκειμένου να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους. Αυτή τη στιγμή εν μέσω μιας απίθανης ρευστότητας συντελείται μια πολιτική κοσμογονία.

Μ' αυτή την έννοια οι ανακατατάξεις που αναμένονται θα έχουν ιστορικό χαρακτήρα. Η κατάσταση αντιμετωπίζεται μόνο με συνολική ανασύνθεση των πολιτικών προτάσεων και με επαναπροσδιορισμό των στρατηγικών επιλογών.

● Η Ν. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, γνωρίζοντας ότι δεν μπορεί ν' ασκήσει άλλη από την ισχύουσα οικονομική και εξωτερική πολιτική, ρίχνει το βάρος της στον εκσυγχρονισμό και επιχειρεί ένα επιφανειακό λίφτινγκ στο γερασμένο της πρόσωπο. Παράλληλα προβάλλει τη διαχειριστική της εμπειρία σε αντιπαράθεση με την απειρία του ΠΑΣΟΚ. Ωστόσο η φθορά και ο ξεπεσμός των παραδοσιακών δυνάμεων της ολιγαρχίας (τα παλιά τζακία) καθώς και ο αλλοιθωρισμός

των «νέων τζακιών» προς το ΠΑΣΟΚ καθιστούν αναξιόπιστη ακόμα και αυτή τη διαχειριστική της ικανότητα. Εξάλλου ο νεοφιλελευθερισμός σαν ιδεολογία και ο μονεταρισμός σαν οικονομική πολιτική, δεν είναι τίποτα άλλο από μία απεγνωσμένη προσπάθεια για επιστροφή στις αρχέγονες ρίζες του καπιταλισμού προκειμένου να διατηρήσει τα κεκτημένα.

Συνεπώς από ιστορική άποψη η πρόταση αυτή είναι καταδικασμένη, καθώς δεν μπορεί ν' απαντήσει στα προβλήματα της σύγχρονης διάρθρωσης των κοινωνιών πολύ περισσότερο δεν μπορεί να ευδοκμήσει στη χώρα μας με την ιδιότητα οικονομική της δομή. Τούτο αποδεικνύεται και από την παταγώδη αποτυχία των επί διέτις, εφαρμοζόμενων «σοσιαλμονεταριστικών» μέτρων. Αυτό μας επιτρέπει να ισχυρισθούμε ότι κι αν ακόμα, η ΝΔ, κατακτήσει την εξουσία λόγω σύγχυσης και διαστροφής των πολιτικών δεδομένων, δεν θα μπορέσει να τη διαχειριστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το παράδειγμα του Σιράκ στη Γαλλία είναι αρκετό για να πείσει κάθε αμφισβητούντα.

● Το ΠΑΣΟΚ μετά την, μετά βδελυγμίας, αποκρήρυξη του παρελθόντος και την

προσγείωσή του σ' έναν «διαχειριστικό ρεαλισμό» είναι υποχρεωμένο να γεφυρώσει τη χαώδη αντίφασή του, μεταξή του σοσιαλιστικού του λόγου (έστω σοσιαλδημοκρατικού) και της δεξιότατης πρακτικής του. Και επειδή οι μαγικές λύσεις δεν υπάρχουν, είναι βέβαιος ο κατακερματισμός του. Ούτε η επανάκαμψη ενός Λαλιώτη, ούτε πολύ περισσότερο τα «ιδεολογικά συμπόσια» είναι ικανά να επαναφέρουν την (άπαξ διὰ παντός) απωλεσθείσα αίσλη του. Εξάλλου, οι δεσμεύσεις που έχει αναλάβει (όπως προαναφέρονται και κυρίως απέναντι στην ΕΟΚ) προδικάζουν το τέλος του. Η σωσσίβια λύση της απόσυρσης του αρχηγού του στην προεδρία καθώς και η έναρξη των συναινετικών διαδικασιών με την «ανανεωτική» δεξιά, είναι και η πιθανότερη ίσως εξέλιξη μέσα στο 1987.

● Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ βρίσκεται εν μέσω μιας δινης που δεν έχει το προηγούμενό της. Υπάρχει κρίση στρατηγικής που συνοδεύεται από έντονα «υπαρξιακά προβλήματα». Ο τερματισμός του ισχύοντος μοντέλου ανάπτυξης και η συνακόλουθη χρεωκοπία των πολιτικών συστημάτων σε Ανατολή και Δύση, ωθούν τον προβληματισμό της Αριστεράς (μετά από μια μεγάλη περιπλάνηση σε άγονες περιοχές) στο επίκεντρο των ουσιαστικών προβλημάτων του σύγχρονου κόσμου. Για να διατηρήσει τον πρωτοποριακό της χαρακτήρα η αριστερά είναι υποχρεωμένη ν' ανιχνεύσει και να προσδιορίσει τους όρους της άλλης ανάπτυξης. Δηλαδή να εκπονήσει το περίγραμμα των νέων παραγωγικών σχέσεων μέσα στο οποίο θα τοποθετηθούν οι νέες παραγωγικές δυνάμεις (νέες τεχνολογίες) αίροντας τη σημερινή σημαντικότερη αντίφαση που προκαλεί το γνωστό μπλοκάρισμα και τη δομική ακινησία. Η υπέρβαση συνεπώς της κρίσης της, προϋποθέτει την αναδιατύπωση ενός άλλου (τελείως διαφορετικού) ιδεολογικού και πολιτικού λόγου.

Μ' αυτή την έννοια τα προαγγελλόμενα συνέδρια των δύο ΚΚ που ανάλωσαν τη συζήτησή τους σε οργανωτικά και μόνο προβλήματα (φορεας, τίτλοι, συμπαραταξίες κτλ.) δεν πρόκειται να αναγγείλουν και την «άνοιξη της αριστεράς». Η γενικότερη κρίση εξάλλου περιόρισε δραστηρικά τα περιθώρια των διεκδικήσεων με αποτέλεσμα την απώλεια και του διεκδικητικού τους χαρακτήρα. Αυτό σημαίνει ότι σύντομα θ' αντιμετωπίσουν τα υπαρξιακά πρόβλημα. Το ΚΚΕ δεχόμενο τα ραπίσματα των ανανεωτικών διακηρύξεων του Γκορμπατσόφ διατελεί «εν πλήρη συγχύσει» καθότι θα πρέπει ν' αποποιηθεί, όσα ιερά και όσα αναφέρει η δογματική διαστροφή των γραφών.

Η υπόλοιπη αριστερά παρά την πλεονεκτικότερη θέση της χαρακτηρίζεται από μεγάλη ανωριμότητα και προς το παρόν αποδεικνύεται ανίκανη ν' αναλάβει ιστορικές πρωτοβουλίες. Η τελευταία της ελπίδα ήταν ν' αναγνωρίσει την ιδεολογικά κατακερματισμένη της υπόσταση και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια ενωτική σύντηξη που θ' ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Οι αλαζονικές όμως και αρκούντως επιπόλαιες επιλογές ορισμένων κύκλων προκαλούν σύγχυση μεταξύ του επιθυμητού και του εφικτού.

Είναι σίγουρο ότι για μια ακόμη φορά η σκεπτόμενη αριστερά θα κληθεί ν' απολογηθεί αυτοκριτικά απέναντι στην ιστορία. □

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΚΚΕ ΕΣ.

Η έκτακτη συνεδρίαση της Κ.Ε. του ΚΚΕ εσ. το Σάββατο (17/1) που ζητήθηκε από την τάση της «αναβάθμισης» θα λύσει το εσωκομματικό πρόβλημα του ΚΚΕ εσ.; Με βάση τις μέχρι τώρα τοποθετήσεις των ηγετικών στελεχών του φαίνεται δύσκολο να γεφυρωθεί το χάσμα. Η μεν πλειοψηφία που διαμορφώθηκε στο 4ο συνέδριο του ΚΚΕ εσ. επιμένει στην ίδρυση νέου κόμματος της Ελληνικής Αριστεράς μέσα από ιδρυτικό συνέδριο τον Απρίλιο η δε μειοψηφία φαίνεται να θέτει ως όρους για τη συμμετοχή της την αναφορά στον τίτλο του νέου κόμματος του πολυσυζητημένου πλέον «Κ» ή την αναβολή του συνεδρίου για διάστημα 2-3 χρόνων. Και οι δύο όμως αυτοί όροι δεν γίνονται δεκτοί από την πλειοψηφία: Η μεν αναστολή διότι οδηγεί μεταξύ άλλων σε αποσυσπείρωση των δυνάμεων που εκδήλωσαν την πρόθεση να συμμετάσχουν και σε διαλυτικές διαδικασίες το ίδιο το ΚΚΕ εσ. Η δε διατήρηση του «Κ» στον τίτλο και ο προσδιορισμός της φυσιογνωμίας του κόμματος είναι θέμα του ιδρυτικού συνεδρίου και όχι μιας εκ των προτέρων απόφασης της Κ.Ε. του ΚΚΕ εσ.

Οι απόψεις εμφανίζονται αγεφύρωτες: πρέπει όμως να επισημανθεί ότι το Κ.Σ. του «Ρήγα Φεραίου» παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία του «ανήκει» στην «αναβάθμιση» έχει προτείνει να περιορισθεί ο χαρακτηρισμός του κόμματος στην έκφραση «ανανεωτικό».

Ίσως αυτή η εκδοχή να αποτελεί μια πιθανή βάση συμβιβασμού. Πάντως η νεολαία φαίνεται να βρίσκει τα μεγάλη αμηχανία και μπορεί σύμφωνα με ορισμένα στελέχη της να βρεθεί στη μοναδική θέση να αποτελεί νεολαία δυο κομμάτων στην περίπτωση που η «αναβάθμιση» δεν πάρει μέρος στις ιδρυτικές διαδικασίες του νέου κόμματος και διαμορφώσει δικό της κομματικό φορέα.

Το γεγονός είναι πως μια διάσπαση του ΚΚΕ εσ. αυτή τη στιγμή δεν μπορεί να έχει παρά αρνητικά αποτελέσματα και για τις δύο πλευρές. Από τη μια το «νέο κόμμα» θα ξεκινήσει αποδυναμωμένο, η δε «αναβάθμιση» θα υποχρεωθεί να αποτελέσει κόμμα σε μια συγκυρία που δεν υπόσχεται μακροημέρευση. Πάντως αναμένεται να γίνουν συζητήσεις αυτές τις ημέρες με πρωτοβουλία των ανέντακτων που συμμετέχουν στην προπαρασκευαστική επιτροπή για το νέο κόμμα Αριστεράς σε μια ύστατη προσπάθεια να αρθεί το αδιέξοδο.

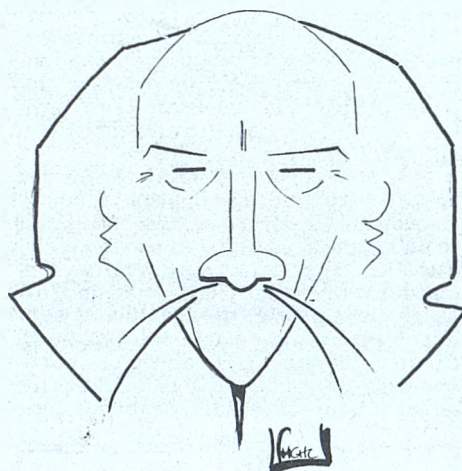
Το ΑΝΤΙ δημοσιεύει στη συνέχεια μια συνέντευξη με το Γιάννη Μπανιά στην οποία εκθέτει τις απόψεις του για το εσωκομματικό πρόβλημα του ΚΚΕ εσ. και το «νέο κόμμα».

Γ.Φ.

«Δεν θέλουμε κόμμα - σημαία ευκαιρίας...»

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΝΙΑΣ μιλάει στον Άκη Κοσώνα για:

- την πιθανολογούμενη διάσπαση του ΚΚΕ εσ.·
- τα σχέδια της «αναβάθμισης»·
- τις αντιθέσεις του με το «νέο κόμμα»·
- τα πολιτικά «παιχνίδια κορυφών»·
- το «υπό δημιουργία αρχηγικό κόμμα»·

ΕΡ.: Τι γίνεται κ. Μπανιά, πάμε για μια ακόμη διάσπαση στο χώρο της κομμουνιστικής αριστεράς; Στον κόσμο τουλάχιστον υπάρχει διάχυτος ένας φόβος. Τι λέτε γι' αυτό;

ΑΠ.: Το πρόβλημα για το ΚΚΕ εσωτερικού ό-πως ξέρεις, δεν είναι σημερινό· υπάρχει εδώ κι ενάμιση χρόνο όταν μπήκε το ζήτημα της αλλαγής του χαρακτήρα αλλά και του τίτλου του κόμματος. Νομίζω ότι δεν πρέπει και δεν μπορούμε να μιλάμε για το αν θα υπάρξει ή όχι διάσπαση στο ΚΚΕ εσωτερικού, αλλά το πιο σωστό είναι να δούμε στις σημερινές κοινωνικοπολιτικές συνθήκες τι κόμμα χρειάζεται για να εκφράσει αυτό που ζητάει σήμερα η ελληνική κοινωνία και η ελληνική αριστερά. Η απόφαση του 4ου Συνεδρίου του ΚΚΕ εσωτερικού μιλούσε για ένα νέο κόμμα της αριστεράς, που θα το δημιουργούσαν περισσότερες δυνάμεις, και άφηνε ανοιχτό το θέμα της φυσιογνωμίας και του τίτλου.

Θεωρούσαμε και θεωρούμε ότι το ΚΚΕ εσωτερικού, με την ιστορία και την πορεία του μετά τη διάσπαση του '68, εξέφρασε μια ανάγκη της ελληνικής κοινωνίας και της αριστεράς. Λόγοι που είχαν σχέση και με δικά του σφάλματα αλλά και με αντικειμενικούς παράγοντες δεν του επέτρεψαν να γίνει μια σημαντική δύναμη, από πλευράς μεγέθους· σίγουρα όμως, ποιοτικά, είχε καταγραφεί σαν μια πολύ υπολογίσιμη δύναμη. Μέσα από μια πολύ δύσκολη πορεία, το ΚΚΕ εσωτερικού κατάφερε —κι ορόσημο ήταν οι ευρωεκλογές του '84— να περάσει σαν υπολογίσιμη δύναμη (και σε επίπεδο ποσοστών) αλλά κυρίως σαν δύναμη που έχει μέλλον. Φάνηκε δηλαδή ότι οι ιδέες του ΚΚΕ εσωτερικού —που το 1974 ήταν καινούργιες για την κοινωνία— μπόλιασαν τη ζωή του τόπου κι

είχαν αρχίσει να γίνονται κατανοητές από τον κόσμο γενικότερα, κι από τον κόσμο της αριστεράς ιδιαίτερα...

ΕΡ.: Τι άλλαξε από τότε, από τις ευρωεκλογές δηλαδή και μετά;

ΑΠ.: Ακριβώς αυτό ήθελα να πω, ότι δεν θα έπρεπε τη στιγμή που καταγράφεσαι οριστικά και στην πολιτική σκηνή και στη συνειδηση του λαού, σαν μια νέα ανερχόμενη, υπολογίσιμη δύναμη, να ξεκινάς διαδικασίες αλλαγών που μπορούν να δημιουργήσουν συγχύσεις. Ένας δεύτερος λόγος που συνηγορεί υπέρ της άποψής μας, είναι οι διεθνείς αλλά και οι ελληνικές εξελίξεις που έρχονται να επιβεβαιώσουν με τον πιο πανηγυρικό τρόπο την ορθότητα αυτών των ιδεών, που πρώτο το ΚΚΕ εσωτερικού έφερε μέσα στην κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου. Και οι εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση, αλλά και εσωτερικά, η χρεωκοπία της κυβερνητικής πολιτικής και η αποϊδεολογικοποίηση που επιχειρεί στα πάντα το ΠΑΣΟΚ, επικυρώνουν όσα είχαμε πει σε όλο αυτό το διάστημα· και για το κομμουνιστικό κίνημα και για την ανανέωση της αριστεράς.

Το ΚΚΕ εσωτερικού είχε καταγραφεί όχι μόνο σαν κομμουνιστικό, αλλά σαν κόμμα της ευρύτερης αριστεράς, δεν είναι λοιπόν σωστό αυτό που σήμερα λέγεται «μας έλλειπε ένα ευρύτερο κόμμα κι εκείνο που μας εμπόδιζε στο παρελθόν να μεγαλώσουμε ήταν το Κ, το κομμουνιστικό δηλαδή στον τίτλο». Και τα δυο αυτά επιχειρήματα ήταν λάθος και πολύ γρήγορα διαψεύστηκαν από τη ζωή —έχουν περάσει επτά μήνες από το Συνέδριο κι οι μάζες δεν ήρθαν κοντύτερά μας. Νομίζω ότι το αντίθετο θα μπορούσαμε να σημειώσουμε, μια μείωση δηλαδή της φερεγγυότητας του κόμματος μέσα απ' αυτές τις διαδικασίες. Το

έφθειραν και θάμπωσαν την εικόνα που είχε σχηματίσει για μας ο λαός. Ούτε οι μάζες λοιπόν ήρθαν πιο κοντά μας, ούτε ευρύτερες δυνάμεις της ανανεωτικής αριστεράς, όπως είχε προβλεφθεί από όσους πήραν την απόφαση, κατά οριακή πλειοψηφία στο Συνέδριο, ενώ το ΚΚΕ επωφελείται ήδη από τη δική μας μετακίνηση απ' το χώρο της κομμουνιστικής αριστεράς. Αντίθετα, πιστεύω ότι αν το ΚΚΕ εσωτερικού δεν είχε τους εσωτερικούς περισπασμούς του, αν συνέχιζε την πορεία του των τελευταίων χρόνων μέσα απ' την οποία είχε καταγραφεί σαν φερέγγυος πόλος και πραγματοποιούσε τη διεύρυνση που ήταν έτοιμο να κάνει στο χώρο της ανένταχτης αριστεράς, θα πετύχαινε το στόχο του.

Η «διάπλωση της πραγματικότητας»

ΕΡ.: Θέλω να σας ρωτήσω κάτι εδώ: έχετε, ή είχατε καταγραφεί ως εκφραστής των ανοιγμάτων και της συνεργασίας με αριστερές δυνάμεις και ανένταχτους, πράγμα που σήμερα εκφράζεται από άλλους. Πώς το εξηγείτε και πώς το αντιμετωπίζετε;

ΑΠ.: Αυτό είναι λάθος, πρόκειται για μια ψευδή εικόνα που έχει δοθεί, μια προπαγάνδα που πέρασε στον Τύπο, μέσω κάποιων εσωτερικών προβλημάτων. Υπήρξε μια διάθλαση της πραγματικότητας, έτσι θα την ονόμαζα εγώ. Θεωρώ ότι μεγάλο άνοιγμα ήταν οι ίδιες οι ιδέες του ΚΚΕ εσωτερικού, και στο βαθμό που αυτές θέλαμε να τις συνεχίσουμε και να τις ολοκληρώσουμε ζητώντας ταυτόχρονα σ' αυτή την πορεία να έρθουν και οι ευρύτερες δυνάμεις της ανανεωτικής αριστεράς· κι αυτό για μένα ήταν η καλύτερη συνέχεια του εγχειρήματος που ξεκινήσαμε το 1968. Δεν μπορείς δηλαδή να επιδιώξεις να φτιάξεις κάτι καινούργιο, διαλύοντας και καταργώντας εκείνο που με τόσο κόπο είχε δημιουργήσει τη συγκεκριμένη εικόνα· κι είχε καταγραφεί όπως είπαμε προηγουμένως.

ΕΡ.: Να ξαναρωτήσω όμως, πως αντιμετωπίζετε αυτό που ονομάζετε «διάθλαση της πραγματικότητας»;

ΑΠ.: Δεν είδαμε από αυτό το κόμμα που πάει να δημιουργηθεί ότι πραγματοποιεί ανοίγματα. Θα θυμίσω μια παλιότερη συνέντευξή μου, πριν από δυο χρόνια περίπου, όπου τόνιζα πως επιχειρούνται ορισμένες εσωτερικές ανακατατάξεις που όμως σαν υπόβαθρό τους έχουν διαφορές στα θέματα ιδεολογίας, πολιτικής και φυσιογνωμίας του κόμματος. Σε ό,τι αφορά την ιδεολογία: βρισκόμαστε σε μια φάση που είναι πολύ μεγάλο λάθος να προχωρείς στη δημιουργία ενός κόμματος, που δεν έχει στοιχεία ιδεολογικής ενότητας, τη στιγμή ακριβώς που πρέπει να δίνεις ιδεολογικό στίγμα στον κόσμο της αριστεράς, για να παλαίψει απέναντι στην επίθεση αποϊδεολογικοποίησης που επιχειρεί το ΠΑΣΟΚ και στην ιδεολογική επίθεση που επιχειρεί η Νέα Δημοκρατία. Νομίζω ότι πρέπει να επιμεινουμε σ' αυτό που λέμε ανανεωτική φυσιογνωμία ενός κόμματος που θα εκφράζει τις δυνάμεις της ανανεωτικής κομμουνιστικής κι ευρύτερης αριστεράς —κι αυτό πρέπει να εκφράζεται και στον τίτλο του κόμματος.

Στο ζήτημα της πολιτικής: Θα έλεγα ότι στο τελευταίο διάστημα παρατηρούμε την εφαρμογή μιας πολιτικής που καταγράφει το

κόμμα μας σε πολύ μεγάλο βαθμό σαν ετεροκαθοριζόμενο, σαν συμπληρωματική δύναμη άλλων κομμάτων, κι αυτό είναι μια αναπηρία.

Σε ό,τι αφορά τη φυσιογνωμία: Θεωρώ ότι υπάρχει απομάκρυνση, ραγδαία απομάκρυνση απ' αυτό που ονομάζουμε ανανεωτικές αρχές στη λειτουργία του κόμματος. Εμείς θέλαμε ένα κόμμα ακόμη πιο ανοιχτό, πιο πλουραλιστικό στη λειτουργία του, ένα κόμμα που η συμμετοχή των μελών θα ήταν με την πάροδο του χρόνου όλο και μεγαλύτερη. Αντίθετα, θεωρώ ότι οικοδομείται ένα κόμμα που ενισχύει τα αρχηγικά και προσωποπαγή στοιχεία στο χαρακτήρα του, ένα κόμμα που ουσιαστικά λειτουργεί περισσότερο με τους μηχανισμούς και λιγότερο με τη συμμετοχή και πολιτικοποίηση των δυνάμεών του· κι είναι φανερό ότι ένα τέτοιο κόμμα δεν μπορεί ν' αποτελέσει το μέλλον της ελληνικής αριστεράς. Είναι δηλαδή φανερό, ότι όταν απομακρύνεται από τις κατακτημένες αρχές που είχαμε ως ΚΚΕ εσωτερικού, δεν μπορεί να εξυπηρετήσει την υποθεση της ανανέωσης στην κομμουνιστική κι ευρύτερη αριστερά.

Δεν είμαστε υπάλληλοι

ΕΡ.: Υπάρχει πάντως ένα ανυποχώρητο στις εκατέρωθεν απόψεις, διαβάζω για παράδειγμα στην «Ελευθεροτυπία» (12/1, σελ. 4) ότι «... ο Λ. Κύρκος απέρριψε το τελεσίγραφο —όπως είπε— του πρώην γραμματέα Γιάννη Μπανιά να περιλαμβάνεται το "Κ" στον τίτλο του νέου κόμματος», και σε άλλο σημείο ότι «ζήτησε από τα στελέχη της πτέρυγας Μπανιά, που μετέχουν σαν διευθυντικά όργανα του ΚΚΕ εσωτερικού και των οργανώσεών του να εργαστούν για την εφαρμογή των αποφάσεων του κόμματος. Σε διαφορετική περίπτωση, είπε, έχουν χρέος να ζητήσουν άδεια, ώστε να καλυφθεί από το όργανο το κενό που δημιουργεί η δική τους αδράνεια». Το σχολιάζετε αυτό;

ΑΠ.: Ναι, μπορώ να το σχολιάσω. Κατ' αρχήν θεωρώ αυτή τη διατύπωση «να ζητήσουμε άδεια» τουλάχιστον ατυχή. Δεν είμαστε υπάλληλοι για να ζητήσουμε άδεια, είμαστε αγωνιστές στρατευμένοι σε μια υπόθεση· κι αυτή την υπόθεση παλεύουμε. Στο βαθμό που διαπιστώνουμε ότι οι εξελίξεις —αυτό δηλαδή που πάει να γίνει— δεν υπηρετούν αυτή την υπόθεση, εμείς διατυπώνουμε τις δικές μας προτάσεις, τις σκέψεις μας και προς αυτές τις κατευθύνσεις προσπαθούμε να κινηθεί το κόμμα. Κι αν όχι όλο το κόμμα, γιατί είναι φανερό ότι αυτό δε γίνεται, ένας κόσμος τουλάχιστον, που έχει αντιληφθεί ότι δεν είναι δυνατόν να παίξουμε κι εμείς με τους κλασικούς γνωστούς όρους το παιχνίδι της εξουσίας, αλλά πρέπει να παρέμβουμε μ' έναν διαφορετικό λόγο κι όχι κάνοντας πολιτική από τα πάνω με προτάσεις προς τ' άλλα κόμματα, καλλιεργώντας αυταπάτες, ότι βρίσκεται δηλαδή επί θύραις η δυνατότητα κυβερνητικής συνεργασίας. Όλα αυτά ενυπάρχουν στην πολιτική που ασκεί όλο αυτό το τελευταίο διάστημα το ΚΚΕ εσωτερικού. Ποιο ΚΚΕ εσωτερικού όμως; Αυτό που είναι στη μεταβατική του φάση, ένα κόμμα δηλαδή υπό κατεδάφιση και στην πορεία προς τη δημιουργία ενός νέου κόμματος που κατά τη

γνώμη μας έχει ασαφή τα χαρακτηριστικά του. Εμείς θεωρούμε ότι αυτό το κόμμα που πάει να γίνει δεν εκφράζει τις ανάγκες της σημερινής κοινωνίας και της αριστεράς. Άρα το ζήτημα δεν είναι αν θα πάρουμε άδεια από κανέναν, και πολύ περισσότερο να φύγουμε από το ΚΚΕ εσωτερικού, το οποίο άλλοι αποφάσισαν να καταργήσουν.

ΕΡ.: Όπως κι αν έχει δηλαδή το πράγμα, το ΚΚΕ εσωτερικού παραμένει...

ΑΠ.: Αν ρωτάς για το τι θα κάνουμε στη συνέχεια, εμείς θεωρούμε ότι τίποτα δεν αποκλείεται. Η συνέχεια του εγχειρήματος της ανανέωσης της κομμουνιστικής κι ευρύτερης αριστεράς είναι που μας ενδιαφέρει και στα πλαίσια αυτά δεν αποκλείεται τίποτα. Αυτό μπορώ να απαντήσω για σήμερα, κι ότι γίνει θ' αποφασισθεί συλλογικά, δεν είναι κάτι που έχει ήδη λυθεί. Δεν φεύγουμε όμως από το ΚΚΕ εσωτερικού και κανείς δεν μπορεί να μας διώξει απ' αυτό το κόμμα για το οποίο τόσα χρόνια παλαίψαμε και που βεβαίως δεν είμασταν εμείς που ζητήσαμε την κατάργησή του στο Συνέδριο. Άλλοι την ψήφισαν.

Η «αναβάθμιση» είναι τα μάχημα στελέχη

ΕΡ.: Στο Συνέδριο, η «αναβάθμιση», η τάση που εκπροσωπείτε είχε ένα ποσοστό της τάξης του 43%. Πού βρίσκεται σήμερα αυτό το ποσοστό, έχει μειωθεί, είναι το ίδιο, και το ρωτάω γιατί ακούγεται συχνά από εκφραστές της «μετεξέλιξης» ότι έχει μειωθεί αυτό τ' 43%.

ΑΠ.: Θεωρώ ότι θα ήταν αυθαίρετο να μιλήσει κανείς σήμερα για συγκεκριμένα ποσοστά. Εάν κάποιοι σύντροφοι που έχουν άλλες απόψεις, νομίζουν ότι η μέτρηση πρέπει να γίνει στη βάση αυτών που μένουν κι αυτών που φεύγουν τότε εντάξει. Όμως νομίζω ότι όλη αυτή η οπτική είναι και λαθεμένη και αντιθετική μ' αυτό που έλεγαν οι ίδιοι όταν ξεκίνησαν να φτιάξουν ένα νέο κόμμα. Γιατί ήθελαν ένα νέο κόμμα; Για να προστεθούν οπωσδήποτε δυνάμεις στο ΚΚΕ εσωτερικού· φαντάσου τώρα λοιπόν να χαιρόνται περίπου γιατί ο μισός κόσμος φεύγει. Κι αν ερχόταν ένας άλλος κόσμος —αλλά όπως είπα προηγουμένως δεν έρχεται, δεν το είδαμε—, αλλά και να 'ρθει θα είναι τέτοιος που δεν αντικαθιστά ένα ολόκληρο κομμάτι του κόμματος που αγωνίστηκε τόσα χρόνια και οικοδόμησε το ΚΚΕ εσωτερικού και πάλαψε για τις ιδέες του. Και εδώ θα ήθελα να κάνω μια παρατήρηση, για να δούμε και ποιοτικά τι είναι όλος αυτός ο κόσμος της αναβάθμισης: Σέβομαι και τιμώ όλους τους συντρόφους, πρέπει όμως να πούμε —και το 'χαμε πει και στο Συνέδριο— ότι την άποψη της αναβάθμισης την ψήφισε ένα μεγάλο κομμάτι των δυνάμεων που δουλεύει στον εργατικό χώρο, την ψήφισε σε μεγάλη πλειοψηφία ο χώρος των εργαζομένων επιστημόνων που είναι μαχόμενο τμήμα του κόμματος μέσα στους μαζικούς χώρους, και την ψήφισε κι ένα μεγάλο κομμάτι της νεολαίας. Βλέπουμε λοιπόν, κι αυτό κάτι σημαίνει, ότι μαχόμενα κομμάτια του κόμματος συντάσσονται με αυτή την άποψη. Αυτό απαντάει και σε μια κατηγορία που ακούγεται, ότι εμείς είμαστε κάποιο σεχταριστικό κομμάτι που έχει προσκολληθεί

σε αντιλήψεις έξω από την κοινωνία. Μα πώς είναι δυνατόν ο κόσμος εκείνος που κατ' εξοχήν από την πλευρά του κόμματος μάχεται μέσα στους μαζικούς χώρους να υποστηρίζει μια άποψη που βρίσκεται έξω από την κοινωνία; Και βέβαια δεν μπορείς να κατηγορείς για σεχταρισμό όσους επιλέγουν την ιεράρχηση των κοινωνικών αγώνων πάνω από τα παιχνίδια πολιτικής κορυφών.

ΕΡ.: Τι μπορείτε να πείτε στον κόσμο που ρωτάει αν είναι αφεύρωτες οι διαφορές μεταξύ των τάσεων;

ΑΠ.: Θα έλεγα ότι είναι ουσιαστικές, γιατί έχουν σχέση και με ζητήματα ιδεολογίας και με την αντίληψη για την πολιτική και τον τρόπο άσκησης της και με τα πολύ σημαντικά προβλήματα της φυσιογνωμίας του κόμματος.

Όχι «ουρά του ΠΑΣΟΚ»

ΕΡ.: Γι' αυτό που συζητιέται περί προσωπικής αντίθεσης Μπανιά-Κύρκου, τι λέτε;

ΑΠ.: Στην Ελλάδα τα πράγματα κάπως έτσι λειτουργούν, αρχηγικά κόμματα έχει μάθει ο κόσμος, έτσι το καλλιεργεί και ο Τύπος και περνάει αυτή η αντίληψη. Δεν πρόκειται για προσωπική αντίθεση· οι διαφορές είναι ουσιαστικές και δεν έχουν να κάνουν με αντιθέσεις προσώπων. Βέβαια και τα δύο πρόσωπα που ανέφερες είναι φορείς διαφορετικών απόψεων. Μπορούμε να δούμε με ποια πολιτική κινηθήκαμε στα χρόνια της δικής μου γραμματείας· θα θυμίσω ότι πρώτοι και έγκαιρα είχαμε επισημάνει ότι το ΠΑΣΟΚ κινείται σε μια πολιτική αδιέξοδο. Και είχα κατηγορηθεί τότε για αντι-ΠΑΣΟΚ στάση, έρχονταν όμως τώρα δυνάμεις και μέσα από το ΠΑΣΟΚ να αναγνωρίσουν το αδιέξοδο της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ. Δεν μπορεί σήμερα, κι ενώ το 4ο Συνέδριο είχε επισημάνει την ανάγκη παρέμβασης στους κοινωνικούς χώρους ώστε ν' αλλάξουν οι προϋποθέσεις, να εξαγγείλουμε την προγραμματική συμφωνία βάθους σαν πολιτική του κόμματος, στο μέτρο που καταγράφεται η πολιτική αυτή σαν πρόταση κυβερνητικής συνεργασίας, και, κατά συνέπεια, καταγράφει για μια ακόμη φορά το κόμμα μας σαν ετεροκαθοριζόμενη δύναμη...

ΕΡ.: Αυτό που λέμε «ουρά του ΠΑΣΟΚ»...

ΑΠ.: Ναι, αυτό που ο κόσμος ονομάζει «ουρά του ΠΑΣΟΚ». Εγώ δεν θέλω να τ' ονομάσω έτσι, αλλά είναι βέβαιο ότι αυτή η πολιτική σε απομακρύνει από συνεπείς δυνάμεις της αριστεράς, κι εκεί που προσπαθείς να κάνεις άνοιγμα σε ευρύτερες δυνάμεις, με την πολιτική σου τις διώχνεις. Και πρέπει να δουν οι σύντροφοι που αποφάσισαν την κατάρρευση του κόμματος, ότι ήρθαν πολύ λίγες δυνάμεις της αριστεράς. Επίσης η στάση που κρατήσαμε ανάμεσα στους δύο γύρους των δημοτικών εκλογών — η εφ' όλης της ύλης και άνευ όρων υποστήριξη του ΠΑΣΟΚ σε όλη την Ελλάδα — απ' τη μια μας κατέγραψε όπως λέει ο κόσμος σαν «ουρά του ΠΑΣΟΚ» κι απ' την άλλη αναιρέσε τους λόγους για τους οποίους είχαμε αποφασίσει την αυτόνομη κάθοδο στην Αθήνα, τον Πειραιά και σ' ορισμένες άλλες πόλεις. Χρειάζεται, την ώρα που χρεω-

κοπεί το ΠΑΣΟΚ, να φτιάχνουμε ένα άλλο καλύτερο ΠΑΣΟΚ, πολυσυλλεκτικό και άμορφο με χαρισματικό ηγέτη; Δεν νομίζω.

Εκείνο που χρειάζεται είναι ένα κόμμα αρχών με ιδεολογία και οράματα, με σαφή αντίληψη για την πολιτική, ένα κόμμα που να λέει την αλήθεια καθαρά, προς όλες τις κατευθύνσεις, και να μάχεται γι' αυτήν.

ΕΡ.: Δίνετε την εντύπωση ότι μιλάτε για πράγματα που είναι ήδη παρελθόν...

ΑΠ.: Βρισκόμαστε μπροστά σε μια κατάσταση που περίπου αρχίζουν να χωρίζουν οι δρόμοι μας. Πιστεύω πραγματικά ότι μπορεί πάλι να συναντηθούν — και δεν είναι ζήτημα ατόμων — οι δρόμοι αυτών των δυνάμεων. Υπάρχουν πολλά κοινά σημεία, μας δένει το παρελθόν, αλλά θα πρέπει να σταματήσει αυτή η τακτική που παραπέμπει τη λύση προβλημάτων που έχουν σχέση με αντιλήψεις για την ιδεολογία, την πολιτική, τη φυσιογνωμία, στις οριακές πλειοψηφίες. Είναι ο χειρότερος δρόμος, η χειρότερη υπηρεσία να διχάζεις κάτι που είχε μέσα του μια δυναμική, για να φτιάξεις κάτι καινούργιο. Κι αυτό κατά τη γνώμη μου χρεώνεται η σημερινή πλειοψηφία της ηγεσίας του ΚΚΕ εσωτερικού, η τάση της δηλαδή να διώξει — ακόμη και με την έννοια της άδειας — μεγάλο μέρος του κόμματος· για να πάει πού; Στο άγνωστο. Κι εγώ είχα πει τότε — κι επιβεβαιώνεται νομίζω επτά μήνες μετά το Συνέδριο — ότι πρόκειται περί άλματος στο κενό.

Η «Αυγή» και το «Κ»

ΕΡ.: Νομίζω ότι η τάση σας, κι αυτό επισημαίνεται κι από πολιτικούς παρατηρητές, δεν είναι και πολύ ευχαριστημένη από τη στάση της εφημερίδας του ΚΚΕ εσωτερικού, της «Αυγής» απέναντί σας. Πώς το εκτιμάτε αυτό;

ΑΠ.: Πράγματι, από την επομένη του Συνεδρίου, κι ενώ το Συνέδριο άφηνε ανοιχτό το ζήτημα της φυσιογνωμίας του νέου κόμματος και του τίτλου, η «Αυγή» προβάλλει την άποψη της πλειοψηφίας μονομερώς. Υπάρχει αυτή η μονομέρεια και θεωρώ ότι είναι συνειδητή επιλογή.

ΕΡ.: Στο βαθμό που μείνουν ανυποχώρητες στις θέσεις τους και οι δύο τάσεις, τι θα έχει να πει το ΚΚΕ εσωτερικού στους φίλους του, στους ψηφοφόρους του; Γιατί είναι προφανές ότι για την πορεία του κόμματος ευθύνεται η ηγεσία κι όχι οι οπαδοί ή οι φίλοι.

ΑΠ.: Θ' απαντήσω με μια απ' τις αρχές του ΚΚΕ εσωτερικού. Μ' αυτήν του πλουραλισμού. Δηλαδή όταν ζητάμε την απλή αναλογική, τη ζητάμε για να εκφραστούν πολιτικά ορισμένες δυνάμεις εγκλωβισμένες. Πλουραλισμός για μας είναι ν' ακούει ο πολίτης τα πάντα και να μπορεί ελεύθερα να επιλέγει και να ελέγχει την επιλογή του με βάση την υλοποίηση της πολιτικής του κάθε χώρου. Από τη στιγμή που δώσουμε ο καθένας το στίγμα του, την αντίληψή του για την ιδεολογία και τη φυσιογνωμία του κόμματος, ο πολίτης θα είναι ελεύθερος να επιλέξει ανάμεσα στα κόμματα που θα υπάρχουν. Είναι καλύτερα μερικές φορές να μιλάς καθαρά, από το να συνθέτεις σε μια βάση άνευ αρχών. Ένα τέτοιο κόμμα της αριστεράς που θέλει ν' αλλά-

ξει την κοινωνία είναι καταδικασμένο. Εμείς δεν θέλουμε ένα κόμμα που να είναι ευκαιριακός εκλογικός μηχανισμός, που να είναι σημαία ευκαιρίας. Θέλουμε ένα κόμμα που ν' ανοίγει δρόμους για το μέλλον, για την κοινωνία, για την αριστερά.

Αυτό το κόμμα θα οικοδομηθεί μόνο αν επιμεινουμε στις αρχές με τις οποίες το ΚΚΕ εσωτερικού ξεκίνησε το 1968, αρχές που περιέκλειαν ιδέες οι οποίες έχουν αρχίσει ήδη να κερδίζουν έδαφος. Έχουμε ήδη κάνει ενωτική πρόταση στην ηγεσία και ολόκληρο το κόμμα για συνθετική λύση στη βάση συγκεκριμένων αρχών. Πιστεύουμε ότι αυτή είναι η μόνη που μπορεί να δημιουργήσει νέα δυναμική και θα επιμεινουμε μέχρι τέλος σ' αυτήν.

ΕΡ.: Το περιοδικό που θα βγάλετε, το «Κ», θα είναι ιδεολογικό όργανο, κι όχι περιοδικό ποικίλης ύλης έτσι δεν είναι;

ΑΠ.: Όχι, δεν θα είναι ούτε ποικίλης ύλης, ούτε ιδεολογικό όργανο, θα είναι 15νθήμερο περιοδικό πολιτικής και κοινωνικής παρέμβασης. Βέβαια θα έχει κάποιες πολιτικές αντιλήψεις και ιδεολογικές αρχές, και μ' αυτή την έννοια θεωρούμε ότι είναι χρήσιμο και απαραίτητο για την ελληνική αριστερά. Το περιοδικό θα βγει στις 23 Ιανουαρίου, την επόμενη Παρασκευή δηλαδή, απ' την Παρασκευή του ΑΝΤΙ...

ΕΡ.: Πολιτικά, η έκδοση του περιοδικού μπορεί να ερμηνευθεί ως αντιπαράθεση της τάσης που εκπροσωπείτε, στο επίσημο κομματικό δημοσιογραφικό όργανο του ΚΚΕ εσωτερικού. Έτσι, πολύ πιθανό να χρεωθείτε την πρόκληση κάποιας πόλωσης.

ΑΠ.: Δεν είναι έτσι τα πράγματα. Είναι κατ'ελάχιστον — ακόμη και αστικό — δικαίωμα η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών· από τη στιγμή που εμείς έχουμε ένα σύστημα ιδεών στο πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο και θέλουμε να το παρουσιάσουμε, τίποτα δεν θα μπορούσε να εμποδίσει αυτή μας τη θέληση. Θα έλεγα ότι το περιοδικό θα λειτουργήσει σαν ένα στοιχείο δυναμικής σύγκρισης· ας δει λοιπόν ο κόσμος ποιες είναι οι δικές μας ιδέες. Γιατί ενοχλούνται κάποιοι που εμείς θα 'χουμε μια φωνή για ν' ακούγονται οι αντιλήψεις μας; Να πω και κάτι άλλο, το ΚΚΕ εσωτερικού είχε από παλιά εκδίδει ένα περιοδικό, την «Αριστερά σήμερα», το οποίο από το Συνέδριο και μετά, δεν έχει εμφανιστεί. Θεωρώ ότι είναι ευθύνη της πλειοψηφίας που δεν το εξέδωσε.

ΕΡ.: Στο «Κ» φαντάζομαι ότι θα μπορεί να εκφράσει τις απόψεις του και κάποιος φίλος της μετεξέλιξης ή κάποιος που δεν ανήκει στη δική σας τάση...

ΑΠ.: Φυσικά και θα μπορεί, κι όχι μόνο της μετεξέλιξης, αλλά κι άλλοι, εκφραστές δυνάμεων της αριστεράς που είναι ανένταχτοι, που κινούνται και παλεύουν μέσα στους κοινωνικούς χώρους. Και υπάρχουν τέτοιοι δυνάμεις που αναζητούν τρόπους έκφρασης και θεωρούν ότι η δική μας προσπάθεια έχει στόχο τη συνάντησή μας στους κοινωνικούς αγώνες. Το περιοδικό θα είναι ανοιχτό, και θα συμβάλλει στο διάλογο και στη διακίνηση κι ανταλλαγή των ιδεών.

Ενιαίος ο «Νέος Φορέας της Αριστεράς» ή επιμέρους συγκροτήσεις;

του Γιώργου Παπαγιαννόπουλου

Μετά τις πρόσφατες δημοτικές εκλογές και τις τάσεις που εκφράστηκαν στο εκλογικό σώμα —τάσεις που δεν μεταφράζονται μόνο με διάφορες «στροφές» προς τα «Δεξιά» ή προς τα «Αριστερά» αλλά και με την ΑΡΝΗΣΗ πολλών να ακολουθήσουν την «πεπατημένη» όπως δείχνει ο μεγάλος αριθμός των λευκών και άκυρων ψηφοδελτίων— εντείνεται και διευρύνεται το χάσμα μεταξύ της σημερινής πολιτικής εκπροσώπησης και του κοινωνικού σώματος. Παράλληλα παρατηρείται μια πορεία επαναπροσδιορισμού του στίγματος όλων των κοινοβουλευτικών κομμάτων όπως και διαφαινόμενες ανακατατάξεις που απορρέουν από την κοινή διαπίστωση της αποτυχίας του ΠΑΣΟΚ στη διακυβέρνηση της χώρας. Τέλος η μέχρι τις εκλογές του 1985 εν πολλοίς υπαρκτή αντίθεση «ΠΑΣΟΚ ή Δεξιά» που καθόρισε σε σημαντικό βαθμό τις πολιτικές εξελίξεις παύει να είναι κυρίαρχη και νέες ζυμώσεις παρατηρούνται στην Αριστερά μετά το τέλος του «ιστορικού ρόλου» του ΠΑΣΟΚ.

Ποιες είναι οι κινήσεις που πρέπει να κάνει η μη δογματική Αριστερά, που έτσι κι αλλιώς καλείται για άλλη μια φορά να διατυπώσει εναλλακτική πρόταση μπροστά στα αδιέξοδα του ΠΑΣΟΚ, Να συνεχίσει να παραμένει κλεισμένη στην εαυτή της, παραδομένη στη χρόνια κρίση της ή υπάρχουν ελπίδες και σε ποια κατεύθυνση; Είναι γεγονός ότι οποιαδήποτε απόφαση αυτή τη στιγμή θα έχει καθοριστική σημασία για την παραπέρα πορεία της και την αυριανή της συγκρότηση. Έτσι είμαστε αναγκασμένοι, κομματικοί και ανένταχτοι συνοδοιπορούντες ή μεμονωμένοι, να αποφασίσουμε από κοινού για το ποιες είναι εκείνες οι κινήσεις που θα αποτελματώσουν το χώρο. Και το κυριότερο να δούμε ποια είναι η αναγκαιότητα που πηγάζει από τις σημερινές συνθήκες.

Δεν θα κάνουμε μεγάλες αναλύσεις. Αυτές άλλωστε θα γίνουν στην ώρα τους. Απλά θα πούμε πως, σήμερα παρατηρούνται δύο κινήσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη, στο χώρο της ευρύτερης μη δογματικής Αριστεράς.

Η προσπάθεια που ξεκίνησε από κοινού από το ΚΚΕ Εσωτ. και κινήσεις ανένταχτων για τη δημιουργία του «Νέου Φορέα της Αριστεράς» —και η οποία από ό,τι φαίνεται ενδιαφέρει τουλάχιστον ένα τμήμα της ΕΔΑ, ενώ έλα άλλο παραμένει δυστυχώς εγκλωβισμένο στην αδιέξοδη λογική των «συμπαρατάξεων»— που ήδη έχουν συγκροτήσει μια Προπαρασκευή Επιτροπή, καθώς και η προσπάθεια της «Δημοκρατικής Πρωτοβουλίας» του κ. Αρσένη.

Πρέπει να γίνει από όλους κατανοητό ότι δεν υπάρχει κατ' αρχήν η πολυτέλεια για περισσότερες από μία πολιτικές προτάσεις

στον μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ χώρο. Αυτή τη στιγμή η αναγκαιότητα επιβάλλει την κοινή συγκρότηση ενός άλλου πόλου, ριζοσπαστικού και εναλλακτικού, με βάση κοινά καθορισμένες αρχές και στόχους. Και δεν θα μιλήσουμε εδώ για στρατηγικές επιλογές και για περάσματα στο σοσιαλισμό γιατί σε αυτά και συμφωνούμε και δεν μπορούν να μας λύσουν κανένα σημερινό πρόβλημα. Σήμερα είναι ανάγκη να συμφωνήσουμε ότι η κοινωνία μας βρίσκεται σε κρίση, ότι σαν Αριστερά οφείλουμε να διατυπώσουμε εναλλακτική άποψη, και αρθρώσουμε ΑΥΤΟΝΟΜΟ πολιτικό λόγο. Στοιχεία αυτού του πολιτικού λόγου είναι: α) Η πάλη για την διεύρυνση των δημοκρατικών δικαιωμάτων μας και η προσπάθεια για την προάσπιση των ατομικών ελευθεριών. Να απαντήσουμε σήμερα στον αυταρχισμό και στον κρατισμό σαν κυρίαρχη ιδεολογία. β) Η παρέμβαση ΜΕΣΑ από την ΕΟΚ για καλύτερευση των συνθηκών ένταξής μας, η οικοδόμηση ενός ενιαίου και ευρύτατου ΤΑΞΙΚΟΥ συνασπισμού πανευρωπαϊκά για τα δικαιώματα των εργαζομένων. Κάθε πρόταση για έξοδο πρέπει να συνοδεύεται από ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και αυτό λέει, παράλληλα με το γεγονός ότι δεν λαμβάνει υπόψη την καπιταλιστική ολοκλήρωση της χώρας έστω και στην περιφέρεια και με τις ιδιαίτερες συνθήκες που αυτή έχει πραγματοποιηθεί κάθε επαναφορά στα συνθήματα «έξω από την ΕΟΚ» είναι ανεπίκαιρη και δεν λαμβάνει υπόψη της τις σημερινές διαμορφωμένες συνθήκες. γ) Η διαφάνεια και η δημοκρατία για όλες τις αποφάσεις της δημόσιας ζωής, οι δημοκρατικές διαδικασίες και η ύπαρξη τάσεων για ένα σύγχρονο αριστερό κόμμα, αποτελεσματικό και αποφασισμένο να παρέμβει στην ελληνική κοινωνία. δ) Η σταθεροποίηση του εργατικού εισοδήματος και του κοινωνικού μισθού σαν βάση

για μία οικονομική ανάπτυξη με κοινωνικό περιεχόμενο. Αυτοδύναμη οικονομική ανάπτυξη. Όλα αυτά, συνοδευόμενα από ένα άλλο πολιτικό ΗΘΟΣ που σήμερα έχει καταρρακωθεί από τους κυβερνώντες, ΚΑΙ σε μια από κοινού συμπόρευση με όλες τις υπαρκτές δυνάμεις του μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ χώρου.

Στις μέχρι τώρα συζητήσεις της Προπαρασκευαστικής Επιτροπής για το Νέο Κόμμα της Αριστεράς, έχουν ήδη διατυπωθεί οι παραπάνω απόψεις και τείνουν να διαμορφώσουν, μαζί με άλλες που έχουν ήδη κατατεθεί, ορισμένες βασικές κατευθύνσεις για την παραπέρα πορεία, χωρίς αυτό να αποκλείει την κατάθεση και άλλων απόψεων που και σεβαστές είναι και επιθυμητές. Απεναντίας, η πρόταση που φαίνεται να απευθύνει η «Κίνηση Αρσένη», όπως τουλάχιστον την κατανοήσαμε από πρόσφατο άρθρο του Γ. Κουμέντου («Αντί», τχ. 334) είναι περιοριστική αφού αναφέρεται ότι «για τον απεγκλωβισμό κοινωνικών δυνάμεων από τη συντηρητική πολιτική του ΠΑΣΟΚ και τη διατύπωση πρότασης διεξόδου, καθοριστικό ρόλο θα παίξουν οι δυνάμεις που μπορούν να αξιοποιήσουν τη σχέση της πολιτικής και ιδεολογικής ενότητας που είχαν με αυτές» και «Σ' αυτές τις δυνάμεις εναποτίθεται το κύριο βάρος της συγκρότησης μιας νέας πολιτικής πρότασης». Αυτομάτως η πρόταση περιορίζει την εμβέλεια της κίνησης σε πασοκογενή και την κατευθύνει σε αποκλειστική ενασχόληση με κόσμο που φεύγει από το ΠΑΣΟΚ. Παράλληλα πρέπει να προστεθεί ότι οι συμμετέχοντες είναι τμήμα του χώρου ΠΑΣΟΚ χωρίς να γνωρίζουν ή έστω να έχουν ζήσει όλη την ιστορική του πορεία, γεγονός που τους αναγκάζει να έχουν μερική ή τμηματική γνώση του χώρου στον οποίο αναφέρονται. Άλλωστε σήμερα δεν υπάρχει ανάγκη ενός ακόμα σοσιαλιστικού (μόνο) φορέα: απεναντίας, σήμερα είναι η κατάλληλη ιστορική στιγμή για την Ανασυγκρότηση όλης της εκτός ΚΚΕ και ΠΑΣΟΚ Αριστεράς σε μια νέα βάση.

Και σ' αυτή την κατεύθυνση πιστεύω ότι και οι συμμετέχοντες στην «κίνηση Αρσένη» έχουν πολλά να προσφέρουν αρκεί να κατανοηθεί έγκαιρα. Σήμερα δεν υπάρχει ανάγκη για επιμέρους κινήσεις. Υπάρχει ανάγκη της συνεύρεσης, συμπόρευσης, συγχώνευσης σε ένα νέο πολιτικό κόμμα της Αριστεράς, σύγχρονο και ριζοσπαστικό που όλοι μαζί θα συνιδρύσουμε σε ένα ανοιχτό και δημοκρατικό Συνέδριο. Μπροστά σ' αυτή την πρόκληση των καιρών ο καθένας ας αναλάβει τις ευθύνες του, παρόλες τις επιφυλάξεις που μπορεί (και πρέπει) να έχει, παρ' όλη την «καχυποψία» που μπορεί να διατηρεί ως προς τις ορατές - διαμορφωμένες ηγεσίες. □

Κυκλοφορεί ο 23ος τόμος του ΑΝΤΙ

(τεύχη 294-307 • Β' εξάμηνο του 1985)

«Έφυγα από την «Πρώτη» γιατί... γουστάρω να ζήσω στη Μόσχα»

του Στ. Κούλογλου

Η ΕΚΠΑΡΑΘΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ ΚΟΜΙΝΗ,
ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΟΦ,
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΤΙΝΑ...

«Ο εκδότης κ. Καλογρίτσας, μου ανέθεσε να σας ανακοινώσω, ότι ο διευθυντής της εφημερίδας απομακρύνθηκε, επειδή οι πολιτικές του απόψεις είναι διαφορετικές απ' αυτές της εφημερίδας. Ο κ. Καλογρίτσας εγγυάται ότι η εφημερίδα δεν θα αλλάξει γραμμή, αν και θα γίνουν ορισμένες αλλαγές. Αλλά δεν θα υπάρχουν κομισάριοι ούτε του ΚΚΕ, ούτε και του ΠΑΣΟΚ». Με αυτά τα λόγια, ο εκπρόσωπος της ΕΣΗΕΑ στην «Πρώτη» ανακοίνωσε την Κυριακή στην ολομέλεια του συντακτικού προσωπικού, την απομάκρυνση του Λυκούργου Κομίνη από το γραφείο του 7ου ορόφου της οδού Πατησίων, χωρίς φυσικά να είναι σε θέση να απαντήσει στις ερωτήσεις που επακολούθησαν: ποιες ήταν οι διαφορές μεταξύ των απόψεων της εφημερίδας και αυτών του διευθυντή; Ποιοι ήταν μέχρι σήμερα οι «κομισάριοι» του ΚΚΕ ή του ΠΑΣΟΚ; Και κυρίως τι είδους αλλαγές θα πραγματοποιηθούν στην πολιτική γραμμή;

Η κορυφαία σκηνή του δράματος, είχε παιχθεί την προηγούμενη μέρα, το Σάββατο 10 Ιανουαρίου, όταν ένας κλητήρας του κ. Καλογρίτσα παρέδιδε στον διευθυντή της εφημερίδας μία επιστολή. Με την τελευταία, ο εκδότης ευχαριστούσε τον διευθυντή «για τη συνεργασία» και ζητούσε την παραίτησή του, υπογραμμίζοντας ότι θα κατέβαλλε την αποζημίωση, που προβλέπεται σε περίπτωση απόλυσης.

Πρόκειται για μία ενέργεια, που αν δεν είχε σχεδιαστεί καλά, γίνονταν τουλάχιστον στην κατάλληλη στιγμή: αμέσως μετά την επιστροφή του από ένα ταξίδι στο εξωτερικό, ο Λ. Κομίνης, είχε στείλει μία «εγκύκλιο» στους τμηματάρχες της εφημερίδας, με βάση την οποία θα πραγματοποιούντο συσκέψεις όλων των τμημάτων: «Η εύκολη κριτική», έγραφε «την οποία πολλοί από μας κάνουν στους διαδρόμους αλλά και σε υπεύθυνα πρόσωπα, μέσα και έξω από την εφημερίδα, δεν αρκεί για να επιτευχθούν οι στόχοι μας. Η κυκλοφορία δεν μεγαλώνει, όπως πολλές φορές σας έχω τονίσει, μόνο με κριτική - αυτοκριτική... Δυστυχώς πέρα από το πολιτικό τμήμα, τα υπόλοιπα υπολείπονται, ή καλύτερα λειτουργούν τυπικά... Τα λάθη είναι αποδεκτά, η αδιαφορία έγκλημα εναντίον όλων». Η παραδοχή της κατάστασης (που δεν είναι προνόμιο μόνο της συγκεκριμένης εφημερίδας) έδινε το πρόσχημα για την αποπομπή του καθ' ύλην αρμοδίου. Είχαν προηγηθεί μία σειρά «θερμές» συζητήσεις μεταξύ Καλογρίτσα - Κομίνη, οι οποίες περιστρέφονταν γύρω από τα πρόσωπα που θα έπρεπε να προσληφθούν ή να απολυθούν, και κυρίως γύρω από το βασικό ζητούμενο: τις αλλαγές στην πολιτική γραμμή.

ΗΞΕΡΑΝ ΑΠΟ ΠΡΙΝ;

«Ο Α. Τσοχατζόπουλος και ο Α. Κούρτης ήξεραν την αλλαγή του διευθυντή από την Παρασκευή, ενώ ο τελευταίος το έμαθε το Σάββατο». Με αυτή την πληροφορία, οι άνθρωποι της «Πρώτης» που πρόσκεινται στον Λ. Κομίνη, θεμελιώνουν την πολιτική «φιλοπασοκική» στροφή, η οποία βρίσκεται —σύμφωνα με τους ίδιους— καθ' οδόν. Αυτό που είναι σίγουρο, είναι ότι η κυβέρνηση ήταν εδώ και καιρό δισταρεστή με την πολιτική αρυρυγγραφία της «Πρώτης», ενώ δεν έλλειψαν

και οι —ποικίλες— προσπάθειες για το μετριασμό της κριτικής. Τα διαπραγματευτικά ατού του κυβερνητικού στρατοπέδου, δεν ήταν ασημαντά: ο μεγαλοεργολάβος - εκδότης της εφημερίδας, έχει ήδη αναλάβει τη διανομή της σήραγγας της Κατάρας (έργα αξίας δισεκατομμυρίων δραχμών), ενώ συμμετέχει και σε κοινοπραξία η οποία επιδιώκει να κατασκευάσει το «μετρό» της Αθήνας.

Ενδιαφέρον είναι επίσης ότι μία μερίδα των «ανανεωτικών» του ΚΚΕ (εντός και εκτός της εφημερίδας), δείχνει να είναι για άλλους λόγους ευχαριστημένη, από την αλλαγή της διεύθυνσης, περιοριζόμενη μόνο στην καταγγελία της «μεθοδολογίας» την οποία ακολούθησε ο Καλογρίτσας: «Η γραμμή της εφημερίδας, στο θέμα του Τσερνομπίλ ή των δημοτικών την είχε μετατρέψει σε ένα απογευματινό «Ριζοσπάστη», γεγονός που δεν εξυπηρετεί τη σημερινή πολιτική γραμμή του ΚΚΕ, για τη συμπάραταξη της Αριστεράς». Για όσους παρακολουθούσαν τα πράγματα στην «Πρώτη», η εξήγηση της αποχώρησης θα ήταν λοιπόν δικαιολογημένη, αφού ο Λ. Κομίνης πλην των πιέσεων της κυβέρνησης έχανε και την υποστήριξη του ΚΚΕ, αν μεταξύ αυτών που πανηγύριζαν στην εφημερίδα, δεν ήταν και ο κ. Μαλάμης.

Ο τελευταίος επικεφαλής το 1979 των ειδικών μονάδων της ΚΝΕ (ΚΝΑΤ) στις φοιτητικές καταλήψεις (ήταν αυτός που φώναζε «ηθικών», για να απαντήσουν οι άλλοι «ακμαιότατον») δουλεύει σήμερα στο Λογιστήριο της «Πρώτης» και εμφανίστηκε την Κυριακή με ηθικό... ακμαιότατο: «μη φοβάσθε θα πάμε καλά», ακούστηκε να λέει στους σκεπτικούς συντάκτες. Επομένως ή ο κ. Μαλάμης παράτησε τον Στάλιν υπέρ του Γκορμπατσόφ, (στροφή που για ορισμένους φίλους του έχει γίνει εδώ και καιρό), ή η αλλαγή της εφημερίδας είναι υπέρ των «σκληρών» του ΚΚΕ, οι οποίοι εκτός του κ. Μαλάμη, έτρεξαν μέσα στα γραφεία της «Πρώτης» να πανηγυρίσουν και αυτοί για το γεγονός.

«ΤΟ ΚΚΕ ΜΑΣ ΚΛΕΙΝΕΙ ΟΠΟΤΕ ΘΕΛΗΣΕΙ»

Αυτό που απ' αυτή την άποψη είναι δεδομένο, είναι οι ποικίλοι δεσμοί της «Πρώτης» με τον Περισσό, δεσμοί όχι κατ' ανάγκην ιδεολογικοί: το ΚΚΕ τάσσεται εναντίον των ιδιωτικών μονοπωλίων γενικώς και ειδικότερα στα μέσα ενημέρωσης, αλλά η «Τυποεκδοτική» είναι σήμερα το μεγαλύτερο τυποεκδοτικό συγκρότημα της χώρας, και στις εγκαταστάσεις του τυπώνονται, πλην του «Ριζοσπάστη», τα «Νέα», η «Απογευματινή της Κυριακής», το «Ποντίκι», το «Δελτίο του Τεχνικού Επιμελητηρίου», διάφορα κομματικά έντυπα και, τέλος, η «Πρώτη». Η τελευταία δεν έχει πληρώσει από τον καιρό της έκδοσής της τις δαπάνες εκτύπωσης, με αποτέλεσμα, μέσα σε ένα χρόνο σχεδόν, να χρωστάει στην «Τυποεκδοτική» αρκετές δεκάδες εκατομμύρια δραχμές. Η κυκλοφοριακή ανάκαμψη που αναμένετο ιδιαίτερα με τις πρόσφατες δημοτικές εκλογές, και από την οποία είχε σχεδιαστεί να πληρωθούν τα χρέη, δε φάνηκε στον ορίζοντα, και έτσι η οφειλή διευρύνεται καθημερινά. «Όποτε θέλει το ΚΚΕ, μας κλείνει», ήταν η φράση που κυκλοφορούσε ευρέως στα γραφεία της οδού Πατησίων.

Έτσι, των ιδεολογικών δεσμών συνεπικουρούντων, το ΚΚΕ είχε μέχρι σήμερα καταφέρει να εξασκεί ένα σημαντικό έλεγχο στο περιεχόμενο και την παραγωγή της εφημερίδας: Υψηλότατα στελέχη του ΚΚΕ, μέλη της ΚΕ, κυκλοφορούσαν καθημερινά στα γραφεία και σ' αυτούς αναφέρεται το «κομισάριοι» του κ. Καλογρίτσα. Συντάκτες επιφορτισμένοι στις πρόσφατες εκλογές με συγκεκριμένους δήμους έβλεπαν να δημοσιεύονται ανυπόγραφα ρεπορτάζ για τους ίδιους δήμους χωρίς συνεννόηση και χωρίς να μπορούν να εξακριβώσουν τους —εκτός της εφημερίδας— συγγραφείς. Απλοί συντάκτες ύλης, μέλη του ΚΚΕ έκοβαν κείμενα του αρχισυντάκτη κ. Μπρούσαλη. Ορισμένοι δημοσιογράφοι - στελέχη του κόμματος οι οποίοι είχαν απολυθεί από την εφημερίδα, εξακολουθούσαν να πληρώνονται, μετά από προσωπικές παρεμβάσεις του κ. Καλογρίτσα, ενώ νέοι συντάκτες του «Ριζοσπάστη» προσλαμβάνονταν πάλι μετά από πρωτοβουλίες του εκδότη. Λέγεται ότι ειδικά οι προσλήψεις και οι απολύσεις αυτές, είχαν δημιουργήσει αρκετές προστριβές, μεταξύ των Καλογρίτσα - Κομίνη. Στελέχη της εφημερίδας θα διαμαρτυρηθούν όταν θα δουν μέλη της ΚΝΕ να μοιράζουν έξω από Νοσοκομεία την «Πρώτη», μαζί με τον «Ριζοσπάστη».

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΔΥΟ ΠΥΡΑ

Ουσιαστικά, αμέσως σχεδόν μετά τη δημιουργία της, η «Πρώτη» θα βρεθεί μεταξύ δύο πυρών: από τη μία πλευρά «πυροβολεί» η κυβέρνηση που όσο χάνει τον έλεγχο του Τύπου, τόσο μεγαλύτερες προσπάθειες κάνει για να διατηρήσει την επιρροή της, κι από την άλλη το ΚΚΕ. Το τελικό προϊόν, από πλευράς δημοσιογραφικής λογικής, «στησίματος» των σελίδων ή ακόμη και ήθους, δεν είναι καθόλου κατώτερο από αυτά των υπόλοιπων απογευματινών. Όμως η κυκλοφορία της (γύρω στα 45 χιλιάδες φύλλα σε όλη την Ελλάδα), χωρίς να είναι απογοητευτική, δεν ξεπερνάει το αναγνωστικό κοινό του ΚΚΕ, που τελικά την αγοράζει σαν δεύτερο «Ριζοσπάστη»: αν εξαιρέσει κανείς τα κομματικά επιτελεία, ούτε η βάση του ΚΚΕ εσ. ούτε μία μερίδα του εκλογικού σώματος του ΠΑΣΟΚ δεν διευρύνει το αναγνωστικό της κοινό, τη στιγμή που σε θέματα όπως το Τσερνομπίλ, η νέα εφημερίδα υπερφαλαγγίζει ακόμη και την πρωινή συγγενή της.

Έτσι η εφημερίδα γίνεται όλο και περισσότερο ελλειμματική, με αποτέλεσμα να στηρίζεται είτε στις έμμεσες κυβερνητικές επιχορηγήσεις, μέσω των εργολαβιών του εκδότη, είτε στις οφειλές και τις προσωπικές σχέσεις με το ΚΚΕ. Το λάθος του τελευταίου, ή τουλάχιστον μιας μερίδας του, είναι ότι δεν επιδιώκει μία πολιτική ηγεμονία, μια υπεροχή των ιδεών του μέσα στην «Πρώτη», αλλά έναν άμεσο οργανωτικό έλεγχο. Εκεί όμως που συγκρούονται μηχανισμοί, κερδισμένος βγαίνει σχε-

δόν πάντα, αυτός που έχει την εξουσία, στη συγκεκριμένη δηλαδή περίπτωση η κυβέρνηση.

Μέσα απ' αυτές τις συμπληγάδες, φαίνεται να ακροβατεί και η διεύθυνση της εφημερίδας. Πότε κάνει ανοίγματα, υποστηρίζοντας την ελεύθερη ραδιοφωνία ή δημοσιεύοντας συνέντευξη με τον Γ.Α. Παπανδρέου, και προκαλώντας την αντίδραση των «κομματικών». Πότε γίνεται βασιλικότερη του βασιλέως, χτυπώντας μέσω του κύριου άρθρου την ελεύθερη ραδιοφωνία, για να αποδείξει την προσήλωσή της στο ΚΚΕ. Το «κύκνειο άσμα» του Α. Κομίνη, γίνεται κατά τη διάρκεια των γιορτών, όταν φαίνεται ότι καταλαβαίνει ότι η στροφή προς το ΠΑΣΟΚ, είναι μάλλον δεδομένη. Λίγο πριν αναχωρήσει για ένα ταξίδι στη Δ. Ευρώπη, ο Α. Κομίνης αρθρογραφεί με τίτλο «Γουστάβω να μείνω στη Μόσχα». Το σχετικό άρθρο, υποβαθμίζει τη σημασία της απελευθέρωσης του Ζαχάροφ, υπογραμμίζοντας τις οικονομικές συνέπειες της Γκορμπατσوفικής μεταρρύθμισης: πρόκειται για μία προσπάθεια εκπομπής προσωπικού πολιτικού στίγματος μπροστά σε όσα θα επακολουθήσουν, και αναζήτησης μίας πιο ενεργητικής παρέμβασης του ΚΚΕ: η ίδια ελπίδα θα υπάρχει και την επομένη μερα της απόλυσης, όταν σε συντάκτες που θέλουν να παραιτηθούν σε ένδειξη συμπαράστασης ο τέως διευθυντής συνιστά υπομονή, υπαινισσόμενος την παρέμβαση του «από μηχανής θεού», που εδρεύει στο «σπίτι του Λαού».

Αν όπως όλα δείχνουν, η στροφή προς το ΠΑΣΟΚ, που θα υλοποιηθεί φυσικά «με το μαλακό» πρέπει να θεωρείται δεδομένη, τότε το ΚΚΕ θα έχει υποστεί μία σημαντική ήττα στο χώρο της έντυπης πληροφόρησης. Ο δε Α. Κομίνης, θα μπορούσε δικαίως να αναφωνήσει: «Φεύγω από την Πρώτη, γιατί... γουστάβω να ζήσω στη Μόσχα».

ΥΓ.: Τα ονόματα που φημολογείται ότι θα καταλάμβαναν την κενή θέση, κινούνται μεταξύ του διευθυντή μίας απογευματινής αντιπολιτευόμενης εφημερίδας, του αρχισυντάκτη μίας κυριακάτικης και ενός παροπλισμένου διευθυντικού στελέχους δημοσιογραφικού συγκροτήματος. Τελικώς τη διεύθυνση, αναλαμβάνει ο κ. Κολιοπάνος, αρχισυντάκτης της «Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας». Προς το παρόν τα διευθυντικά καθήκοντα ασκεί ο κ. Τσαγκρής, που είχε παραιτηθεί από τη διεύθυνση σύνταξης, λόγω διαφωνίας με τον Α. Κομίνη, χωρίς να αποχωρήσει από την εφημερίδα. Δεν αποκλείεται πάντως, την υψηλή εποπτεία να ασκεί ο ίδιος ο κ. Καλογρίτσας, ο οποίος διεπίστωσε ότι η εφημερίδα δεν έχασε φύλλα κατά την απουσία του Α. Κομίνη. Πρόκειται για μία τάση που εμφανίζεται στους περισσότερους εκδότες, οι οποίοι δεν προέρχονται από το δημοσιογραφικό χώρο, και η οποία υλοποιήθηκε από τον κ. Βουδούρη του «Ελευθερου Τύπου». Τους διευθυντές δηλαδή πολλοί έμειψαν, αλλά τη διεύθυνση ουδείς.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ.
ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΨΗΦΙΔΕΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ
ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ
ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. Κοτζιά και Σία,
Τσιμισκή 78

ΕΠΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΙΚΟ ΚΑΒΒΑΔΙΑ

Αλέξανδρος Αργυρίου • Γιώργος Ιωάννου
Στρατής Τσίρκας • Ντίνος Χριστιανόπουλος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ
ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΠΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ
ΝΙΚΟ ΚΑΒΒΑΔΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. Κοτζιά και Σία,
Τσιμισκή 78

Ένα αποκαλυπτικό- απόψεων και προθέσεων - τουρκικό δημοσίευμα

ΟΙ ΕΠΟΙΚΟΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

«Εδώ είναι η προγονική μας χώρα»

Η κυπριακή κυβέρνηση έχει επανειλημμένα καταγγείλει την ενίσχυση των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο, τον εκσυγχρονισμό του οπλισμού του στρατού κατοχής και τη μεταφορά νέων εποίκων στο νησί.

Ο Ντενκτάς διαψεύδει τα περί ενίσχυσης του στρατού κατοχής και αντίθετα, ισχυρίζεται ότι οι τουρκικές δυνάμεις στην Κύπρο έχουν μειωθεί κατά 50%. Παραδέχεται, πάντως, τον εκσυγχρονισμό των τεθωρακισμένων που σταθμεύουν στο νησί, αλλά δηλώνει ότι εντάσσεται στο γενικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού του τουρκικού στρατού. Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης αναγκάζεται, ίσως, να παραδεχθεί τον εκσυγχρονισμό, αφού ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ επικαλέστηκε, μεταξύ άλλων, την ενίσχυση της τουρκικής στρατιωτικής παρουσίας στην Κύπρο και ζήτησε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ να ανανεώσει τη θητεία της ειρηνευτικής δύναμης από νησί για άλλο ένα εξάμηνο. Εξάλλου, και το αμερικανικό υπουργείο Εξωτερικών έχει αναγνωρίσει την αύξηση των τουρκικών μονάδων στην Κύπρο, στην απάντησή του σε σχετική ερώτηση του βουλευτή Λη Χάμιλτον στα μέσα Δεκεμβρίου.

Αλλά ενώ για την τουρκική στρατιωτική παρουσία στην Κύπρο υπάρχει λόγος και αντίλογος, κανείς δεν φαίνεται να ασχολείται με τις καταγγελίες της ελληνοκυπριακής πλευράς για το θέμα των εποίκων, παρ' όλο που η αποχώρησή τους θεωρείται πρωταρχικός όρος για τη διευθέτηση του Κυπριακού. Και φυσικά για το θέμα αυτό ο Ντενκτάς τηρεί «σιγήν ιχθύος».

Εκτός από τους εποίκους από την Ανατολία μεταφέρονται τώρα στα κατεχόμενα της Κύπρου και μουσουλμάνοι από την Βουλγαρία. Σύμφωνα με άρθρο του Α. Κοστον, που δημοσιεύθηκε στη βουλγαρική εφημερίδα Β. ΝΟΒΙΝΙ (7-1987) στην Κύπρο έχουν αναγκαστεί να μεταικήσουν μουσουλμάνοι που ήταν εγκατεστημένοι στη Βουλγαρία και έφυγαν για την Τουρκία, ελπίζοντας ότι θα ζήσουν πολύ καλύτερα. Εξαπατήθηκαν όμως από τις τουρκικές αρχές και σήμερα ζουν ως πρόσφυγες στα κατεχόμενα.

Πληρέστερη όμως εικόνα για τους εποίκους και για τις προθέσεις τους δίνει σειρά άρθρων του Ρεσάτ Ακάρ που δημοσιεύτηκε στην τουρκική εφημερίδα ΓΚΙΟΥΝΑΙΝΤΙΝ (5,6 και 7 Δεκεμβρίου 1986) με γενικό τίτλο «Οι Τούρκοι στην Κύπρο». Ο κ. Ακάρ γράφει μεταξύ άλλων:

«Πολλές αιτήσεις έχουν γίνει μετά την ειρηνευτική επιχείρηση του 1974, για εγκατάσταση Τούρκων στις διασωθείσες περιοχές στην Κύπρο. Προτεραιότητα δίνεται στους στρατιώτες, που έθεσαν σε κίν-

δυνο τη ζωή τους για να σώσουν τους Τουρκοκύπριους και βοήθησαν στην ίδρυση ενός ελεύθερου Τουρκοκυπριακού κράτους. Γίνεται επιλογή με βάση τις αιτήσεις και αποφασίζεται ποιοι θα φύγουν για την Κύπρο.

Οι Τούρκοι πρόσφυγες, πριν φτάσουν στο νησί, ονειρεύονται τεράστιες πόλεις με ουρανοξύστες, αφθονία χρημάτων και εύκολη ζωή. Μόλις φτάνουν στο νησί, διαπιστώνουν ότι τα όνειρά τους απέχουν πολύ από την πραγματικότητα και δουλεύουν σκληρά για να κερδίσουν α προς το ζην.

Ορισμένοι πρόσφυγες μόλις συναντήσουν δυσκολίες, επιστρέφουν στην Τουρκία. Αλλά οι περισσότεροι μένουν, εργάζονται σκληρά και πλουτίζουν. Τώρα οι Ελληνοκύπριοι λένε: «Δεν μπορεί να υπάρξει διευθέτηση αν οι Τούρκοι έποικοι δεν επιστρέψουν στην Τουρκία». Οι Τούρκοι πρόσφυγες που σημείωσαν μεγάλες επιτυχίες σε όλους τους τομείς της οικονομίας απαντούν: «Αυτοί οι Ελληνοκύπριοι είναι πραγματικά ονειροπαρμένοι. Πάντα ονειρεύονται το απραγματοποίητο. Πώς είναι δυνατόν να διανοούνται ότι θα φύγουμε και θα αφήσουμε πίσω τις δουλειές μας και τους Τούρκους αδελφούς μας»;

Οι Τούρκοι πρόσφυγες που ζουν στην ΤΔΒΚ έχουν γίνει αναπόσπαστο τμήμα της οικονομίας της χώρας. Αυτοί οι πολίτες του νέου κράτους, που εγκαθίδρυσαν δική τους τάξη, γελούν με τους όρους που

θέτουν οι Ελληνοκύπριοι για τη διευθέτηση του Κυπριακού. Οι Τούρκοι πρόσφυγες λένε: «Οι Ελληνοκύπριοι δεν θα πρέπει να ξεχνούν ότι ένας Τούρκος πηγαίνει μόνο σε μέρη στα οποία έχει δικαιώματα. Αυτή τη στιγμή η γη στην οποία ζούμε είναι κληρονομιά που μας άφησαν οι πρόγονοί μας. Δεν θα πρέπει να ξεχνούν ότι ένας Τούρκος ποτέ δεν παραχωρεί σε κάποιον τα δικαιώματά του. Ό,τι και να κάνουν οι Ελληνοκύπριοι δεν θα καταφέρουν να μας ξεριζώσουν από δω. Ούτε με κανόνια, ούτε με τουφέκια. Ούτε με ειρηνικά μέσα, ούτε με πόλεμο».

Τα δε άρθρα πλαισιώνονται από φωτογραφίες εποίκων. Χαρακτηριστική είναι η λεζάντα της φωτογραφίας του Σουλεϊμάν Γιαζγκί: από τα Άδανα:

«Ο σιδεράς από τα Άδανα είναι σήμερα αγάς. Ήρθε στην Κύπρο το 1975 και του παραχωρήθηκε ένα σπίτι με κήπο. Σήμερα έχει ένα κοπάδι με 200 ζώα, είναι πρόεδρος του συνεταιρισμού του χωριού. Μας είπε: «Οι Ελληνοκύπριοι θέτουν ως όρο για τη διευθέτηση του Κυπριακού την αποχώρησή μας από το νησί. Είμαι πολύ της αυτού του κράτους και είμαι ικανοποιημένος από τη ζωή μου. Πηγαίνω στην πατρίδα μου, τα Άδανα, μόνο ως τουρίστας»».

Τέλος αξίζει να μνημονευθεί το σημείωμα που συνοδεύει τη φωτογραφία του Φερχάτ Ουλούτας:

«Ήταν ένας από τους πρώτους στρατιώτες που ήρθαν στο νησί στις 20 Ιουλίου 1974 και πολέμησε με τον εχθρό. Το νησί ελευθερώθηκε και επωφελομένους από τα δικαιώματα που δίνονταν σε βετεράνους πολεμιστές, εγκαταστάθηκε στην Κύπρο. Μέχρι το 1983 ασχολείτο με την γεωργία. Όταν ανακηρύχθηκε η ανεξαρτησία, στις 15 Νοεμβρίου 1983, κλήθηκε να υπηρετήσει την πατρίδα, αυτή τη φορά όχι με τα όπλα, αλλά με το μυαλό. Υπηρέτησε δύο χρόνια ως βουλευτής στη Συντακτική Συνέλευση. Μόλις ολοκλήρωσε το χρέος του άρχισε να εργάζεται σε κρεοπωλείο. Χωρίς ποτέ να επιβαρύνεται για όσα έκανε για τους Τουρκοκύπριους δηλώνει: «Υπηρέτησα ως βουλευτής στο νησί. Αν χρειαστεί μπορώ να κουβαλήσω και πέτρες στους ώμους για την ΤΔΒΚ»».

Είναι ενδεικτικό ότι ο κ. Ακάρ αποκαλεί τους εποίκους πρόσφυγες και τα κατεχόμενα εδάφη κληρονομιά των προγόνων τους! Πώς λοιπόν μπορούμε να μιλάμε για σχέδιο επίλυσης του Κυπριακού όταν οι Τούρκοι έποικοι έχουν βουλευτεί στα κατεχόμενα και θεωρούν αναφαίρετο δικαίωμα τους την εκεί παραμονή τους; Μήπως ήρθε η ώρα να απασχολήσει τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ εκτός από το στρατό κατοχής και το θέμα των εποίκων;

Μ. Χρυσού

Ραδιενέργεια, Τύφος και Λύσσα: Η ΑΓΚΥΡΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΛΥΣΕΙΣ

της Αμαλίας Βαν Χεντ

Α. ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ

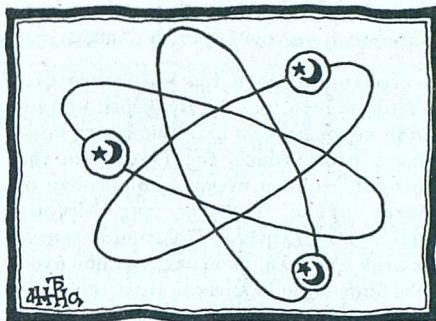
«Εμάς η ραδιενέργεια δεν μπορεί να μας βλάψει. Γιατί —δόξα τον Αλλάχ— είμαστε και μουσουλμάνοι και Τούρκοι». Το πειστικότερο αυτό επιχείρημα πρόβαλε τέλος του Νοέμβρη ο Τούρκος υπουργός Βιομηχανίας και Εμπορίου Τσαχίτ Αράλ, όταν οι απορίες, οι φόβοι και η αγωνία των Τούρκων πολιτών γύρω απ' τους κινδύνους της ραδιενέργειας κορυφώνονταν και γίνονταν για πρώτη φορά μετά το δυστύχημα του Τσερνομπίλ πολιτικό θέμα στην Τουρκία.

Μέχρι τότε οι Τούρκοι πολίτες γνώριζαν, πως το δυστύχημα του Τσερνομπίλ θα είχε πολλές αρνητικές επιπτώσεις στην Ευρώπη και στη Σοβ. Ένωση. Όχι όμως και στην Τουρκία, τους είχε διαβεβαιώσει υπεύθυνα η κυβέρνηση της Άγκυρας. Γιατί, σύμφωνα με επίσημες δηλώσεις του προηγούμενου Απριλίου, οι ανοιξιάτικοι άνεμοι παρέσυραν το ραδιενεργό νέφος αρχικά στην κεντρική Ευρώπη, το πέταξαν αργότερα πάνω στη Βουλγαρία και στην Ελλάδα και δόξα τον Αλλάχ το ακινητοποιήσαν εκεί. Προληπτικά μέτρα δεν θεωρήθηκαν αναγκαία.

Ο από συνήθεια απειρόριστα αισιόδοξος πρωθυπουργός Τουρκκούτ Οζάλ είχε να προσθέσει νέα στοιχεία στις διαπιστώσεις του θρήσκου υπουργού του: «Ραδιενέργεια υπάρχει βέβαια στο τσάι. Το κάνει όμως πιο γευστικό. Λίγο ραδιενεργό τσάι είναι καλό για την υγεία». Οι υψηλές τιμές ραδιενέργειας στο τσάι ήταν και ο κύριος λόγος που θορυβοποίησε την τουρκική κοινή γνώμη. Τέλος του Νοέμβρη, δυτικογερμανικοί οργανισμοί διαπίστωσαν ότι οι τιμές ραδιενέργειας στο τουρκικό τσάι ξεπερνούσαν κατά πολύ —συχνά κατά 100%— το επιτρεπτό όριο στην ευρωπαϊκή κοινή αγορά και το επέστρεφαν πίσω στην Τουρκία. Για τον ίδιο λόγο δύο μήνες πριν είχαν επιστραφεί τα περίφημα τουρκικά φουντούκια. Τόσο τα φουντούκια όσο και οι μεγαλύτερες ποσότητες τσαγιού στην Τουρκία παράγονται στη βορειοανατολική περιοχή του Εύξεινου Πόντου.

Η τουρκική κοινωνία χωρίς τσάι όμως είναι σχεδόν αδιανόητη: Τσάι προσφέρεται λίγο πριν τις συναλλαγές σε όλες τις κρατικές ή ιδιωτικές υπηρεσίες. Τσάι στα μαγαζιά. Τσάι στα εστιατόρια και στα καφενεία. Τσάι στις επισκέψεις ή στα πλοία του Βοσπόρου —Πόση ραδιενέργεια δέχτηκαν άραγε τους τελευταίους 6 μήνες πίνοντας ανίδεια τσάι;

Στο ερώτημα αυτό κλήθηκαν να απαντήσουν οι εμπειρογνώμονες. Για το διευθυντή της τουρκικής υπηρεσίας ατομικής ενέργειας Αχμέτ Οζέμπε δεν υπήρχαν λόγοι ανησυχίας. Συνιστούσε μόνο στους πολίτες να βράζουν καλά το τσάι. Γιατί έτσι οι τιμές ραδιενέργειας θα μειώνονταν αισθητά. Ο διευθυντής του τμήματος για ατομική θεραπεία και ατομική βιολογία στο νοσοκομείο «Νουμπεκ» της Άγκυρας καθηγητής Χαλούκ Νουρμπάκι είχε να επιδείξει μερικές σαφώς πιο ενδιαφέρουσες ερμηνείες: Οι αναφερόμενες στην

Ευρώπη τιμές ραδιενέργειας όχι μόνο δεν είναι βλαπτικές για την υγεία, αλλά αντίθετα μπορούν να αποβούν και θετικές. «Πίνοντας τέτοιο τσάι είναι σαν να διαθέτετε θερμά λουτρά στο σπίτι σας». Και καλούσε, σχεδόν συνωμοτικά, τους άνδρες να καταναλώνουν όσο το δυνατόν περισσότερο ραδιενεργό τσάι μπορούν. Η ραδιενέργεια αναπτύσσει τη σεξουαλική ικανότητα ήταν το επιστημονικό συμπέρασμα.

Ο πρόεδρος, πρώην στρατηγός Κενάν Εβρέν έκρινε: «Δεν με απασχολεί ιδιαίτερα η ραδιενέργεια, τη συνηθίσαμε άλλωστε. Μόνο στεγνό τσάι δεν θα 'πρεπε να τρώει κανείς». Η συνεισφορά του προέδρου ήταν ασφαλώς αξιόλογη. Πράγμα που του αναγνωρίστηκε από αρκετούς υπουργούς. «Μην τρώτε το τσάι σα σαλάτα» επαναλαμβάνουν από τότε.

Όταν αρχές του Δεκέμβρη ο θόρυβος γύρω απ' τους κινδύνους της ραδιενέργειας δεν έλεγε να σιγάσει ο υπουργός Βιομηχανίας και Εμπορίου Αράλ ξαναέπνευσε το λόγο: «Αν ξέραμε ότι θα πέθαιναν έστω και 10 άτομα, θα αποσύραμε όλη την παραγωγή τσαγιού από την Αγορά». Προς το παρόν προτίμησαν να αναμειχθούν ποσότητες της επικίνδυνης σοδιάς του Μάη με τις επόμενες. Γιατί νεκρούς αποδεδειγμένα από τη ραδιενέργεια η τουρκική κοινωνία δεν είχε να επιδείξει. Σ' ένα τεράστιο ρεπορτάζ το περιοδικό «Νοκτά» (28 του Δεκέμβρη) αναφερόταν μόνο ότι στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου γεννήθηκαν πρόσφατα δέκα ανθρωποειδή τεράτια.

Ίσως κάπου αλλού να καταδικάζονταν οι υπεύθυνοι σαν εγκληματίες. Ίσως ακόμη να υπήρχε κατακραυγή για την τόσο ανοικτά προβλλόμενη βαθιά περιφρόνηση των αρχών έναντι των πολιτών. Όχι όμως στην Τουρκία της δεκαετίας του '80. Ο πρωθυπουργός Οζάλ είχε άλλωστε υποσχεθεί στο λαό του να μετατρέψει την Τουρκία σε χώρα θαυμάτων. Και σε μια χώρα θαυμάτων λειτουργούν μόνο θαυματουργά μέτρα. Για όλα τα προβλήματα. Ακόμη και για τα πρόσφατα κρούσματα της λύσσας.

Β. ΛΥΣΣΑ

Αρχές του Δεκέμβρη πέθανε στη Σμύρνη ο 21χρονος Χουσνός Γκουλέρ. Τον είχε δαγκώσει ένας σκύλος. Το δάγκωμα μιας λυσσασμένης γάτας προκάλεσε προφανώς, δυο βδομάδες αργότερα στη δυτική πόλη, Σόμα και το θάνατο της 9χρονης μα-

θήτριάς Εμινέ Τσακίρ. Δεκάδες μαθητές μπήκαν σε καραντίνα. Κινητά ιατρικά συνεργεία ξεκινούσαν μια εκστρατεία εμβολιασμού, προσπαθώντας να καθησυχάσουν τον πληθυσμό.

Και τον πανικόβαλαν περισσότερο. Το εισαγόμενο εμβόλιο εναντίον της λύσσας κοστίζει τουλάχιστον 320.000 τουρκικές λίρες (64.000 δρχ.) και αντιστοιχεί σε ενδεκάμισι μηνιαίους κατώτατους μισθούς. Τα τουρκικά εμβόλια χορηγούνται δωρεάν. Μόνο που ο 21χρονος Γκουλέρ είχε εμβολιαστεί με το τουρκικό πριν το θάνατό του —είναι το τίμημά της ανεξέλεγκτα φιλελεύθερης τουρκικής αγοράς.

Τη δεύτερη εβδομάδα του Δεκέμβρη τα πρωτοσέλιδα του τουρκικού Τύπου πρόβαλαν την απειλή της λύσσας που είναι σύμφωνα μ' αυτά ιδιαίτερα μεγάλη για την Κωνσταντινούπολη. Στα σοκάκια της τριγυρνούν αδέσποτα πάνω από 400.000 ζώα. 11,3% αυτών των ζώων είναι φορείς της λύσσας, εκτιμά ο διευθυντής της υγειονομικής υπηρεσίας της Κωνσταντινούπολης Τεμέλ Νταόγλου. Ο «Διεθνής Οργανισμός Υγείας» (WHO) χαρακτηρίζει ήδη την Κωνσταντινούπολη σαν «την απειλούμενη από λύσσα πόλη του κόσμου» (MILLIYET).

Ούτε αυτό το φαινόμενο ήταν για την κυβέρνηση Οζάλ ανησυχητικό. Είχε έτοιμη τη συνταγή. Ήδη στις αρχές του περασμένου χρόνου ο τουρκικός Τύπος αναφερόταν στην πρόθεση της Άγκυρας να ιδρύσει στις μεγαλουπόλεις «ιδιαίτερα κρεματόρια» για τ' αδέσποτα ζώα. Στο μεταξύ μετά τα τελευταία κρούσματα λύσσας προτιμήθηκαν τα ριζοσπαστικότερα μέτρα: Ο πολίτης κλήθηκε να καταπολεμήσει την απειλή σκοτώνοντας ο ίδιος τους φορείς της. Για κάθε κεφάλι γάτας ή σκύλου θα ανταμοιβόταν με 1.500 τουρκικές λίρες (300 δρχ.), ανακοίνωναν οι δημαρχίες. Ο πρόεδρος του συλλόγου κτηνιάτρων Κεμάλ Τσετινκάγια προειδοποιούσε μέσω της Cumhuriyet για το αδιέξοδο: σκοτώνοντας τις γάτες θα έχουμ μια αύξηση από ποντίκια. Και αυτά είναι πιο επικίνδυνοι φορείς της λύσσας. Με λεπτομέρειες όμως η Άγκυρα δεν καταδέχεται να ασχοληθεί.

Γ. ΤΥΦΟΣ

Τέλος την ίδια περίοδο εκδηλώθηκαν και τα κρούσματα τύφου. Στη Σμύρνη ο 8χρονος Αϊντίν Τσοσκούν τέθηκε σε απομόνωση —δεν μπορούν να τον πλησιάσουν ούτε καν οι γονείς του. Άλλοι 15 συμμαθητές του βρίσκονται υπό ιατρική παρακολούθηση. Στην Άγκυρα ο αριθμός των νέων που απομονώθηκαν σε ειδικές αίθουσες νοσοκομείων λόγω της επιδημίας ανέρχονταν, στα μέσα του Δεκέμβρη, σε 41 άτομα. Και τα προληπτικά μέτρα των αρχών;

Αφού η κυβέρνηση εντόπισε σίγουρα τον κύριο υπεύθυνο του τύφου στη ανομβρία των τελευταίων μηνών ο δήμαρχος της Άγκυρας Μεχμέτ Αλτινσσί έλεγε: «θα 'ταν πιο έξυπνο αντί να με βρίζουν οι πολίτες να προσευχηθούν στον Αλλάχ για να βρέξει».

Οι απόηχοι του Μίκη

Δεν είναι εύκολο ούτε απαραίτητο να κλείσει σύντομα ο διάλογος που άνοιξε ύστερα από τις πρωτοβουλίες και τις συναυλίες του Μίκη Θεοδωράκη στην Τουρκία. Μετά το κείμενο του Κούρδου ιστορικού Κ. Αλή που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο ΑΝΤΙ (τχ. 336) πήραμε αρκετές επιστολές που δηλώνουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους. Κάποιοι θέλουν να επιτεθούν εναντίον του συντάκτη του άρθρου χωρίς όμως να ασχολούνται με την ουσία του κειμένου. Στην τελευταία κατηγορία ο Στέφανος Αθηναίος (και ο Μίκης Θεοδωράκης όπως θα δείτε, μέσω Αθηναίου) έστειλε την επιστολή που ακολουθεί:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Πιστός πάντα φίλος σου, άλλοτε συμφωνώντας κι άλλοτε διαφωνώντας, σταθερός όμως θαυμαστής της πλουραλιστικής σου γραμμής, σου γράφω δυο λόγια και σου «αντιγράφω» ένα «γράμμα» του Μίκη Θεοδωράκη, με αφορμή τα ελληνοτουρκικά θέματα του τελευταίου σου τεύχους (336, 2.1.87) και ιδιαίτερα τις σελίδες σου 18,19,20,21,22.

Τα δικά μου «δυο λόγια» είναι αυτά: σα μέλος της Επιτροπής Ελληνοτουρκικής Φιλίας, διάβασα με μεγάλη προσοχή όλα τα κείμενα που δημοσιεύεις για το θέμα των Ελληνοτουρκικών σχέσεων. Ιδιαίτερα η συνέντευξη του Γιασάρ Κεμάλ και οι «Ήχοι και απόηχοι μιας συναντίας», με εντυπωσίασαν κι ακόμη μου έδωσαν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, στη σταθερή μου θέση ότι αυτή η Επιτροπή κι οι συναυλίες του Μίκη προσφέρουν σπουδαίο έργο για τον τόπο μας, για την Ειρήνη, για την Κύπρο και για τη Δημοκρατία στον τουρκικό λαό.

Όμως το τετρασέλιδο του άγνωστου μου Κ. Αλή, Κούρδου ιστορικού, ένα κείμενο που ομολογώ με τάρaxε, με ανάγκασε αμέσως πρώις το διάβασα (πρωτοχρονιάτικα, πρωί-πρωί) να τηλεφωνήσω σε πολλά μέλη της Επιτροπής και να τα ενημερώσω. Ήμουν τυχερός και πρόφτασα και το Μίκη που εκείνη την ώρα έφευγε για το εξωτερικό. Έπειτα από μισή ώρα, με παίρνει ο Μίκης στο τηλέφωνο. Διάβασε αυτά που διάβασα κι εγώ και αμέσως, στο δρόμο για το αεροδρόμιο σχεδόν μου υπαγόρευσε από το τηλέφωνο, αυτό το «γράμμα» που σας «αντιγράφω» και σας στέλνω αμέσως, με την προσθήκη ότι είναι στη διάθεσή σας σε δυο εβδομάδες σχεδόν, που θα ξανάρθει εδώ.

Αγαπητέ Στέφανε,

Διάβασα το «ΑΝΤΙ» έπειτα από το τηλεφώνημά σου. Πράγματι βρήκα, τόσο το σημειώματά της Αμαλίας Βαν Χεντ, όσο προπάντων του Γιασάρ Κεμάλ, κείμενα αποστομωτικά σε σχέση με το συκοφαντικό άνεμο που ξεσήκωσαν οι γνωστοί κύκλοι. Όσο για τα γραφόμενα αυτού του «μυστηριώδους» Κ. Αλή—ως «Κούρδου Ιστορικού» μας τον σεβίζονται...—έχω να σου πω δυο πράγματα μόνο: α) το βιβλίο του EKREM AKURGAL «CIVILIZATION ET SITES ANTIQUES DE TURQUIE» αυτός

λοιπόν που σπούδασε Αρχαιολογία «κατ' εντολήν του Κεμάλ», για να αποδείξει ότι ο Όμηρος υπήρξε... Τούρκος..., και άλλες αστειότητες αποδειχνεται στα κείμενά του σαν μέγας Ελληνολάτρης. Παραθέτω λίγα αποσπάσματα, για του λόγου το αληθές:

Στο κεφάλαιο «Εποχή του Ελληνοανατολικού Πολιτισμού», σελ. 18 αναφέρει: «Εάν η Ελλάδα κατόρθωσε να έχει μακρότατη πρωτοπορεία στους τομείς της Τέχνης και της Οικονομίας, αυτή η πνευματική υπεροχή οφείλεται στους Έλληνες της Μικράς Ασίας»... «Ο Ελληνικός Πολιτισμός ευημέρησε στην Ανατολή, όπου υπήρχαν ήδη ανθίζουσες βάσεις του Ελληνικού Πολιτισμού»... Σελ. 22: Υπάρχει ειδικό κεφάλαιο με τίτλο «Ελληνιστική Αρχιτεκτονική».

Από και πέρα, όπως σου είπα, ολόκληρο το βιβλίο είναι βασικά ελληνολατρικό...

και β) απ' αυτό και μόνο το δείγμα, μπορεί κανείς να συμπεράνει το ποιόν του αρθρογράφου: «Ας πούμε... ψέμματα... ψέμματα... ψέμματα... Στο τέλος κάτι πάντα μένει...». (Βλέπεις ο Γκαίμπελς όλο και από κάπου μας ξεφυτρώνει...).

Από το σημείο όμως αυτό έως του να μας βγάξει και... πράκτορες του Οζάλ και να μας δίνει μαθήματα... πατριωτισμού («...αν και οι Έλληνες δεν γυρίζαν την πλάτη τους στα πατριωτικά τους συμφέροντα...») νομίζω ότι δεν φταίει αυτός—άλλωστε ποιος τον ξέρει—αλλά τα δικά μας έντυπα, που με τόση ελαφρότητα επιτρέπουν σε ξένους, ας είναι και Κούρδοι ακόμη, να φτύνουν πάνω στις πηγές μας... Στην προκειμένη περίπτωση θλίβομαι διπλά, γιατί ένας Παπουτσάκης θα έπρεπε να γνωρίζει καλά αυτές τις πηγές... Πολύ καλά...

Καλήν αντάμωση...

Μίκης Θεοδωράκης

Και μια δική μου θερμή παράκληση: Επειδή και ο Θεοδωράκης και τα περισσότερα μέλη της Επιτροπής μας, είναι γνωστά και για τους τίτλους τους και για τη δράση τους, και μέσα και έξω από την πατρίδα μας, μήπως μπορούμε να μάθουμε τους τίτλους και τη δράση και του Κ. Κ. Αλή, Κούρδου Ιστορικού (όπως αναφέρεται) και μέσα στην πατρίδα του και έξω από αυτήν, πού βρίσκεται τώρα, με τι ασχολείται, πώς επιβιώνει και αν γνωρίζει να μας πει υπεύθυνα και με στοιχεία γιατί και με ποιο δικαίωμα αυτός, ένας Κούρδος Ιστορικός, όπως αυτοαποκαλείται, ονομάζει ένα επίλεκτο μέλος της Επιτροπής μας, «Τουρκο - τσολιά» και ειρωνεύεται το μεγάλο μας ποιητή Γιάννη Ρίτσο; Κι ακόμη μήπως μπορούμε να μάθουμε και τη δική του δράση μέσα στην πατρίδα του, στις δυσκολες συνθήκες κι αν ποτέ συναντήθηκε ή έμαθε από τρίτους έστω όχι τη δική μας δράση, που την ξέρουν και οι πέτρες της πατρίδας μας, αλλά τους πνευματικούς ανθρώπους που αγωνίζονται μέσα στην Τουρκία και συμφωνούν απόλυτα στην κοινή μας προσπάθεια, τους Κούρδους διανοούμενους και αγωνιστές, τους πρόσφυγες στην Ελλάδα, όλα τα προοδευτικά κόμματα, όλους τους φωτισμένους και ανεξάρτητους φίλους των χωρών

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑ

Οι έπαινοι του εκλεγμένου εκπροσώπου της τουρκικής χούντας Τ. Οζάλ (που παρά το γεγονός αυτό ίσως έχει προσωπικές πολιτικές φιλοδοξίες, πράγμα που μας αφήνει τελείως αδιάφορους) στον Μ. Θεοδωράκη δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να θεωρηθούν τίτλοι τιμής για τον κομμουνιστή δημιουργό. Τα αποσπάσματα που ακολουθούν είναι από την επίσημη έκδοση της Γενικής Διεύθυνσης Τύπου της Τουρκίας «NEWSPOT». Να τι γράφει στο κύριο σχόλιό του της 5/12/86:

«Ο πρωθυπουργός Τουρκκούτ Οζάλ εξέφρασε την πεποίθησή του ότι οι ανταλλαγές ιδεών και κουλτούρας ενθαρρύνουν την ειρήνη και τη φιλία μεταξύ των χωρών: Καλλιτέχνες σαν τον Θεοδωράκη βοηθούν τον πολιτιστικό διάλογο μέσω της τέχνης τους, ενώ σε άλλο σημείο ο Τ. Οζάλ δηλώνει: Η τέχνη πρέπει να βρίσκεται υπέρνω της πολιτικής, πιστεύω ότι και οι Τούρκοι καλλιτέχνες πρέπει να κάνουν γνωστή την τέχνη τους στην Ελλάδα».

Το NEWSPOT, τσιτάροντας Θεοδωράκη, επιλέγει: «Σκοτεινοί κύκλοι θέλουν να συνεχίζεται η σύγκρουση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία», ενώ αναφέρεται και σε συνέντευξη Τύπου του Μίκη, πριν το ταξίδι στην Τουρκία, στην διάρκεια της οποίας, ο δημιουργός καταλογίζει ευθύνες στους σοσιαλιστές, για την ανυπαρξία διαλόγου με την Τουρκία από τότε που πήραν την εξουσία το '81...

μας, αν έχει έστω και μια ελάχιστη σχέση μαζί τους;

Θα θέλαμε μια μικρή ενημέρωση. Για να ξέρουμε το συνομιλήτή μας, όπως αυτός δείχνει να ξέρει πολύ καλά όλους μας. Και τους Έλληνες και τους Τούρκους—μέλη των δυο Επιτροπών Φιλίας... Και αν μεν είναι πράγματι μια Κουρδική προσωπικότητα, καλώς. Αν δεν είναι, τα πράγματα είναι πολύ σοβαρά... Από την πείρα μας, δυστυχώς, έχουμε διαπιστώσει ότι, πολλές φορές αυτοί που ξέρουν πολλά, για μας, ενώ εμείς δεν ξέρουμε τίποτα γι' αυτούς δεν είναι γνήσιοι. Είναι, συνήθως, κατασκευάσματα πολυεθνικών κέντρων...

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία

Στέφανος Αθηναίος

Σ.Σ.: Δεν σχολιάζουμε την επιστολή, αλλά οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η λογική του «να μάθουμε γι' αυτόν» (για τον Αλή στην προκειμένη περίπτωση) ανήκει σε άλλους, είτε εργαζόμαστε μόνιμοι, είτε ανήκουν σε διαφορές υπηρεσίες. Άλλωστε και η τουρκική αστυνομία θα ήθελε πολύ να ξέρει το πραγματικό όνομα του Αλή. Δεν είναι δηλαδή η αστυνομική λογική η πρακτική η καλύτερη μέθοδος αντιπαράθεσης. Φαίνεται, όμως, ότι είναι η καλύτερη μέθοδος να μην απαντάς σε ζητήματα ουσίας. Όπως και τα «κατασκευάσματα» πολυεθνικών κέντρων» ως έκφραση, δεν εξυπηρετούν τίποτα άλλο, παρά τη συένεχση ενός αριστεριστικού βερμπαλισμού. Αλλά για περισσότερες λεπτομέρειες θα επανέλθουμε σύντομα.

Εξ αιτίας της ταραχής και της σύγχυσης του βλήματος...

των Κ. Ελευθερίου και Σ. Κωνσταντίνου

Η τελευταία επέτειος του Πολυτεχνείου έφερε ξανά στην επικαιρότητα τους νεκρούς των μεταπολιτευτικών επετείων. Τον Ιάκωβο Κουμή και τη Σταματίνα Κανελλοπούλου που σκοτώθηκαν το '80 και το 15χρονο Μιχάλη Καλτέζα, που βρήκε το θάνατο στα επεισόδια που σφράγισαν την περσινή πορεία.

Και ενώ ο φάκελος για τους Κουμή - Κανελλοπούλου, έχει κλείσει (όπως φαίνεται οριστικά) χωρίς να εξακριβωθεί κάτω από ποιες συνθήκες βρήκαν το θάνατο, για την υπόθεση του Καλτέζα ο φάκελος παραμένει ορθάνοιχτος.

Ήδη πρόσφατα εκδόθηκε το υπ. αριθ. 4676 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών με το οποίο παραπέμπεται— στο Μικτό Ορκωτό Κακουργοδικείο Αθηνών— ως υπεύθυνος του θανάτου του νεαρού, ο αστυφύλακας Αθανάσιος Μελίστας.

Δικαιώνονται λοιπόν, οι διαδηλωτές που ζητούσαν την παραδειγματική τιμωρία των υπευθύνων για το θάνατο του 15χρονου Καλτέζα; Έτσι φαίνεται εκ πρώτης όψεως, αφού ο φερόμενος ως δολοφόνος παραπέμπεται για να δικαστεί. Όμως τα πράγματα, δεν είναι τόσο απλά.

Γιατί ναι μεν ο αστυφύλακας παραπέμπεται να δικαστεί για «ανθρωποκτονία εκ προθέσεως» σε βάρος του Καλτέζα, αλλά, με την προσθήκη ότι τέλεσε το έγκλημα ευρισκόμενος «σε βρασμό ψυχικής ορμής» και «καθ' υπέρβαση των ορίων της άμυνας». Και αυτά, σύμφωνα με το βούλευμα εξαιτίας της ταραχής που του προκάλεσε, η προηγηθείσα επίθεση των αναρχικών.

Τι σημαίνει αυτή η προσθήκη; Σύμφωνα με το άρθρο 23 του Ποινικού Κώδικα: «Όποιος υπερβαίνει τα όρια της άμυνας, τιμωρείται αν η υπέρβαση έγινε με πρόθεση με ποινή ελαττωμένη και αν έγινε από αμέλεια, σύμφωνα με τις διατάξεις τις σχετικές με αυτήν μένει ατιμώρητος και δεν του καταλογίζεται η υπέρβαση αν ενέργησε με αυτόν τον τρόπο, εξ αιτίας του φόβου ή της ταραχής που του προκάλεσε η επίθεση».

Αυτό, πιο απλά, σημαίνει, ότι αν το δικαστήριο δεχθεί πως ο κατηγορούμενος ενήργησε καθ' υπέρβαση των ορίων άμυνας ο αστυφύλακας μπορεί ακόμα και να αθωωθεί! Στη χειρότερη δε περίπτωση να καταδικασθεί σε μια ελαφρά ποινή, που θα μπορεί εύκολα να ανατραπεί, στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο.

Πώς όμως καταλήξαμε σ' αυτό το σημείο;

Ξεκινάμε με μια μικρή αναδρομή: Ο φόνος του νεαρού Καλτέζα έγινε στις 18-11-1985 στις 1.10 το πρωί στην οδό Στουρνάρη 27, όταν (σύμφωνα με το διαβιβαστικό της Ασφάλειας) ομάδα «αναρχικών» ατόμων, επιτέθηκε με βόμβες μολότωφ, πέτρες, ξύλα κλπ. εναντίον αστυνομικής δύναμης— που εκτελούσε διατεταγμένη υπηρεσία μέτρων τάξεων— μέσα στο εκεί σταθμευμένο υπηρεσιακό λεωφορείο. Κατά την επίθεση ο κατηγο-

ρουμένος, που βρισκόταν μέσα στο λεωφορείο, πυροβόλησε με το υπηρεσιακό του περίστροφο για εκφοβισμό. Ο πυροβολισμός όμως είχε σαν αποτέλεσμα το θανάσιμο τραυματισμό του Μ. Καλτέζα ο οποίος συμμετείχε στην ομάδα αναρχικών που επιτίθετο στην αστυνομική δύναμη.

Εναντίον του Μελίστα έχουν κάνει μήνυση, οι γονείς του θύματος Κων/νος και Ζωή Καλτέζα οι οποίοι επικαλούνται την ιατροδικαστική έκθεση από την οποία προκύπτει, υποστηρίζουν η πρόθεση του Μελίστα να σκοτώσει του παιδί τους.

Το βούλευμα δημοσιεύθηκε στις 18 Νοεμβρίου. Σύμφωνα μάλιστα με πληροφορίες είχε εκδοθεί μέρες νωρίτερα αλλά καθυστέρησε η δημοσίευσή του για να μην αντιδράσουν οι αστυνομικοί που θα αναλάμβαναν την περιφρούρηση της καθιερωμένης πορείας για το Πολυτεχνείο.

Κι όχι άδικα, αφού το βούλευμα, δέχεται, ανατρέποντας την αρχική αντίληψη, ότι ο κατηγορούμενος αστυφύλακας πυροβόλησε, έξω από το «λεωφορείο δηλαδή από το έδαφος». Το τεκμηριώνει δε με τη γνώμη του ιατροδικαστή που διενήργησε τη νεκροψία από την οποία προκύπτει ότι το θύμα πυροβολήθηκε από ύψος περίπου 1,60 μέτρα από το έδαφος ενώ είναι αντικειμενικό γεγονός ότι όποιος πυροβολεί μέσα από το αυτοκίνητο βρίσκεται πολύ ψηλότερα από 1,60 μέτρα.

Άρα δεν κινδύνευε άμεσα η ζωή του αφού η επίθεση με τις βόμβες μολότωφ είχε σαν στόχο το λεωφορείο κι επομένως όταν πυροβόλούσε δεν βρισκόταν σε κατάσταση άμυνας.

Μήπως όμως βρισκόταν σε «βρασμό ψυχικής ορμής»; Το βούλευμα το δέχεται διότι, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, ο Μελίστας πυροβόλησε «από την υπερβολική οργή που αισθάνθηκε από την επίθεση των αναρχικών ατόμων». Προστίθεται μάλιστα ότι η ψυχική αυτή κατάσταση προκαλείται από κάποιο συναίσθημα ή πάθος (πχ. οργή, ζηλοτυπία, έρωτα, φόβο, μίσος, ταραχή κ.ά.). Βέβαια, δεν νομίζουμε ότι ο κατηγορούμενος αστυφύλακας κατείχετο από έρωτα ή ζηλοτυπία...

Υπήρχε λοιπόν φόβος ή μίσος ή ταραχή ή οργή ή συνδυασμός όλων αυτών. Είναι όμως δικαιολογημένο τέτοιο συναίσθημα από έναν αστυφύλακα που μετέχει σε μια αστυνομική δύναμη συγκροτημένη και εκπαιδευμένη ακριβώς για να αντιμετωπίζει τέτοιες καταστάσεις; Πολύ περισσότερο όταν το ίδιο το βούλευμα δέχεται ότι θα μπορούσε (ο Μελίστας) «ν' αντιμετωπίσει τον ανήλικο παθόντα με πιο ήπια μέσα και δη θα μπορούσε αντί να τον πυροβολήσει να στρέψει μόνο το υπηρεσιακό του περίστροφο εναντίον του για εκφοβισμό χωρίς να πυροβολήσει ή να ρίξει με αυτό εκφοβιστικές βολές στον αέρα». Αυτό άλλωστε είχε συστήσει ο επικεφαλής της αστυνομικής δύναμης.

Πολύ περισσότερο που, σύμφωνα με τις καταθέσεις των αυτοπτών μαρτύρων Ευσταθίου Χατζηδάκη και Αλέξανδρου Σπάτουλα, ο αστυνομικός όχι μόνο δεν είχε απόλεια της ψυχραιμίας του αλλά όπως καταθέτουν οι παραπάνω μάρτυρες γονάτισε, σημάδεψε προς την πλευρά Εξαρχείων κρατώντας το πιστόλι στα δύο του χέρια και πυροβόλησε 3 ή 4 φορές.

Σημειώνεται δε ότι, σύμφωνα με πληροφορίες, ο Αθ. Μελίστας ήταν άτομο ειδικά εκπαιδευμένο στη σκοποβολή. Επομένως είχε τη δυνατότητα σε τελευταία ανάλυση, να εξουδετερώσει τον Καλτέζα, χωρίς να τον πλήξει θανάσιμα.

Ο ίδιος βέβαια, δίνει τη δική του εκδοχή για το πώς το βλήμα έπληξε το κεφάλι του Καλτέζα:

Λέει συγκεκριμένα ότι «το βλήμα προσέκρουσε στο πάνω μεταλικό τμήμα του πισινού μέρους του αυτοκινήτου και στη συνέχεια εξοστρακίστηκε προς τα κάτω και πλευρικά και κτύπησε τον προαναφερθέντα εκεί που τον κτύπησε κι ότι το βλήμα εξαιτίας της ταραχής και της σύγχυσης του (του βλήματος;) δεν πήρε το ανάλογο ύψος και έτσι έπληξε το θύμα τη στιγμή που για κάποιο λόγο αναπήδησε ή κινήθηκε κάπως πλευρικά πίσω από το λεωφορείο».

Πέρα όμως από το καθαρά ποινικό μέρος της υπόθεσης, υπάρχουν και σαφέστατα κοινωνικά χαρακτηριστικά τα οποία μέσα από το ίδιο το βούλευμα προσδιορίζονται. Στην προσπάθεια δηλαδή να καταδειχθεί η πιθανή συμμετοχή του θύματος στην επίθεση κατά του λεωφορείου αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι το θύμα είχε καλυμμένο το πρόσωπο με μαύρο μαντήλι, ότι φορούσε σκουλαρίκι και ότι δίπλα του βρέθηκε σπασμένο μπουκάλι ούζο. Προστίθεται δε σαν επιβαρυντικό στοιχείο γι' αυτόν ότι σαν ανήλικος θα 'πρεπε να βρίσκεται στο σπίτι του τέτοια ώρα!!!

Προκύπτει λοιπόν ότι η δικαστική πρακτική και λειτουργία δεν είναι αλώβητη από κατεστημένες κοινωνικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις τείνουν να ισοσκελίσουν— αν όχι υπερκαλύψουν— την καθαρά νομική σκέψη και αξιολόγηση ποινικών υποθέσεων.

Είναι λοιπόν αυτές οι κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις, που μπορούν και στα μάτια της κοινής γνώμης ακόμα, να δικαιολογήσουν αν όχι δικαιώσουν πράξεις σαν αυτή του Μελίστα, αφού στρέφονται κατά των «κοινωνικών εχθρών» με τα μαύρα μαντήλια, και τα σκουλαρίκια...

Αν όμως η κοινωνία έχει ανάγκη τέτοιων «εχθρών» ώστε να δικαιολογεί και την οργή αυτών που δεν πρέπει να οργίζονται— λόγω της θέσης τους— τότε, ποιος εγγυάται ότι και κάποιο «υγιές μέλος» αυτής της κοινωνίας, δεν θα βρεθεί στην πορεία κάποιου ταραγμένου βλήματος;

Ουτοπία και Πραγματικότητα στην Ψυχιατρική Πράξη

των Δημ. Πλουμπίδη και Στ. Στυλιανίδη

Το παρόν κείμενο γράφτηκε μέσα στο κλίμα συγκίνησης που προκάλεσε στον επαγγελματικό μας χώρο ο βίαιος θάνατος του συναδέλφου Κώστα Κριαρά.

Η ψυχιατρική ή τουλάχιστον η ψυχιατρική που πρέσβευε κι ο συνάδελφός μας βάζει σαν κύριους στόχους της θεραπευτικής προσπάθειας την κατανόηση των ψυχοπαθολογικών μηχανισμών, τη στήριξη του νόμου, τη διατήρηση της κοινωνικής του ύπαρξης και την προσπάθεια για κάποιες νέες εξισορροπήσεις στο περιβάλλον που θα το κάνουν βιώσιμο τόσο για τον πάσχοντα όσο και για τους οικείους του.

Ξεκινούμε με την κατάφαση ότι οι ψυχικά πάσχοντες δεν είναι περισσότερο επικίνδυνοι από άλλα άτομα που ξεφεύγουν από τα κοινωνικώς παραδεκτά. Φτάνοντας μάλιστα το συλλογισμό ως τα όρια της σοφιστείας θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η βία των λεγόμενων φυσιολογικών ατόμων, όπως εκδηλώνεται στις ερωτικές τους αντιζηλίες, στην άσφαλτο και στις οικονομικές τους ανταλλαγές, ξεπερνάει κατά πολύ τη βία των ψυχοπαθών. Αυτό ίσως που κάνει τη βιαιοπραγία των ψυχοπαθών απαράδεκτη για το κοινωνικό σύνολο είναι ο συχνά ακατανόητος κι υπέρμετρος χαρακτήρας της, και το ότι κάποτε χτυπά «αθώους». Ένας μεγάλος ψυχίατρος έλεγε «δεν θέλω να πεθάνω στη θέση κάποιου άλλου».

Εννοείται ότι οι βιαιοπραγίες των ψυχοπαθών στην Ελλάδα, εμφανίζονται από μία μερίδα του Τύπου, όπως και οι άλλες εκδηλώσεις βίας, κάτω από γιγαντόπιτλους, με ματωμένες φωτογραφίες και κείμενα που συνδραυλίζουν το ανθρώπινο δράμα, και τις εκδηλώσεις του πένθους, χωρίς να προσπαθούν να δώσουν κάποια κλειδιά για την κατανόηση των συμβάντων. Η χρήση αυτή των γεγονότων με δεδομένη την αρνητική στάση της κοινότητας, την απόσταση και το φόβο μπροστά στο «αλλόκοτο», την ανάδυση αρχαϊκών φαντασιώσεων, που ενισχύονται συλλογικά, δεν αφορά με κανένα τρόπο την οποιαδήποτε θεραπευτική προσπάθεια αλλά αντίθετα καλλιεργεί το κλίμα τρομολαγνίας και ομαδικής υστερίας που μαστίζει την κοινωνία μας.

Αοριστία και συναισθηματικές εξάρσεις που κάποτε υποθάλλουν συντηρητικά ή ανεφάρμοστα μέτρα σε βάρος των πασχόντων και μπορούν να βάλουν εμπόδια στις λίγες πρωτοποριακές εμπειρίες που με μεγάλες προσπάθειες έχουν σταθεί στον τόπο μας. Μετά το θάνατο του συναδέλφου ακούστηκαν απόψεις για την καλύτερη προστασία των θεραπόντων. Νομίζουμε ότι κανένα περιοριστικό μέτρο δεν μπορεί να είναι αποτελεσματικό. Όσοι ασχολούνται με ψυχικά πάσχοντες δεν μπορούν να αντλούν την προστασία τους παρά μόνο από την κλινική τους πείρα (που είναι μία διαδικασία μεταβολισμού γνώσεων και συσσωρευμένης εμπειρίας) και από τη λειτουργία τους μέσα σε μία ομάδα και από την όσο το δυνατόν ευρύτερη κοινωνικοποίηση της ψυχιατρικής δουλειάς. Η ομαδική δουλειά, κυρίως σε ό,τι αφορά την ψύχωση, δεν είναι κανενός είδους πολυτέλεια. Επιτρέπει τόσο τη συντονισμένη δράση στο περιβάλλον και τον πάσχοντα, όσο και τη διοχέτευση και τη συζήτηση των αδιεξόδων και των εντάσεων που δημιουργεί η διαπροσωπική σχέση.

Σε ό,τι αφορά την ψυχιατρική παρακολούθηση, κυρίως των ψυχωσικών, στο κέντρο υγείας, στο ιδιωτικό ιατρείο ή και στο σπίτι, ξέρουμε ότι η σχέση που αναπτύσσουμε μαζί τους είναι ευθραυστή, αντιφατική, επαναληπτικά ακυρωτική και δεν δι-

καιολογεί από τη μεριά μας κανένα αίσθημα παντοδυναμίας ούτε όμως και την πολυτέλεια της παραίτησης.

Βασική για να μπορέσουμε να στηρίξουμε τους πάσχοντες, είναι η κατανόηση των συναισθημάτων της αμφιθυμίας που τους χαρακτηρίζουν αλλά και των δικών μας συναισθημάτων αμφιθυμίας στις επενδύσεις μας με τον κόσμο του ψυχοπαθούς. Επίσης ο μεταβολισμός της τεράστιας αρνητικής ψυχικής ενέργειας (που κάποιες θεωρητικοποιήσεις ονομάζουν διεργασία της ενόρμησης του θανάτου) πίσω από κάθε ψυχωσική εξέλιξη.

Η ψυχιατρική έχει μία διπλή κοινωνική εντολή: Τον έλεγχο και τη θεραπεία του ψυχοπαθούς. Αυτή ακριβώς η διπλή κοινωνική εντολή διευρύνει το πεδίο της ψυχιατρικής και την ανοίγει σε επιρροές, θεωρητικοποιήσεις και πιέσεις που δεν εγγράφονται στον καθαρά επιστημονικό χώρο αλλά επεκτείνονται στην ηθική, ιδεολογική θεώρηση, τη φιλοσοφία του δικαίου, τη δικαστική και εκτελεστική εξουσία και την κοινή γνώμη.

Η ανοικτή στάση μπροστά στην αντίφαση —γόρδιο δεσμό της ψυχιατρικής πρακτικής— μεταξύ του κατασταλτικού και θεραπευτικού ρόλου μας, η αντίσταση στο συχνό εκβιασμό μας για έλεγχο του «διαφορετικού» αποτελεί προϋπόθεση για ν' αρθρωθεί ένας άλλος προβληματισμός γύρω από την έννοια της επικινδυνότητας.

Υλοποίηση μιας άλλης απάντησης στο δίλημμα ανάμεσα στην εντολή κοινωνικού ελέγχου και τη θεραπεία αποτελεί και η προσπάθεια αλλαγής της στάσης της κοινότητας απέναντι στο μύθο και την πραγματικότητα της ψυχικής αρρώστιας. Ένας αιώνας ασυλικής ψυχιατρικής στην Ελλάδα έχει σχεδόν ταυτίσει την «τρέλα», την επικινδυνότητα και τον εγκλεισμό. Καμία επιστημονική θεώρηση δεν δικαιολογεί αυτή την ταύτιση και ακριβώς στη ριζική της επερώτηση στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό τόσο αυτό που ονομάζεται πρόληψη της ψυχοπάθειας όσο και η προσπάθεια για διαφορετική πληροφόρηση του κοινού.

Όταν καλούμαστε να παρέμβουμε σε κρίσιμες καταστάσεις το αίτημα που υπάρχει πίσω από την πρόσκληση δεν είναι σχεδόν ποτέ η σκέτη ανακούφιση του ψυχικού πόνου του πάσχοντος (ο μύθος του ευτυχισμένου τρελού, τουλάχιστον στα περιστατικά που φτάνουν μέχρι τις ψυχιατρικές υπηρεσίες, ανήκει στα κοινωνικά στερεότυπα) αλλά κάτι πιο σύνθετο και αντιφατικό: βοήθεια και σε άλλα μέλη του περιβάλλοντος, πρόνοια, επιβολή, άμεση καταστολή των οχληρών συμπτωμάτων, επιβεβαίωση της «ορθής» οικογενειακής λειτουργίας μέσα στη δοκιμασία και τις τεράστιες ενοχές, ασυνείδητες ή και συνειδητές.

Ο ψυχίατρος ή η ομάδα καλούνται ν' αποφασίσουν μέσα ακριβώς σε ένα κλίμα έντασης, λαμβάνοντας υπόψη και την πολυπλοκότητα αυτού που κρύβεται πίσω από τα παθολογικά φαινόμενα και τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα του αρρώστου.

Σχεδόν από τη γέννηση της ψυχιατρικής σαν ιατρικής ειδικότητας μπαίνουν αυτούσια ή παραπλήσια τα παρακάτω ερωτήματα:

● Πώς μπορούμε να «αφουγκραζόμαστε την ψύχωση», να κατανοούμε τη βαθύτατη δυσκολία του ατόμου να υπάρχει με την ψυχοπαθολογική ιδιαιτερότητά του (και συχνά σε πείσμα της) χωρίς ταυτόχρονα να το εγγράφουμε με την πράξη μας σε μία κοινωνική θέση εξαιρέσεως, εξοστρακισμού.

● Πώς να δρούμε με το μέρος της ζωής χωρίς να αγνοούμε την τεράστια αρνητική ψυχική ενέργεια που κρύβει η οποιαδήποτε βαρεία ψυχοπαθολογία.

Οι κίνδυνοι μπορούν να γεννηθούν όταν η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα, το πρακτέο σε όφελος του πάσχοντος, δεν είναι αυτονόητη και χρειάζεται κάποιος χρόνος για να παρθεί μία απόφαση, πάντα σε όφελος του αρρώστου. Οι απαντήσεις εξαρτώνται από τις θεωρητικές κατευθύνσεις και την προσωπικότητα των τεχνικών της ψυχικής υγείας αλλά οποιαδήποτε λύση επιδιώκει μία εύκολη κάλυψη ή μία λογικοφανή ερμηνεία των συμπτωμάτων και δεν αφήνει μία διέξοδο (ελεγχόμενη;) στο απρόοπτο της ψυχικής αρρώστιας και στην υποκειμενική έκφραση της «τρέλας» χάνει από τον ορίζοντά της την ιδιαιτερότητα της ψυχιατρικής.

Οι αντιθέσεις σε μία παραδοσιακή δομή όπως το άσυλο, λόγω της φύσης και της λειτουργίας του είναι ασφυκτικά περιχαρακωμένες. Αντίθετα η καθημερινή ψυχιατρική δουλειά στην κοινότητα είναι μία διαρκής κίνηση, κάποτε αντιφατική και ψυχικά πολυέξοδη, ανάμεσα στη θεραπεία και τον έλεγχο του πάσχοντος, ανάμεσα στην προσπάθεια κατανόησης και την καταστολή των συμπτωμάτων που άμεσα ή έμμεσα ζητιέται από το οικογενειακό περιβάλλον και τη γειτονιά.

Οι βαριές ψυχοπάθειες εγγράφονται βαθύτατα μέσα στην οικογενειακή δυναμική και το σύμπτωμα του πάσχοντος ξεκινά κάποτε αλυσιδωτές αντιδράσεις ή συντηρεί ασυνείδητες ισορροπίες. Η απομάκρυνση από το περιβάλλον μπορεί να είναι απαραίτητη αλλά όχι σε συνθήκες που συντρίβουν το άτομο, όπως το άσυλο.

Το κέντρο ψυχικής υγείας, οι ψυχιατρικές μονάδες ανεξάρτητες ή σε γενικά νοσοκομεία, ενδιαφέρουν τη θεραπεία και όχι τον έλεγχο όταν παίζουν το ρόλο πλαισίου συνάντησης της ψυχιατρικής ομάδας, του ψυχιάτρου, ή του ψυχοθεραπευτή με τον άρρωστο, αποτελώντας έτσι ένα είδος «ζωτικού χώρου» παρατηρήσεως από τα μέσα της ιστορίας του ατόμου αλλά και του περιγύρου. Προσφέρουν έτσι τη δυνατότητα για μία επίπονη ψυχική διεργασία εξόδου από την κρίση, την ένταση, την ψυχική αιμορραγία.

Σε αυτό το πλαίσιο εγγράφεται η δράση και των ομάδων που δρουν κατ'οίκον. Η πρόσθετη όμως δυσκολία που αντιμετωπίζουν, που μπορεί και να γίνει ανένδειξη στην επέμβασή τους, είναι το ότι συναντούν τον άρρωστο ακριβώς στον τόπο όπου γεννήθηκε και αναπτύχθηκε η συμπτωματολογία και συχνά σε περιστάσεις όπου το περιβάλλον έχει εξαντληθεί ή έχει εξαντλήσει τον πάσχοντα και δεν μπορεί να συνεργασθεί σε κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα.

Αυτό το μεταίχμιο, τον εύθραστο «ζωτικό χώρο» συνάντησης με τον άρρωστο, ανεξάρτητα από τον φορέα του (ίδρυμα, ομάδα, κτλ.) καλούμαστε να τον προφυλάξουμε για το συμφέρον του αρρώστου «παζαρεύοντας» τόσο με τον ίδιο τον άρρωστο όσο και με το περιβάλλον. Αυτό το «παζάρεμα» αφορά μεταξύ άλλων την ανοχή απέναντι στα απρόοπτα της ψυχοπαθολογίας του ατόμου, την αντίσταση στα αδυσώπητα φαινόμενα καταστροφικής επανάληψης της ψύχωσης, τη διάσωση της θεραπευτικής σχέσης.

Επιδιώκουμε μεγαλύτερη ανοχή απέναντι στα συμπτώματα όταν αυτά εκφράζουν τη δυσανεξία του πάσχοντος σε μία ασφυκτική σχέση με το περιβάλλον ή όταν κρίνουμε ότι είναι ικανός να χρησιμοποιήσει κάποια απ' αυτά, να τα επεξεργαστεί νοητικά και συναισθηματικά για να βρει μία καινούργια ισορροπία. Αντίθετα όταν η επικοινωνία είναι ανύπαρκτη και

κυρίως όταν αισθανόμαστε την άνοδο της βίας η ανοχή παύει να έχει νόημα.

Η εκτίμηση των συμπτωμάτων και η χάραξη μίας θεραπευτικής στρατηγικής είναι προϊόν της εκπαίδευσης αλλά και της τριβής με το απρόοπτο. Οι ομάδες που φτάνουν σε ιδιαίτερο αποτέλεσμα έχουν συχνά προικισθεί με την πείρα από γενιές ολόκληρες τεχνικών της ψυχικής υγείας, σε μόνιμη όσμωση με την κοινότητα.

Στον τόπο μας όλοι γνωρίζουμε τη γύμνια, κυρίως σε ό,τι αφορά την εναλλακτική ως προς το άσυλο, ψυχιατρική περίθαλψη, τις σοβαρές ανεπάρκειες της εκπαίδευσης, την ουσιαστική ανυπαρξία θεσπισμένων επιστημών του ανθρώπου. Επίσης το νομικό πλαίσιο με πολλές οπισθοδρομικές και αντιφατικές διατάξεις, στέκεται εμπόδιο τόσο στη δουλειά των ομάδων που ήδη λειτουργούν, όσο και στη μετεξέλιξη των κοινωνικών πρακτικών καθαρού εξοστρακισμού των πασχόντων σε εναλλακτικές μορφές αντιμετώπισης που θα κατοχυρώνουν τα θεμελιώδη δικαιώματά τους.

Σε αυτές τις συνθήκες κάποια άτομα ή ομάδες αναγκάζονται από τα πράγματα να αναλαμβάνουν υπέρογκα βάρη και δεν υπάρχει κανένας λόγος να σταματήσει η αναπαραγωγή αυτών των καταστάσεων όσο η τρομακτική έλλειψη προσαρμοσμένων στις θεραπευτικές ανάγκες ιδρυμάτων και η χαοτική μας νομοθεσία παραμένουν ως έχουν.

Οι εναλλακτικές προσπάθειες ψάχνουν το δρόμο τους μέσα από διαδικασίες που περιοδικά προσαρμόζονται ή αναθεωρούνται από την ίδια τους την πρακτική.

Η δυνατότητα να εκπλησσόμαστε, να σκεφτόμαστε και να δίνουμε νέες απαντήσεις είναι ο σκληρός πυρήνας της ψυχιατρικής δουλειάς στην κοινότητα. Μία ουτοπία αρκετά ρεαλιστική για να συνεχίζει να μας ενδιαφέρει και κάποτε να μας παθιάζει.

Πήρες σήμερα τον ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ;

ΠΡΟΣΦΟΡΑ: Αναπαραγωγές
**8 ΑΥΘΕΝΤΙΚΑ
ΕΞΩΦΥΛΛΑ**
της πρώτης έκδοσης

Φόβος πάνω από την πόλη

του Άλκη Βατόπουλου

Έτσι, η εντόπιση της αρρώστιας στους άρρενες ομοφυλόφιλους μπορεί να σχετίζεται με το μεγάλο αριθμό επαφών και τη συχνή αλλαγή σεξουαλικών συντρόφων, ενώ ο τρόπος επαφής φαίνεται πως προκαλεί ευκολότερα μικροπληγές και μετάδοση αίματος. Αντίστοιχα οι τοξικομανείς φαίνεται ότι μολύνονται ανταλλάσσοντας μεταχειρισμένες σύριγγες, ενώ οι πολυμεταγγιζόμενοι και οι αιμορροφιλικοί λαμβάνοντας μεγάλες ποσότητες αίματος ή προϊόντων αυτού, με αυξημένη πιθανότητα να πάρουν και μολυσμένο.

Το πρόβλημα

Σήμερα, ο αριθμός των κρουσμάτων διεθνώς εξακολουθεί να αυξάνεται. διπλασιαζόμενος κάθε 9 μήνες περίπου ενώ φαίνεται να διαμορφώνονται δύο διαφορετικά επιδημιολογικά πρότυπα (που θυμίζουν την επιδημιολογία της ηπατίτιδας Β).

Ένα στην Ευρώπη και Β. Αμερική όπου το σύνδρομο φαίνεται να εντοπίζεται σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού (ομάδες «υψηλού κινδύνου») που είναι:

- οι αρρενές ομοφυλόφιλοι
- οι τοξικομανείς - χρήστες ουσιών ενδοφλεβίως
- οι αιμορροφιλικοί και γενικά οι πολυμεταγγιζόμενοι
- οι σεξουαλικοί σύντροφοι των παραπάνω
- τα νεογνά μητέρων - φορέων της νόσου.

Σημειώνουμε ότι ο αριθμός των κρουσμάτων και σε άτομα που δεν ανήκουν στις παραπάνω ομάδες συνεχώς αυξάνει, δείχνοντας ότι το AIDS μπορεί να εξαπλωθεί σε όλο τον πληθυσμό και μέσα από ετεροφυλικές επαφές.

Ένα δεύτερο επιδημιολογικό πρότυπο στην Αφρική, που όμως δεν φαίνεται να είναι απόλυτα μελετημένο. Εδώ φαίνεται ότι υπάρχει σε εξέλιξη επιδημία AIDS που όμως αφορά όλο τον πληθυσμό και όχι μόνο ομάδες κινδύνου και που φαίνεται ότι μεταδίδεται κυρίως με την ετεροφυλική επαφή. Οι ειδικές συνθήκες που επικρατούν εκεί, και οι δυσκολίες στη συλλογή και αξιολόγηση των στοιχείων κάνουν τον υπολογισμό της έκτασης του προβλήματος παρακινδυνευμένο.

Πολλά είναι επίσης γνωστά και για τον τρόπο μετάδοσης του AIDS:

Ο ιός βρίσκεται στο αίμα και στα υγρά του ανθρώπινου σώματος (σπέρμα, εκκρίματα του κόλπου, δάκρυα κλπ.) φαίνεται όμως ότι μόνο το αίμα, τα προϊόντα του αίματος, και το σπέρμα αποτελούν αξιόλογο οδό μετάδοσης. Ο ιός βρίσκεται σε μικρή συγκέντρωση στο αίμα και γι' αυτό μεταδίδεται δύσκολα.

Εκτός από τις περιπτώσεις που μεταδίδεται με μετάγγιση ή μολυσμένες σύριγγες, απαιτείται πολύ στενή παρατεταμένη και μακροχρόνια επαφή με τον ασθενή ή το φορέα για να μεταδοθεί. Δεν μεταδίδεται με την απλή συγκατοίκηση ή με την απλή κοινωνική συναναστροφή με τους πάσχοντες.

Η αντιμετώπιση του

Θεραπεία για το AIDS δεν υπάρχει, και δεν φαίνεται πιθανόν να υπάρξει στο προβλεπτό μέλλον.

Η παρασκευή ειδικού εμβολίου προσκρούει στο γεγονός ότι ο ιός είναι αντιγονικά ασταθής χωρίς να έχουν εντοπισθεί αντιγόνα σε αυτόν κατάλληλα για τη δημιουργία εμβολίου. Σημειώνεται ότι η δημιουργία ειδικών αντισωμάτων δεν προφυλάσσει από τη νόσο. Η εμφάνιση αντισωμάτων αποτελεί δείκτη ότι το άτομο είναι μολυσμένο από τον ιό και ότι μπορεί να μεταδώσει τη νόσο, ενώ το άτομο - φορέας μπορεί στα επόμενα χρόνια να εμφανίσει και κλινικά τη νόσο. Η πρωτογενής πρόληψη λοιπόν είναι (προς το παρόν) ο βασικός τρόπος αντιμετώπισης της επιδημίας αυτής.

Ο έλεγχος του μεταγγιζόμενου αίματος και των προϊόντων αυτού για αντισώματα κατά του ιού έχει καθιερωθεί πλέον διεθνώς. Η μετάδοση λοιπόν της νόσου με αυτόν τον τρόπο είναι πλέον απίθανη. Το νίξεται πάντως ότι ο μεγάλος χρόνος επώασης του AIDS (ίσως πάνω από 4-5 χρόνια) θα ευθύνεται για τη σποραδική εμφάνιση κρουσμάτων σε άτομα που πήραν μολυσμένο αίμα πριν καθιερωθεί ο έλεγχος.

Η τήρηση στοιχειωδών κανόνων υγιεινής (ατομική οδοντόβουρτσα κλπ) που έτσι κι αλλιώς πρέπει να τηρούνται, η χρήση συριγγών κλπ. εργαλείων μιας χρήσεως από τους γιατρούς, η τήρηση των απλών κανόνων αντισηψίας από τους οδον-

Στην εποχή μας, όπου τα λοιμώδη νοσήματα στον «αναπτυγμένο» κόσμο της δύσης θεωρούνται νικημένα σαν προβλήματα δημόσιας υγείας, όπου για τις επιδημίες χολέρας και πανώλης, για την Σπίνα Λόγγα, για τις απομονώσεις, τις εξορίες, των αρρώστων και των υποπίτων και για τον πανικό, μαθαίνουμε μόνο από τα βιβλία ιστορίας, τα μυθιστορήματα εποχής και τον κινηματογράφο, ένας ταπεινός ρετροϊός άγνωστης προέλευσης ανέλαβε να μας αφυπνίσει από τη μακαριότητά μας, να μας αποδείξει ότι τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι.

Όλα ξεκίνησαν πριν από 8 περίπου χρόνια, όταν στις μεγάλες πόλεις των ΗΠΑ παρατηρήθηκαν πολλοί θάνατοι νέων ατόμων (κυρίως ανδρών ομοφυλοφίλων) που βρέθηκε ότι έπασχαν από διάφορα (συχνά σπάνια) λοιμώδη νοσήματα. Πολύ γρήγορα εντοπίστηκε η καταστροφική του ανοσολογικού συστήματος αυτών των ατόμων σαν κεντρικό σημείο στην παθογένεια της αρρώστιας τους. Η αύξηση του αριθμού των κρουσμάτων με γεωμετρική πρόοδο υπέδειξε την αρχή μιας επιδημίας που φαινόταν ότι μπορεί να πάρει μεγάλες διαστάσεις.

Το σύνδρομο αυτό ονομάστηκε Σύνδρομο Επίκτητης Ανοσολογικής Ανεπάρκειας (Acquired Immunodeficiency Syndrome - AIDS), γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι πρόκειται για κολλητικό νόσημα που μεταδίδεται με το αίμα και τα υγρά του (άρρωστου) ανθρώπου, ενώ το 1983 στη Γαλλία και στις ΗΠΑ εντοπίστηκε το παθογόνο αίτιο: Ένας ιός που τοποθετήθηκε στην ομάδα των ρετροϊών, ιών γνωστών για τη σχέση τους με τους καρκίνους στα ζώα. Η ονοματολογία του είναι ακόμη αντικείμενο έριδας μεταξύ των διαφόρων ερευνητών (που φαίνεται ότι κρύβει και κάποια σύγκρουση οικονομικών συμφερόντων ως προς τα διαγνωστικά τεστ, το ενδεχόμενο εμβόλιο κλπ.). Ονομασίες που έχουν επικρατήσει είναι: HTLV - III (Human T - Cell Lymphotropic Virus type III), LAV (Lymphadenopathy Associated Virus) ARV (AIDS Related Virus).

Κίνδυνος - θάνατος οι μεταγγιζόμενοι οι φορείς!

ΤΡΟΜΟΣ

EITZ

50 ΝΕΑ ΚΡΟΥΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΑ!

στην Πάτρα

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ ΑΤΑ 5 από 1 Ιανουαρίου

ΕΙΤΖ Έκτακτα μέτρα με 1 ιού Πέντε χιλιάδες οι φορείς

«ΠΥΡΗΝΙΚΗ βόμβα εν δυνάμει» και για την Ελλάδα, χαρακτηρίσε τον κίνδυνο από τη νόσο του AIDS, ο υπουργός Υγείας κ. Γεννηματάς χτες.

Με τις χτεσινές δηλώσεις του κ. Γεννηματάς, ερχονται για πρώτη φορά στο φως της δημοσιότητας στοιχεία της AIDS, που στάθηκαν

τοιγιατρός (ο ιός είναι ευαίσθητος στα συνήθη αντισηπτικά), κάνοντας πο- ήδη έχουν καθιερωθεί για την πρόληψη μετάδοσης της ηπατίτιδας Β, κάνει τη μετάδοση με αυτούς τους τρόπους απίθανη. Αντίστοιχοι κανόνες έχουν καθιερωθεί και στα νοσοκομεία.

Η πρόληψη της μετάδοσης του AIDS με τη σεξουαλική επαφή αποτελεί τον κύριο στόχο της πρωτογενούς πρόληψης από τη νόσο. Είναι τεκμηριωμένο ότι ο συχνότερος τρόπος μετάδοσης είναι η σεξουαλική επαφή ενώ η πιθανότητα μόλυνσης σχετίζεται με τη συχνή αλλαγή σεξουαλικών συντρόφων, με τις ευκαιριακές σχέσεις. Η χρήση ελαστικού προφυλακτικού αποτελεί μια λύση, φαίνεται όμως ότι η αποφυγή των ευκαιριακών σεξουαλικών επαφών και η διατήρηση σταθερών σχέσεων αποτελούν την ασφαλέστερη πρόληψη της νόσου. Ο «ασφαλής έρωτας» (safe sex) αποτελεί κεντρικό μήνυμα κάθε εκστρατείας που γίνεται διεθνώς ενώ η σεξουαλική επανάσταση της δεκαετίας του '60 γίνεται μια (ευχάριστη...) ανάμνηση.

AIDS

Μερικές κοινωνιολογικές παρατηρήσεις

Εκτός από σημαντικό πρόβλημα δημόσιας υγείας, το AIDS αποτελεί και πρόβλημα με σημαντικές κοινωνικές προεκτάσεις, ενώ η συμπεριφορά του κοινού αποτελεί ευκαιρία να δοκιμασθεί η αντοχή κοινωνικών δομών σε τελική ανάλυση να δοκιμασθεί η ανθρωπιά της κοινωνίας μας.

Σταματώντας σε ορισμένες μόνο πλευρές του ζητήματος πρέπει να αναφερθεί ότι το AIDS αποτελεί, κυρίως στις ΗΠΑ αλλά και στην Ευρώπη αίτιο για (αδικαιολόγητο) διωγμό των ατόμων που είναι φορείς αντισώματων AIDS ή που απλά ανήκουν σε μια από τις ομάδες υψηλού κινδύνου. Έτσι, τα άτομα αυτά απολύονται από τις δουλειές τους συχνά απομακρύνονται από τις οικογένειές τους, διακόπτεται η ασφάλισή τους, τα αιμορροφυλικά παιδιά διώχνονται από το σχολείο τους. Όπως έχει τονισθεί ο διωγμός αυτός είναι αδικαιολογήτως διότι το AIDS δεν μεταδίδεται με την απλή κοινωνική επαφή.

Επίσης το AIDS αποτελεί αφορμή για αναζωπύρωση ενός ρατσισμού όπου οι Αφρικανοί θα θεωρούνται βρώμικοι υποανάπτυκτοι και, γιατί όχι, σεξουαλικά έκφυλοι.

Φαίνεται ότι εκτός από τον πανικό που το AIDS έχει προκαλέσει στον πληθυσμό, η αρρώστια λειτουργεί και σαν αφορμή για το ξεκαθάρισμα λογαριασμών με ομάδες που η κοινωνία (ή μάλλον η κυρίαρχη ιδεολογία σε αυτή) θα ήθελε να περιθωριοποιήσει, να εξαφανίσει. Η κοινωνία πάντα τείνει να βρει αποδιοπομπαίους τράγους να φορτώσει τα δεινά της, μάγισσες για να κάψει.

Δεν πρέπει φυσικά να υποβαθμίζεται και ένα πραγματικό πρόβλημα: ο έλεγχος του αίματος και η διενέργεια προσυμπτωματικού ελέγχου σε άτομα που ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου έχει φανερώσει άτομα - φορείς που ενώ είναι καθ' όλα υγιείς βρέθηκαν ξαφνικά να είναι μολυσμένοι με έναν ιο ο οποίος είναι πιθανόν να τους σκοτώσει αργά ή γρήγορα και που μπορεί να τον μεταδώσουν ή να τον έχουν μεταδώσει σε αγαπημένα πρόσωπα. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων των ατόμων αυτών είναι πραγματικά δύσκολη. Αποτελεσματική ιατρική βοήθεια δεν υπάρχει. Η ψυχολογική τους στήριξη και η διατήρηση του κοινωνικού τους είναι αποτελούν μεγάλα ζητήματα, πραγματικές προκλήσεις για την κοινωνία.

Οι σημαντικές αλλαγές στη σεξουαλική συμπεριφορά που θα προκαλέσει η ανάγκη για την αντιμετώπιση της αρρώστιας αυτής αποτελούν μια άλλη κοινωνική συνιστώσα του προβλήματος AIDS. Η σεξουαλική απελευθέρωση της δεκαετίας '60-'70 τείνει να αντικατασταθεί από μια πιο προσεκτική και μετρημένη αντιμετώπιση των ανθρωπινων σχέσεων.

Όλα τα παραπάνω ζητήματα έχουν αρχίσει να φαίνονται και στη χώρα μας. Παρά το γεγονός ότι η εξάπλωση της νόσου είναι σχετικά περιορισμένη, το AIDS και υπαρκτό πρόβλημα είναι και μεγάλες διαστάσεις μπορεί να πάρει.

Ήδη έχουν ληφθεί όλα τα απαραίτητα μέτρα για τον έλεγχο του αίματος και των παραγώγων αυτού καθώς και για τη δημιουργία υποδομής για παροχή νοσηλείας στους πάσχοντες και έγκυρων πληροφοριών σε κάθε ενδιαφερόμενο.

Πιο σημαντική είναι η πλήρης, έγκυρη και πέρα από κάθε ταμπού ενημέρωση του πληθυσμού για την αρρώστια και τον τρόπο μετάδοσης. Πρόβλημα εδώ θα είναι η παραδοσιακή συντηρητικότητα της ελληνικής κοινωνίας για την οποία η σεξουαλική ζωή, η ομοφυλοφυλία κλπ. είναι ταμπού, πράγμα που κάνει δύσκολη και την ενημέρωση αλλά και τη μελέτη της συμπεριφοράς των Ελλήνων και συνεπώς του ενδεχόμενου τρόπου διασποράς της νόσου.

Η σύνδεση της έννοιας του «ασφαλούς έρωτα» με τη συντήρηση, τη σεμνοτυφία ή την απαγόρευση μπορεί να έχει αντίθετα αποτελέσματα κυρίως στους νέους, αλλά και θα αναδείξει τη δυσκολία της ελληνικής κοινωνίας να αντιμετωπίσει ρεαλιστικά μια κρίσιμη κατάσταση.

Μεγάλο κοινωνικό ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπισθεί είναι τα κρούσματα του καθημερινών φασισμού στο χειρισμό ασθενών και φορέων. Το επεισόδιο στο Δαφνί δείχνει το μέτρο του προβλήματος, ενώ η διαμαρτυρία «ανεξάρτητης απογευματινής εφημερίδας» για το γεγονός ότι «οι 50 Πατρινοί φορείς κυκλοφορούν ελεύθεροι, χωρίς κανένα μέτρο προφύλαξης των ανύποπτων ανθρώπων που έρχονται σε επαφή μαζί τους» αποτελεί ένα πολύ ανησυχητικό σύμπτωμα.

Ανάλογες είναι και οι συνεντεύξεις στις εφημερίδες όπου αναφέρεται ότι κάποιος «δεν πηγαίνει στο Παρίσι γιατί στο σπίτι που τον έχουν καλέσει μένουν και ομοφυλόφυλοι» ή «αποφεύγω τους ομοφυλόφιλους» κλπ.

Το AIDS είναι μια κολλητική θανατηφόρα αρρώστια ένα μεγάλο πρόβλημα δημόσιας υγείας που πραγματικά πρέπει να προβληματίσει κάθε άτομο να προσαρμόσει τη συμπεριφορά του ανάλογα με τα δεδομένα που η αρρώστια έχει δημιουργήσει.

Άλλωστε, μια από τις παραμέτρους που πάντα επηρεάζουν τη συμπεριφορά του ανθρώπου είναι και η προσπάθεια για τη διατήρηση της υγείας του, είτε αυτό είναι καλή ύδρευση και αποχέτευση, είτε καλή διατροφή, είτε προσεκτική σεξουαλική συμπεριφορά.

Το «νέο» στοιχείο που το AIDS εισάγει στην κοινωνία είναι η τάση για εκφασισμό, για απόρριψη κοινωνικών ομάδων, για περιθωριοποίηση ανθρώπων σε τελική ανάλυση για υποβάθμιση της κοινωνίας.

Το AIDS σαν πρόβλημα δημόσιας υγείας θα αντιμετωπισθεί αργά ή γρήγορα.

Το AIDS σαν κοινωνικό πρόβλημα ίσως αφήσει δύσμορφες, δυσίατες ουλές στον κοινωνικό ιστό, και αυτό είναι ένα πρόβλημα προς αντιμετώπιση.

Κομματικοποιεί το AIDS η Ν.Δ.

ΓΑΛΛΙΑ

Συρμοί Τριγμοί και κλυδωνισμοί

του Γιάννη Καυκιά

Παρίσι 13 Ιανουαρίου.

«Ο Δεκέμβρης ήταν ο πιο σκληρός μήνας...» θα μπορούσε να πει παραφράζοντας το γνωστό στίχο του Τ. Σ. ΕΛΙΟΤ, ο Γάλλος πρωθυπουργός κ. Σιράκ. Αλλά και ο Ιανουάριος δεν πάει καθόλου πίσω: Το «τραίνο» των εργατικών κινητοποιήσεων, που ξέσπασαν ταυτόχρονα ή λίγες μέρες μετά το φοιτητικό εικοσαήμερο, πέρασε «αλέγκρο - φουριόζο» από το 1986 στο 1987 και απειλεί με ακόμα σκληρότερες δοκιμασίες τον ηγέτη της δεξιάς πλειοψηφίας.

Η κυβέρνηση αντιμετωπίζει ένα από τα πιο σκληρά και πιο μακρόχρονα για τις τελευταίες δεκαετίες απεργιακά κινήματα που πλήττει τομείς κλειδιά και παραλύει την οικονομική δραστηριότητα εδώ κι ένα μήνα: Οι σιδηροδρομικοί απεργούν από τις 18 Δεκεμβρίου, από τις 22 οι εργαζόμενοι του μετρό και των αστικών λεωφορείων (με μικρές διακοπές). Η απεργία των ναυτεργατών έληξε μετά από 1 μήνα στις 6-1-87, με πλήρη υποχώρηση της κυβέρνησης και των εφοπλιστών. Οι ανθρακωρύχοι του Καρμώ αντιστέκονται 6 εβδομάδες τώρα στις σχεδιαζόμενες μαζικές απολύσεις. Νέοι κλάδοι κατέβηκαν σε απεργία διαρκείας από τις 6-1: Εργαζόμενοι στην Επιχείρηση ηλεκτρισμού και φωταερίου, λιμενεργάτες, ταχυδρομικοί, εργαζόμενοι στις αποθήκες στρατού. Κύριες διεκδικήσεις: Αύξηση αποδοχών, βελτίωση συνθηκών εργασίας, μη εφαρμογή νέας βαθμολογικής κλίμακας (για τους σιδηροδρομικούς) που καθιερώνει το αυθαίρετο της εργοδοσίας.

Η απεργία των σιδηροδρομικών— που αφορά τον μεγαλύτερο από τους εν απεργία κλάδους (240.000 εργ.) και τον κορμό πάνω στον οποίο ήρθαν να μορφοποιηθούν οι άλλες κινητοποιήσεις— άρχισε από τη βάση, στον Σταθμό του Βορρά του Παρισιού, και αυτό είναι το κοινό σημείο ανάμεσα σ' αυτή και την πρόσφατη φοιτητική κινητοποίηση. Βασικά χαρακτηριστικά της είναι η διάρκεια, η μαζικότητα και η μαχητικότητα που εξασφαλίζονται με την άμεση συμμετοχή της βάσης, συνδικαλισμένης ή όχι. Αυτό είναι και το σημαντικότερο νέο στοιχείο. Δεν πρόκειται για την «αποθώωση του αυθόρμητου» και τις «ανωργάνωτες βάσεις» που προπαγανδίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ο αστικός Τύπος. Πρόκειται για μια καινούργια, για τη Γαλλία τουλάχιστον, πρακτική στο μαζικό κίνημα για μια ανώτερη, ποιοτικά, μορφή οργάνωσής του που γέννησε η ζωή μέσα στη φωτιά των τελευταίων φοιτητικών και μαθητικών αγώνων και υιοθέτησε αμέσως και με πολλή εξυπνάδα η Γ.Σ.Ε.Γ. (C.G.T.):

Η μεγαλύτερη εργατική συνμοσπονδία προωθεί συστηματικά στους σιδηροδρομικούς και τους άλλους κλάδους, τη Γενική Συνέλευση των εργαζομένων στους τόπους δουλειάς σαν κυρίαρχο όργανο για την καθοδήγηση των αγώνων. Προτείνει επίσης την δημοσιότητα των διαπραγματεύσεων με την εργοδοσία και την κυβέρνηση και την τηλεοπτική μετάδοσή τους, πράγμα που απορρίπτεται από τις άλλες πλευρές.

Τα αποτελέσματα είναι σπουδαία και καταδειχνουν (αν ήταν ανάγκη!) ότι μια ταξική συνδικαλιστική οργάνωση (κι όχι μόνο συνδικαλιστική άλλωστε) μόνο όφελος μπορεί να έχει από τη συνεχή παρέμβαση των μαζών, την ανάπτυξη της εργατικής δημοκρατίας: Εξασφαλίζεται, όπως ειπώθηκε ήδη, η μαζικότητα και η μαχητικότητα. Μέσα στη Γ.Σ. που συνέρχεται κάθε μέρα, κρίνουν, συζητούν και αποφασίζουν. Ξεσκεπάστηκαν και αποδοκιμάστηκαν ακόμα κι από τους λίγους οπαδούς τους, οι «απολίτικες» (ρεφορμιστικές δηλαδή) συνδικαλιστικές οργανώσεις (F.O., C.F.T.C., C.G.T.) που αποδέχτηκαν τη λειψή αύξηση αποδοχών που πρότεινε η κυβέρνηση στις 23-12. Το αυτόνομο συνδικάτο μηχανοδηγών και η C.F.D.T. (σοσιαλίζουσα) που ήταν κατά της συνέχισης της απεργίας μετά την πρώτη υποχώρηση της κυβέρνησης («πάγωμα» της νέας βαθμολογικής κλίμακας) υποχρεώθηκαν να συμμορφωθούν με την απόφαση της Γ.Σ. για συνέχιση της απεργίας.

Η C.G.T. διευρύνει, σημαντικά, την επιρροή της στην μεγάλη μάζα των μη συνδικαλισμένων εργατών (στην Επιχείρηση Ηλεκτρισμού πχ. ή στον σταθμό «ΣΑΙΝ - ΛΑΖΑΡ» του Παρισιού όπου, όπως αναφέρει και η «MONT», 80% των μη συνδικαλισμένων ακολουθούν στη Γ.Σ. τους αντιπροσώπους της C.G.T. «Οι αντιπρόσωποι της C.G.T. κάνουν το παν για την επεξεργασία κοινών θέσεων που κάθε φορά ενισχύουν την αποφασιστικότητα της «Γενικής Συνέλευσης», σημειώνει η ίδια Εφημερίδα).

Η νέα συνδικαλιστική πρακτική υποχρεώνει το ίδιο το συνδικάτο να τινάζει από

πάνω του τη ναφθαλίνη και τη ρουτίνα και να αναβαπτισθεί στη μάζα των εργατών— είναι «αντικαρεκλική» και τσακίζει τις γραφειοκρατικές συνήθειες που αναπόφευκτα αναπτύσσονται μιας και η συνδικαλιστική αντιπροσώπευση καταντάει σχεδόν μόνιμο επάγγελμα και ο συνδικαλιστικός αντιπρόσωπος ξεκόβει από τους εργαζόμενους, τα προβλήματά τους, τις διαθέσεις τους και τελικά φθειρείται.

Ο ΤΕΤΡΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Το πρόβλημα που καλείται να λύσει η κυβέρνηση φαίνεται τόσο δύσκολο όσο και ο τετραγωνισμός του κύκλου. Η ανένδοτη στάση που κρατάει ως εδώ, αντί να φθείρει το κίνημα, το δυναμώνει και το διευρύνει καθημερινά σε άλλους κλάδους. Ταυτόχρονα οι απώλειες της Δημόσιας Εταιρείας Σιδηροδρόμων ανέρχονται σε 100 εκατομμύρια φράγκα για κάθε μέρα απεργίας. Χωρίς να υπολογιστούν οι τεράστιες απώλειες των επιχειρήσεων από την ακινητοποίηση πρώτων υλών, εμπορευμάτων, προσωπικού, και τις διακοπές ηλεκτρικού ρεύματος. Το φράγκο βρίσκεται στα πρόθυρα νέας υποτίμησης, ενώ η αστυνομοκρατία των σταθμών, οι επιθέσεις των ΜΑΤ ενάντια στους απεργούς και οι προσπάθειες να στραφεί το κοινό εναντίον τους δεν αποδίδουν. Ενδεχόμενη ικανοποίηση των διεκδικήσεων, ιδιαίτερα της αύξησης αποδοχών, θα έδινε τη χαριστική βολή στην πολιτική αποδέσμευσης, προς τα κάτω, των μισθών από τον τιμάρημο— που αποτελεί τον χρυσό κανόνα της κυβερνητικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού— πυροδοτώντας αλυσίδα διεκδικητικών κινημάτων σ' όλο τον δημόσιο τομέα (6 εκατομμύρια εργαζόμενοι) και κατ' επέκτασιν στον ιδιωτικό τομέα.

Η σύγκρουση παίρνει τελικά χαρακτηριστικά πραγματικής αναμέτρησης της οποίας η έκβαση θα κριθεί, βασικά, από την κινητοποίηση ή μη και άλλων κλάδων στις επερχόμενες μέρες. Το έδαφος φαίνεται εύφορο, απ' αυτή την άποψη, εν λάβει κανείς υπόψη του ότι η αγοραστική δύναμη των μι-

σθών έπεσε κατά 8% τα τελευταία 3 χρόνια, ενώ η καθήλωση των αποδοχών δεν επέφερε καμιά βελτίωση στον τομέα της απασχόλησης (η ανεργία αυξήθηκε με τον ίδιο απειλητικό ρυθμό στη χρονιά που πέρασε) και οι επενδύσεις στη βιομηχανία παρουσίασαν πτώση το 1986 σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο παρά τα φορολογικά και άλλα «δώρα» που πρόσφερε ο κ. Σιράκ στις επιχειρήσεις. Ο Γ.Γ. της C.G.T. κ. Κρασουκί υπόσχεται «φουσκοθαλασσιά» λίαν προσεχώς, ενώ οι ηγέτες της CFDT και F.O. που ενστερνίζονται την οικονομική φιλοσοφία της κυβέρνησης την καλούν να ενδώσει «τα μέγιστα» στο ζήτημα των συνθηκών εργασίας για να εκτονωθεί η κατάσταση και να αποφευχθεί μια γενικευμένη σύγκρουση με τον κόσμο της δουλειάς.

Οι τελευταίες τραμπούκικες επιθέσεις δεξιών και ακροδεξιών «μικρομεσαίων» ενάντια σε κέντρα της Δημόσιας Επιχείρησης ηλεκτρισμού, καθώς και τα προβοκατόρικα— όπως χαρακτηρίστηκαν— και εμφυλιοπολεμικά κηρύγματα του υπασπιστή του κ. Σιράκ Ζακ Τουμπόν που καλεί τους οπαδούς της δεξιάς να οργανώσουν αντιαπεργιακές διαδηλώσεις (στο στύλ των εκοφίτικων αντισυγκεντρώσεων του 66-67 ας πούμε) φανερώνουν ότι η κυβέρνηση χάνει την ψυχραιμία της και οξύνουν περισσότερο την κατάσταση.

Οι αντιαπεργιακές εκδηλώσεις της Δευτέρας (12/1) που πραγματοποιήσαν τα δεξιά κόμματα του κυβερνητικού συνασπισμού και το νεοφασιστικό κόμμα του Λεπέν με την ανοικτή υποστήριξη του πρωθυπουργού θεωρούνται σαν άμεση απειλή κατά του βασικού δημοκρατικού δικαιώματος της απεργίας και έρχονται να διαλύσουν τους μύθους περί εκμοντερνισμού και φιλελευθεροποίησης της γαλλικής Δεξιάς. Ξαναθυμίζουν δε ότι σε αυτή τη χώρα η πάλη των τάξεων δεν έπαψε καθόλου να υπάρχει. Περί τις 10.000 (7-8.000 σύμφωνα με την Αστυνομία) μικρομεσαίοι και μεγάλοι εργοδότες, έμποροι, παλαιοί πολεμιστές της Ινδοκίνας και της Αλγερίας, πρώην μέλη των ομάδων κρούσεως της «Νέας Τάξης» με επικεφαλής βουλευτές και άλλους παράγοντες της Δεξιάς κραύγαζαν τα εξής πρωτότυπα συνθήματα: «κομμουνιστές στη δουλειά», «Μιττεράν πάρε δρόμο», «οι κομμουνιστές στη κρεμάλα», «ο Κρασουκί στη Μόσχα», και άλλα παρόμοια. Τις πρώινές ώρες μια ομάδα κρούσεως του νεογλωσσικού κόμματος με επικεφαλής τον βουλευτή Ραούλ και τον πρώην γραμματέα της «Νέας Τάξης» Αλαίν Ρομπέρ επιτέθηκαν στα κεντρικά γραφεία της Γ.Σ.Ε.Γ. Μετά από βίαιη σύγκρουση με την περιφρούρηση αποσύρθηκαν με πολλούς τραυματίες, ανάμεσα στους οποίους και ο παραπάνω βουλευτής. Τα γεγονότα καταγγέλλθηκαν από τους κομμουνιστές και σοσιαλιστές. 60 διανοούμενοι εξέφρασαν την υποστήριξη τους στους απεργούς και κατήγγειλαν το εμφυλιοπολεμικό κλίμα που καλλιεργεί η κυβέρνηση. Την υποστήριξη τους στους απεργούς εξέφρασαν και οι αντιπρόσωποι

10 πανεπιστημίων του Παρισιού σε συγκέντρωσή τους στο πανεπιστήμιο του Σαιν Ντενί καθώς και την πρόθεσή τους να κινητοποιηθούν για την υπεράσπιση του δικαιώματος της απεργίας. Συνελεύσεις των φοιτητών πρόκειται να γίνουν αυτές τις μέρες σε πολλά πανεπιστήμια.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ «ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΗΣΗΣ»

Ο νέος αγωνιστικός άνεμος που πνέει στη Γαλλία μετά το νικηφόρο κίνημα του φοιτητικού κόσμου, φέρνει όλο και περισσότερο στο προσκήνιο το μαζικό κίνημα των εργαζομένων και κανένας δεν αποκλείει (ούτε και ο κ. Σιράκ στις πρόσφατες δηλώσεις του στον ραδιοσταθμό Ευρώπη 1) το ενδεχόμενο μιας μέγιστης πολιτικής κρίσης και πρόωρης προσφυγής στις κάλπες. Πιστεύεται δε ότι ο πρωθυπουργός απείλησε ότι θα παραιτηθεί στην συνάντησή του (στις 5/1) με τον πρόεδρο Μιττεράν, υποχρεώνοντας έτσι τον τελευταίο να εκφράσει την ανοιχτή υποστήριξη του στην κυβέρνηση απέναντι στις οικονομικές διεκδικήσεις των απεργών. Τούτο καθώς και η υποστήριξη της κυβερνητικής στάσης και από τον άλλο μνηστήρα της προεδρίας κ. Μπάρ επιτρέπει στον κ. Σιράκ να διακηρύσσει ότι πίσω από τις απεργίες υπάρχει «κομμουνιστικός δάκτυλος», μεταθέτοντας την διαχωριστική γραμμή προς τ' αριστερά (εκεί που είναι στην ουσία): Από τη μια οι κομμουνιστές που επιδιώκουν να αποσταθεροποιήσουν την κυβέρνηση ανατρέποντας την οικονομική πολιτική της και από την άλλη όλοι οι «καθώς πρέπει» πολιτικές δυνάμεις.

Η «συμφωνία κυρίων», για τη μοιρασιά της εκτελεστικής εξουσίας και την αρμονική εναλλαγή στην κυβέρνηση της δεξιάς και των σοσιαλιστών προϋποθέτει την «κοινωνική ηρεμία» και την αποδοχή μιας αντιλαϊκής οικονομικής πολιτικής που έχει τις ευλογίες και των μεν και των

δε: Είναι πασιγνώστο ότι η αποδέσμευση προς τα κάτω των μισθών από τον τιμάρθμο είναι έργο των προηγούμενων «αριστερών» κυβερνήσεων από το 1982 και ο κ. Μιττεράν ανέλαβε να το υπενθυμίσει στην τελευταίες του δηλώσεις: «...ενστερνίζομαι τη θέληση της κυβέρνησης να συνεχίσει την πολιτική που άρχισε το 1982 κατά του πληθωρισμού...».

Η ανερχόμενη «κοινωνική αναταραχή» κλονίζει λοιπόν το βάθος της «συγκατοίκησης» κι αν πλήττει κύρια τον κ. Σιράκ και την προοπτική αναρχικής του στην προεδρία θα ήταν λάθος να βεβαιώσει κανείς ότι ωφελεί— ιδιαίτερα αν συνεχισθεί και επεκταθεί— το άλλο «συμβαλλόμενο μέρος». Κατά την «Μόντ» «ήδη και στο εξής βγαίνει μειωμένη η εκτελεστική εξουσία στο σύνολό της».

Σύμφωνα με τις τελευταίες δημοσκοπήσεις— παρά τις επιφυλάξεις που οπωσδήποτε πρέπει να έχει κανείς γι' αυτές— 59% των γάλλων πιστεύουν ότι ο κ. Σιράκ βγαίνει μειωμένος από τα τελευταία γεγονότα, αλλά μόνο 41% πιστεύουν ότι βγαίνει ενισχυμένος από αυτά ο κ. Μιττεράν (Β.Β.Α.Χ.) ενώ η μάλλον φιλοσοσιαλιστική «Λιμπερασιόν» διαπιστώνει ότι «Οι σοσιαλιστές δεν καταφέρνουν να ωφεληθούν από την απογοήτευση των εκλογέων...».

Η ηγεσία του Σοσιαλιστικού Κόμματος επεξεργάζεται νέα «σενάρια» και απευθύνει εκκλήσεις στους παράγοντες του, πάλι ποτέ, «Κέντρου» που συμμετέχουν στην σημερινή κυβέρνηση, για τη δημιουργία μιας πλατειάς δημοκρατικής (κεντροσοσιαλιστικής δηλαδή) συμπαράταξης. Πράγμα που σημαίνει μεταξύ άλλων, ότι οι προσπάθειες για παραπέρα λεηλάτηση των γραμμών του Γ.Κ.Κ. δεν αποδίδουν τους αναμενόμενους καρπούς.

Όσο για τους κομμουνιστές, είναι φανερό ότι έχουν όλους τους δυνατούς λόγους να υποστηρίζουν και προωθούν την ανάπτυξη του μαζικού εργατικού κινήματος. Είναι ο μόνος τρόπος να αναχαιτίσουν την πτωτική τάση της επιρροής τους⁽²⁾, να κινητοποιήσουν τις απογοητευμένες αριστερές μάζες και να αποκρούσουν τους μελλοντικούς εκλογικούς εκβιασμούς του κ. Μιττεράν και των σοσιαλιστών. Κατά την «Φιγκαρό» «Το ΚΚ μπορεί σήμερα να πιέζει ευχαρίστως πάνω στον Επιταχυντήρα των απεργιών. Ξέρει ότι έχει μαζί του τους πραγματικούς απογοητευμένους του σοσιαλισμού, αυτούς που διατηρούν την αίσθηση ότι προδόθηκαν. Εκλογικά μειωμένοι, έχουν ωστόσο μια δύναμη κινητοποίησης που μπορεί αύριο να στραφεί και κατά του κ. Μιττεράν και ο τελευταίος το ξέρει...».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κατά την SOFRES, 15% των Γάλλων πιστεύουν ότι από την συγκατοίκηση θα βγει ενισχυμένος ο κ. Σιράκ, 34% ο κ. Μιττεράν και 34% ότι δεν θα βγει ενισχυμένος ούτε ο ένας ούτε ο άλλος.

2. Ο τελευταίος δείκτης δημοτικότητας της SOFRES φέρνει σε άνοδο κατά 3 μονάδες τον κ. Ζ. Μαρσai, κατά 2 μονάδες τον κ. Μιττεράν. Σε πτώση κατά 7 μονάδες τον κ. Σιράκ και σε σημαντική πτώση όλους τους άλλους πολιτικούς της δεξιάς και ακροδεξιάς.

TYGODNIK MAZOWSZE

"Solidarność" - nie da się podzielić ani zwyciężyć! Lech Wałęsa - I Kółko

JY KULTURALNE "SOLIDARNOSCI" ZA ROK 1986

Kandydatury: zgłoszonych przez środowiska twórców i uczestników kultury.

Πότε εξεγείρεται ο λαός;

Περιμένουμε πάντα την επόμενη έκρηξη της οργής στην Πολωνία, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία, ίσως στην ΕΣΣΔ. Μήπως πρόκειται για ονειροφαντασίες; Ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Σουλτς θεωρεί σίγουρο ότι στα τέλη του αιώνα θα ξεσπάσουν συγκρούσεις στο ανατολικό μπλοκ. Δυστυχώς δε δίνει λεπτομερές σενάριο: Πού, πότε και με ποιο τρόπο.

Εικασίες υπάρχουν πολλές. Από πολλές πλευρές ακούω, αλλά και διαβάζω, σε πολλούς π.χ. κοινωνιολόγους, ότι στην Πολωνία η έκρηξη θα επέλθει τότε που οι άνθρωποι δεν θα μπορούν να αντέξουν. Όταν θα ξεσπάσει η πείνα, τα σπίτια θα γκρεμίζονται ολότελα ή θ' αρχίσουν να μας βάζουν δυο-δυο στα νοσοκομειακά κρεβάτια, όπως στη Ρουμανία. Λάθος μέγα. Ο Τοκεβίλ γράφει —αναφερόμενος στις διαθέσεις που επικρατούσαν στη Γαλλία πριν από τη Μεγάλη Επανάσταση— ότι οι Γάλλοι ένιωθαν τόσο πιο αφόρητη την κατάσταση όσο περισσότερο διορθωνόταν. Οι σύγχρονοι πολιτικοί επιστήμονες θεωρούν ότι η έκρηξη της οργής και της διαμαρτυρίας δεν εξαρτάται από το τι και πόσο παίρνουμε ή μάλλον δεν παίρνουμε. Εκείνο που μετράει είναι η διαφορά ανάμεσα στο επίπεδο της ζωής μας και τις προσδοκίες μας.

Δεν αρκεί λοιπόν μόνο η αίσθηση της αδικίας ή της ανομίας αν δεν τη συνοδεύει η *απόγνωση*: Επρόκειτο τα πράγματα να είναι καλύτερα, αλλά εξελίχθηκαν τρομερά. Γι' αυτό η «προπαγάνδα της κρίσης» μπορεί να αποδειχθεί αποτελεσματική ενώ η προπαγάνδα της επιτυχίας έχει ρίσκο. Για να ξεσπάσει τέτοια οργή που κατεβάξει βασιλιάδες και καθαιρεί πρώτους γραμματείς κομμάτων είναι απαραίτητη η ανεκπλήρωτη προσδοκία.

Γι' αυτό τίποτα δεν επιθυμώ περισσότερο, από το να φανεί στην ΕΣΣΔ ο φωτισμένος ηγέτης που θα θελήσει να ανακουφίσει τη μοίρα των λαών, πιστεύοντας ότι θα μπορέσει να κυβερνήσει ευκολότερα μια κοινωνία χορτάτη και ευχαριστημένη. Και θα επιχειρήσει να χαλαρώσει την καταπίεση του συστήματος, υπολογίζοντας στην ευγνωμοσύνη του λαού του.

(Άρθρο από την παράνομη εβδομαδιαία εφημερίδα της περιοχής Μαζόφιε (Βαρσοβία) «Σολινταρνός», αρ. φύλλου 158 της 30.1.1986).

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΑ

Όταν η εξουσία διαφωνεί με την πλειοψηφία της κοινωνίας

φωτογραφία από έκτακτη έκδοση της εβδομαδιαίας εφημερίδας Αλληλεγγύη της περιοχής Μαζόφιε (Βαρσοβία) που είναι και το κεντρικό όργανο της αντιπολίτευσης στην Πολωνία.

«Στην Πράγα, όμως, τίποτα δεν έχει τελειώσει»

Η φράση ανήκει στην ηρωίδα του τελευταίου βιβλίου του Κούντερτα και είναι η απάντησή της στον δύστροπο και απαιτητικό για επικαιρότητα αρχισυντάκτη ενός περιοδικού μεγάλης κυκλοφορίας, όταν της επέστρεψε τις φωτογραφίες —παλιές, από την εποχή ακόμα της σοβιετικής εισβολής στην Τσεχοσλοβακία— που του προσκόμισε για δημοσίευση.

Η Τερέζα —αυτό είναι το όνομα της ηρωίδας— σκέφτηκε πως ναι μεν δε μιλά πια κανείς για τη χώρα της στη Δύση, όμως εκεί ακόμα τώρα «σε πείσμο όλων, ιδρύονταν μέσα στα εργοστάσια εργατικά συμβούλια, οι φοιτητές απεργούσαν και όλη η χώρα εξακολουθούσε να ζει όπως ήθελε. Ακριβώς αυτό ήταν το απίστευτο! Κι αυτό δεν ενδιέφερε πια κανέναν!».

***

Όταν έπεσα πάνω στις αράδες αυτές σκέφτηκα πως ακόμα και σήμερα, έξι μήνες σχεδόν μετά από μια συντομική επισκεπή μου στη Βαρσοβία και το Γκντανσκ, και έχοντας συγκεντρώσει ολό το υλικό — έντυπο και συνεντεύξεις —θα είχε καποια αξία και τη δική του επικαιρότητα το ρεπορτάζ που ακολουθεί στις σελίδες αυτές.

Επισκέφθηκα την Πολωνία τον περασμένο Ιούνιο, λίγους μήνες μετά το ατύχημα στο Τσερνουμπίλ, λίγες μέρες πριν από το συνέδριο του κόμματος. Όσοι

συνάντησα —και είχα την ευκαιρία να συναντήσω αρκετούς Πολωνούς— ήταν γεμάτοι με τις εντυπώσεις από τη σύλληψη του παράνομου ηγέτη της Αλληλεγγύης, Μπούγιακ. Ο Άνταμ Μίχνικ ήταν κι αυτός στη φυλακή. Σήμερα και οι δυο είναι ελεύθεροι, καθώς και πολλοί ακόμα από τους πολιτικούς κρατούμενους.

Οι συναντήσεις που είχα ήταν σχεδόν όλες με στελέχη της αντιπολίτευσης. Έτσι υποχρεωτικά οι εντυπώσεις που καταγράφω αποδίδουν μόνο τη μια άποψη. Άλλωστε «τεχνικά» δεν είναι εύκολο να έχεις μια παράλληλη ενημέρωση. Πρέπει να διαλέξεις: θα δεις ή την αντιπολίτευση ή τους κομματικούς αξιωματούχους. Για το λόγο αυτό θέλω να περιορίσω στο ελάχιστο τις εκτιμήσεις μου και να μείνω στη μεταγραφή των συνεντεύξεων και των κειμένων που μόρεψα να αποκτήσω.

Από τις συζητήσεις και τις συνεντεύξεις καταγράφονται εδώ μόνο εκείνων που δέχτηκαν να μιλήσουν επώνυμα. Του παλαιάμαχου ηγέτη του KOR Γιάτσικ Κουρόν (στο επόμενο τεύχος), του πρώην γραμματέα της Ένωσης Δημοσιογράφων Στέφαν Μπρατκόφσκι και του πρώην επίσημου εκπροσώπου Τύπου της Αλληλεγγύης καθηγητή Ονίσκεβιτς.

Ο αναγνώστης μπορεί να διακρίνει μέσα στα κείμενα αυτά τις διαφορετικές εκτιμήσεις και αναλύσεις αλλά να συναγάγει και τα συμπεράσματά του από το πλήθος των πληροφοριών που περιέχουν.

Βαρσοβία· Πρωτομαγιά του 1986.

Θα διακινδυνεύσω, όμως, μια δική μου γενική εκτίμηση: η πολιτική ζωή στη σημερινή Πολωνία έχει πάρα πολύ μεγάλο ενδιαφέρον και κινητικότητα. Κινητικότητα «κρυφή και υπόγεια», που κυοφορεί σημαντικές εξελίξεις για τό άμεσο μέλλον. Είναι άλλωστε μια αναπόδραστη εξέλιξη. Τις ημέρες του περασμένου καλοκαιριού η μεταρρύθμιση του Γκορμπατσόφ δεν είχε ξεδιπλωθεί και δεν ήταν τόσο φανερή. Είχε, σε μεγαλύτερο βαθμό από σήμερα, συναντήσει τότε μια δυσπιστία και μια επιφυλακτικότητα. Ο Κουρόν σχεδόν απέρριπτε κάθε προοπτική. Άλλοι ήταν πιο αισιόδοξοι.

Όπως και να 'χουν όμως τα πράγματα, όποια και αν είναι η μεταρρύθμιση και οι μεταβολές στην ΕΣΣΔ, οι διαδικασίες στις Λαϊκές Δημοκρατίες —και ας μιλήσουμε αυτή τη φορά μόνο για την Πολωνία— έχουν αρχίσει και έχουν δρομολογηθεί. Θα χαρακτηριστεί σαν παλιρροιακό κύμα· αλλά δεν θα είναι μόνο αυτό.

Το μικρό σχόλιο από το «Σολινταρνός» της Μαζόφιε που προτάσσεται σαν πρόλογος στο ρεπορτάζ αυτό, γραμμένο ακριβώς πριν ένα χρόνο (στις 30.1. 1986) είναι αρκετά εύγλωττο για τις διαθέσεις και τις απόψεις του κύριου κορμού της Αντιπολίτευσης· ακούγεται ίσως κάπως συνθηματολογικό ή ελέγχεται από κάποιους σαν «αφελές» στην πολιτική του ανάλυση.

Αλλά θα διακινδυνεύσω και άλλη μια εκτίμηση: στη χώρα αυτή, υπάρχουν και λειτουργούν δυο χωριστά και αποκομμένα κοινωνικά μπλοκ: η Εξουσία του κόμματος με τις συνακόλουθες κοινωνικές ομάδες (γραφειοκρατία, αστυνομία, στρατός) και από την άλλη πλευρά, η υπόλοιπη πολωνική κοινωνία: εργαζόμενοι, διανοούμενοι, αγρότες, εκκλησία. Έχουν γυρίσει την πλάτη η μια στην άλλη και διαβιώνουν χωριστά και με αμοιβαία άγνοια. Η αντιπολίτευση κυριολε-

κτικά «κολυμπά» σε μια ήρεμη και φιλόξενη λίμνη: τη συντριπτική πλειοψηφία των Πολωνών. Η πολωνική κοινωνία έχει βρει τον τρόπο της να λειτουργεί χωρίς την κρατική πρόνοια. Έχει το δικό της παράνομο Τύπο, τις δικές της εκδοτικές δραστηριότητες, την παραγωγή σε ήχο και βίντεο προγραμμάτων ψυχαγωγικών και πολιτικών, την αυτόνομη εικαστική δραστηριότητα. Αλλά επειδή η μαύρη αγορά και η παραοικονομία ανθεί, τελικά η «ιδιωτική πρωτοβουλία», οι δεύτερες δουλειές και η επινοητικότητα στο να ξεφεύγουν από τα επίσημα κανάλια, έχουν κάνει τους Πολωνούς να αισθάνονται ότι μπορούν να επιβιώσουν ανεκτά και χωρίς τα κρατικά προγράμματα.

Ιδιωτικές επιχειρήσεις —κυρίως αγροτικές εκμεταλλεύσεις— ανθούν· όπως και μικρές βιοτεχνίες που αποφεύγουν —όπως πολλοί ισχυρίζονται— υπερβολικά κέρδη με αποτέλεσμα η ψαλίδα στα εισοδήματα να είναι πολύ μεγάλη. Έτσι ενώ ο χαμηλόμισθος εργάτης έχει εισόδημα γύρω στις 25.000 ελληνικές δραχμές, ο εργάτης μεταλλείων ή ναυπηγείων φτάνει να έχει γύρω στις 85.000 δραχμές μηνιαίο εισόδημα· για να συναντήσουμε τέλος ευάριθμους μικροεπενδυτές και αγρότες που έχουν εισόδημα γύρω στα 10 εκατομμύρια δραχμές το μήνα...

Όσο και αν η παραοικονομία υποθηκεύει το μέλλον της χώρας, εξασφαλίζει προς το παρόν ένα ανεκτό βιοτικό επίπεδο —πολύ καλύτερο από εκείνο του '82 ή του '83. Κάποιος μου είπε: «Το σατανικό σχέδιο της εξουσίας είναι να αφήσει την παραοικονομία να λειτουργεί και τα καταναλωτικά ήθη να αναπτύσσονται έτσι ώστε να αισθάνονται όλοι ευχαριστημένοι και να μην επιθυμούν την αλλαγή».

Είναι δύσκολο, πάντως, να αποδεχθούμε ότι η περιώνυμη και σφόδρα επιζητούμενη κοινωνική συναίνεση μπορεί

να επιτευχθεί με τον τρόπο αυτό. Οι πιο πρόσφατες πληροφορίες, πάντως, μετά τη χορήγηση και της εκτεταμένης πολιτικής αμνηστίας, οδηγούν σε διαφορετικά συμπεράσματα για την τακτική της εξουσίας.

Σε όλες τις συναντήσεις που είχα, ήταν χαρακτηριστικό ότι όλοι αισθάνονταν να παρακολουθούνται αλλά συγχρόνως και να αδιαφορούν· να μη φοβούνται, δηλαδή, αυτή την παρακολούθηση. Είχαν τη σιγουρία ότι ήταν οι πολλοί. Η μέριμνά τους ήταν κυρίως να αποδώσουν αυτά που θα μου πουν χωρίς διαστρεβλώσεις· δεν ήταν ο φόβος τους να μιλήσουν.

Όταν συνάντησα τον Στέφαν Μπρατκόφσκι σε ένα πολυσύχναστο καφέ της Βαρσοβίας, μου ζήτησε επίμονα να αποδώσω με ακρίβεια όσα θα μου πει. Και όταν ζήτησε να μάθει για το ΑΝΤΙ και του ανέφερα ότι και άλλες φορές έχουμε φιλοξενήσει απόψεις «διαφωνούντων» από τις σοσιαλιστικές χώρες, με διέκοψε σε μια έκρηξη που θα έλεγα ότι ήταν έκρηξη θυμού: «Δεν είμαι "διαφωνών" κύριε! Είμαι ένας πολίτης από την πλειοψηφία». Ο Μπρατκόφσκι ήταν σαφής: την ώρα εκείνη υπονοούσε ότι η εξουσία ήταν «διαφωνούσα» με την πλειοψηφία της πολωνικής κοινωνίας.

Την επομένη, ρώτησα τον Κουρόν: «Δεν φοβάστε για όλα αυτά που μου λέτε; Μήπως έχετε προβλήματα με την εξουσία όταν θα δημοσιευτούν»; Και διευκρίνισα ότι θα ήμουν πρόθυμος να δημοσιεύσω ανωνύμως τις μαρτυρίες του και ότι μου είναι αρκετό να γνωστοποιήσω τις εκτιμήσεις του, γιατί πραγματικά δεν θέλω ένας άνθρωπος, πολύ ταλαιπωρημένος για τους αγώνες του, να ξαναβρεθεί μπλεγμένος εξαιτίας μιας συνέντευξης σε ένα μικρό ελληνικό περιοδικό. Η απάντησή του ήταν άμεση:

«Εγώ, δεν φοβάμαι. Η εξουσία είναι εκείνη που φοβάται!».

Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΣΤΕΦΑΝ ΜΠΡΑΤΚΟΦΣΚΙ

Όταν κάτι έχει τελειώσει κάτι νέο πρέπει να γεννηθεί...

Η συνάντησή με τον Στέφαν Μπρατκόφσκι, γραμματέα της Ένωσης Δημοσιογράφων την εποχή της «πολωνικής άνοιξης» δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση:

Πολυάσχολος και δυσπιστος μαζί, είναι ό,τι πιο δύσκολο μπορεί να σου τύχει. Τελικά δέχτηκε να μου μιλήσει. Προσπάθησα στην αρχή εισαγωγικά να τον ενημερώσω για το ANTI, του ανέφερα ότι το περιοδικό ανήκει στην αριστερά (εδώ συνοφρυώθηκε) και ότι ενδιαφέρεται για τα προβλήματα στις σοσιαλιστικές χώρες. Πριν λίγα χρόνια, είχαμε οργανώσει ένα συμπόσιο με θέμα Εξουσία και Κοινωνία στις σοσιαλιστικές χώρες και, συνέχισα, είχαμε καλέσει «διαφωνούντες» που κατάγονταν από όλες σχεδόν τις σοσιαλιστικές χώρες. Εδώ, ο Μπρατκόφσκι ξέσπασε:

— «Δεν είμαι «διαφωνών» είμαι κομμάτι της πλειοψηφίας του πολωνικού λαού». Ο τρόπος και το τόπος του ήταν προφανής: Εννοούσε ότι διαφωνούντες— με την έννοια της πλειοψηφίας— είναι η κομματική εξουσία.

Ο Στέφαν Μπρατκόφσκι ήταν μέχρι το '81 μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος και μέλος της Κ.Ε. Σήμερα θεωρείται από τους πιο ενημερωμένους αλλά και νηφάλιους παράγοντες της αντιπολίτευσης στην Πολωνία.

Οι διατυπώσεις του ήταν σαφείς ο τόνος του αποφασιστικός και, στο βαθμό που μπορούσε να συλλάβει την κατάσταση στη χώρα, ο ίδιος είναι ένας πραγματιστής πολιτικός.

Ο ίδιος πέρασε από τα κανάλια της κομματικής εξουσίας, γνωρίζει τα πράγματα «από μέσα» και σήμερα ο λόγος του μετρά για τους διανοούμενους και τους πνευματικούς ανθρώπους της Πολωνίας.

Στη συνέντευξη που ακολουθεί, ο Μπρατκόφσκι εκφράζει τις προσωπικές του απόψεις που όμως συμμερίζεται ένα μεγάλο τμήμα της αντιπολίτευσης στην Πολωνία.

Σε επόμενο τεύχος, θα δημοσιεύσουμε συνεντεύξεις με τον καθηγητή Ονίσκεβιτς, τον ηγέτη του KOR Κουρόν καθώς και μια σειρά από κείμενα της αντιπολίτευσης στην Πολωνία με επιμέλεια του Λευτέρη Μαυροειδή και της Μ. Χρυσού.

ΕΡ.: Θα ήθελα ορισμένες διευκρινίσεις για τις προτάσεις της αντιπολίτευσης. Τι συμβαίνει τώρα; Τι προτείνετε; Απ' όσα κατάλαβα, οι προτάσεις σας δεν έχουν σχέση με το σοσιαλιστικό οικονομικό μοντέλο, για να ξεχάσουμε το πολιτικό πλαίσιο. Ποιες είναι οι απόψεις σας για την οικονομία.

ΑΠ.: Έχω ειδικευτεί στο μανάτζμεντ και δεν μπορώ να θεωρηθώ ως ο κατάλληλος αναλυτής για τις οικονομικές προτάσεις. Είμαι οπαδός της κοινωνικής συναίνεσης στη χώρα αυτή, της συμφωνίας μεταξύ της εξουσίας και της κοινωνίας. Όλα τα κείμενα και οι απόψεις της Αλληλεγγύης έχουν δημοσιευτεί με τον γενικό τίτλο «Πέντε χρόνια μετά τον Αύγουστο». Σ' αυτή την έκθεση υπάρχουν όλα τα σχετικά στοιχεία.

Όσο για μένα είμαι ένα είδος σοσιαλδημοκράτη. Προσπαθήσαμε να «σοσιαλδημοκρατικοποιήσουμε» το κόμμα. Προσπαθήσαμε αλλά δεν το πετύχαμε. Ήμουν μέλος του κόμματος.

Αυτή η περίοδος έχει πλέον λήξει. Πρέπει ν' ανοίξουμε μια νέα σελίδα στην πολωνική ιστορία γιατί είναι αδύνατο να αναζωογονήσουμε τις παλιές δομές και τον παλιό τρόπο του σκέπτεσθαι. Αυτός ο «παλαιορεαλισμός» και «παλαιοθετικισμός»— γιατί με αποκαλούν και είμαι θετικιστής— ανήκει πλέον στο παρελθόν. Πρέπει να είμαστε θετικιστές και ρεαλιστές μ' έναν εντελώς νέο τρόπο. Είναι αδύνατο να αναγκάσουμε την κοινωνία να συμβιβαστεί, γιατί αποτελεί παράδοση των Πολωνών, εδώ και 20 χρόνια να καταγγέλλουν την υποταγή. Το πρόβλημα είναι πώς να πετύχεις αυτήν τη θετικιστική άποψη σε μια κατάσταση, όπως η σημερινή. Η συναίνεση πιστεύω ότι είναι πάντοτε δυνατή. Δεν αληθεύει ότι είναι αδύνατο να επιβάλεις το καθεστώς της κοινωνικής συναίνεσης στην Πολωνία. Υπάρχουν ηγετικά στελέχη που δεν θέλουν να αποδεχτούν τη συναίνεση που είναι και δυνατή και απαραίτητη. Πιστεύω όμως ότι θα έρθει η στιγμή πώς θα συνειδητοποιήσουμε ότι ο μόνος δρόμος είναι αυτός της κοινωνικής συναίνεσης. Δεν μπορώ να μιλώ εξ ονόματος της πολωνικής αντιπολίτευσης γιατί δεν έχω τέτοια εξουσιοδότηση. Μπορώ, όμως, να μιλήσω σαν άτομο

για τις απόψεις μου. Πιστεύω λοιπόν σ' αυτή τη συμφωνία, τοποθετημένη σε σωστές βάσεις ώστε ν' αρχίσουν οι αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. Δεν μπορούμε να περιμένουμε να μειωθεί η δύναμη της εξουσίας· αυτή διαθέτει την ισχύ των όπλων και των τανκς. Διαθέτει αστυνομία και πολύ ισχυρή μυστική υπηρεσία. Έχει πραγματική και όχι πλασματική ισχύ.

ΕΡ.: Είπατε ότι η εξουσία διαθέτει τα όπλα, την αστυνομία, το στρατό. Πιστεύετε ότι διαθέτουν και την υποστήριξη ενός τμήματος του πληθυσμού; Μερικοί εκτιμούν ότι υπάρχει κάποια απάθεια στην πολωνική κοινωνία. Υπάρχει ένα τμήμα του πληθυσμού που...

ΑΠ.: Δεν είναι τόσο λίγοι αυτοί όπως ισχυρίζονται πολλοί από την αντιπολίτευση. Είναι ένα ποσοστό 10-12% του πληθυσμού. Δεν είναι μικρό και ασημαντό το ποσοστό αυτό. Αλλά βέβαια αυτή η διαμάχη δεν είναι μια διαμάχη επιχειρημάτων, αλλά μια διαμάχη όπου η εξουσία φοβάται την κοινωνία και το αντίστροφο. Και το πρόβλημα είναι πως να βρεις τρόπους να φέρεις τις δυο πλευρές στο ίδιο τραπέζι. Και αυτό είναι πολύ δύσκολο. Γιατί, αν νιώθεις ισχυρός, κοιτάς πως να χρησιμοποιήσεις τη δύναμή σου. Βέβαια αυτός είναι λανθασμένος δρόμος και δεν οδηγεί πουθενά.

Όλα τα στοιχεία του προγράμματος της Αλληλεγγύης έχουν δημοσιευτεί και είναι η πρώτη φορά που δημοσιεύεται έκθεση για την κατάσταση στη χώρα. Η άρχουσα τάξη δεν δημοσίευσε ποτέ παρόμοια έκθεση.

Ποιες είναι οι προοπτικές; Εμείς δεν θ' αλλάξουμε. Αισθανόμαστε ισχυροί. Βέβαια, υπάρχει η πιθανότητα να με φυλακίσουν να με συκοφαντήσουν, να δολοφονήσουν τους φίλους μου όπως τον Ποπιελούσκο. Αυτό όμως δεν οδηγεί πουθενά. Και υποθέτω ότι ύστερα από 2-3 χρόνια η παρούσα άρχουσα τάξη θα ανακαλύψει αυτήν την ιδιαίτερη κατάσταση γιατί η εξουσία δεν έχει πρόγραμμα και προοπτικές. Όλοι αυτοί οι ικανοί εμπειρογνώμονες δεν έχουν πρόγραμμα για οικονομική μεταρρύθμιση και αυτή είναι η πραγματική τραγωδία της Πολωνίας. Η χώρα μου είναι μια από τις πλουσιότερες χώρες της Ευ-

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΤΥΠΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Εφημερίδες

* SOLIDARNOSC - TYGODNIK MAZOWSZE (Αλληλεγγύη - Εβδομαδιαία Μαζοβία)
● KOS (Επιτροπή Κοινωνικής Αντίστασης)
● GLOS WOLNEGO ROBOTNIKA (Η Φωνή του ελεύθερου Εργάτη) έκδοση από την εργοστασιακή Εργατική Επιτροπή της Αλληλεγγύης
● ZYWIA I BRONIA (Τρέφουν και φρουρούν) Κεντρικό όργανο της Παμπολωνικής Επιτροπής Αντίστασης των Αγροτών

ρώπης και τώρα πέφτει στο επίπεδο της Ρουμανίας. Αλλά και η οικολογική καταστροφή είναι ένα πρόβλημα...

ΕΡ.: Τι εννοείτε με τον όρο «οικολογική καταστροφή»; Το συνδέετε με το Τσερνομπίλ;

ΑΠ.: Όχι, αναφέρομαι στο εσωτερικό πρόβλημα. Υπάρχουν 27 περιοχές με τέτοιο ποσοστό οικολογικής μόλυνσης που οι κάτοικοι πρέπει να τις εγκαταλείψουν. Και δεν πρόκειται για στοιχεία από εκθέσεις της αντιπολίτευσης αλλά για στοιχεία από επίσημα έγγραφα κομματικών οργάνων.

ΕΡ.: Αυτά αναμολχλεύθηκαν εξαιτίας του ατυχήματος στο Τσερνομπίλ;

ΑΠ.: Όχι, πρόκειται για μόλυνση από βιομηχανικές εγκαταστάσεις κλπ. Και αυτή είναι η δεύτερη τραγωδία του συστήματος.

Το άλλο είναι η «διακοσμητική» δικαιοσύνη. Δεν έχουμε δικαιοσύνη τώρα. Στις φυλακές μας βρίσκονται κρατούμενοι και είναι περισσότεροι απ' όσους μπορούν να στεγάσουν οι φυλακές. Κάτω από φυσιολογικές συνθήκες, οι φυλακές μπορούν να στεγάσουν λιγότερους από 70.000 κρατούμενους και τώρα έχουμε 135.000 κρατούμενους. Όχι μόνον πολιτικούς κρατούμενους. Αλλά δεν θα μπορούσα να τους χαρακτηρίσω ποινικούς εγκληματίες. Για παράδειγμα, έβαλαν στη φυλακή έναν μάγειρα που νόθευε τη σύσταση των γευμάτων σε κάποιο σνακ-μπαρ, με την κατηγορία ότι ωφελήθηκε προσωπικά, κερδίζοντας παράνομα 1,5 εκατομμύριο σλότους. Ο μάγειρας αυτός καταδικάστηκε σε φυλάκιση δέκα χρόνων. Κάτω από ομαλές συνθήκες μια τόσο μικρή επιχείρηση εξοντώνεται από τους ανταγωνιστές της και δεν τίθεται θέμα προσαγωγής του ιδιοκτήτη σε δίκη. Το σύστημα είναι που παράγει τέτοιους εγκληματίες.

ΕΡ.: Όμως η διαφθορά είναι πολύ διαδεδομένη...

ΑΠ.: Πρόκειται για τη διαφθορά των απλών ανθρώπων και όχι των ανώτερων αξιωματούχων. Και αυτό συμβαίνει επειδή οι ανώτεροι κρατικοί λειτουργοί στην Πολωνία δεν κατανοούν το θεσμό της δικαιοσύνης. Γιατί είναι ερασιτέχνες. Βλέπουμε έναν τέτοιο ερασιτεχνισμό στην εξουσία, που αυτό αποτελεί την τρίτη τραγωδία της χώρας.

Ποιες είναι οι προοπτικές τώρα; Πιστεύω ότι τελικά θα ανακαλύψουν τον καρκίνο αυτής της κατάστασης. Το πιστεύω, γιατί γνωρίζω αυτούς τους ανθρώπους της εξουσίας και βλέπω ό,τι έχουν αλλάξει. Είναι διαφορετικοί, βλέπω, τι ήταν πέντε χρόνια πριν. Παρά

την άποψη αυτή, η χώρα έχει βαφτεί με αίμα, και σιγή θύελλας οι αιματοχυσίες είναι η μόνη λύση σ' αυτά τα προβλήματα. Πολλοί το πιστεύουν εγώ όχι. Είμαι πεπεισμένος, γιατί γνωρίζω αυτόν το λαό και αυτή την άρχουσα τάξη. Οι προοπτικές είναι να διαπραγματευτούμε ξανά. Φυσικά δεν θα είναι τόσο εύκολο, και ίσως να μην ζω εκείνη τη στιγμή, αλλά θα έρθει.

ΕΡ.: Πιστεύω ότι υπάρχει ένα σοβαρό πρόβλημα γι' αυτούς που πιστεύουν στη σύγκρουση. Είναι δύσκολο να δει κανείς κάποια προοπτική μέσα από τη σύγκρουση, αν λάβει υπόψη του και τη θέση της Πολωνίας στο όλο σύστημα του σοβιετικού μπλοκ, όπως είναι σήμερα, με τους στρατιωτικούς συνασπισμούς...

ΑΠ.: Το πρόβλημα έγκειται στο πως να εισαι ελαστικός και να μην εισαι τόσο σκληρός όπως ήταν στο παρελθόν αυτοί οι εταίροι. Η Αλληλεγγύη είναι πολύ πιο έξυπνη απ' ό,τι στο παρελθόν και ελπίζω ότι το ίδιο θα συμβεί και με την παρούσα ηγεσία. Βέβαια δεν είναι ένα πρόβλημα συνομιλιών στο εσωτερικό αλλά είναι κυρίως ένα πρόβλημα συνομιλιών με τους Σοβιετικούς. Δεν μπορούν να γίνουν συνομιλίες μ' αυτή την υπερδύναμη, υπό το καθεστώς πίεσης, και πιστεύω ότι μπορεί να οριστεί ένα πρόγραμμα που θα γίνει αποδεκτό από τους Σοβιετικούς γιατί βέβαια δεν θέλουμε να πολεμήσουμε με τους Ρώσους. Είναι γείτονές μας και υπάρχουν οι καλύτερες οικονομικές προοπτικές για συνεργασία με έντιμο τρόπο, για συνεργασία με την ΕΕΣΔ. Στόχος για την Πολωνία και τους Πολωνούς είναι η συνεργασία και η αποκόμιση οφέλους από τη γεωγραφική θέση της χώρας, και όχι η διεξαγωγή πολέμου, με τους γεωπολιτικούς γείτονες, γιατί κάτι τέτοιο είναι αδύνατο. Δεν μπορούμε να μεταφέρουμε την Πολωνία στη Μαδαγασκάρη ή στην Αλάσκα. Είναι αισιόδοξος γιατί όλα είναι δυνατά.

Έχουμε όμως πολλούς φανατικούς ιδίως σ' αυτή την ηγεσία. Η δολοφονία του ιερέα Ποπιελούσκο είναι μια ένδειξη. Ήταν μια ενέργεια εναντίον του Γιαρουζέλσκι ο οποίος δεν ήθελε να τον δολοφονήσουν. Πολλοί άλλοι έχασαν τη ζωή τους. Δολοφονήθηκαν περίπου 50 άτομα, αλλά ο αριθμός αυτός δεν είναι μεγάλος σε σύγκριση με την Αργεντινή ή την Παραγουάη. Μπορώ να πω ότι ο Γιαρουζέλσκι μετέφερε τη χώρα από την Ευρώπη στην Λατινική Αμερική και μετέτρεψε τη χώρα σε Παραγουάη, αλλά σε ήπια μορφή. Δεν είναι τόσο ωμός όσο ο Πινοσέτ και οι άλλοι δικτάτορες της Λατινικής Αμερικής.

ΕΡ.: Για να είμαστε ξεκάθαροι: Άλλα πράγματα θα πείτε σ' έναν ξένο και άλλα σ' έναν Πολωνό, αλλά όταν μιλάτε δημόσια και άλλα όταν μιλάτε κατ' ιδίαν... Υπάρχει ο φόβος, και η τρομοκρατία τόσο εμφανής;

ΑΠ.: Βέβαια δεν μπορούμε να συγκρίνουμε την κατάσταση στην Πολωνία σήμερα με εκείνη της σταλινικής τρομοκρατίας. Πιστεύω ότι υπάρχουν τρομοκράτες σ' αυτό το καθεστώς που αποτελούν μια φατρία. Αυτή η ομάδα, βέβαια, είναι ισχυρή αλλά παραμένει φατρία. Δεν πιστεύω ότι ο Γιαρουζέλσκι είναι τρομοκράτης.

ΕΡ.: Μιλήσατε για κάποιους φανατικούς μέσα στην ηγεσία του κόμματος. Είχα ορισμένες συζητήσεις και διέκρινα ένα είδος φανατισμού από τις ομάδες της αντιπολίτευσης. Σε μια συζήτηση για τους κομμουνιστές λχ. που ενώ υπερασπίστηκαν τη χώρα, φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν όταν στην εξουσία βρισκόταν την εποχή εκείνη η αστική τάξη, κάποιος μου είπε: «Ήταν καλά τότε. Οι κομμουνιστές ήταν στη φυλακή». Θα γνωρίζετε τέτοια παραδείγματα. Αυτό αποτελεί μια άλλη μορφή φανατισμού...

ΑΠ.: Είναι εντελώς διαφορετικός ο φανατισμός των ανθρώπων που έχουν υποφέρει και ο φανατισμός των δολοφόνων. Γιατί αυτή η αντιπολίτευση, το κίνημα της Αλληλεγγύης που έχει σίγουρα μεγάλη ισχύ γιατί όλοι το υποστηρίζουν δεν έχει δολοφονήσει κανέναν, δεν έχει δειρίει κανέναν, δεν έχει σπάσει ούτε ένα τζάμι. Αυτό που αναφέρατε είναι μια συναισθηματική αντίδραση. Γιατί συναντήθηκα με τέτοιους ανθρώπους και στο παρελθόν και τώρα. Και με αποκαλούν μετριοπαθή. Όταν μιλάω σε 1000 άτομα μέσα σε μια εκκλησία, δέχονται την άποψή μου. Βέβαια είναι απογοητευμένοι και εξοργισμένοι και μισούν, ειλικρινά μισούν το σύστημα αλλά πρόκειται για ένα διαφορετικό είδος φανατισμού. Είναι μια συναισθηματική αντίδραση.

Το επίπεδο της συνειδητοποίησης των Πολωνών εργατών είναι το υψηλότερο που έχω συναντήσει οπουδήποτε στη ζωή μου. Δεν έχω συναντήσει τέτοιους εργατες σε άλλες χώρες. Η τελευταία έρευνα το 1983, για το διάβασμα στην εργατική τάξη έδειξε ότι την πρώτη θέση κατέχει η αισθηματική λογοτεχνία, τη δεύτερη θέση η αισθηματικές νοβέλες και την τρίτη η ποίηση. Και πιστεύουμε ότι αποτελεί φαινόμενο. Το 60% των εργατών είχαν διαβάσει λογοκριμένα βιβλία ενώ πριν από δέκα χρόνια μόνο 30% από την εργατική τάξη είχε στο σπίτι της λογοκριμένα βιβλία.

ΠΑΡΑΝΟΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΑ

Περιοδικά

- PRAWOZADNOSC (Ευνομία). Περιοδικό περί δικαίου και αδικίας. Νομικό περιοδικό.
- ROGLADI (Απόψεις) Κοινωνικοπολιτικό περιοδικό.

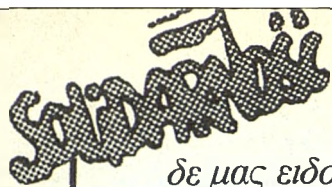

w numerze:
MILICJA JEST W PORZADKU
— o Marcinie Antonowiczu
PROJEKT NOWELIZACJI KODEKSU PRACY
ARTYKUL 282a §1
POSTĘPOWANIE PRZECIWO...

Πολυγραφημένα

- SEKTOR Όργανο της Επιτροπής Αντίστασης «Αλληλεγγύη» της περιοχής Μαζόφσε.
- WARIANTY Εκδίδεται από τα Αυτόνομα Συνδικάτα.
- BIULETIN INFORMACYJNY - Αλληλεγγύη Πολυτεχνείου Βαρσοβίας
- ZYDNIANA DZIEN (Από μέρα σε μέρα) - Πληροφοριακό Δελτίο της Αλληλεγγύης Κάτω Σιλεσίας.
- GROT Αλληλεγγύη περιοχής Δυτικής Πομερανίας. Στετίνο

Γιατί δε μας ειδοποίησαν;

Επιστολή εργατιών του εργοστασίου ηλεκτρικών ειδών «Ρόζα Λούξεμπουργκ» της Βαρσοβίας που διαμαρτυρούνται για την ελλιπή ενημέρωση του πληθυσμού μετά το ατύχημα στο Τσερνομπίλ. (Την πρωτοβουλία της επιστολής ανέλαβαν αρχικά 17 εργάτριες που οργάνωσαν γύρω από το θέμα αυτό μια εξόρμηση συλλογής υπογραφών και σε άλλες βιομηχανικές μονάδες της Βαρσοβίας). Η επιστολή απευθύνεται προς την Επισκοπική Σύνοδο της Πολωνίας και δημοσιεύτηκε στο φύλλο 171 (της 22-5-86) της «Αλληλεγγύης» της περιοχής Μαζόβια:

«Απευθυνόμαστε στην Πολωνική Επισκοπή για να εκφράσουμε τη θλίψη και την αγανάκτηση που μας προκάλεσε η στάση των αρχών και των υπευθύνων παραγόντων για την προστασία της υγείας του λαού μας, των παιδιών μας, των οικογενειών μας.

Πέρασαν τρεις βδομάδες από την τραγική καταστροφή του Τσερνομπίλ, έχουμε πια ξεφύγει από το μεγαλύτερο κίνδυνο, αλλά τα αποτελέσματα της ανευθύνης στάσης των αρχών θα τα αισθανόμαστε για πολύ. Καταλαβαίνουμε ότι και με τα καλύτερα μέσα ασφαλείας είναι δυνατό να συμβεί ένα τραγικό ατύχημα. Συμπονούμε τους περισσότερους πληγέντες, τις ουκρανικές οικογένειες. Αλλά δεν μπορούμε να καταλάβουμε γιατί οι αρχές μας ειδοποίησαν για την καταστροφή, τα αποτελέσματα της ραδιενέργειας και τους τρόπους προφύλαξης, τόσες ολόκληρες μέρες ύστερα από την καταστροφή. Γιατί δεν ειδοποίησαν τον πληθυσμό της Πολωνίας τη στιγμή που ήταν εκτεθειμένος στους μεγαλύτερους κινδύνους;

Στα παιδιά μας θα ήταν δυνατό να δοθεί το ιώδιο μια ή δυο μέρες νωρίτερα από ό,τι δόθηκε. Την ώρα δηλαδή που είχαν τη μεγαλύτερη ανάγκη. Θεωρούμε ότι από τις αρχές έχουμε δικαίωμα να περιμένουμε τουλάχιστον ένα πράγμα: Σοβαρή και υπεύθυνη συμπεριφορά σε μια δραματική κατάσταση και όχι αποπληροφόρηση και υπαγωγή των πάντων στις άμεσες πολιτικές σκοπιμότητες.

Με το πρόσχημα της «αποφυγής πανικού» αρνήθηκαν στην κοινωνία και ίσια ίσια σε μας τις γυναίκες που είμαστε υπεύθυνες για την υγεία και τη ζωή των παιδιών μας μια στοιχειώδη πληροφόρηση... Αποκορύφωμα του κυνισμού και της περιφρόνησης απέναντι στους πολίτες ήταν οι δηλώσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου Γιέζυ Ουρμπάν που στις συνεντεύξεις Τύπου έκανε πνεύμα περί «υπνοσάκων» στις ΗΠΑ αδιαφορώντας για τη δραματική έλλειψη γάλακτος σε स्कόνη για τα παιδιά μας.

«Ενημερώσαμε την κοινωνία σύντομα αλλά με τόσες λεπτομέρειες όσες υπαγόρευε η σύνεση και η λογική» είπε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος. Την εκτίμηση μας για ό,τι αφορά τη «λογική» μιας τέτοιας συμπεριφοράς των αρχών, του κοινωνικού ήθους και της ηθικής τους υπόστασης, την εκφράζουμε βάζοντας την υπογραφή μας κάτω από τη διαμαρτυρία αυτή».

Και αυτο οφείλεται στο γεγονός ότι έχουμε να κάνουμε με τη νέα γενιά εργατών της «Αλληλεγγύης». Αλλά νομίζω ότι πρόκειται για μια νέα διαδικασία αλληλοεξουδετέρωσης— όπως λέγαμε στη Χημεία— και κάτι νέο δημιουργείται τώρα. Μετά τον Αύγουστο υπήρξαν οπαδοί του Βαλέσα και τώρα είναι συνειδητοποιημένα ηγετικά στελέχη, σύντροφοι και ικανοί πολίτες. Είναι μια νέα κατηγορία σημερινών πολιτών. Πρόκειται για πολίτες κι όχι για οπαδούς. Γνωρίζουν πως να αυτοοργανώνονται, μορφώνονται, διαβάζουν, εργάζονται και τώρα παρατηρείται ένα πολύ ενδιαφέρον φαινόμενο στον τομέα αυτό...

ΕΡ.: Πότε έγινε, κατά τη γνώμη σας, αυτή η στροφή στη συνειδητοποίηση; Μετά την επιβολή του στρατιωτικού νόμου; Σιγά - σιγά;

ΑΠ.: Συνέβη κάτι το παράδοξο. Η Αλληλεγγύη επειδή βρισκόταν υπό καθεστώς πίεσης, διευθυνόταν από «ηγέτες των οδοφραγμάτων»— όπως τους αποκαλώ εγώ— και αυτοί οι ηγέτες κλείστηκαν στη συνέχεια στη φυλακή. Τότε τους διαδέχτηκαν στην ηγεσία οι συνειδητοποιημένοι, οργανωμένοι άλλοι άνθρωποι και η Αλληλεγγύη μετά την 13η Δεκεμβρίου 1982 λειτούργησε πολύ καλύτερα απ' ό,τι πριν. Έχει μια πολύ καλά οργανωμένη δομή, εκδίδει εφημερίδες οργανώνει ομάδες μελέτης, ετοίμασε αυτή τη θαυμάσια έκθεση για την κατάσταση του κράτους και είναι πολύ ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς αυτή την αλλαγή μέσα στην ίδια την Αλληλεγγύη. Έχουν κοπάσει οι φωνασκίες. Δεν είναι πια μια ηγεσία φωνασκούντων. Και βέβαια ένα πολύ σημαντικό στοιχείο στην πορεία αυτή είναι η εκκλησία. Η εκκλησία αλλάζει.

ΕΡ.: Θα ήθελα τις απόψεις σας για την εκκλησία.

ΑΠ.: Η εκκλησία αυτή είναι εντελώς διαφορετική από την εικόνα που εμφανίζει ο δυτικός Τύπος που παρακολουθεί μόνο τον εκκλησιαστικό συντηρητισμό. Βέβαια, κανείς εδώ δεν ενδιαφέρεται για τα θεολογικά προβλήματα, ούτε ο Πρίματς, ούτε οι άλλοι. Η κοινωνική θεωρία της εκκλησίας που είναι η κλασική σοσιαλδημοκρατική θεωρία, ασκεί όλο και μεγαλύτερη επιρροή. Αυτή η επιρροή μετέτρεψε τους εργάτες σε σοσιαλδημοκράτες.

ΕΡ.: Μπορούμε να πούμε ότι η εκκλησία χειραγωγεί την κατάσταση προς ιδιον όφελος, με στόχο τον κληρικαλισμό;

ΑΠ.: Στην Πολωνία έχουμε μακρά παράδοση καθολικισμού. Οι ηγέτες της εκκλησίας ήταν πάντα κοντά αλλά ταυτόχρονα και αποστασιοποιημένοι από την κοινωνία, με εξαίρεση τον Βιζίνσκι. Κανείς δεν ήταν ηγέτης αυτής της κοινωνίας. Τώρα τέτοιος ηγέτης είναι ο Πάπας Ιωάννης - Παύλος Β' με ηθική και πολιτική δικαιοδοσία. Γιατί η θεωρία που αποτελεί ουσιαστικά κήρυγμα της θεωρίας της σοσιαλδημοκρατίας όπως υπεισέρχεται στα κοινωνικά προβλήματα στις συγκρούσεις του κεφαλαίου με την εργατική τάξη στα προβλήματα του συστήματος της αυτοδιαχείρισης και της αυτοδιοίκησης στις επενδύσεις κλπ. Και πιστεύουμε ότι αυτή η επιρροή θα αυξηθεί. Η Πολωνία δεν είναι χώρα πρόσφορη για κληρικαλισμό. Είναι ένα μοναδικό φαινόμενο σ' ολόκληρο τον κόσμο. Είναι α-

πίστευτο. Και το γνωρίζουν πολλοί καλά όλοι.

Είχα προσκληθεί σε πολλές εκκλησίες πριν τον Αύγουστο του '80. Ήμουν μέλος— τον Οκτώβρη του '81 διαγράφηκα— κομματικών οργανώσεων για συγγραφείς και μίλησα σε χιλιάδες ανθρώπους. Δεν θα δείτε τέτοιες συγκεντρώσεις σε άλλες καθολικές ή προτεσταντικές χώρες. Βέβαια, δεν είμαι προσωπικός εχθρός του Θεού. Δεν τον πιστεύω αλλά μ' αρέσει γενικά η πίστη, και την αποδέχομαι, δεν είμαι κατά, δεν είναι ένα κοινωνικο-πολιτικό πρόβλημα σχέσεων. Και ιδιαίτερα τώρα που η θρησκεία τους διδάσκει να είναι εντιμοί, σοσιαλδημοκράτες και πολίτες. Θυμάμαι ότι ένας ανώτατος ιερέας του βουδισμού στη Σρι Λάνκα πριν από 25 χρόνια, ήταν μέλος του Πολιτικού Γραφείου του Κομμουνιστικού Κόμματος της χώρας του. Εκεί ήταν δυνατόν. Εδώ δεν είναι. Γιατί θρησκευόμενα μέλη του κόμματος αποτελούν την πλειοψηφία, καθώς περισσότερα από δύο - από τα τρία - εκατομμύρια, μέλη του κόμματος, πιστεύουν στο Θεό. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του επίσημου ινστιτούτου του κόμματος, δεν πιστεύουν μόνον περίπου 800.000 άτομα.

Και βέβαια θα έχετε υπόψη σας ότι οι διαδικασίες μετά το 1945 διαστρέβλωσαν την πραγματική εικόνα της κοινωνίας. Το πιο λαοφιλές και σημαντικό κόμμα της Πολωνίας τότε, ήταν το λεγόμενο κόμμα του Λαού. Ήταν το κόμμα των αγροτών και των μικροαστών. Περισσότερο από 70% του πληθυσμού ήταν αγρότες. Το κόμμα αυτό καταστράφηκε, διαλύθηκε ολοσχερώς από το κομμουνιστικό καθεστώς. Το δεύτερο σε δύναμη κόμμα επίσης καταστράφηκε, απορροφήθηκε από το Κομμουνιστικό Κόμμα. Πρόκειται για τους σοσιαλιστές (PPS) που ήταν το δεύτερο κόμμα μετά το Κόμμα των Αγροτών (PSL). Υπήρχε μια μικρή ομάδα υποστηρικτών (κάτω από 3%) των κομμουνιστών μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και φυσικά οι Πολωνοί έπρεπε να είναι ρεαλιστές. Όλοι οι Πολωνοί έπρεπε να αποδεχτούν την κατάσταση που δημιουργήθηκε από τις μεγάλες δυνάμεις του κόσμου. Προσπαθήσαμε να κατευθύνουμε την κατάσταση, αλλά αποδείχτηκε αδύνατο. Νομίζω ότι μέσα από τέτοιες καταστάσεις, όταν κάτι έχει τελειώσει κάτι νέο πρέπει να γεννηθεί...

* * *

Η ώρα είχε περάσει από πολύ. Στο πολυσύχναστο καφέ της Βαρσοβίας— σημείο συνάντησης της ιντελιγκέντσιας— η κίνηση είχε πυκνώσει. Ο Μπρατκόφσκι μου έδωσε να καταλάβω ότι είχα από πολύ καταχραστεί το χρόνο του.

Μου θυμισε φεύγοντας πόσο κακή πείρα είχε από προηγούμενες συνεντεύξεις στο δυτικό Τύπο, την παραποίηση των λόγων του και την κάποια λογοκρισία.

Ελπίζω πως όσα καταγράφηκαν πιο πάνω αποδίδουν σωστά το λόγο του και φωτίζουν από πολλές πλευρές προβλήματα της πολωνικής κοινωνίας, σήμερα.

ΟΙ Σελίδες του Ερωτα

Ένα «Λευκωμα κι ένα «Ημερολόγιο»

το Αβάτον του Αγίου Ορους

Γ.Α. Παπανδρέου, Κ. Ζουραρης, Γ. Δασκαλακης, Φ. Ζερβου,
Τ. Δρακοπουλου, Π. Βερθέρογλου

Σ'αυτο το τευχος μιλουν και γραφουν!

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ο ΕΜΠΑΘΗΣ, Μ. ΓΛΕΣΟΣ, Δ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Τ. ΚΑΠΕΡΝΑΡΟΣ,
ΝΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΣ, Α. ΛΕΥΤΑΚΗΣ, Ν. ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ
Χ. ΜΠΑΚΟΝΙΚΟΛΑ-ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, Δ. ΜΠΕΛΕΣΙΝΗΣ, Α. ΜΠΡΙΛΛΑΚΗΣ Ε. ΝΕΣΤΩΡ
Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ Χ. ΡΟΥΜΕΛΙΔΑΚΗΣ
Τ. ΤΡΙΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, Μ. ΤΣΑΜΟΥΡΑ, Θ.Δ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, Ε. ΧΡΥΣΟΥΛΑΚΗ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

θεωρία

και

πράξη

τεύχος 4, Δεκέμβρης 1988, 100 σ

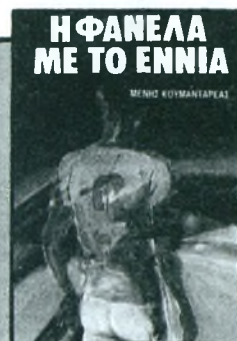
- Τουρκία: εσωτερικές αντιφάσεις και εξωτερική πολιτική
- Διεθνοποίηση - Αποδιεθνοποίηση - Απεξένωση
- ΡΑΜΠΟ: Παραμύθι για δέξιους ή αποπλάνηση για αριστερούς
- Το Κυπριακό κομματικό σύστημα στην περίοδο 60 - 74
- Η θεωρία των δύο εθνικισμών
- Η πολιτιστική ζωή στο δρόμο της εθνικής και κοινωνικής ευαισθητοποίησης
- Συνέντευξη με τον Μάριο Τόκα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 - τηλ. 36.02.007

Μένης Κουμανταρέας

Η ΦΑΝΕΛΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΝΙΑ

Ο Βασίλης Σερέτης - αυτός που αργότερα ονόμασαν Μπιλ - φεύγει μια ζωή κυνηγημένος από τη μια πόλη στην άλλη.

Ατίθασος, άπιστος, εγωιστής. Ένας άνθρωπος μέσα στο πλήθος και γι' αυτό μοναχικός. «Η Φανέλα με το εννιά» - ιστορία ενός ανθρώπου που απ' τα είκοσι ως τα είκοσι τρία του μεσουρανάει μέσα κι έξω από τα γήπεδα - είναι το ένατο διβλίο του συγγραφέα της «Βιοτεχνίας Υαλινών».

Μαρία Παπαδημητρίου

ΕΙΡΗΝΗ

«Ειρήνη», ένα μυθιστόρημα, στην Ανατολική Μεσόγειο, το μεσαίωνα.

Η ζωή, ο έρωτας, ο θάνατος και ο έρωτας, ο έρωτας και η ελευθερία: μια πορεία παλιά όσο και ο κόσμος, σύγχρονη όσο και ο καυτός ήλιος.

Δήμητρα Πέτρονλα

ΠΟΥ 'ΝΑΙ Η ΜΑΝΑ ΣΟΥ ΜΩΡΗ;

Η φοβερή εποχή της προετοιμασίας ενός εμφύλιου πόλεμου, όπως ακριβώς την έζησε ένα παιδί τριιάμισι χρόνων.

Το παιδί αυτό δεν είχε συναίσθηση της πραγματικότητας. Για χρόνια κρατούσε τις εικόνες χωριστά από τις έννοιες. Όπου κάποτε τις ένωσε για να συνειδητοποιήσει με φρίκη πως ήτανε αυτόπτης μάρτυρας της δολοφονίας της ίδιας του της μάνας, των αδερφάδων του και άλλων συγγενών του.

Θεατρικοί αυτοσχεδιασμοί της Διοίκησης

Αν κάποιος αναζητούσε το λογοτεχνικό ομόλογο της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, σε καμιά περίπτωση δεν θα έπρεπε να ανατρέξει στον Κάφκα. Φαντάζεστε τον Έλληνα πολίτη στη θέση του κυρίου Κ., του ήρωα της «Δίκης» ή του χωρομέτρη του ήρωα του «Πύργου»; Αδύνατον! Στο λογοτεχνικό

σύμπαν του Κάφκα δεν έχει ρόλο ο Έλληνας πολίτης, γιατί επίσης δεν έχει ρόλο ούτε ο υπουργός Προεδρίας Άκης Τσοχατζόπουλος, ούτε ο υπουργός Εσωτερικών Αγαμέμνων Κουτσόγιωργας. Τους λείπει εκείνο το στοιχείο αφηρημένου και θεσμοθετημένου ορθολογισμού, που καθιστά μια αυταρχική γραφειοκρατία άξια του ονόματός της.

Οι «καθ' ημάς» λοιπόν, φιγούρες της διοίκησης έρχονται κατ' ευθείαν από τον Καραγκιόζη και τη λαϊκή επιθεώρηση. Το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι αυτό το ανυπόφορο μείγμα ενός κοντόφθαλμου και βάνανσου αυταρχισμού και ενός αυτοσχέδιου και ανέμελου ερασιτεχνισμού, που κατορθώνει να δίνει ακόμα και στην πιο τραγική περιπέτεια μια χροιά ιλαρής φαρσοκωμωδίας.

Αυτήν την αβάσταχτη ελαφρότητα της δημόσιας διοίκησης ήρθε να επιβεβαιώσει με έναν εντελώς αναπάντεχο τρόπο η Γενική Γραμματεία της Νέας Γενιάς. Το συγκεκριμένο γεγονός που συνέβη, ενέχει μια τόσο ισχυρή δόση πρωτοτυπίας που αφήνει κάθε παρατηρητή εμβρόντητο.

Την παραμονή των Χριστουγέννων στα γραφεία της Νέας Γενιάς, διοικούντες και διοικούμενοι πολιτικοί υπεύθυνοι και απλοί εργαζόμενοι οργάνωσαν μια ερασιτεχνική θεατρική παράσταση. Τα κείμενα της επιθεώρησης τα έγραψε ένας από τους συνεργάτες της Μαρίας Αρσένη, ενώ η ίδια υποδύθηκε το ρόλο της Παρθένου Μαρίας. Οι εργαζόμενοι, στην πλειονότητά τους πήραν μέρος ως μέλη ενός από τους δύο χορούς: τραγούδησαν λοιπόν, και χόρεψαν— σύμφωνα με την αρχαία θεατρική μας παράδοση— είτε ως μέλη του χορού των ζώων της φάτνης, είτε υποδυόμενοι τον εαυτό τους, ως μέλη του χορού των εργαζομένων της Νέας Γενιάς.

Από μια σκοπιά, το γεγονός θα μπορούσε να θεωρηθεί λυτρωτικός αυτοσαρκασμός ή υπέρτατη έκφραση αυτοσυνείδησης— ιδιαίτερα αν σημειωθεί ότι πολλοί θεωρούσαν, ακόμα και την καλή εποχή του Κ. Λαλιώτη τη Νέα Γενιά ένα παιδότοπο οργανωμένο από ανένταχτους αντιαυταρχικούς και νεαρούς γονείς.

Όμως το κλίμα που επικράτησε κάτω από την πολιτική καθοδήγηση της Μαρίας Αρσένη, είναι μάλλον εκείνο του σχολείου, όπου η διοικητική πειθαρχία επιδιώκεται να επιβληθεί με την εισαγωγή του απουσιολογίου και την επαναφορά της σχολικής ποδίας.

Σ' αυτό το κλίμα, λοιπόν, γιατί να μη διοργανωθεί και μια σχολική θεατρική παράσταση;

Σημειωματάριο ειδήσεων

● Φαίνεται πως το 1987 θα είναι για το ελληνικό τραγούδι το έτος του ροκ. Μετά την άμπωτη του ρεμπέτικου των τελευταίων χρόνων, όταν κι η κουτσά Μαρία έσπευδε να δηλώσει ρεμπέτισσα και καραμπουζοκλού ενέσκηψε η παλίρροια του ροκ. Έχει ο καιρός γυρίσματα θα μου πείτε. Έτσι, τώρα όλοι το ρίξαμε στο ροκάδικο μια και εκεί έχει ρεύμα. Σε τηλεοπτική εμφάνισή της η δημοφιλής λαϊκή τραγουδίστρια Ρίτα Σακελλαρίου εξαπολύει ντε προφούντις σε δημοσιογράφο. Είμαι και λίγο ροκ! Ενώ στην ίδια εκπομπή η Ελπίδα και ο Πασχάλης εξανίστανται. Εμείς πάντοτε είμαστε ροκ. Όχι τώρα που έγινε της μόδας... Τα σχόλια περιτεύουν.

● Εμείς πάντως μόλις ακούσαμε τον καινούργιο δίσκο της Αφροδίτης Μάνου, Σαν Αφροδίτη, που δεν διεκδικεί ταμπέλα ούτε λαϊκή, ούτε ροκ, αλλά έχει ένα προσωπικό ύφος και πολύ μας άρεσε. Οι γυναίκες— συνθέτες όλο και κερδίζουν έδαφος στην ελληνική δισκογραφία με δουλειές που φανερώνουν σοβαρότητα και εντιμότητα. Η Λένα Πλάτωνος και η Μελίνα Τανάγρη επίσης ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία, σημάδι παρήγορο κι ελπιδοφόρο για ένα χώρο που μάλλον λιμνάζει.

● Ένα καινούργιο περιοδικό

κυκλοφόρησε στο τέλος του 1986. Πρόκειται για το φεμινιστικό περιοδικό *Δίνη* που εκδίδεται από συντακτική επιτροπή δεκαεφτά γυναικών και θα βγαίνει δύο φορές το χρόνο. Πλούσιο και ζωντανό με ποικίλη ύλη και εικονογράφηση, ανήκει, όπως υπογραμμίζεται στο κύριο άρθρο του, στο αυτόνομο φεμινιστικό κίνημα. Περιέχει αναλύσεις θεμάτων που αφορούν τις γυναίκες στην ελληνική κοινωνία σήμερα, αναλύσεις θεμάτων της επικαιρότητας, παρουσίαση επιστημονικών προβλημάτων με διεθνή διάσταση, αναλύσεις γενικότερων κοινωνικών θεμάτων. Διαβάσαμε επίσης κείμενα και ειδησεογραφία από το ελληνικό και το διεθνές φεμινιστικό κίνημα, ένα αφιέρωμα στη Σιμόν ντε Μπωβουάρ και άλλα.

● Και φέτος η UNICEF, που γιορτάζει τα 40 χρόνια από την ίδρυση της, διαθέτει τις όμορφες καρτούλες της για να συνεχίσει τη χρηματοδότηση προγραμμάτων βοήθειας προς τα παιδιά.

Για το Ημερολόγιο του 1987, η UNICEF επέλεξε το θέμα: μάθηση και ανάπτυξη. Οι έγχρωμες φωτογραφίες που περιέχει παρουσιάζουν διάφορους τρόπους με τους οποίους τα παιδιά μαθαίνουν τόσο κατά τη διάρκεια αυθόρμητων δραστηριοτήτων

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

ΤΟ ΤΙΑΡΟΝ ΣΚΙΤΣΟ ΟΥΔΕΜΙΑ ΣΧΕΣΗ ΕΧΕΙ ΜΕ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ ΠΟΥ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ ΤΟ ΕΡΓΟ «ΑΙΛΙΟΜ» ΤΟΥ Φ. ΜΟΛΛΑΡ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΑΜΟΡΕ (ΠΙΡΙΚΗΠΟΝΗΣΗΝ 10, 6468009)

τους, όσο και κατά τη διάρκεια οργανωμένων συνθηκών εκπαίδευσης. Αγοράζοντας το Ημερολόγιο και της ευχετήριες κάρτες της UNICEF βοηθάμε στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των παιδιών, όπως, για παράδειγμα, είναι η προσπάθεια να εμβολιαστούν όλα τα παιδιά του κόσμου μέχρι το 1990, πράγμα που μπορεί να σώσει 4,5 εκατομμύρια παιδικές ζωές.

● Από το Μουσείο του **Θεόφιλου** που βρίσκεται μέσα σ' ένα απέραντο ελαιώνα στο προάστιο Βαρεία της Μυτιλήνης εκδίδεται το πολυτελές λεύκωμα **Θεόφιλος - Ζωγραφικοί Πίνακες** με πρόλογο του Οδυσσέα Ελύτη. Αυτή η δουλειά του Θεόφιλου που είναι και η τελευταία του— παραγγελίες του Teriade ο οποίος επεδίωκε να επιβάλει τον Θεόφιλο στη Γαλλία— είναι σχετικά άγνωστη αλλά εξαιρετικά ενδιαφέρουσα. Παρ' ότι οι γιορτές πέρασαν αυτό το λεύκωμα είναι πάντα ένα ευπρόσδεκτο δώρο για κάθε φιλότεχνο.

● Στο **Φωτοχώρο** Τσακάλωφ 44, από τις 6 ως τις 31 Ιανουαρίου θα εκθέσει τις φωτογραφίες του ο **Περικλής Μπούτος**. Το θέμα αυτής της σειράς φωτογραφιών είναι πρόσωπα που στιγμιαία έχουν εγκαταλείψει τις συνηθισμένες στάσεις της καθημερινότητας και μοιάζουν να έχουν μεταφερθεί σε ένα υποκειμενικό και ευάλωτο πεδίο ύπαρξης.

● Για τους φίλους του γαλλικού τραγουδιού μια ραδιοφωνική εκπομπή από το **B' Πρόγραμμα** της ΕΡΤ-1 κάθε Σάββατο στις 7.05 το βράδυ. Είναι το **«Μπλέ-άσπρο-κόκκινο»** μια μικρή βδομαδιάτικη περιπολία στο χώρο του σύγχρονου γαλλικού τραγουδιού με οδηγούς την **Χριστίνα Τσεκούρα** και τον **Θάνο Φουργιώτη**.

Τραγούδια σε πρώτες ραδιοφωνικές μεταδόσεις, από

δίσκους που δεν κυκλοφορούν ακόμα στην ελληνική αγορά (...ή είναι δυσεύρετοι), σχόλια, μικρές συνεντεύξεις γνωριμίας με νέους γάλλους τραγουδοποιούς αλλά και τραγούδια σε αποκλειστικές ηχογραφήσεις είναι στο **πρόγραμμα** αυτής της εκπομπής που κάθε τέλος του μήνα από 25λεπτη γίνεται 55λεπτη για να υποδεχθεί στο στούντιο κάποιον ειδικό καλεσμένο για μια συζήτηση «εφ' όλης της ύλης».

Καλεσμένος αυτού του μήνα ο **Claude NOUGARO** ένας πραγματικά **μεγάλος** τραγουδιστής που συμπληρώνει φέτος 30 χρόνια συνεχούς παρουσίας στο γαλλικό τραγούδι (Σάββατο 31.1.).

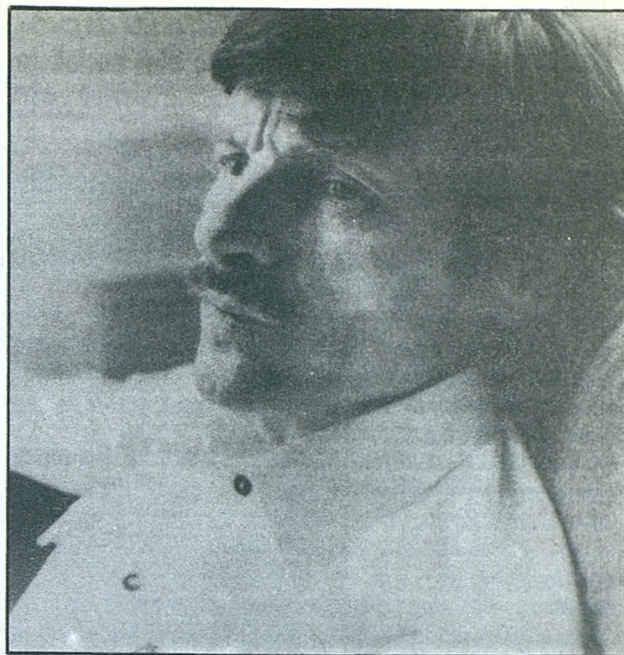
● Ο **ζωγράφος Μηνάς Καμπιτάκης** παρουσιάζει για πρώτη φορά, έργα λαδοπλαστέλ με θέμα ανθρώπινες φιγούρες και νεκρές φύσεις. Η έκθεση διοργανώνεται στην Αίθουσα Τέχνης Υάκινθος (Ζηρίνη 23 Κηφισιά) και διαρκεί από τις 12 ως τις 30 Ιανουαρίου.

● Ανοίξε στο **«Ζυγό»** έκθεση ζωγραφικής της **Βούλας Πριοβόλου** με μια σειρά από ευαίσθητες αποτυπώσεις της υπαίθρου. Η έκθεση θα παραμείνει ανοικτή μέχρι τις 22 Ιανουαρίου.

● Τη Δευτέρα, 12 Ιανουαρίου, γίνεται στην Γκαλερί Τρίτο Μάτι, τα εγκαίνια της έκθεσης ζωγραφικής του **W. Piko Pandoliziki**.

Ο καλλιτέχνης ζει και εργάζεται στην Αθήνα από το 1977 και έχει συχνά παρουσιάσει δουλειά του στον ελληνικό χώρο.

● Το ανθρώπινο πρόσωπο είναι το θέμα που κυριαρχεί στην τελευταία δουλειά του **Δήμου Σκουλάκη**. Αποτέλεσμα αυτής της δουλειάς που έγινε τα τελευταία δυο χρόνια είναι τα 50 πορτρέτα σε λάδι που παρουσιάζει ο καλλιτέχνης στη δεύτερη ατομική του έκθεση, στην «ΩΡΑ» από τις 12 ως τις 30 Ιανουαρίου. Με την πρώτη ματιά είναι φανερό ότι η ζωγραφική του Δήμου Σκουλάκη είναι μια ρεαλιστική ζωγραφική, που στηρίζεται στη φωτογραφία, έτσι όπως αυτή παρουσιάζεται στα μέσα μαζικής επικοινωνίας.

ΑΝΤΡΕΪ ΤΑΡΚΟΦΣΚΥ: ο ένθεος του κινηματογράφου

«Δεν είμαι τίποτα άλλο παρά μόνο ένας καλλιτέχνης που θέλει να δουλέψει εν πλήρη ελευθερία. Το πρόβλημά μου είναι να κατορθώσω να φτιάξω ένα σύμπαν ποιητικό». Έτσι αυτοπροσδιορίζεται, σε μια από τις ελάχιστες συνεντεύξεις που έδωσε, ο δημιουργός της «Νοσταλγίας» Αντρέι Ταρκόφσκυ που πέθανε από καρκίνο στις 28 Δεκεμβρίου στο Παρίσι.

Γεννήθηκε το 1932 σ' ένα χωριό στις όχθες του Βόλγα. Σπούδασε μουσική, ζωγραφική, γεωλογία, μελέτησε την αραβική γλώσσα και μετά στράφηκε στο σινεμά.

Το ποιητικό του σύμπαν αποτελούν οκτώ ταινίες, η μια πιο προσωπική από την άλλη.

Μοναχικός, ερμητικός, ερεβώδης και ταυτοχρόνως απογειωμένος και απογειωτικός, ο Ταρκόφσκυ απέκτησε φανατικούς φίλους και αντίστοιχους εχθρούς.

Βαθύτατα χριστιανός και βαθύτατα Ρώσος, μετέφερε στο σινεμά την πίστη και τα πιστεύω του μεταπλάθοντάς τα όμως σε στοχασμό γύρω από την ανθρώπινη ύπαρξη.

Τον Ταρκόφσκυ δεν τον ενδιέφερε η δημοσιότητα, ούτε τον ένοιαζε αν αρέσουν ή όχι οι ταινίες του. Αρνιόταν να κάνει και την παραμικρή παραχώρηση στις αρχές του, πράγμα που βεβαίως ενοχλούσε τους υπεύθυνους της σοβιετικής κινηματογραφίας, οι οποίοι του επέτρεπαν μεν να γυρίζει τις ταινίες του αλλά στη συνέχεια τις πρόβαλλαν ελάχιστα ή και καθόλου.

Ο «ακήρυκτος πόλεμος» έφθασε σε τέτοιο σημείο, ώστε το 1983 στο Φεστιβάλ των Καννών ο Σεργκέι Μπονταρτσούκ μέλος της κριτικής επιτροπής έκανε τα πάντα για να σαμποτάρει την ταινία «Η Νοσταλγία» του συμπατριώτη του, που είχε γυρισθεί με ειδική άδεια των σοβιετικών αρχών στη Ρώμη.

Το 1984 στο Μιλάνο, ο Ταρκόφσκυ ανακοίνωσε ότι δεν σκοπεύει να επιστρέψει στην ΕΣΣΔ. Αμέσως του δόθηκε η ιταλική ιθαγένεια.

Το 1985 ήδη άρρωστος και εξαντλημένος γύρισε την τελευταία του ταινία «Θυσία», στη Σουηδία.

Δεν θα μάθουμε ποτέ, αν η φιλελευθεροποίηση του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ θα έπειθε τον Ταρκόφσκυ να επιστρέψει στη γεωγραφική βάση της νοσταλγίας του.

Τ. Π.

Σπαράγματα πολλαπλών αναγνώσεων στην ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη

της Άντειας Φραντζή

Μέσα στο γραφείο του ο Ποιητής, μιλά αργά στον ευγενικό επισκέπτη του για την αποστολή της ποίησης στον καιρό μας, για την αδιαφορία των νέων προς τη γλώσσα, για την πολυπλοκότητα των πνευματικών προβλημάτων στην αντιφατική εποχή μας.

Να φανταστείς ένα άλλο δωμάτιο με τέσσερις καθόλου ευγενικούς επισκέπτες, να μαστιγώνουν τον Ποιητή, να τον ξεγυμνώνουν, να του σβήνουν αναμμένα τσιγάρα στα χέρια, να του ρίχνουν κουβάδες νερό να συνέλθει για να ξαναρχίσουν.

Μέσα σε ποιό δωμάτιο βρίσκεται ο Ποιητής ο αληθινός; Τι θα σκεφτόταν άραγε τότε για την αποστολή της ποίησης, για τη γλώσσα, για την πολυπλοκότητα των προβλημάτων της εποχής;

Κάτω από ποιο φορτίο λύγισαν οι δικοί σου ώμοι και κάτω από ποιο οι δικοί μου;

Ποιά ζυγαριά θα μας μετρήσει;¹

Η εμμονή στο βίωμα, στην αποτύπωση της ζωής σε ποίηση, όσο κι αν αυτό δεν συνιστά υποχρεωτικό ποιητικό λόγο, μπορεί να οδηγήσει σ' αυτόν. Από το αίτημα της ζωής καθεαυτήν νομίζω πως ο Μανόλης Αναγνωστάκης περνά στην αυταξία της τέχνης, κι αυτό μέσα από επώδυνους δρόμους που απαιτούν την καταξίωση της ζωής ως αιτήματος δικαιοσύνης. Παρατηρούμε τα μετέωρα ερωτήματα που θέτει και τα οποία δεν επιδέχονται απάντηση· αρκεί, όμως, η έκφρασή τους και μόνο για να εισαχθούμε στη σφαίρα της υπαρξιακής αγωνίας.

Από την επίδειξη/έκθεση των βιωμάτων περνάμε στην απόδειξη/αποκάλυψή τους². Έτσι, παρακολουθώντας εκ του σύνεγγυς το βίωμα μιας γενιάς αποκρυσταλλωμένο σε μια και μόνη έκφραση, χάνουμε τη δυνατότητα να συλλάβουμε, με τρόπο συνθετικό, τις μορφές ζωής αυτής της γενιάς και κερδίζουμε έναν αποσπασματικό λόγο, το λόγο του ποιητή, μέσα στην αγωνία του να εκφράσει συλλογικότερα αισθήματα.

*

Η σύνολη ποιητική παραγωγή του Μανόλη Αναγνωστάκη μπορούμε να πούμε ότι συνιστά μια επιτομή των πεπραγμένων του. Η σχέση όλων των ποιητικών του κειμένων με το χρόνο έχει ήδη επισημανθεί³. Όμως, δεν προσέχτηκε, νομίζω, αρκετά η σχέση όλων των τίτλων μεταξύ τους. Ποιητικό κείμενο που έχει υποστεί τις αλλαγές μέσα σ' όλες τις ποικίλες Εποχές της «γραφής» του· όπου οι *Παρενθέσεις* εντάσσονται σ' αυτήν ακριβώς τη διακοπή του ενιαίου χρόνου, σαν στάση

1. Μανόλης Αναγνωστάκης, *Το περιθώριο* '68-'69, Αθήνα 1986, σ. 24.

2. Παραλλάσσω την ακόλουθη άποψη του Μ.Α.: «Γιατί και στην ποίηση —όπως και σ' όλες τις εκδηλώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας— εκείνο που έχει σημασία είναι η γνησιότητα, η απόδειξη, και όχι η φιλολογία, η επίδειξη», Μανόλης Αναγνωστάκης, *Τα Συμπληρωματικά. Σημειώσεις Κριτικής*, Αθήνα 1985, σ. 51. Δες και Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, «Το ΥΓ. του Μ. Αναγνωστάκη - η ποίηση έξω από τη σελίδα», *Γράμματα και Τέχνες* (25) 25.1.1984, σ.13.

3. Άννα Τζούμα, *Ο χρόνος - ο λόγος. Η ποιητική δοκιμασία του Μανόλη Αναγνωστάκη*· μια οπτική, Αθήνα 1982, σσ. 22-23.

περισυλλογής· και η *Συνέχεια* του έργου έρχεται ακριβώς για να οδηγήσει στο *Στόχο* του, δίνοντας όμως τον απαραίτητο χρόνο για ό,τι ανήκει στο *Περιθώριο*, καθώς και για τις καταγραφές του ΥΓ.⁴

Μια αποδοχή της συνειδητής δράσης του ποιητή θα επέτρεπε την ακραία άποψη ότι έχουμε την προσχεδιασμένη ποιητική περιπέτεια ως κύκλο ζωής, όπου οι περιστροφές του συγκροτούν τη σφαίρα, ενώ οι κεντρομόλες ροπές εξωθούν στην περιφέρεια ό,τι δεν υπακούει στη συμπαγή ενότητα του ιδεολογικού του συστήματος. Αλλά η συνειδητή δράση του ποιητή είναι, ίσως, ό,τι απομένει απ' τις περικοπές που ο ίδιος επιβάλλει στο έργο του — περικοπές ομολογημένες και ανομολογητές.

*

Η ποιητική συλλογιστική του Μανόλη Αναγνωστάκη μορφοποιείται σχηματικά σε έναν επαγωγικό λογισμό: μία αφήγηση που ξεκινά από την εξειδικευμένη εμπειρία και την παρατήρησή της για να αναχθεί από εκεί στις υποχρεωτικές γενικεύσεις μιας τελικής σύνθεσης στο επίπεδο των *Στόχων*. Η ίδια, όμως, η ποιητική διαδικασία ξεστρατίζει από τον ορθολογισμό της αρχικής σύλληψης. Αφήνει ανοίγματα που ο ποιητής προσπαθεί να τα καλύψει με συλλογές όπως το *Περιθώριο* και το *ΥΓ*· ποιητικά κείμενα απολογητικού χαρακτήρα, περιγραφής του ορθολογικού αδιεξόδου στο οποίο οδηγεί τον ποιητή η επαφή με την πραγματικότητα, κυρίως στην προσπάθειά του να αποδώσει την ποιητική πραγματικότητα. Δρών πρόσωπο ο ίδιος και, συγχρόνως, παρατηρητής του εαυτού του συνειδητοποιεί το σχίσμα, καθώς μάλιστα παρεμβαίνει ο χρόνος, για να προσδώσει και στην ποίηση την ηλικία της.

«*Ανάμεσα στο χρόνο και στην ποίηση ποιός είναι ο νικητής;*»⁵, αναρωτιέται ο Μ.Α. και θέτει ακριβώς έτσι το πρόβλημα της σύγκρουσής του με την ποιητική ενηλικίωση, σε μια εποχή που ορίζεται διαρκώς από νέα προβλήματα πάνω στα οποία προσκρούει η ποιητική του ιδιοσυγκρασία: αγωνιστική, μαχόμενη, κοινωνική. Ο τόπος και ο χρόνος θέτουν τα ηθικά και ψυχολογικά τους πλαίσια σ' αυτό που θα μπορούσε να οδηγηθεί μια ποιητική ιδιοσυγκρασία μέσα από τους υποκειμενικούς της όρους. Αυτά τα ηθικά και ψυχολογικά όρια συνιστούν, ως ένα βαθμό, και καθορίζουν κατεξοχήν τις όποιες μονομερείες του.

*

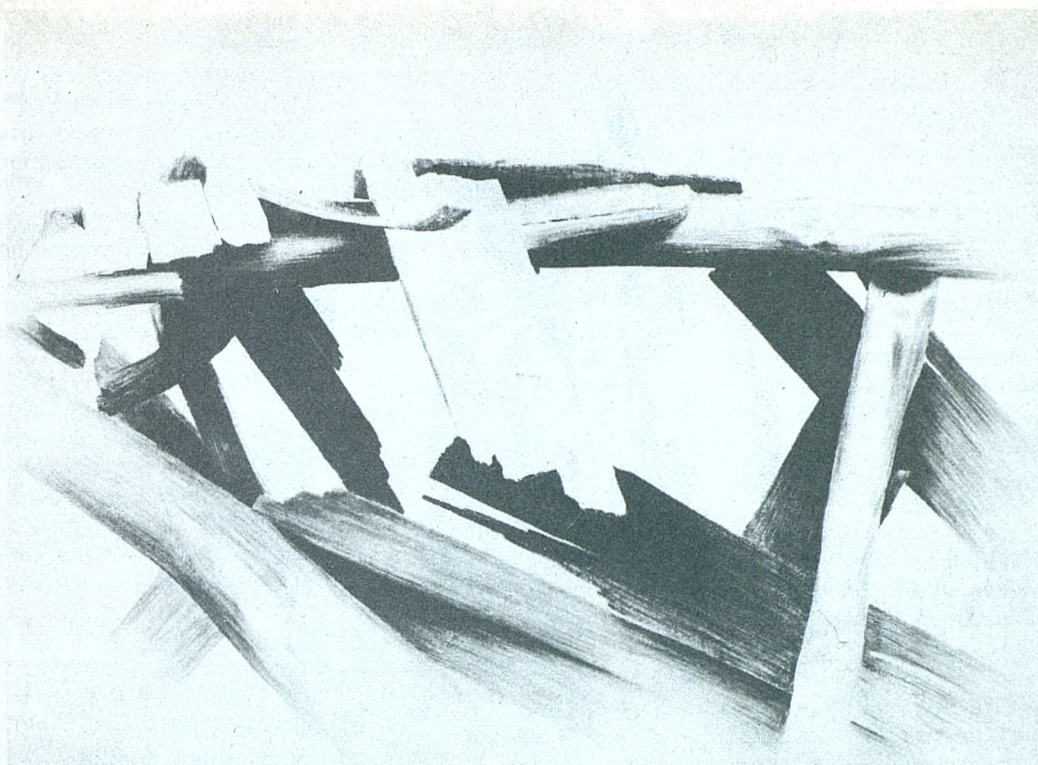
Μπορούμε να αναζητήσουμε την ηλικία της ποίησης του Μανόλη Αναγνωστάκη;

Η διαχρονία *Χειμώνας 1942*⁶ (χρονολογία της γραφής) και Δεκέμβριος 1986 (χρονολογία της ανάγνωσης) ανασυντίθεται μόνο μέσα από μια ιδιότυπη αναγνωστική συγχρονία. Τι άλλο έχουμε για να συνδέσουμε εκείνο το χειμώνα του '42 με αυτόν του '86, παρά το όριο της προσωπικής μας ανάγνωσης.

4. Μια διαφορετική συλλογιστική πανω στο ίδιο θέμα, που όμως εμπλουτίζει την «υπόθεση εργασίας» είναι αυτή που διατυπώνει η Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, *ό.π.*, σ.14.

5. Μανόλης Αναγνωστάκης, *Τα Συμπληρωματικά...*, *ό.π.*, σ.157.

6. Μανόλης Αναγνωστάκης, *Τα ποιήματα 1941-1971, "Εποχές"*, σ. 9 (τίτλος του πρώτου ποιήματος της πρώτης του ποιητικής συλλογής).

Σόρογκας

«Ξημέρωσεν ο δείκτης πάλι Κυριακή»⁷: γεγονός που, εκτός από τότε, έγινε κατ' επανάληψη για χρόνια μετά και μόλις την περασμένη Κυριακή, επιβεβαιώνοντας πως η Κυριακή ξημερώνει συνέχεια, και κάθε φορά ίδια όσο και ανεπανάληπτη.

«Εφτά μέρες / η μια πάνω απ' την άλλη / δεμένες»⁸. Ο χρόνος τόσο συνεχής όσο και στιγμιαίος επιβεβαιώνει τη διαχρονική του ισχύ και οδηγεί, επίσης, στον όρο της συγχρονίας και τη χρήση του για την κατανόσή μας. Η ποιητική επικύρωση αυτού του αξιώματος επιτυγχάνεται μέσα απ' το έργο του Μανόλη Αναγνωστάκη και του προσδίδει, έτσι, την επικαιρική του δύναμη.

«Σχεδιάζοντας κόκκινα φλογερά στόματα απάνω στο χαρτί»⁹. Μένει στο χαρτί, ενώ η μνήμη αποσύρεται για να διαστέλλει και να συστέλλει το χρόνο κατά τη βούλησή μας.

Ανάμεσα στο χρόνο εκείνον και τον χρόνο αυτόν στην «απαρχή των ομοίων ημερών»¹⁰ βρίσκεται το ποίημα. Απομονώνοντας το ποίημα στον απόλυτο ιστορικό του χρόνο, στραγγίζουμε τους χυμούς του· αυτούς που το καθιστούν επικαιρο στον παρόντα χρόνο.

«Θα 'ρθει μια μέρα» όπου το μέλλον, ως σημείο προβολής του βάθους του χρόνου, θα συγκεντρώσει την εικόνα και τον ήχο: μάτια και σιωπή.

*

Αυτός θα μπορούσε να ονομαστεί ποιητικός χρόνος— χρόνος «γραφής» χωρίς ηλικία. Μια στρωματογραφία θα απέδιδε τη φωνή και τη σιωπή, τη συνέχεια και την ασυνέχεια, τους στόχους και τις διαφυγές, όλη δηλαδή την πυρηνική διακύμανση του ποιητικού λόγου. Στόχος που θα οδηγούσε στην αφελή όσο και καιρία ερώτηση: πώς γράφεται ένα ποίημα.

Ο ρητορικός χαρακτήρας της ερώτησης ανταποκρίνεται μόνο στο «λόγο»· όσο για το υπόστρωμα μιας τέτοιας ερώτησης,

7. Μανόλης Αναγνωστάκης, *ό.π.*, (ο πρώτος στίχος του ποιήματος *Χειμώνας* 1942).

8. Μανόλης Αναγνωστάκης, *ό.π.*, (Οι στίχοι 2, 3 και 4 του παραπάνω ποιήματος).

9. Μανόλης Αναγνωστάκης, *ό.π.*, σ. 11 (ποίημα *Αναμονή*, στίχος 7).

10. Μανόλης Αναγνωστάκης, *ό.π.*, σ. 12 (ποίημα *Απροσδιόριστη Χρονολογία*, στίχος 3: *Ίσως η απαρχή ομοίων ημερών*).

θα μπορούσε να μας οδηγήσει μόνο σε αρνητικές διατυπώσεις: δεν γράφεται για να εξηγήσει μια ιδέα, δεν γράφεται για να τραγουδήσει ένα αίσθημα, δεν γράφεται για να ζωγραφίσει μια εικόνα, αλλά όλα αυτά τα υποβάλλει.

*

Μέσα σ' αυτήν την εναγώνια προσπάθεια για την ενοποίηση του χρόνου εμφανίζεται στην ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη η έννοια του χρέους, σαν γενναίος αρσενικός διαφεντευτής της ποίησής του, ρωμαλέος κριτής του. Το χρέος του υπερβαίνει το ποιητικό και συχνά το (περι)ορίζει, σχεδόν το στραγγαλίζει.

Τώρα πια που δε γράφω και η απόσταση του χρόνου με βοηθάει, βλέπω καθαρότερα πόσες φορές, πραγματικά, έπνιξα στο λαρύγγι μου τα ίδια μου τα τραγούδια.

Στα λιγοστά ποιήματα που, μέσα σε είκοσι πέντε και παραπάνω χρόνια, έγραψα, αν εξαιρέσω το πρώτο κι ένα μέρος από το δεύτερο βιβλίο μου, σε πόσα από τα υπόλοιπα δεν έσβησα την τελευταία στιγμή λέξεις, δεν αλλοίωσα έννοιες δεν αφαίρεσα ολόκληρους στίχους, γιατί υπήρχαν εκεί ίσως μερικά πράγματα που δεν έπρεπε να ειπωθούν. Πόσοι άραγε απ' αυτούς που, δίκαια, μ' έψεξαν για «χαλαρότητα στην έκφραση», για «ηθελημένη ασάφεια», για «αδιαφορία στη μορφή», υποπτεύθηκαν πως είχα πετύχει σχεδόν πάντα την καιρία λέξη, που και μόνη της μπορούσε να ανακαλέσει ένα ολόκληρο νόημα, να στήσει έναν κόσμο — και δεν την έγραψα γιατί πίστευα (ή φοβόμουν) πως δεν έπρεπε ακόμα να γραφτεί.

(Σ' όλη μας τη ζωή βουλιάξαμε πολλά καράβια μέσα μας, ίσως για να μη ναυαγήσουμε μια ώρα αρχύτερα εμείς οι ίδιοι).¹¹

Χρέος ασθματικό που συχνά καταργεί ολοσχερώς την ποίηση για να της προσδώσει νόημα ηθικό. Μέσα, όμως, από την ίδια διαδικασία βλέπουμε να ξεπηδά κάποτε το ποίημα, καθώς η ηθική μανία του ποιητή είτε για τη δικαιοσύνη είτε για την ελευθερία ωθεί στην ποιητική πράξη.

Απ' αυτή την πίεση των αντιθέτων προκύπτει η δυνατότητα

11. Μανόλης Αναγνωστάκης, *Το περιθώριο...*, *ό.π.*, σ. 9.

Σόρογκας

κατανόησης του κόσμου, κι έτσι ο «διωκομένος» ποιητής μπορεί να υποβάλει την εικόνα του όλου στον επίμονο αναγνώστη που διατίθεται για «παλίμψηστη προσέγγιση».

*

*«Κι όρθια η Πράξη σαν αλεξικέραυνο»!*¹²

Προϋπόθεση της ποιητικής πράξης στον Μανόλη Αναγνωστάκη είναι η ιστορική πράξη. Οι βιωματικές επισημάνσεις μιας ανάγνωσης —διόλου ασημαντές— δεν αρκούν για την κατανόηση του έργου του. Παραμένουν προσηλωμένες σε μια αντίληψη «γραμμικής» ερμηνευτικής, ενώ η γενίκευση που περικλείει η ένταξη του ιστορικού γίνεσθαι στο έργο του απαιτεί σφαιρική προσέγγιση.

Το κυρίαρχο αίτημα ζωής ως γενεσιουργό υλικό του ποιητικού βιώματος δεν οδηγεί τον Μανόλη Αναγνωστάκη στην «πλαστή» αναπαράστασή της. Αντίθετα, ορίζεται ως αίτημα που αποζητεί την ολοκλήρωσή του μέσα από την αναγνώριση της τέχνης καθεαυτήν.

Η «αποδεικτική» προσπάθεια που συχνά βοηθά να πλησιάσουμε ένα έργο ανταποκρίνεται, στην προκειμένη περίπτωση, στην κατανόηση του επαγωγικού μέρους του. Η ουσία, όμως, της ποιητικής του βρίσκεται στην υπέρβαση της επαγωγικής του μεθόδου, εκεί όπου πραγματοποιείται η ποιητική αποκάλυψη. Όσο για τη «συγγραφή ιστορίας» που πραγματοποιεί ο Μανόλης Αναγνωστάκης, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι δεν παραμένει διόλου στο περιγραφικό μέρος. Μετά τις παραθέσεις των αντιθετικών στοιχείων, οδηγείται σε σύνθετες ιστορικές κρίσεις, ικανές να φανερώσουν την πολιτική του σύσταση και τον ηθικό χαρακτήρα του έργου του. Η γραμμή συνοχής του είναι η ποιητική τους σύνθεση. Η άποψη του Δ. Ν. Μαρωνίτη περί ποιητικής και πολιτικής ηθικής¹³ αποτελεί ουσιώδη άξονα προσέγγισης του έργου του και εξηγεί τις συχνές του αποσιωπήσεις σε επίπεδο προσωπικής εγγραφής. Από αυτή την άποψη θα μπορούσε κανείς —μη γνωρίζοντας *Το Περιθώριο*

και το *ΥΓ.*— να θεωρήσει ότι το έργο του δεν είναι άλλο από την ακραία συνέπεια μιας και αποκλειστικής άποψης του ποιητή. *Το Περιθώριο*, όμως, και το *ΥΓ.* μαζί συγκροτούν το χωριστικό ζήτημα που πιστοποιείται σ' ολόκληρο το έργο του Αναγνωστάκη:

- ποίηση κοινωνικού βιώματος
- ποίηση υπαρξιακού βιώματος

συχνά το ένα εμποδίζει την άνθηση του άλλου

*

*(Γιατί η ποίηση δεν είναι ο τρόπος να μιλήσουμε, Αλλά ο καλύτερος τοίχος να κρύψουμε το πρόσωπό μας)*¹⁴.

Η αναζήτηση του ποιητή, όταν δεν συνιστά αποκλειστική καταγραφή βιογραφικών στοιχείων αλλά ανάδειξη της βιογραφίας σε πλαίσιο αναφοράς, και θεμιτή είναι αλλά και αναγκαία. Από τον «ιδεότυπο» του ποιητή ο Μ. Α. οδηγείται στην υπαρξιακή υποστασιοποίησή του' όπως, δηλαδή, συμβαίνει στη νεανική του συνάντηση με τον ποιητή Άνθο Φιλητά¹⁵. Γεγονός που φανερώνει την έγνοια και την πίστη του στο πρότυπο-ποιητή, πέραν της γραφής, στο οποίο και διαρκώς αναφέρεται. Ο ποιητής είναι ένα ηθικό πρόσωπο-καταλύτης των κοινωνικών και πολιτικών αναμετρήσεων, προβάλλει ως αξία καθεαυτή και συνιστά μια «πρόταση»-στάση για τους συγκαίρινούς του. Ο ποιητής δρα μέσα και έξω από την ποίησή του, αξιολογεί, πιστεύει, παθιάζεται. Και κυρίως διδάσκει, με το έργο του αλλά και τη ζωή του.

Ο ποιητής αυτός σε καιρούς «χαλεπούς» κρατά αντιθετική στάση, ενώ όλο τον υπόλοιπο καιρό συνηθίζει να κηρύττει· διδάσκει· είναι πιθανό να συμμετέχει οργανικά στα τεκταινόμενα της εποχής του, καθώς και να καταγράφει το κενό, τις ελλείψεις της πραγματικότητας. Ελέγχει, δηλαδή, την πραγματικότητα σε σχέση με το όραμά του. Με κυρίαρχο σημείο αναφοράς τον ενδιαθέτο ανθρωπισμό του στηλιτεύει τις όποιες εκτροπές παρατηρεί γύρω του. Γίνεται ο ηθικός αξιολογητής και συχνά τιμητής, με άξονα, σταθερό πάντα, τις αρχές του.

12. Μανόλης Αναγνωστάκης, *Τα ποιήματα...*, ό.π., "Η Συνέχεια", σ. 129 (ποίημα *Όταν αποχαιρέτησα...*, στίχος 41).

13. Δ.Ν. Μαρωνίτης, *Ποιητική και Πολιτική Ηθική. Πρώτη μεταπολεμική γενιά. Αλεξάνδρου-Αναγνωστάκης-Πατρίκιος*, Αθήνα 1976, σσ. 31-44.

14. Μανόλης Αναγνωστάκης, *Τα ποιήματα...*, ό.π., "Η Συνέχεια", σ. 119 (ποίημα *Εκεί...*, στίχοι 27 και 28).

15. Μανόλης Αναγνωστάκης, *Τα συμπληρωματικά...*, ό.π., σσ. 151-158.

Ἀνθρωποι χωρίς λεβεντιά»¹⁶

Ο στίχος-ποίημα από *Το Περιθώριο* είναι συγχρόνως και μια κορυφαία διατύπωση κρίσης - κριτικής.

Όταν, όμως, η αντιπαράθεση αυτή οδηγεί στο μόνιμο αδιέξοδο και την αδυναμία παρέμβασης, ο ποιητής αυτοελέγχεται, και ελέγχει συγχρόνως και τη γενιά του για την αδυναμία να ολοκληρώσει το όραμα. Τότε η «γραφή» γίνεται οδυνηρή και τιμωρός επιστροφή στην αχρηστευμένη δύναμη για πράξη.

Τι ωραία βιβλία που γράφουμε, τι ωραία τραγούδια που ψάλλουμε, τι ωραία μνημόσυνα που κλαίμε.¹⁷

Γιατί στην πράξη ζωής ο ποιητής δεν εγκαταλείπει το όραμά του· ωστόσο η απουσία της δράσης δεν τον εμποδίζει να γράφει, όσο παραμένει η ελπίδα ενεργητικής παρέμβασης. Όταν, όμως, ακυρώνεται η ελπίδα, και σε όποιο βαθμό, τα σημεία της σιωπής, αρχικά προσεγγίσεις γραφής και συχνά κενά γραφής, κατακλύζουν το έργο. Παύσεις που μεγαλώνουν και βαραίνουν δραματικά το σκηνικό του, σε μια «αναπαράσταση» ζωής που καταλήγει να γίνεται βίωση θανάτου.

*Ἦρθες όταν εγώ δε σε περίμενα. Σαν κάθε νύχτα
Καίοντας την ανάμνηση πικρών θανάτων
Ανημποριά των γηρατειών, τρόμος της γέννησης,
Σε τρώγλες σκοτεινές, στην αγκύλη της ηδονής
Πέρα απ' τους άδειους κάμπους των αποσπασμάτων
Ἦρθες όταν εγώ δε σε περίμενα. Α πώς θα ζούσες
Εσύ κι εγώ μια τέτοια εποχή
Σάπιο φορτίο στ' αμπάρι ενός
Μεθυσμένου καραβιού που πέθαναν όλοι
Βουλιάζοντας με χίλιες τρύπες στα κορμιά μας
Μάτια θολά που χλεύασαν το φως
Στόματα αδέσποτα στη φλούδα της ζωής
Καίοντας την ανάμνηση —Νεκροί
Σε μια εποχή ανέκκλητου θανάτου*

*Ἦρθες όταν εγώ δε σε περίμενα. Μη με γελάσεις
Αυτά δεν είναι τα κατώφλια που έχω σκύψει
Αυτές οι κρύπτες που ριγούν τα τρωκτικά
Δεν έχουν τίποτα από τ' άρωμα της λάσπης
Ούτε απ' το χάδι των νεκρών στα όνειρά μας
Γιατί έχει μείνει κάτι —αν έχει μείνει—
Πέρα από θάνατο, φθορά, λόγια και πράξη,
Ἀφθαρτο μες στην τέφρα αυτή που καίω
Σαν κάθε νύχτα την ανάμνηση θανάτων
Πικρών και ανεξήγητων θανάτων
Γράφοντας ποιήματα χωρίς ήχους και λέξεις¹⁸.*

«Γράφοντας ποιήματα χωρίς ήχους και λέξεις», μέσα στην τέλεια σιωπή που υποβάλλει ο θάνατος —ή ο έρωτας, ο μεγάλος απών της ποίησης του Μ. Α. Το ερωτικό στοιχείο όταν εμφανίζεται είναι συχνά ερωτικός ψίθυρος, φράση μισοειπωμένη και ανεπαρκής στον εξομολογητικό της χαρακτήρα. Συχνότερα, όμως, μετατρέπεται σε συναισθηματική επαφή που αποκλείει τον ερωτισμό αντι να τον περικλείει. Αν εξαιρέσουμε την πρώτη συλλογή και εν μέρει τη δεύτερη (*Εποχές, και Εποχές 2*), καθώς και το *ΥΓ.* (που είναι και η τελευταία του ποιητική συλλογή) έχουμε ανάγλυφο το κενό. Ίσως, λοιπόν, έχουμε και εδώ μια μορφή αυτολογιοκρισίας, έτσι όπως τη διακρίνουμε και σε άλλους ποιητές της μεταπολεμικής γενιάς. Ίσως, όμως,

έχουμε το ακόμη οδυνηρότερο:

*Παρά τα όσα γράψανε τα βιβλία, στο κελί
του τραγουδούσε όλη νύχτα τη Ραμόνα¹⁹*

Το χάσμα ανάμεσα στο μέσα και το έξω, το κελί που είναι το πραγματικό όσο και το σωματικό κι η νύχτα —που επιτρέπει την πτώση των τοιχωμάτων και των δύο— με τις δικές της προτροπές που είναι *Ραμόνα*.

Ζω μισά²⁰

Επικύρωση του χάσματος: κορυφαία εκφορά και μαχαιριά στην απόλυτη διατύπωσή της. Το ρήμα *ζω*, συριστικός βόγγος, ανταποκρίνεται στο σβησμένο συριγμό του *μισά*. Ενώ αλλού:

*Το ρήμα που ταίριαζε στην περίπτωση του
ήταν: βουλιάζω²¹*

Βουλιά-ζω: αυθαίρετος γραμματικά χωρισμός, αλλά νόμιμος φωνητικά συλλαβισμός ενεργοποιείται ποιητικά/μουσικά. Για να ακολουθηθεί παρακάτω, κατακλείδα περισυλλογής ή θανάτου, η

Σιωπή²²

Ο ήχος του κενού, όπως ακούγεται μέσα απ' τα μάτια, το πρόσωπο, αλλά κυρίως μέσα από τη συριστική οπή, τη χαραμάδα της ψυχής, το στόμα. Για να απομείνει η τελική όσο και οριακή απορία:

Όμως γιατί αυτός ο κόμπος εδώ στο στήθος...²³

*

Γνωρίζοντας πως ο αναγνώστης που αποπειράται να γράψει για την ποίηση προσφέρει στον εαυτό του το θλιβερό προνόμιο του «βιαστή» κειμένου, και έχοντας επίγνωση αυτής της «ιερόσυλης» στάσης, το παρόν έχει απιστήσει στο κείμενο γιατί τείνει να το πιστέψει χωρίς όρους και έχει μείνει στον κόσμο της αυστηρά ατομικής επαφής με το έργο, μήπως και μέσα από την εσωτερική διαδικασία επιτευχθεί η ταύτιση.

Γιατί είναι ελπίζω φανερό ότι με την «αποκαλυπτική» διαδικασία του αναγνώστη είναι ενδεχόμενο να οδηγηθεί η «ανάγνωση» προς χάριν του κειμένου· στάση που θα μπορούσε να διαμορφώσει πρόταση στο βαθμό που θα την οικειωθεί ο ζητούμενος τρίτος αναγνώστης. Όχι προς χάριν του αναγνώστη αλλά προς χάριν μόνον του κειμένου.

Ας κριθεί, λοιπόν, αυτή η «ανάγνωση», ενώ το ποιητικό κείμενο ας μείνει αλώβητο, ικανό να το αφουγκραστούμε εκ νέου. Οι ελλείψεις βαραίνουν αποκλειστικά εμένα, και το ποιητικό κείμενο που αντέχει, ακόμη και τραυματισμένο, είναι το κείμενο που αξίζει. Το κείμενο που αντιστέκεται είναι κείμενο στέρεο και γι' αυτό επιθυμητό. Το «όλον» του κειμένου αντιπαράκειται στο «μέρος» της ανάγνωσης. Όσο πιο πολλαπλά τα στρώματα γραφής, τόσο περισσότερες πολλαπλές αναγνώσεις απαιτεί. Αλλά όπου η αποσπασματικότητα του κειμένου δρα, εκεί η αποσπασματικότητα της ανάγνωσης αντιδρά οδυνηρά.

Σπαράγματα πολλαπλών αναγνώσεων: τρόπος ανάγνωσης, που ανταποκρίνεται στην αποσπασματική ικανότητα προς ανάγνωση, αντικρίζοντας το κείμενο μέσα από τα θραύσματα τα οποία μπορώ να δω.

19. Μανόλης Αναγνωστάκης, *ΥΓ.*, (Αθήνα) 1983, ιδιωτική έκδοση χωρίς αριθμό σελίδας (22).

20. Ό.π.

21. Ό.π., (23).

22. Ό.π., (27).

23. Ό.π., (28).

16. Μανόλης Αναγνωστάκης, *Το περιθώριο...*, ό.π., σ. 29.

17. Ό.π., σ. 27.

18. Μανόλης Αναγνωστάκης, *Τα ποιήματα...*, ό.π., "Η Συνέχεια", σσ. 103-104 (ποίημα *Ἦρθες όταν εγώ...*, στίχοι 1-14 και 36-46).

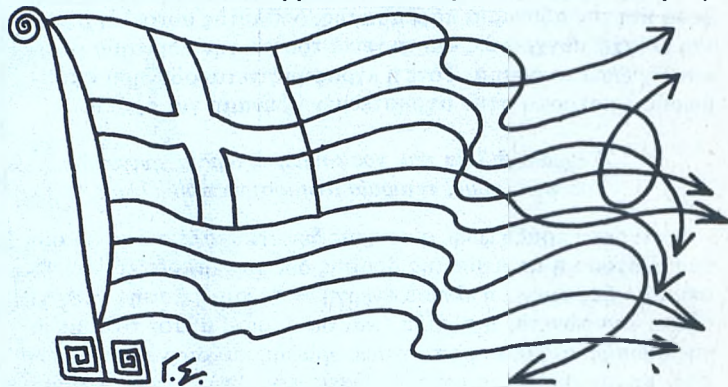
Εθνικός χαρακτήρας και πολιτιστική ταυτότητα

της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος

Με τίτλο «Η Αθήνα στο Βερολίνο» έγιναν μια σειρά από εκδηλώσεις στο Ινστιτούτο Γκαίτε που οργάνωσε το Καλλιτεχνικό Πρόγραμμα Βερολίνου της γερμανικής υπηρεσίας καλλιτεχνικών ανταλλαγών (DAAD) με την καλλιτεχνική διεύθυνση του Χρήστου Ιωακειμίδη.

Στη δημόσια συζήτηση της Τετάρτης 10/12/86 με θέμα «Πολιτιστική ταυτότητα — η Ελλάδα στην ευρωπαϊκή κουλτούρα της εποχής μας» η καθηγήτρια του ΑΠΘ Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος ανέπτυξε την εισήγηση που δημοσιεύουμε στη συνέχεια.

Η Άλκη Νέστορος αφιερώνει το κείμενο αυτό στη μνήμη του Δημήτρη Χατζή που δημιουργικά επεξεργάστηκε πολλές από τις ιδέες που συζητούμε σήμερα για την πολιτιστική ταυτότητα του νέου ελληνισμού.

Ο τίτλος της αποψινής συζήτησης μ' έβαλε σε μεγάλες σκέψεις. Στην αρχή νόμιζα ότι επρόκειτο για το γνωστό θέμα: την ταυτότητα του Νεοέλληνα. Ύστερα είδα πως η διατύπωση ήταν πολύ πιο προσεκτική και δεν οδηγούσε αναγκαστικά εκεί. «Πολιτιστική ταυτότητα» έτσι, χωρίς προσδιορισμό, είναι το πρώτο μέρος του τίτλου. Το δεύτερο, χωρίς υποχρεωτική σύνδεση με το πρώτο, είναι: «η Ελλάδα στην ευρωπαϊκή κουλτούρα της εποχής μας». Σκέφτηκα λοιπόν να επωφεληθώ από αυτήν την —εσκεμμένη φαντάζομαι— γενικότητα και αοριστία του τίτλου για να ξεκαθαρίσω —για τον εαυτό μου πρώτα— τις έννοιες που αποτελούν τα ορόσημα της αποψινής συζήτησης: την έννοια της ταυτότητας και της πολιτιστικής ταυτότητας και την έννοια της σύγχρονης ευρωπαϊκής κουλτούρας.

Καμιά από τις έννοιες αυτές δεν θα 'πρεπε να τη θεωρήσουμε αυτονόητη, έστω κι αν τη χρησιμοποιούμε συχνά στην καθημερινή μας κουβέντα. Μάλιστα γι' αυτόν ακριβώς το λόγο θα 'πρεπε να τη διευκρινήσουμε, για να δούμε αν μιλάμε για τα ίδια πράγματα και να ξεκαθαρίσουμε τα συστήματα αναφοράς μας.

Η ταυτότητα, πρώτα. Είναι ένα κοινωνικό και ψυχολογικό φαινόμενο που δημιουργείται μέσα από τη διαλεκτική σχέση ατόμου και κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, εντάσσεται στη διαδικασία ενσωμάτωσης του ατόμου στην κοινωνία που ονομάζεται κοινωνικοποίηση. Τη μορφή που θα πάρει αυτή η ατομική ταυτότητα δεν μπορούμε να την προβλέψουμε, παρά μονάχα σε γενικές γραμμές. Κι αυτό γιατί εξαρτάται από αυτούς που ανατρέφουν το παιδί: από την κοινωνική τους τάξη και από την ιδιοσυγκρασία τους. Αυτοί πρώτοι δίνουν στο παιδί μια ταυτότητα, μια θέση δηλαδή στο μικρόκοσμο τους. Και το παιδί την προσλαμβάνει, την εσωτερικεύει στο δικό του υποκειμενικό κόσμο μέσα σε συνθήκες συναισθηματικά πολύ φορτισμένες. Κι αυτό έχει μεγάλη σημασία. Γιατί, μολονότι το άτομο μεταβάλλει, αναπροσαρμόζει, αναδημιουργεί την ταυτότητά του καθώς μεγαλώνει και εσωτερικεύει όλο και ευρύτερο φάσμα της κοινωνικής πραγματικότητας, η πρώτη εκείνη ταυτότητα διατηρεί τη δύναμή της —έτσι ισχυρίζονται, τουλάχιστον, οι οπαδοί της ψυχανάλυσης.

Αυτά ισχύουν, βέβαια, για την ατομική ταυτότητα. Μέσα σε κάθε κοινωνία, ωστόσο, υπάρχουν και *τύποι* ταυτότητας, που είναι καθαρά κοινωνικά προϊόντα και σταθερά, σχετικά, στοιχεία της «αντικειμενικής» κοινωνικής πραγματικότητας. Αυτοί οι *τύποι* της ταυτότητας μας ενδιαφέρουν εδώ, γιατί σ' αυτούς ανήκει η πολιτιστική ταυτότητα. Κάθε κοινωνία, σε μία συγκεκριμένη φάση της ιστορίας της, υιοθετεί έναν τύπο ταυτότητας, έναν χαρακτήρα —θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε κι αυτόν τον όρο, ελληνικότερα και λιγό-

τερο «ειδικό»— που τον θεωρεί ιδανικό για τα μέλη της και προσπαθεί να τον καλλιεργήσει με τα μέσα που διαθέτει.

(Υπαινικτικά θ' αναφέρω εδώ ένα παράδειγμα, για να καταλάβετε τι εννοώ: το 1978, θυμάμαι, με είχε καλέσει ένας ελληνικός σύλλογος του Λονδίνου να πάρω μέρος σ' ένα συμπόσιο που είχε τίτλο: 3.000 χρόνια ελληνικού χαρακτήρα —στα αγγλικά: ελληνικής ταυτότητας).

Η υπόθεση του εθνικού χαρακτήρα ή της εθνικής ή της πολιτιστικής ταυτότητας —οι όροι είναι σχεδόν ισοδύναμοι, αν μάλιστα σκεφτούμε πως το έθνος εδράζεται στον κοινό πολιτισμό, ιδίως από τότε που εγκαταλείφθηκε η αναφορά στο «κοινό μας αίμα»— η υπόθεση λοιπόν της πολιτιστικής ταυτότητας είναι ενδεικτική της δύναμης που διαθέτει μια ψυχολογική θεωρία —γιατί περί αυτής πρόκειται— από τη στιγμή που θα εδραιωθεί κοινωνικά δηλ. θα αναγνωριστεί ως επαρκής εξήγηση της αντικειμενικής πραγματικότητας. (Για να ξαναγυρίσουμε στο υπαινικτικό μας παράδειγμα, η ψυχολογική θεωρία για τους «από τριών χιλιάδων ετών Έλληνες» είναι επαρκής εξήγηση εφόσον δεν αμφισβητείται ότι έχουμε, οι Έλληνες, τούτα τα προτερήματα κι εκείνα τα ελαττώματα, πάντοτε τα ίδια, επί 3.000 χρόνια. —Μα τι ν' αμφισβητήσει κανείς;).

Η δύναμη λοιπόν της ψυχολογικής θεωρίας έγκειται στο ότι δεν νομιμοποιεί απλώς κάτι που υπάρχει —στην περίπτωση μας τον εθνικό χαρακτήρα— αλλά στο ότι και εκεί που δεν υπάρχει, τον δημιουργεί.

Έχω εξηγήσει παλιότερα με ποια έννοια θεωρώ «εθνική» την επιστήμη της Λαογραφίας: γιατί τον τύπο της πολιτιστικής ταυτότητας που βαφτίζει κάθε φορά «εθνικό» έχει τη δύναμη —μέσα από τη συναισθηματική φόρτιση της ταύτισης— να τον αποτυπώνει, να τον χαράσσει στις ατομικές συνειδήσεις.

Χρειάζεται, νομίζω, να γίνεται αυτή η ανάλυση των κοινωνικών φαινομένων —έστω κι αν έτσι ορισμένες φορτισμένες συναισθηματικά έννοιες χάνουν για μας τη γοητεία τους— χρειάζεται όμως να γίνει για ν' αποφύγουμε έναν κίνδυνο που πάντοτε караδοκεί στις κοινωνικές επιστήμες: εννοώ τον κίνδυνο της υποστασιοποίησης φαινομένων που δεν είναι παρά κοινωνικές κατασκευές.

Στην πορεία μιας κοινωνίας μέσα στο χρόνο δημιουργούνται όχι μία, αλλά περισσότερες πολιτιστικές ταυτότητες που θα πρέπει ν' αντιμετωπίζονται ως ιστορικά —και όχι υπερ-ιστορικά ή α-ιστορικά— φαινόμενα. Ένα παράδειγμα δικό μας. Στον Επιτάφιο λόγο του για τους πρώτους Αθηναίους νεκρούς του Πελοποννησιακού πολέμου, το 430 π.Χ., ο Περικλής —έτσι μας το παραδίδει ο Θουκυδίδης, φυσικά— έδωσε τον ορισμό της πολιτιστικής ταυτότητας των Αθηναίων της

εποχής του: «φιλοκαλούμεν μετ' ευτελείας και φιλοσοφούμεν άνευ μαλακίας». Ανεπανάληπτη στιγμή στην ιστορία της ανθρωπότητας. Στα χρόνια όμως που ακολούθησαν την κλασική εποχή όλα άλλαξαν για τους Έλληνες: το δημοκρατικό πολίτευμα, η κοινωνική οργάνωση, η κοσμοθεωρία. Τον πρώτο μ.Χ. αιώνα, οι Έλληνες της Ρώμης, οι επονομαζόμενοι «γραικύλοι», αναζητώντας ένα ιδεολογικό αντιστάθμισμα —υπεραναπλήρωση είναι ο ψυχολογικός όρος— για την εθνική τους αδυναμία, εξάρτησαν την πολιτιστική τους ταυτότητα από το παρελθόν, και μάλιστα από τη διατήρηση της καθαρής «αττικής» διαλέκτου —της προ 400 και πλέον τότε ετών. Και μας φόρτωσαν, σ' όλες τις γενιές των απογόνων τους, το γλωσσικό ζήτημα. Από τότε η πολιτιστική ταυτότητα των Ελλήνων συνδέεται και με την επιλογή της λόγιας ή της ομιλουμένης γλώσσας. Αυτό μας χωρίζει πάντα σε δύο στρατόπεδα αμείλικτων εχθρών.

* * *

Θα ήθελα να πω δυο λόγια ακόμη— αυτά σχετικά με τη δεύτερη έννοια - ορόσημο της αποψινής συζήτησης: την έννοια της σύγχρονης ευρωπαϊκής κουλτούρας.

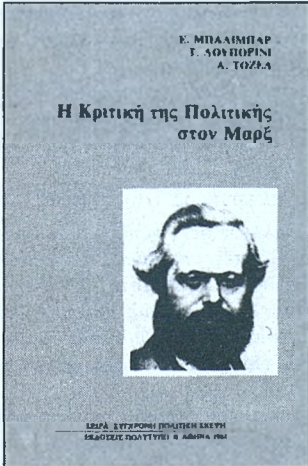
Κατ' αρχήν, και μόνο το γεγονός ότι χρησιμοποιούμε τον όρο: «ευρωπαϊκή κουλτούρα» ή «ευρωπαϊκός πολιτισμός»— και πρέπει εδώ να δηλώσω ότι δεν συμφωνώ θεωρητικά με τη διάκριση KULTUR / ZIVILIZATION της γερμανικής φιλοσοφίας, η οποία παραπέμπει στην ουσιαστικότερη διάκριση GEIST / NATUR— και επειδή δεν συμφωνώ με τις διακρίσεις αυτές γι' αυτό και μεταχειρίζομαι τους δύο όρους «κουλτούρα» και «πολιτισμός», αδιακρίτως— εφόσον λοιπόν χρησιμοποιούμε τον όρο «ευρωπαϊκός πολιτισμός», σημαίνει ότι αναγνωρίζουμε ήδη μιαν ενότητα ανάμεσα στους επίμερους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς. Τι είδους ενότητα; Μας την εξήγησε με τη φιλοσοφημένη και στο έπακρο δουλεμένη έκφρασή του ο T.S. Elliot, σε 3 ραδιοφωνικές εκπομπές που έκανε στο γερμανικό ραδιόφωνο το 1946 με τίτλο: «Η ενότητα της ευρωπαϊκής κουλτούρας». Το κείμενό του σφραγίζεται, φυσικά, από τα ιστορικά του συμφραζόμενα: η βασική του θέση, ωστόσο τα ξεπερνά: η ευρωπαϊκή πολιτιστική ενότητα στηρίζεται κατά τον T.S. Elliot, στη συνεχή επικοινωνία και την αλληλεπίδραση των ευρωπαϊκών λαών καθώς και στην κοινή μας κληρονομιά: την Ελλάδα, τη Ρώμη, τη Βίβλο. Πρόκειται για μια ενότητα γεμάτη διαφορές— γι' αυτό άλλωστε αποτελεί και το ιδανικότερο περιβάλλον για τη δημιουργία πολιτισμού, για την παραγωγή πολιτισμικών αγαθών. Η σύνδεση της πολιτι-

σμικής διαφοροποίησης με τη δημιουργικότητα και την πρόοδο είναι ένας κοινός τόπος στη σύγχρονη ανθρωπολογία και όχι μόνο σ' αυτήν. Η θεωρία της λογοτεχνίας— σκέφτομαι αυτή τη στιγμή τον Μπαχτίν— εντοπίζει το σημείο της δημιουργικότητας στο σύνορο του δικού μας πολιτισμού με τον άλλον πολιτισμό— στο σημείο όπου το εθνικό εγώ συναντιέται με το άλλο, το ξένο και συνδιαλέγεται μαζί του. Η κουλτούρα δεν είναι σαν τη φωτιά της οικογενειακής εστίας που οργανώνει το δικό μας χώρο, μας ζεσταίνει και μας κάνει να νιώθουμε ασφαλείς. Αυτή η λειτουργία ανήκει στην παράδοση. Ο πολιτισμός ως δημιουργία δεν περιορίζεται, δεν μπορεί να περιοριστεί στον κύκλο της εστίας. Βρίσκεται πάντα τοποθετημένος στο όριο— εκεί όπου σμίγει με όλους τους άλλους πολιτισμούς, του παρελθόντος και του παρόντος, απ' όπου και αν μας έρχονται. Το καινούργιο γεννιέται μέσα από τη σύγκρουση, την αντιπαράθεση, τη σύνθεση. Γιατί θα έπρεπε η Ελλάδα να φοβηθεί να μπει στην αρένα του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού;

* * *

Ο πιο «εθνικός» μας λογοτέχνης— όπως εγώ, τουλάχιστον καταλαβαίνω τον όρο «εθνικός λογοτέχνης», εκείνος δηλαδή που έχει εισχωρήσει βαθιά στις συνθήκες της ζωής και στον τρόπο της σκέψης των λαϊκών ανθρώπων, των «πολών» ενός έθνους— είναι ο Δημήτρης Χατζής. «Το τέλος της μικρής μας πόλης» μου αποκάλυψε το πραγματικό αντικείμενο της Λαογραφίας και «Το διπλό βιβλίο» με οδήγησε σε καινούργιους δρόμους έρευνας. Του χρωστώ πολλά του Δημήτρη Χατζή και φαντάζομαι πως δεν είμαι η μόνη.

Δύο χρόνια πριν πεθάνει, το 1980, ξεκίνησε μια προσπάθεια που έχει άμεση σχέση μ' αυτά που σας είπα, ακόμα και με τον τρόπο που σας τα είπα. Πρόκειται για το «Πρίσμα» την τρίμηνη εκείνη επιλογή από την παγκόσμια λογοτεχνία σε ελληνική, καλή, μετάφραση. Σε τι αποσκοπούσε το «Πρίσμα»; Μας το λέει ο ίδιος ο Δημήτρης Χατζής, χωρίς περιστροφές, όπως το συνήθιζε: «Το "Πρίσμα" αποσκοπεί: Να αντιταχθεί στην κακή και βλαβερή αντίληψη της μοναδικότητάς μας. Να καλλιεργήσει το πνεύμα, την αντίληψη, τη συνείδηση, πως δεν είμαστε μόνοι και μοναδικοί, αυτόνομοι και αυτάρκεις αλλά ανήκουμε κι εμείς αναγκαστικά, ζωτικά, σε έναν κόσμο που μέσα από την ποικιλία των τοπικών ιδιομορφιών του έχει τα ίδια προβλήματα— το πρόβλημα του σημερινού ανθρώπου και της αυριανής του ζωής, σαν κοινό, πρώτο και κυρίαρχό του πρόβλημα».

Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ
Τ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ
Α. ΤΟΖΕΛΑ

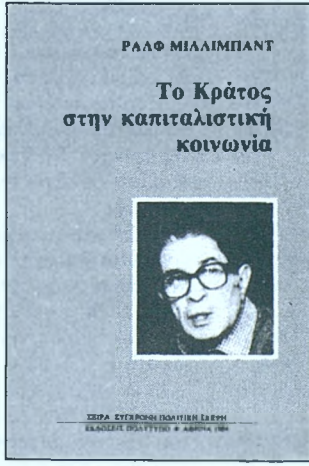
**Η Κριτική της Πολιτικής
στον Μαρξ**

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΣΚΕΨΗ

Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ
Τ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ
Α. ΤΟΖΕΛΑ
Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΣΤΟΝ ΜΑΡΞ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. Κοτζιά και Σία,
Τσιμισκή 78

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΡΑΛΦ ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ

**Το Κράτος
στην καπιταλιστική
κοινωνία**

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΣΚΕΨΗ

ΡΑΛΦ ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ
ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. Κοτζιά και Σία,
Τσιμισκή 78

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Τρία τα μηνύματα, μια η ιδεολογία

της Τέτας Παπαδοπούλου

Τι σχέση μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στο πρωτοχρονιατικό μήνυμα του προέδρου της Δημοκρατίας, σε μια τηλεοπτική εκπομπή για το ελληνικό τραγούδι και σε μια ειδική συγκέντρωση στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη όπου καθηγητής πανεπιστημίου από τον άμβωνα κάνει κήρυγμα περί γλώσσας;

Μια σχέση συμπληρωματική, όσο κι αν φαίνεται παράδοξο ως προς την ιδεολογία τους.

Όσοι δεν το ξέρουμε καιρός είναι να το πληροφορηθούμε. Τα μηνύματα καταφθάνουν από πολλές μεριες και μας δηλώνουν ότι:

Ζούμε σε μια χώρα μοναδική, έχουμε μια γλώσσα μοναδική, είμαστε λαός μοναδικός. Ταυτόχρονα, διαθέτουμε ήθος αμιγώς ελληνικό, τρόπο ζωής ελληνικό, ψυχή ελληνική, ταυτότητα ελληνική.

Επιπλέον αποτελούμε μέλη μιας κοινωνίας στην οποία δεν μπορεί να διεισδύσει το «κακό», γιατί τη θωρακίζει η ελληνοχριστιανική της παράδοση.

«Πανελλήνιος» κατά τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, «Νεοέλληνες» κατά τον κ. Σαββόπουλο, «Χριστεπώνυμο πλήρωμα της εκκλησίας» όπως προτιμάει ο κ. Ράμφος, είμαστε ό,τι πιο ξεχωριστό έχει εμφανισθεί στον κόσμο αυτό.

Περιορίζουμε τα σχόλια και δίνουμε... το λόγο στα μηνύματα.

1 Το μήνυμα από τη Θεσσαλονίκη

10 Δεκεμβρίου. Ειδικός εκκλησιασμός στον Άγιο Δημήτριο στη Θεσσαλονίκη αντιγράφουμε από την πρόσκληση του μητροπολίτη.

«Έχομεν την τιμήν νά γνωρίσωμεν εἰς ὑμᾶς, ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱερὰ Μητρόπολις, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ὑπ' αὐτῆς ὀργανουμένων ἐνημερωτικῶν ἐκδηλώσεων, πραγματοποιεῖ εἰδικήν συγκέντρωσιν εἰς τόν Ἱερόν Ναόν Ἀγίου Δημητρίου, καθ' ἣν ὁ καθηγητής Πανεπιστημίου κ. Ράμφος Στέλιος θά ὁμιλήσῃ μέ θέμα: "Ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν εἰς τό Γυμνάσιον κι οἱ προϋποθέσεις τῆς ἐπιτυχοῦς ἐπαναφορᾶς".

Ὅθεν παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὅπως τιμήσητε ταύτην διά τῆς παρουσίας ὑμῶν, ἵνα κι ὑμεῖς ἐνώσητε τήν φωνήν ὑμῶν μετά τῶν λοιπῶν πνευματικῶν ἡμῶν τέκνων».

Το μήνυμα της προσκλήσης είναι ξεκάθαρο. Μια απορία μόνο έχουμε. Πρόκειται για συστηματική ή περιστασιακή επαναλειτούργια του Κρυφού Σχολείου;

2 Το μήνυμα από την Αλεξάνδρεια

27 Δεκεμβρίου, ΕΡΤ-1. «Ζήτη το ελληνικό τραγούδι». Η ωριαία δεκαπενθήμερη εκπομπή του κ. Δ. Σαββόπουλου ο οποίος αυτή τη φορά πήγε στην Αλεξάνδρεια, και από κει, ανάμεσα στους ανύποπτους και έκπληκτους Αιγύπτιους—τι ντεκόρ εξωτικό και διακριτικά ρατσιστικό—έστειλε στους τηλεθεατές το ελληνοορθόδοξο μήνυμά του με πρόσχημα τη γλώσσα.

«Σας ομιλώ από ένα παλιό, χαμένο κέντρο του ελληνισμού και ας μην είναι το μόνο που έχουμε χάσει. Δε χάθηκε ο κόσμος. Η γλώσσα μας, άρχοντες, αυτό το βασίλειο να μην πέσει. Αυτός ο ήχος να μη βασιλέψει. Αυτό να μη γίνει ένας πρώην ελληνικός τόπος».

«Καλήν εσπέραν άρχοντες κι αν είναι ορισμός σας, γιορτάζουμε πάλι ένα Χριστό, που με τη γέννησή του έρχεται για να κερδίσει όλο το παρελθόν».

«Χριστός γεννάται σήμεραν και σώζει χιλιετίες συγκινήσεων, χιλιετίες συναισθήματος, χρόνια και χρόνια χαράς, στεναχωρίας, έρωτος, ζωής, ένας ολόκληρος δεσμός αιμάτων. Πώς μπορούμε να τον διακόψουμε, πώς μπορούμε να χωρισθούμε από αυτόν και τι μέλλον θα έχουμε χωρίς αυτόν το δεσμό;».

Τις θεωρίες περί γλώσσας του κ. Σαββόπουλου υπάρχουν άλλοι, αρμοδιότεροι για να τις κρίνουν. Εδώ μας ενδιαφέρει το εξής:

● Γιατί δε λέγονται τα πράγματα με το όνομά τους;

● Γιατί κάνει τάχα ο κ. Σαββόπουλος πως νοιάζεται για τη γλώσσα, αφού αυτό για το οποίο θέλει να μιλήσει, αυτό για το οποίο φλέγεται είναι η ορθοδοξία, ο ελληνοχριστιανικός πολιτισμός, η ιδιαιτερότητα και η μοναδικότητα των Ελλήνων.

Εκεί παρέπεμπε συνεχώς με τα λεγόμενά του εξ Αλεξανδρείας. Όσο για την αγωνία του σχετικά με τη γλώσσα, αρκούν οι στίχοι των τραγουδιών που συχνότατα παρουσιάζει και προβάλλει από την εκπομπή του για να τον διαψεύσουν.

3 Το μήνυμα του πρώτου πολίτη της χώρας

31 Δεκεμβρίου, ΕΡΤ-1. Μήνυμα του προέδρου της Δημοκρατίας με την ευκαιρία του νέου έτους.

Οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι εδώ έλειψαν τα προσχήματα που χρησιμοποίησε ο κ. Σαββόπουλος. Πρόκειται για ύμνο προς τον περιούσιο και υπερήφανο λαό των Πανελλήνων ο οποίος επί χιλιετηρίδες και χωρίς την παραμικρή διακοπή οιστρηλατείται από τα ίδια ιδανικά.

Περί βίας και τρομοκρατίας

«Τέτοια κρούσματα εδώ στην Ελλάδα μας, δεν ανεφάνησαν ποτέ, τουλάχιστον σε ανησυχητικό βαθμό. Και δεν ανεφάνησαν, διότι αποκλείονται από την πνευματική ατμόσφαιρα της χώρας αυτής, που κατεργάσθησαν οι χιλιετηρίδες».

Περί της ελληνικής παιδείας

«Η ελληνική λέξη ΠΑΙΔΕΙΑ—την οποία ασφαλώς χωρίς περίσκεψη αντικαθιστούν μερικοί, κατά τα τελευταία χρόνια με ξενόφερτες αλλά και κακόχες απεικονίσεις—δεν ευρίσκει κατά την νοηματική της ευρύτητα καμιά αντίστοιχη λέξη, σε καμιά άλλη γλώσσα του κόσμου! Η ελληνική παιδεία που συνετέλεσε στη συνέχεια πρωτευόντως, με τους μεγάλους Πατέρες της Εκκλησίας, στη διαμόρφωση των δογμάτων της Ορθοδοξίας, η οποία κατ'ουσίαν με την πίστη που ενέσπειρε έσωσε τον ανθρώπινο πολιτισμό, από τις επιδρομές των βαρβάρων, με κύριο πρωταγωνιστή επί μια ολόκληρη χιλιετηρίδα και πάλι τον Ελληνισμό, υπό την πολιτειακή του συγκρότηση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας».

Περί Ελληνισμού και Ορθοδοξίας

«Ολόκληρη η πνευματική μας παράδοση, που ανεπτύχθη από την αισιόδοξη ελληνική σκέψη και προσδέχθηκε στη συνέχεια τα νάματα της γλυκύτατης χριστιανικής διδασκαλίας, όπως διαμορφώθηκε με ακατάλυτη συμπίεση, επί αιώνες τώρα Ελληνισμού και Ορθοδοξίας, αποκλείουν κατά τρόπο αληθώς καταλυτικό τη δυνατότητα ευδοκιμήσεως στην ελληνική μας κοινωνία των κακών, που πληθαίνουν σε άλλες χώρες.

Δικαίως λοιπόν είμαστε υπερήφανοι διότι η Πατρίδα μας αποτελεί υπόδειγμα χώρας, όπου βασιλεύει ζηλευτή πράγματι ησυχία και κοινωνική γαλήνη».

Περί της ελληνικής ταυτότητας

«Όλοι οι Έλληνες δεν ενδίδουμε σε δολερές και καταγέλαστες απόπειρες αμφισβήτησεως της ελληνικής μας ταυτότητας και υπονομεύσεως του ελληνικού μας ήθους καθώς και των ιερών και οσίων που συνθέτουν τον ελληνικό τρόπο ζωής και την ελληνική ψυχή. Γρηγορούμε».

Με δεδομένη μέχρι στιγμής την απουσία ουσιαστικού αντίλογου σχετικά με τα «τρία μηνύματα», φαίνεται ότι αυτός ο μοναδικός λαός κατόρθωσε στις μέρες μας κάτι ακόμα πιο μοναδικό, την ιδεολογική ομοψυχία... □

Είναι γάτα; Είναι γάτα;

(Υστερόγραφο στη μουσικογλωσσική εκπομπή του Δ. Σαββόπουλου)

Με το πολυσυζητημένο «ΖΗΤΩ το ελληνικό τραγούδι» ασχοληθήκαμε εξαντλητικά, έπειτα από τη δεύτερη εκπομπή (Αντί Β' 332, 7 Νοεμ. 1986, σ. 40-41): το ίδιο και με τις γλωσσικές απόψεις του Διονύση Σαββόπουλου, παλαιότερα, κυρίως σε ό,τι αφορά την ιδιότητα και ανιστόρητη επιχειρηματολογία του υπέρ του πολυτονικού (Αντί Β' 280, 1 Φεβρ. 1985, σ. 40). Δεν υπάρχει λοιπόν λόγος να επανέλθουμε «επί της ουσίας», στο εορταστικό διάγγελμα που απηύθυνε ο Δ.Σ. από την Αλεξάνδρεια, «ένα από τα χαμένα κέντρα του ελληνισμού», με θέμα την «παράξενη και μοναδική στον πλανήτη» γλώσσα μας (εκπομπή της 27ης Δεκεμβρίου). Κι ας φάνηκε εκεί η ακραία συνέπεια της «λογικής» του, πως πρέπει, λέει, να μιλούμε όπως *έγραφε* ο Καβάφης (υπάρχει βέβαια και το επόμενο σκαλί: διαβάστε Ράμφο στην *Καθημερινή* της 4ης Ιαν. 1987).

Θα επιστρέψουμε μονάχα την κλητική προσφώνηση «Νεοέλληνες, πουλάκια μου» (και άλλα «πουλάκια μου», στο τέλος της ομιλίας) και όλα όσα κρύβει κάτω από το «αγαπητικό» (κατά Μοσκόφ κ.ο.) ένδυμά της. Το καισαροπαπικό δηλαδή σύνδρομο, σύμφωνα με το οποίο είμαστε, κατά πρώτο λόγο, κάτι πιο κάτω και πιο λίγο από τον Ενικό που μας αθροίζει και μας επιγράφει: «Νεοέλληνες». Όπως στα προεδρικά διαγγέλματα: «Ελληνίδες, Έλληνες», ή αλλού «Πανέλληνες»: ο Ένας προς τους πολλούς, προς το λαό, το πόπολο. Όπου είμαστε, κατά δεύτερο λόγο, κάτι το οποίο σαφώς δεν είναι ο ομιλών. Όπως όταν απευθύνεται ο αθηναίος πολίτευτής προς Κρήτες, Πατρινούς ή Θεσσαλονικείς. «Νεοέλληνες» εν προκειμένω εμείς, αρχαίος Έλλην δα, το ξέραμε, εκείνος. Ξιπασιά κι αλαζονεία, και ενδιάθετος βεβαίως μεγαλοϊδεατισμός. Κατά τα ανωτέρω. Ρητά και ομολογημένα. Τα υπόλοιπα, την ιδεολογική δηλαδή φόρτιση, την κραύγαζε, σύμπτωση τραγική, τις ίδιες κείνες μέρες, πρωτοσέλιδα και γιγαντιαία η *Ελευθερία* Όρα: «Νεοέλληνα, σε φτύνω» (από αφορμή το επεισόδιο στον Έβρο και το ότι δεν πήραμε τα άρματα, υποθέτω).

Κι από κοντά, τάχα μου αγαπησιάρικα, «πουλάκια του», όχι η παρέα, κάποιιο φίλοι, μα οι «Νεοέλληνες» συλλήβδην, «πουλάκια» εμείς και γάτα αυτός, μπαμπάς και βάλε, η ίδια η μητέρα Ελλάς. Και να μην κρύβεται, ξανά, ο πατερναλισμός και η αλαζονεία. (Στα ίδια

συμφραζόμενα, τον αγώνα της γλώσσας τον καλόν, «πουλάκια μου» ειρωνευόταν, λίγες μέρες πριν, τους τεχνοκράτες, σύμφωνοι, του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου ο αδιαφιλονίκητος μαίτρ της αλαζονείας Κ. Γεωργουσόπουλος —*Νέα* 16 Δεκ. 1986).

Μα έσταξε η ουρά του γαϊδάρου, θα πείτε, που πάντα γέμιζε ο τόπος γραφικούς κι ωραίους που διάφορα νομίζουν —τι Ναπολέοντες και τι Θεοί... ή εκείνος ο απάτσι, τον θυμάστε, που ρύθμιζε με λάβαρα και με σφυρίχτρα την κυκλοφορία...

Το πρόβλημα όμως αρχίζει ακριβώς απ' το σημείο όπου κάποιος προσπαθεί στα σοβαρά να ρυθμίσει την κυκλοφορία. Ο Διονύσης Σαββόπουλος εδώ, ο χαρισματικός, ο πληρεξουσός μας δηλαδή με το «ελευθέρας», στην τηλεόραση καβάλα,* μέσα από εκπομπή για το τραγούδι να διδάσκει και να νουθετεί, κοινωνιολογία στις κεμπάπ, πρετ-απορτέ γλωσσολογία, και να λιγώνεται το εθνικό ακροατήριο, ως την παραμικρή γωνίτσα κάθε εφημερίδας —δάκρυα και σάλια τόσα, ικανά να θολώσουν το όποιο πραγματικό γλωσσικό πρόβλημα και μαζί να κρύψουν τη γλωσσική αναλγησία και τη χλεύη, το στομάχι, προς κάθε ιώτα της νεοελληνικής. Όλων ημών και από όλους εμάς. Που τρέμει τώρα το χεϊλάκι μας μόλις ακούσει τα εθνεγερτήρια επίθετα «αρχαία», «μία», «ενιαία», «τρισχιλιετής», και όρκο δίνουμε πως «άμες δε γ' εσόμεθα...» Παλιμπαιδες εν μιά νυκτί κι αθώες παιδούλες, που αποδίδουμε τα ελεεινά ελληνικά μας στη μόλις χτεσινή κατάργηση της διδασκαλίας των αρχαίων. Πάντα αναμάρτητοι και πάντα ξιπασμένοι.

Κι όλη μας η ζωή στα in και out.

Αφού μετά τα ακροκέραμα και τα μπακίρια στα σαλόνια ή τα σεγκούνια, τώρα ο αθωνίτικος ο σκούφος, το πολυτονικό και η αρχαία.

Μόδα είναι; Θα περάσει;

Πουλάκια μου, αμάν, μόδιστροι και κοπτοραπτούδες.

Γιάννης Η. Χάρης

* «Η τηλεόραση είναι αυταρχικό μέσον. Η σχέση του θεατή με την τηλεόραση δεν είναι η ίδια που αυτός (sic) έχει με την εφημερίδα του. Μπροστά στην εφημερίδα ο άνθρωπος διατηρεί κάπως τα λογικά του. Η μία κριτική τα λέει έτσι, μια άλλη τα λέει αλλιώς. Και μπορείς και να απαντήσεις. Η τηλεόραση όμως είναι μία, και είναι κρατική. Η δε εικόνα, από τη φύση της, πολύ πιο καπελωτική». (Δ. Σαββόπουλος, εκπομπή 10ης Ιαν. 1987).

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗ

ΤΟ ΔΙΠΛΟ ΒΙΒΛΙΟ (Μυθιστόρημα)

★ ΟΙ ΑΝΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΟΙ (Διηγήματα)

★ ΣΠΟΥΔΕΣ (Διηγήματα)

ΣΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Ζωοδόχου Πηγής 3

106 78 Αθήνα

☎ 360.32.34, 360.13.31

Περί των σχέσεων και των θέσεων της τέχνης

Ύστερα από τις διάφορες αντιδράσεις που διατυπώθηκαν γραπτώς και δημοσιεύτηκαν γύρω από ένα θέμα αθέτησης της δεοντολογίας που διέπει τις επαγγελματικές σχέσεις στο χώρο της σύγχρονης καλλιτεχνικής εργασίας, αισθάνομαι ότι έχω υποχρέωση —ως άμεσα ανεμειγμένη στη διαμάχη αυτή— να διατυπώσω και εγώ αυτό που η εμπειρία μιας ακόμα περιπέτειάς μου επιβεβαίωσε και με δίδαξε. Διότι, δημοσίως, θα ήθελα να παραδεχθώ ότι αποδέχομαι το παλιό ρητό ότι από τα λάθη μας μαθαίνουμε.

Τα αίτια της ματαιώσης της έκθεσης του Δανιήλ στο ΚΤΔ, ο «εξοστρακισμός» μου από τον ίδιο χώρο, η αποχώρηση του συνεργάτη της γκαλερί, Δημήτρη Αληθεινού, κατοχυρωμένη και αυτή από τη γραπτή διαμαρτυρία του για μια σχέση συνεργασίας, όπου «Τα Πιστεύω, η Ηθική Σχέση των καλλιτεχνών με το έργο τους, η ιδιομορφία της προσωπικότητας του καθενός, η αγωνία για ένα καινούργιο Όραμα, η συχνά μοιραία καθημερινή πάλη με τον περίγυρο και όλα όσα συνθέτουν το πορτραίτο του καλλιτέχνη, είναι (από την γκαλερί) σοβαρά υποβαθμισμένα έως αδιάφορα» (απόσπασμα από το γράμμα του Δ.Α. προς κ. Βίκυ Δράκου με ημερομηνία 29.7.86, βλ. «ΑΝΤΙ», τχ. 332), όλ' αυτά τα γεγονότα δηλώνουν τον ισχυρό κλονισμό ορισμένων συνεργατών ενός χώρου απέναντι στην ποιότητα των θεμελίων που προσφέρονται για τη στήριξη ενός έργου και ενός οράματος.

Επιχειρώντας, με αυτό το σημείωμα, μια ακόμη ανασκόπηση αυτής της υπόθεσης, ελπίζω να προβληθεί έστω και σύντομα η ουσιαστική σημασία των συμβάντων και των αντιδράσεων ωστε, χωρίς παραλείψεις και αποσιωπήσεις, να μιλήσουμε ενδεχόμενες εκτενέστερα, μια μέρα, γύρω από ορισμένα από τα σταθερά αίτια της υποανάπτυξης της σύγχρονης τέχνης στην Ελλάδα και της αποτυχίας να εκτιμηθεί στο δέοντα βαθμό η αξία της πορείας των σύγχρονων καλλιτεχνών.

Έχουμε, λοιπόν, κατά το χρονικό διάστημα δύομιση μνηών (Ιούλιος - Σεπτέμβριος 1986) μια συρροή από αποσχίσεις συνεργατών από ένα Κέντρο Τέχνης. Το γεγονός αυτό, μερικούς μήνες αργότερα, συνοδεύεται από μια σειρά αντιδράσεων από επώνυμους κριτικούς και από δημοσιεύσεις στον ημερήσιο και εβδομαδιαίο Τύπο (Βύσα Κερκαραγιάννη - Καραμπελιά, «ΑΝΤΙ», τ. 332, 7.11.86 — Αλέξανδρος Ξύδης, «ΑΝΤΙ», τ. 334, 5.12.86 — «ΠΡΩΤΗ», 30.10.86 και «ΕΒΔΟΜΗ», 16.11.86). Τέλος, το ίδιο το γεγονός χαρακτηρίζεται και από αντιδράσεις που δεν υπήρξαν.

Στις σχέσεις ανάμεσα στον καλλιτέχνη και τον έμπορο του προϊόντος της δημιουργίας του υπάρχει πάντα ένα στοιχείο ιδεολογικής και οικονομικής εξουσίας. Και συνεπώς, η μία όψη των σχέσεων του καλλιτέχνη με τον έμπορο είναι η διαμάχη γύρω από τις σχέσεις εξουσίας και την ισορροπία που αποκαθίσταται ανάμεσά τους. Αυτή η πλευρά των πραγμάτων είναι πασίγνωστη και δεν αποτελεί σε καμιά περίπτωση ελληνικό προνόμιο. Ωστόσο, στη χώρα μας, όπου οι διαδικασίες της κοινωνίας των πολιτών, αλλά συχνά και του κράτους, είναι εντέλει αθέσμιτες, οι μορφές άσκησης αυτής της εξουσίας εκ μέρους των εμπόρων είναι συχνά αυταρχικές, κάποτε βάνουσες και πάντως χωρίς κόστος. Οι ρευστές πραγματικότητες, η ευκολία ανάδειξης και συχνά η ταχύτητα με την οποία λειτουργεί η λήθη, και τέλος η έλλειψη ιδεολογικής και επαγγελματικής αλληλεγγύης, όχι μόνο επιτρέπουν αυτές τις πρακτικές, αλλά συχνά τις αναγορεύουν και σε μέθοδο επιτυχίας.

Μια τέτοια περίπτωση —η οποία έχει πάλι απασχολήσει το ΑΝΤΙ— είναι και αυτή στην οποία αναφέρεται η Έφη Στρούζα. Στο διάλογο που άνοιξε, το κείμενό της επιχειρεί να υπερβεί το συγκεκριμένο περιστατικό και ν' ανοίξει έναν ευρύτερο ορίζοντα.

Το ότι ένα πρόσωπο υπεύθυνο μιας γκαλερί εκδηλώνει δείγματα μιας απαράδεκτης μεθόδου «συνεργασίας» και τρόπους συναλλαγών σε βαθμό ώστε ν' απειλεί την αλλοίωση της πνευματικής φυσιογνωμίας των συνεργατών και μιας δουλειάς ετών, βγαλμένης από πολλούς κόπους, θυσίες και πίστη, όλ' αυτά τα δεδομένα δεν είναι μοναδικά και απρόσμενα σ' ένα χώρο, όπου η έννοια «προώθηση» της σύγχρονης δημιουργίας είναι έννοια παρεξηγημένη. Και ευθύνη γι' αυτήν την παρεξήγηση έχουμε όλοι όσοι ασχολούμεθα άμεσα ή έμμεσα με αυτήν, ατομικά και συλλογικά. Καλλιτέχνες, ειδικοί και πολίτες. Θα προχωρήσω γι' αυτό λίγο βαθύτερα. Αυτό που, προσωπικά, με απασχολεί είναι τα αίτια που καθιστούν δυνατή την αθρόα, θα έλεγα, εισχώρηση ακατάλληλων προσώπων στο χώρο των καλλιτεχνικών και πνευματικών προτάσεων. Εισχώρηση που, επιπρόσθετα, καταφέρνει σε ελάχιστο διάστημα να διακινεί πράγματα και γνώμες από θέση «ισχύος» με ανεξέλεγκτη και ασχολιαστή αυθαιρεσία. Το πρόβλημα αυτό είναι αδύνατο να επιχειρήσω να το αναλύσω διεξοδικά στον περιορισμένο χώρο αυτών των σελίδων. Επιθυμία θα ήταν, όμως, ορισμένες παρατηρήσεις που θα κάνουν να θιξουν το θέμα μιας πλατύτερης συζήτησης, γιατί πιστεύω —και σίγουρα δεν είμαι η μόνη με αυτή την πεποίθηση— ότι το φαινόμενο αυτό αποτελεί μια σφοδρή μάστιγα και μία τροχοπέδη σε όποια προσπάθεια τείνει να φέρει μια μέθοδο και μια νέα πνοή στην καλλιτεχνική δραστηριότητα αυτού του τόπου.

Βέβαια, είναι κοινά παραδεκτό ότι η ρίζα του κακού βρίσκεται στην έλλειψη επίσημων θεσμών, στην έλλειψη παιδείας στην τέχνη, στην έλλειψη επαρκών βη-

μάτων απ' όπου η κριτική να μπορεί ν' ασκεί κάποιον έλεγχο. Και αυτές είναι, αναμφισβήτητα, μεγάλες και ουσιαστικές ελλείψεις. Φοβάμαι, όμως, ότι υπάρχει και μια άλλη ασθενική ρίζα, εγγενής αυτών των ελλείψεων. Από αυτήν γεννιέται ανάμεσα στον καλλιτεχνικό κύκλο η ανασφάλεια, η αίσθηση στον καλλιτέχνη αλλά και στον κριτικό ότι λειτουργούν σ' ένα κενό. Χαρακτηριστικά που εύκολα οδηγούν στον κακώς νοούμενο ανταγωνισμό. Δηλαδή, στην εκτόπιση του άλλου με οποιοδήποτε θεμιτό ή αθέμιτο, ηθικό ή αήθες τρόπο, στο συμβιβασμό, στην υποτέλεια, στην αποδοχή συνεργασίας χωρίς την τήρηση των αρχικών όρων συμφωνίας, χωρίς τις σωστές επαγγελματικές και ηθικές υποχρεώσεις απέναντι στον καλλιτέχνη. Συμπεριφορά που συναντάται συχνότερα στις περιπτώσεις όπου έργο και ζωή είναι σε διάσταση —σήμερα οξύμωρον, βέβαια— όταν, δηλαδή, κάποια ιδεολογία δεν είναι το κύριο θεμέλιο ενός έργου, αλλά περισσότερο η αισθητική της τεχνικής, ή η τέχνη των εντυπώσεων ή, ακόμη, η ιδεολογία της προδοσίας.

Και υπάρχουν πολλές τέτοιες περιπτώσεις. Αντίθετα, σπανίζουν αυτές που στηρίζονται σε κάποια θέση στομικού ήθους, αυτές που πιστεύουν ότι η αυτοδυναμία της σκέψης του καλλιτέχνη και η αιχμηρότητα της γλώσσας είναι ένα με το έργο τους. Έργο και πορεία καλλιτέχνη είναι μια αυτοτελής ενότητα και δύναμη, που χτίζει θέσεις, που προτείνει, που προχωρεί.

Στην προκειμένη περίπτωση είχαμε δυο τέτοιες ξεκάθαρες θέσεις από την πλευρά των καλλιτεχνών, του Δημήτρη Αληθεινού* και του Δανιήλ. Πράγματι, αυτές οι θέσεις προχώρησαν το θέμα ώστε να μην κουκουλωθεί στα «ιδιωτικά». Αντίθετα, έγινε

αντικείμενο πολύπλευρων αναλύσεων από κριτικούς που χωρίς ενδοιασμούς το σχολίασαν για να επισημανθούν, σύμφωνα με την κρίση και ιδεολογία εκάστου, τα επικίνδυνα σημεία αυτής της περιοχής. Άλλωστε, «ιδιωτικά» σε θέματα επέμβασης στα πνευματικά δικαιώματα του καλλιτέχνη και του κριτικού δεν υπάρχουν. Ούτε η κακή συμπεριφορά ενός ιδιωτικού ή δημοσίου υπεύθυνου για την τέχνη αποτελεί «οικογενειακό μυστικό». Ανηκουν στον κοινό χώρο του καλλιτεχνικού και πνευματικού κύκλου, της επαγγελματικής δεοντολογίας και, ακόμη, της ηθικής.

Η έντονη, ρητή και αυστηρή διαμαρτυρία που έμπρακτα εκφράζεται σε όποια πράξη αντιτίθεται στους κανόνες καλής συμπεριφοράς στο χώρο της τέχνης —κανόνες, εκ διαμέτρου αντίθετοι από τους αστικούς κώδικες καλής συμπεριφοράς— θα άναβε το κόκκινο φως σε όποιον επιθυμεί να εισβάλει στα πράγματα της τέχνης και να λειτουργήσει εκ του προχείρου είτε από «χόμπυ», είτε από κίνητρα εύκολου κερδοσκοπισμού, είτε για την πλαστογράφηση της κοινωνικής του ταυτότητας.

Πιστεύω ότι μόνο η σταθερή και σκληρή, ακόμη, στάση προς οποιαδήποτε αλλεζονική διάθεση χειρισμού της τέχνης μπορεί να μεταφέρει τη θέση «ισχύος» στους δικαιούχους, καλλιτέχνες και διανοούμενους. Μόνο όταν δημιουργηθεί μια τέτοια συλλογική συνειδηση του σεβασμού που απαιτείται προς το δημιουργό, θα μπορεί η σύγχρονη δημιουργία να εμπνεύσει το βαθύτερο ενδιαφέρον του κοινού. Τότε, η κάλυψη της σύγχρονης τέχνης από τους κατάλληλους θεσμούς θα είναι αίτημα κοινό και ελπίγον. Γιατί τιποτέ το μόνιμο και το σταθερό δεν κερδίζεται με την υποχώρηση ή την κολακεία. Όσο για τις βριχάβιες απολαύσεις δημοσιότητας και αγαθών σχέσεων με τους πάντες και τα πάντα, που μια μετριοπαθής ή εγωκεντρική νοοτροπία μπορεί να κομίσει, αυτές, πράγματι, σύντομα σβύνουν, και μπορεί άνθρωπος και έργο μαζί να μείνουν ανεπανόρθωτα ακάλυπτοι.

Θέλει κουράγιο και εντιμότητα η παραδοχή ότι το νόημα των κόπων μας απαιτεί ακριβό αντίτιμο. Ας μην το αποκρύβουμε, γιατί αφορά όλους μας. «Κοινά γαρ τα των φίλων».

Έφη Στρούζα

* Σχετικά με την επιστολή του Δ.Α., θα ήθελα να παρατηρήσω προς επανόρθωση μιας λανθασμένης πληροφόρησης που δίδεται από ένα σχόλιο στην επιστολή του κ. Ξύδη, ότι η ημερομηνία του γράμματος του Δ.Α. είναι 29 Ιουλίου, ενώ του Δανιήλ εστάλη τον Σεπτέμβριο. Άρα, ο Δ.Α. δεν μπορούσε ν' αναφέρει ακόμη συμπάρσταση στο συνάδελφό του.

Δημοπρασίες, η νέα μόδα

Το χρηματιστήριο της τέχνης

Τα τελευταία χρόνια έχουν πολυπλασιαστεί οι ιδιωτικές αιθουσές που διοργανώνουν δημοπρασίες παλαιών αντικειμένων και αντικειμένων «τέχνης». Μια έντονη αύξηση της εγχώριας ζήτησης συνδυασμένη με την τζογαδόρικη νοοτροπία των νεοελλήνων, τροφοδοτούν με μια ανεξάντλητη πελατεία τις ανθούσες επιχειρήσεις των δημοπρασιών. Ακόμα και το ανατολίτικο παζάρι στο Μοναστηράκι έχει αρχίσει να υποχωρεί μπρος στη μανία των μεσαίων στρώματων να αποκτήσουν κάποια παλιά έπιπλα, πορσελάνες των Σερβών και της Λιμόζ, γυαλικά του Γκαλε ή του Λαλιγκ, κινέζικα βάζα και μερικούς πίνακες.

Στη νεόκοπη αστική συνείδηση των αγοραστών, η κατοχή αυτών των αντικειμένων ισοδυναμεί περίπου με πολιτογράφηση σε μια ανώτερη κοινωνική ομάδα. Και προφανώς, το συλλεκτικό ή επενδυτικό τους ενδιαφέρον στρέφεται λιγότερο στους σύγχρονους Έλληνες ζωγράφους που στερούνται τη νομιμοποιητική ιδιότητα του παρωχημένου, αυτή την πατίνα του χρόνου που προσδίδει στη συνείδησή τους, αίγλη ακόμα και σε ευτελή ή άκομψα αντικείμενα του περασμένου αιώνα.

Οι σύγχρονοι μικροαστοί πλειοδοτούν στις αιθουσές δημοπρασιών ποθώντας να εξαγοράσουν την ανύπαρκτη αστική τους παράδοση, την απύσχα οικογενειακή ιστορία, την αδιάλειπτη πολιτιστική τους συνέχεια. Εγχείρημα δύσκολο, σχεδόν ακατόρθωτο, αφού η προσφορά υπολείπεται της ζήτησης και τα μόνα αντικείμενα που διατίθενται με σχετική επάρκεια είναι ακριβώς εκείνα τα λείψανα του λαϊκού πολιτισμού που προδίδουν την αγροτική τους προέλευση.

Στην Ελλάδα, τα αστικά σπίτια ήταν έτσι κι αλλιώς λίγα και τα αντικείμενα που μπορούν να προμηθεύσουν ακόμα λιγότερα. Η ζήτηση, λοιπόν, αναγκαστικά καλύπτεται με εισαγωγές. Κι η εξαγορά προσφέρει στους παθιασμένους πλειοδότες αντικείμενα εισαγόμενα και πανάκριβα που διαθέτουν αξία σχεδόν αποκλειστικά στα μάτια του κατόχου. Η διάσταση της επένδυσης —λογική στάση κάθε εχέφρονος συλλέκτη— κάμπτεται μπρος στην επιθυμία της κατοχής, και με ειρωνικό τρόπο, τα αντικείμενα εκδικούνται, προδίδοντας με την πληθωριστική τους τιμή την ανύπαρκτη παράδοση των κατόχων τους.

Ωστόσο, κάθε αντικείμενο —με εξαίρεση εκείνα που έχουν πλέον αποσυρθεί από το κύκλωμα του εμπορίου κι έχουν κατατεθεί στα μουσεία ως αιώνια πλέον παραδείγματα τέχνης— έχει μία τιμή και το χρηματιστήριο της τέχνης έχει κι αυτό τους αυστηρούς κανόνες του. Έτσι, οι πιο σημαντικοί διοργανωτές δημοπρασιών στον κόσμο, οι Σόθμπους και Κρίστις, εκδίδουν κάθε χρόνο από έναν ογκώδη οδηγό δημοπρασιών, ο οποίος περιλαμβάνει τις τιμές αντικειμένων που πουλήθηκαν και εκτιμήσεις για αντικείμενα που είναι στη μόδα κι ενδιαφέρουν τους συλλέκτες. Παράλληλα, στην Αγγλία εκδόθηκε κι ένα ενδιαφέρον βιβλίο του Ρόμπιν Ντούτ που παρακολουθεί την κίνηση του «καλλιτεχνικού χρηματιστηρίου» τα τελευταία 10 χρόνια και σημειώνει τις διακυμάνσεις των τιμών ενός συνόλου αντικειμένων.

Από τη σύγκριση αυτών των καταλόγων προκύπτουν εξαιρετικά ενδιαφέροντα συμπεράσματα:

α) Ανάμεσα στους καταλόγους των Σόθμπους και Κρίστις οι αποκλίσεις είναι μικρές.

β) Ανάμεσα στους δύο προηγούμενους και στον κατάλογο του Ντούτ παρουσιάζονται σημαντικές αποκλίσεις σε αρκετούς τομείς.

γ) Αν η εικόνα που παρουσιάζουν οι πρώτοι είναι μάλλον αισιόδοξη για τους συλλέκτες, η εικόνα που δίνει ο Ντούτ είναι μάλλον πιο σύνθετη.

Σύμφωνα με τον τελευταίο, αν εξαιρέσει κανείς τα παλιά κρασιά που εμφανίζονται σήμερα ως η καλύτερη επένδυση, οι τρεις άλλοι τομείς που παρουσίασαν σημαντικές αυξήσεις είναι τα αμερικανικά νομίσματα, οι Αμερικανοί ιμπρεσιονιστές και τα αγγλικά πορτραίτα του 18ου αιώνα. Όλα τα υπόλοιπα, συμπεριλαμβανομένων των Γάλλων ιμπρεσιονιστών —το προσφιλές είδος ζωγραφικής των μικροαστών— της κινέζικης πορσελάνης, των ασημικών και της παλιάς γκραβούρας πήγαν μάλλον άσχημα.

Παίρνοντας ως βάση το 1975 (= 1000) ο πίνακας που δημοσιεύουμε δείχνει πώς διακυμάνθηκαν οι τιμές διαφόρων κατηγοριών αντικειμένων.

Προφανώς, στο χώρο της τέχνης δεν υπάρχουν εύκολες αλήθειες και ασφαλείς εκτιμήσεις. Οι συλλέκτες —και ιδιαίτερα οι νεοέλληνες μέσο —και μικροαστοί— ενδιαφέρονται αποκλει-

Τι αποδίδει στο χρηματιστήριο της τέχνης το 1985

(Βάση 1975 = 1000)

Αμερικανικά χρυσά νομίσματα.....	10.616
Αμερικανοί ιμπρεσιονιστές.....	7.210
Εγγλέζικα πορτραίτα του 18ου.....	6.208
Εγγλέζικες ακουαρέλες.....	5.455
Γάλλοι ιμπρεσιονιστές.....	4.699
Κινέζικες πορσελάνες.....	4.359
Παλιές γκραβούρες.....	4.206
Ασημικά της Αντιβασιλείας.....	4.109
Βικτωριανά έπιπλα.....	3.711
Εγγλέζικα ασημικά του 18ου.....	3.364
Βικτωριανά ασημικά.....	3.121
Τιμή του χρυσού.....	2.293
Αρχαία Ελληνικά και Ρωμαϊκά νομίσματα	1.355

Αυξήσεις επί τοις % από 1975 έως 1985

Μαξ Έρνστ (1891-1976).....	20
Βασίλυ Καντίνσκυ (1866-1944).....	10
Ανρί Ματίς (1869-1954).....	20
Αμ. Μοντλιάνι (1884-1920).....	30
Έντβαρντ Μουνκ (1863-1944).....	60
Π. Πικάσο (1881-1974).....	90
Ανρί ντε Τολουζ Λωτρέκ (1864-1901).....	50
Γουστάβ Καγιεμπότ (1840-1894).....	3.700
Ζαν Λεόν Ζερόμ (1824-1904).....	2.500
Τζέιμς Τίσοτ (1836-1902).....	1.900
Έντουαρντ Χένρυ Πότχοστ (1857-1827).....	1.490
Άλφρεντ ντε Ντρε (1810-1860).....	1.370
Γουίλιαμ Άντολφ Μπουγκερώ (1825-1905)...	1.280

στικά για την απόλαυση της κατοχής και σ' αυτήν προσβλέπουν· αυτή θεωρούν και ως μοναδικό «εισόδημα» που προκύπτει από την επένδυσή τους. Εύκολα, λοιπόν, πέφτουν θύματα των εισαγόμενων αντικειμένων με τα οποία τροφοδοτείται η πληθωριστική εγχώρια αγορά. Αν, συνεπώς, κάποιος από τους φίλους σας συχνά σας καλεί να θαυμάσετε το τελευταίο απόκτημά του, σκεφτείτε πως ένα καλό δώρο θα ήταν αυτοί οι οδηγοί δημοπρασιών. Σίγουρα θα το εκτιμήσει. Ακόμα κι αν απογοητευτεί που οι

«οικογενειακοί θησαυροί» αποδείχθηκαν μάλλον περιορισμένης αξίας, τουλάχιστον οι επόμενες αγορές του θα είναι σοφότερες. Αν, βέβαια, βρει στην ελληνική αγορά κανένα από αυτά τα αντικείμενα.

Χ.Γ.Α.

«The Successful Investor» του Robin Duthy, Collins· «Christies Popular Antiques Year Book», Phaidon· «Sothebys World Guide to Antiques and Their Prices», Penguin, είναι τα τρία βιβλία που συνιστούμε στους συλλέκτες.

Προοπτική για το μέλλον ή επιστροφή στο παρελθόν;

Μιχαλοπούλου-Βείκου της Χριστίνας

Πάνω από μήνα τώρα καλά κρατεί η συζήτηση για την επαναφορά ή όχι της διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στο Γυμνάσιο. Ποικίλες απόψεις διατυπώθηκαν από τους ειδικούς επιστήμονες, οι δάσκαλοι όμως, αυτοί δηλαδή που έχουν άμεση εμπειρία της σχολικής μας πραγματικότητας, δεν ακούστηκαν σχεδόν καθόλου. Μ' αυτή την ιδιότητα συμμετέχω στη συζήτηση και θα ήθελα από την αρχή να ξεκαθαρίσω τα δύο επίπεδα στα οποία φαίνεται ότι αναπτύσσεται ο σχετικός προβληματισμός. Το πρώτο αφορά τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών ως γλώσσας «μητρικής», ως δεξαμενής ενός γλωσσικού πλούτου που οφείλουμε να θησαυρίζουμε και να καλλιεργούμε, αποβλέποντας στη διαμόρφωση ενός περιεκτικού, ευέλικτου και καίριου σύγχρονου γλωσσικού οργάνου.

Το δεύτερο αναφέρεται στην κατανόηση των αρχαίων κειμένων ως πηγών ηθικών αξιών που πιστεύουμε ότι συντελούν στην ολοκλήρωση ενός ανθρωπιστικού μορφωτικού ιδανικού, πράγμα που φοβόμαστε ότι λείπει από την παιδεία μας σήμερα. Διττός είναι ακόμη ο χώρος εφαρμογής του γνωστικού αντικείμενου· το Γυμνάσιο από τη μία, σχολείο γενικής υποχρεωτικής εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά ηλικίας 13-15 ετών, ανεξάρτητα από την κοινωνική τους προέλευση και τις μορφωτικές τους επιλογές· το Γενικό Λύκειο από την άλλη, σχολείο με κάποιες εξειδικευμένες γνώσεις, που φοιτούν οι μαθητές που αποσκοπούν να συνεχίσουν ανώτερες σπουδές στο Πανεπιστήμιο και σε κλάδους που οι ίδιοι επιλέγουν.

Αυτό το διπλό πρόβλημα λοιπόν έχουν να αντιμετωπίσουν οι φιλόλογοι καθηγητές, οι οποίοι μάλιστα επωμίζονται ένα μέρος της ευθύνης για την κακοτυχία των αρχαίων στη Μέση Εκπαίδευση: «...οι φιλόλογοι διδασκάν κάποιους σπάνιους ανάμαλους τύπους προστακτικής και αγνοούσαν τη ζωντάνια της αρχαίας γλώσσας»¹.

Πώς είναι δυνατό άραγε να διδαχθεί μία γλώσσα «ξένη» ως προς τη μορφή και τη δομή της σε μαθητές Γυμνασίου που μόνο ηχητικές ομοιότητες ανάμεσα στις αρχαίες και τις σύγχρονες λέξεις μπορούν αρχικά να διαπιστώνουν; Σίγουρα θα οδηγηθούν μέσα από τα δαιδα-

λώδη μονοπάτια της γραμματικής και του συντακτικού, σε απλά και αποσπασματικά κείμενα πρώτα, ώσπου να φτάσουν σε κάποιο επίπεδο κατανόησης του αρχαίου λόγου, οπότε θα μπορούσαμε να μιλήσουμε και για ανάλυση του νοήματος του ιδεολογικού του περιεχομένου.

Θα ξαναπεράσουμε λοιπόν στην επίλυση των γρίφων που θυμούνται καλά όλοι όσοι διδάχτηκαν τα αρχαία με τον γνωστό «παλιό, καλό» τρόπο που εξακολουθεί σε μερικούς να φαίνεται χρήσιμος: «Τ' Αρχαία, σωστά διδασκόμενα, οξύνουν την κρίση και μόνο οξύνους μαθητές μπορούν να γίνουν αξιόλογοι πολιτικοί, επιχειρηματίες, επιστήμονες»². Η διδασκαλία της γλώσσας λοιπόν ως πνευματικό παιχνίδι όξυνσης του νου! Μα πολλά άλλα αντικείμενα, πιο σύγχρονα και πιο χρηστικά για την εποχή μας, θα μπορούσαν να παίξουν τον ίδιο ρόλο, ασκήσεις φυσικής και μαθηματικών, ας πούμε, ή ο σχεδιασμός προγραμμάτων και η εκμάθηση της γλώσσας των ηλεκτρονικών υπολογιστών κ.α. Αυτή είναι όμως η σκοπιμότητα της διδασκαλίας της γλώσσας; Να φτιάξουμε δηλαδή ένα σχολείο ευφώνων μαθητών και μια κοινωνία εξαιρετικών πνευμάτων; Δεν είναι αυτό πολύ παλιό και συγκεκριμένο ταξικό αίτημα άλλων εποχών πια;

Αν εξακολουθούμε να πιστεύουμε στην ανάγκη της γλωσσικής και εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στη χώρα μας, θεωρούμε αυτονόητο ότι η διδασκαλία της γλώσσας, αρχαίας και νέας, πρέπει να γίνεται με ζωντανό τρόπο που να αποκαλύπτει στα παιδιά την ιστορική ροή αλλά και την επίκαιρη σημασία και λειτουργία της, ώστε το γλωσσικό όργανο που θα διαμορφώσουν οι μαθητές να συντείνει στο γενικότερο στόχο της εκπαίδευσης: τη μόρφωση και την καλλιέργεια του νου και του χαρακτήρα τους.

Η διδασκαλία της αρχαίας γλώσσας ως αυτοσκοπός, μόνο και μόνο για να φανεί «η ετυμολογική συνέχεια... η διαχρονική ενότητα στη γραφή και στην ορθογραφία... η γραμματική και συντακτική συνοχή της αρχαίας και νέας γλώσσας...»³ δε μπορεί να βοηθήσει στη βαθύτερη γνώση και στη σωστότερη χρήση της νέας ελληνικής, γιατί «είναι

γενικά αφελές και γλωσσολογικά ασυγχώρητο να εξαρτάται η απόκτηση γνώσης και η χρήση μιας γλώσσας από τη διδασκαλία παλιότερων μορφών της· την επάρκειά της η νέα ελληνική την οφείλει στη δική της οργάνωση και αποτελεσματικότητα»⁴.

Όσον αφορά το Λύκειο, όπου πράγματι η διδασκαλία της αρχαίας γλώσσας αντιμετωπίζει προβλήματα, ιδιαίτερα λόγω της στενότητας του διδακτικού προγράμματος —6 ώρες την εβδομάδα στην Α' Λυκείου για όλη τη Γραμματική και το Συντακτικό και 5 ώρες στη Β' Λυκείου για προσέγγιση δύσκολων και ποικίλων κειμένων όπως ο Πρωταγόρας του Πλάτωνα, η Αντιγόνη του Σοφοκλή, ο Υπέρ Αδυνάτου Λόγος του Λυσία και ένα μέρος της Ιστορίας του Θουκυδίδη— εκεί πλέον είναι θέμα αναπροσαρμογής του αναλυτικού προγράμματος και της διδακτέας ύλης, ώστε οι μαθητές να είναι σε θέση να εμβαθύνουν στο πνεύμα μάλλον παρά στο γράμμα του αρχαίου κειμένου, αν θέλουμε να μιλάμε για μορφωτικά αγαθά. Και τότε πάλι η εμβάθυνση αυτή θα γίνεται πολύ καλύτερα, γιατί θα έχει προηγηθεί η διδασκαλία της Νέας Ελληνικής στο Γυμνάσιο και πάνω σε στέρεες βάσεις θα μπορεί να οικοδομηθεί η μάθηση της αρχαίας γλώσσας⁵.

Δεν εξασφαλίζεται λοιπόν ούτε η συνέχεια της γλώσσας ούτε η επιβίωση της αρχαίας γλώσσας μέσα στη νέα ούτε καν η στήριξη και ο εμπλουτισμός της νέας ελληνικής από την αρχαία.

Στο Γυμνάσιο ο αρχαίος λόγος ακούγεται και κατανοείται και στις εσχαιές της ελληνικής γης μέσα από τα μεταφρασμένα κείμενα, όπως άλλωστε συμβαίνει και σ' όλες τις ξένες χώρες, όπου η μελέτη των κλασικών κειμένων γίνεται από δόκιμες μεταφράσεις. Αν εισαχθεί και η μελέτη της αρχαίας γλώσσας στο Γυμνάσιο απλώς θα στενέψουμε την εμβέλεια του αρχαίου λόγου, θα περιορίσουμε και πάλι σ' ένα μικρό ακροατήριο «καλών μαθητών» (για τους «κακούς μαθητές» θα ξαναρχίσουν τα ιδιαίτερα!) και θα επεκτείνουμε τα σφάλματα της διδασκαλίας των αρχαίων στο Λύκειο μ' ένα ακόμη σφάλμα και στο Γυμνάσιο...

Ας μην ξεχνάμε ότι το σχολείο είναι ένας μόνο από τους αγωγούς για τη δια-

μόρφωση του γλωσσικού μας οργάνου. Η γλωσσική μας «φτώχεια» —φαινόμενο που απασχολεί πολλές σύγχρονες αστικές κοινωνίες— σημαίνει έλλειψη ανθρώπινης επαφής, σημαίνει δυσλειτουργικότητα των μέσων μαζικής επικοινωνίας, σημαίνει περιορισμό και μοναξιά— καταστάσεις όπου η γλώσσα γίνεται κώδικας, κρυπτογραφικό μήνυμα για τους λίγους «δικούς μας» που «τους πάμε πολύ», ένδειξη επιβίωσης μέσα σε κάποια πληθυσμιακή ομάδα και όχι παράγοντας συνεννόησης, συμβίωσης και αλληλεπίδρασης μέσα στην κοινωνία των ανθρώπων. Η αφασία που κατατρύχει την εποχή μας δηλώνει πενία πολιτισμική, όχι γλωσσική ούτε εθνική· η διορατικότητα του Ελ. Βενιζέλου το είχε ήδη συλλάβει από το 1911: «Ο μανδρινισμός και η προγονοπληξία αφού έφθασε να φονεύσει παρ' ήμιν τό άρχαιο πνεύμα... επικαλείται μόνον τάς παλαιάς περγαμηνάς ... Έπεβίβασθημεν επί πλοίου και άνεπετάσαμεν τά ίστία κατευθυνόμενοι εις τήν γλώσσαν, αν όχι παλαιότεραν, αλλά τουλάχιστον του Ξενοφώντος, και μόλις μετά μακράν σειράν δεκαετηρίδων παρετηρήσαμεν ότι τό ταξίδιον τούτο δέν ήτο δυνατόν νά φθάση εις πέρας .. Έμάθομεν διά της προόδου των φώτων, διά των διδαγμάτων της γλωσσολογίας, ότι δέν έχει τίποτε νά κερδίσει τό έθνος μας, και αν άκόμη ήτο δυνατόν νά αναβιώσει ό μονολεκτικός μέλλων ή ό παρακείμενος ή ό υπερσυντέλικος...»⁶.

Υπάρχει όμως και το επιχείρημα της ανθρωπιστικής παιδείας. Ο Jaeger στο έργο του «Παιδεία» διατύπωσε καιρία τι σημαίνει ανθρωπιστική παιδεία· στους Έλληνες, είπε, οφείλεται «η ανακάλυψη του ανθρώπου» που σημαίνει «συνειδητοποίηση των καθολικών νόμων της ανθρώπινης φύσης»⁷.

Το πρόβλημά μας λοιπόν είναι πώς θα κάνουμε τους μαθητές μας να συνειδητοποιήσουν αυτή την αρετή, πώς θα καλλιεργήσουμε μέσα τους την ορθότητα της σκέψης, την ακρίβεια της έκφρασης, τον πλούτο των αισθημάτων, τη διαλεκτικότητα των ιδεών. Μία από τις μεθόδους που έχουν προταθεί γι' αυτό το σκοπό είναι η μελέτη των αρχαίων συγγραφέων. Οι πολιτικές ηθικές και φιλοσοφικές αιτίες που απηχούν τα αρχαία κλασικά συγγράμματα μπορούν ακόμη, σ' ένα μεγάλο βαθμό, να ταυτίζονται με σύγχρονα ιδεολογικά και πολιτιστικά αιτήματα και αποτελούν καλούς οδηγούς για τους νέους πολίτες, αν και ως προϊόντα μιας ιστορικής φάσης του πολιτισμού μας, αυτήν περισσότερο αντανακλούν μέσα στους προβληματισμούς της εποχής μας. Είναι πάντως αυτονόητη η παιδαγωγική και «ψυχαγωγική»

τους χρησιμότητα· η ερμηνεία του παρελθόντος φωτίζει το παρόν και προετοιμάζει το μέλλον.

Υπάρχουν όμως δύο τρόποι με τους οποίους μπορούμε να χειρισθούμε τη διδασκαλία των αρχαίων κειμένων στο σχολείο. «Ο ένας μπορεί να ονομασθεί δογματικός· ο άλλος ιστορικός» όπως έχει επισημάνει ο Δ.Ν. Μαρωνίτης⁸. «Ο πρώτος συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με τη μυθοποίηση του ανθρωπιστικού ρόλου των αρχαίων κειμένων και συνεπάγεται την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ιδεολογίας. Ο δεύτερος τηρεί απέναντι στα αρχαία κείμενα στάση καταφατική αλλά νηφάλια, αναγνωρίζει τον ανθρωπιστικό τους ρόλο δίχως να τον μυθοποιεί και τα ερευνά με επιστημονική μέθοδο ως προϊόντα της ιστορίας». Δεν παραγνωρίζουμε λοιπόν την ηθοπλαστική δύναμη των αρχαίου λόγου, όμως αυτός καλύπτει μία περιοχή μόνο της τέχνης του λόγου κι αν όλοι συμφωνούμε για τη μορφωτική επίδραση της λογοτεχνίας στο πνεύμα των νέων, τότε δεν μπορούμε να υπερτονίζουμε, στο διδακτικό μας έργο, το ρόλο της αρχαίας λογοτεχνίας και να υποτιμούμε νεότερες μορφές της, τη νέα ελληνική και την ξένη λογοτεχνία, που αναπαριστάνουν και ερμηνεύουν, με τρόπο ευπρόσιτο συνήθως και ενδιαφέροντα για το παιδί, τη σύγχρονη ζωή και τα προβλήματά της.

Η καλλιέργεια άλλωστε των κλασικών γραμμάτων από μόνη της δεν εξανθρωπίζει απαραίτητα. Το τελειότερο κλασικό ουμανιστικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην Ευρώπη, τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, υπήρξε το γερμανικό. Αυτό όμως καθόλου δεν εμπόδιζε την άνοδο του φασισμού στη Γερμανική κοινωνία την ίδια εποχή⁹.

Η μελέτη των αρχαίων συγγραφέων μπορεί να αποδώσει καρπούς στην διαμόρφωση ενός ελεύθερου, ώριμου και δημοκρατικού φρονήματος, όταν αποτελεί μέρος ενός εκπαιδευτικού συστήματος περιεκτικού και πολυφωνικού, που θα απαρτίζεται όχι μόνο από ηθικές αξίες αλλά και από επιστημονικές γνώσεις και θα εξασφαλίζει την αντικειμενικότητα και την κοινωνική λειτουργικότητα αυτών των αξιών και των γνώσεων. Όταν θα κατανοήσουμε τον χαρακτήρα και τις ανάγκες της σύγχρονης παιδείας, της νεοελληνικής κοινωνίας στο σύνολό της, τότε μόνο θα μπορούσαμε να οργανώσουμε ένα μοντέλο εκπαίδευσης που θα αντλεί πρότυπα από την αρχαία μας παράδοση αλλά θα δέχεται επίσης όλα τα μηνύματα της σύγχρονης πολιτιστικής πραγματικότητας και θα απευθύνεται σε όλα τα ελληνόπουλα, προνομιούχα και μη.

Ο Δ. Γληνός έγραφε το 1913: «έφ' δ-

σον παρέχεται εις τόν νέον Έλληνισμόν ή άρμόζουσα θέσις εις τό νέον εκπαιδευτικόν σύστημα, δημιουργείται ήδη έν τη εκπαιδύσει καί ήδη τό πρώτον, ό πρώτος, ό θεμελιώδης όρος της υπάρξεως άληθούς κλασικισμού, δηλαδή ζωντανής καί άληθινής έκ της μελέτης των άρχαίων ώφελείας. Έφ' όσον κατεφρονείτο ό νέος Έλληνισμός, προσρηχόμεθα πρós τούς άρχαίους κενοί καί δέν ήτο δυνατόν ειμή νά άποκομίζωμεν τούς άναδιπλασιασμούς καί τούς μέσους άορίστους μόνον... όταν δηλαδή ό νέος Έλληνισμός γίνη βάσις της ζωής μας, τότε θά έπωφεληθώμεν από τήν διδασκαλίαν των άρχαίων»¹⁰.

Φαίνεται όμως ότι η μοίρα του Σισύφου βαραινεί κάθε προσπάθεια γλωσσικής και εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στη χώρα μας. Από το 1917 που άρχισε ο πρώτος φιλελεύθερος σχεδιασμός της ως σήμερα, λίγα πράγματα έχουν παγωθεί, πολλά πράγματα αγωνίζονται άκόμη να γίνουν πράξη. Σταθήκαμε μάρτυρες σκοταδιστικών αντιδράσεων αλλά και «λαϊκών» εκπαιδευτικών ανοιγμάτων από συντηρητικές κυβερνήσεις. Τώρα ο υπουργός παιδείας μιας «προοδευτικής» κυβέρνησης μας ξαναγουρίζει σε παλιά διλήμματα που πιστεύαμε πως είχαν οριστικά λυθεί. «Η ιστορία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης επαναλαμβάνεται. Πρόκειται άραγε τούτη τη φορά νά είναι ή τελευταία παράσταση της κωμωδίας;» ρωτούσε ο Δ. Γληνός το 1929¹¹.

Είναι τραγικό, ύστερα από 60 χρόνια, να πρέπει να επαναλάβουμε το ίδιο ερώτημα. □

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γ. Μπαμπινιώτης, «Χρησιμοποιούμε ξύλινη γλώσσα», Η Αυγή, 30/11/86.
2. Σ.Ι. Καργάκος, «Τα αρχαία Ελληνικά και η ελληνική Αριστερά», Η Αυγή 7/12/86.
3. Γ. Μπαμπινιώτης, όπ. παρ.
4. Γ. Βεζούδης, «Γλώσσα και ...κινδυνολογία», Το Βήμα, 14/12/86.
5. Βλ. σχετικά Δ.Ν. Μαρωνίτη, «Οι αρχαίοι από μεταφράσεις» Φιλολόγος, τχ. 2ο, σ. 62, Σεπτέμβρης 1964.
6. Τριανταφυλλίδη, Άπαντα, τομ. Δ' σ. 216.
7. «Ο φόβος της ελευθερίας» επιμ. Δ.Ν. Μαρωνίτη, σ. 134, Αθήνα 1971.
8. Δ.Ν. Μαρωνίτη, «Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία: Προβολή και Υποδοχή της στην Εκπαίδευση» εκδ. ΥΠΕΠΘ, Εισηγήσεις, 2η έκδ. σ. 40, Αθήνα, 1978.
9. Βλ. Σχετικά Γ.Μ. Σηφάκη, «Κλασική Φιλολογία και Ανθρωπιστική Παιδεία: Αλήθειες και Παρεξηγήσεις» όπ. παρ. σ. 25 κ.ε.
10. Δ. Γληνός, «Ένας άταφος νεκρός. Μελέτες για το εκπαιδευτικό μας σύστημα, Αθήνα, 1925, σ. 230.
11. Δ.Α. Γληνός, «Τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια: Η νέα παράσταση μια παλιάς κωμωδίας», Ακρόπολις, 9/7/29.

ΝΗΣΙΔΕΣ ΠΟΛΥΤΟΝΙΚΟΥ

του Δημ. Σ. Λουκάτου

● Με τη μορφή επιστολής ο καθηγητής Δ.Σ. Λουκάτος μας έστειλε το κείμενο που ακολουθεί. Αναφέρεται σε σχετικό άρθρο του κ. Ε. Κριαρά στο ΑΝΤΙ τχ. 336.

Έπιθυμῶ ν' ἀπαντήσω στό πρόσφατο ἄρθρο τοῦ συναδέλφου μου, Καθηγητοῦ Ε. Κριαρά «Κάτι ἀκόμη γιά τό μονοτονικό» (Τεύχος 336/2.1.87, σ. 44-45), πού ἀναφέρεται σέ ἐπιστολή μου (τεύχος 327/29.9.86, σ. 54-55), ὅπου ἐπρότεινα «νησίδες πολυτονικοῦ» γιά τήν παιδεία μας, καί διετύπωνα (ἀναδρομικά) μερικές ἀπόψεις μου γιά τό μονοτονικό. Ἡ σύντομη μάλλον ἀπάντησή μου δέν θά γίνει ἀπό κάποια «φιλοδοξία» ὑστερολογίας, ἀλλά ἴσα-ἴσα ἀπό σεβασμό καί ἀγάπη στόν ἀξιο ἐπιστήμονα καί πολύτιμο μελετητή τῆς μεσαιωνικῆς καί νέας φιλολογίας μας, κ. Κριαρά, ὅσο βέβαια κι ἀπό χρέος πρός τό ἀναγνωστικό σου κοινό.

Χαίρομαι πρῶτα γιά τήν, ἔστω καί μερική, σύμπτωση τῶν ἀπόψεών μας, γιά τό ὅτι (ὅπως σημειώνει ὁ κ. Κριαράς) «τό νά ἐξοικειωθεῖ —τότε πού αὐτό ἐπιβάλλεται— ὁ μαθητής στήν ἱστορία καί τήν προϊστορία τοῦ τονικοῦ συστήματος τῆς γλώσσας του, εἶναι ἀληθινά ἐπαινετή προσπάθεια»· καί «αὐτό βέβαια, πρέπει νά γίνει τή στιγμή, πού ὁ μαθητής θά ἐρχεται σ' ἐπαφή μέ τά ἀρχαῖα κείμενα —ὄχι νωρίτερα—, μιά καί τά κείμενα αὐτά θά τοῦ παρέχονται μέ τό παλιό πολυτονικό σύστημα». Ἐγώ ὅμως ἐμίλησα γιά «νησίδες πολυτονικοῦ», πού θά δίνονται σ' ὅλους τοὺς μαθητές κ α ἰ ν ω ρ ῖ τ ε ρ α, ἔστω καί ἂν οἱ μαθητές αὐτοί δέν θ' ἀκολουθήσουν τά προνομιούχα κλασικά μαθήματα. Κι ἐννοοῦσα εἴτε ἀρχαῖες φράσεις, τρεχοῦμενες, ἀπό ἐπιγράμματα, ποιητικούς στίχους, γνωμικά ἢ καί αἰσώπειους μύθους, εἴτε βυζαντινές κι ἐκκλησιαστικές, εἴτε λογιότερες, τῆς «ἱστορικῆς» ἐπίσης καθαρεύουσας. (Παράλληλη εὐκαιρία καί γιά τή γνώση τοῦ ἀρχαίου λόγου).

Προχωρώντας ὅμως ὁ κ. Κριαράς ἀναπτύσσει μιά γενικότερη ἀπολογητική τοῦ μονοτονικοῦ, παίρνοντας ἀφορμή καί ἀπό ὀρισμένες ἀπόψεις μου. Ἐνδιαφέροντα καί τά ἀντιρρητικά στοιχεῖα, ἀλλά βρίσκω πολύ ἀπόλυτο τόν χωρισμό - χαρακτηρισμό πού κάνει γιά ὅσους ἀκολουθοῦν ἡ νοσταλγοῦν τό πολυτονικό, ὅτι μπορεῖ νά εἶναι κακόβουλοι ἢ ἄβουλοι ὑποστηρικτές καί δέν τοὺς ἀναγνωρίζει ἴσα δικαιώματα συλλογισμῶν καί κατευθύνσεων, πάνω σ' ἓνα θέμα πνευματικῆς παράδοσης καί γραπτῆς ἐκφράσης αἰώνων...

Τό νά προβάλλει ἔπειτα, τό ἀσθενές ἐπιχείρημα ὅτι, ἔτσι κι ἄλλιῶς, δέν καλογνωρίζαμε, μέ τήν ἐξέλιξη τῆς δημοτικῆς, τόν σωστόν τόνο, νά μοῦ ἐπιτρέψει ὁ κ. Κριαράς νά πῶ (λαογραφικά), ὅτι θυμίζει τή γνωστή συνταγή τοῦ «πονάει κεφάλι, κόβει κεφάλι».

Τό ὅτι «σε πολιτισμένες χώρες ἐκδίδονται διατάγματα καί γιά τήν ἀπλούστερη ἀπλοποίηση στήν ὀρθογραφία τῶν λέξεων», ὄχι μόνο τό ξέρω, ἀλλά καί τό καμαρώνω, μελαγχολώντας γιά τίς δικές μας εὐκολες καί αἰφνίδιες ἀνατροπές, ὅπως ἐκείνη τοῦ μονοτονικοῦ.

Τό θέμα τῆς «μορφοπλασίας τοῦ δημοτικοῦ λόγου», ὅπως τό

διετύπωσα, δέν ἀφορᾷ τόν ἐλεύθερο προφορικό λόγο, τῆς λαϊκῆς παράδοσης, ἀλλά τόν «ἀπό γραπτοῦ ἢ ἐντυπου κειμένου» λόγο, πού διαμόρφωσε τόν ἀστικό, κι ἐξακολουθεῖ νά διαμορφώνει τόν γενικότερα ἐθνικό λόγο μας. Ἡ πολυτονική μορφή τοῦ γραπτοῦ λόγου ἔδινε μιά στέρεη μουσικο - αἰσθητική ὁδήγηση καί χροιά ἀπαγγελίας στόν ἀναγνώστη, πράγμα πού ἀρχίζει νά λείπει ἀπό τά σύγχρονα διαβάσματα τοῦ μονοτονικοῦ (ραδιόφωνο, σχολεῖα, ποίηση, ἐγκύκλιοι), ὅπως θά δίνουν πάντα πληρότητα, στά μάτια τῶν φιλολόγων (διεθνῶς), τά πολυτονικά κείμενα τῶν κλασικῶν μας ἢ μεσαιωνικῶν συγγραφέων. (Μᾶς ἐξάφνισε, στό πολύτιμο καί πολύτομο «Λεξικό τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς Δημώδους Γραμματείας», τοῦ Ἐ. Κριαρά, ἡ «μισοστρατίς», ἀπό τόν Ε' τόμο (1977) ἀπογύμνωση τῶν κειμένων του, ἀπό τοὺς παραδοσιακοὺς τόνους).

Ὅσο γιά τοὺς γραφομεσάζοντες τοῦ μονοτονικοῦ, πού ἀνέφερα (ἐξω ἀπό τά Ὑπουργεῖα, γιά τοὺς ἀπλούς πολίτες), αὐτό ἀκριβῶς ἤθελα νά ὑπαινιχθῶ, πού μοῦ θυμίζει ὁ κ. Κριαράς, ὅτι ξαναγυρίσαμε (παρ' ὅλη τήν πρόοδο) στήν ἄθλια περίπτωση τῆς παλιάς ὑπηρεσιακῆς καθαρεύουσας, πού οἱ φοβισμένοι γιά τήν ἀδεξιότητά τους πολίτες ζητοῦσαν, τό ἴδιο ἀπό τοὺς γραφομεσάζοντες ἐκείνους, νά τοὺς διατυπώσουν τήν αἴτηση. (Ἐχω γράψει σχετικά, τό 1945: «Ὁ λαός καί ἡ καθαρεύουσα», στά «Γράμματα», τόμ. 8, τεύχ. 9).

Γιά τό ἂν ἐλιγότεψαν ἢ ὄχι οἱ κόποι ἀπό τά παιδιά (ἀλλά καί ἡ πνευματική ἀσκήσή τους) μέ τήν ἀπαλλαγὴ τῆς γραφῆς ἀπό τρία τονικά σημεία (ἄλλο θά ἦταν, ἂν κηρύσσαμε πλήρη ἀτονία), αὐτό ἂς τό συζητήσουν, ἀντικειμενικά, οἱ παιδαγωγοί μας.

Μίλησα καί γιά χειρόγραφη τονική ἐλευθερία (ὄχι «ἀσудо-σία», ὅπως τό ἀναγνωρίζει ὁ κ. Κρ.), τουλάχιστον ὥσπου νά κυριαρχήσουν οἱ σχολικὲς μονοτονικὲς διδασκαλίες (ὄχι ἀπόλυτα) στίς ἐπόμενες γενεές. Αὐτό θά ἦταν ἄλλωστε πιό δημοκρατικό, ἀπό τήν ἐπιβολή «ἐνιαίων μέσων ἐπαφῆς καί ἐπικοινωνίας». (Ἡ ἐλευθερία αὐτὴ ὑπάρχει, εὐτυχῶς, ἐξωσχολικά καί ἐξω-ὑπουργικά (ὅπως φαίνεται κι ἀπό τά ποσοστά ἐκδόσεων). Γιατί ὅμως νά ἐξαναγκάζονται οἱ Δ. ὑπάλληλοι σέ «ἐπιβαλλόμενη» γραφή;

Φοβᾶμαι, πῶς ἐμακρηγόρησα. Εὐτυχῶς, πού ὁ συνάδελφος κ. Κριαράς παραθέτει τίς ἀπόψεις μου, πλὰι στίς ἀντιρρήσεις του. Οἱ ἀναγνώστες μποροῦν ἔτσι ἐλεύθερα νά παρακολουθήσουν τόν «διάλογο». Τώρα, βέβαια, τό Μονοτονικό, καλῶς ἢ κακῶς, ἔχει μπεῖ σέ μιά πραγματικότητα. Ἀπὸ τὴ δική μου πλευρά, παραμένει γιά στήριξη ἢ πολὺ ἀπλή θέση μου, γιά «νησίδες πολυτονικοῦ», (τόσο σέ ἀρχαῖα, ὅσο καί σέ μεσαιωνικά ἢ καί καθαρευουσιάνικα κείμενα), στά βιβλία ὅλων τῶν τάξεων τῆς Β'βάθμιας ἐκπαίδευσης.

6-1-1987

ΚΑΙ ΕΓΕΝΕΤΟ...
ΤΗΣ ΜΠΙΕΝΑΛΕ

● Είναι φυσικό οι εκδηλώσεις της Β' Μπιενάλε στη Θεσσαλονίκη να συζητηθούν για καιρό. Όχι μόνον το περιεχόμενό τους, αλλά και οι επιπτώσεις της, όπως και οι διαφορετικές απόψεις για το θέμα. Πήραμε τρία κείμενα από τη Θεσσαλονίκη που αναφέρονται στις εκδηλώσεις της Μπιενάλε καθώς και στο κείμενο του Στ. Κούλογλου στο ANTI (τχ. 334). Δυστυχώς ο χώρος δεν μας επιτρέπει να δημοσιευθούν σε άλλη θέση.

Κεφάλαιο Α: η επιτυχία της Μπιενάλε και η χρέωσή της
—Θα μπορούσε άραγε —και πώς;— η κηδεία να γίνει γεγονός αναστάσιμο;

—Μέσα από αυτό το πρίσμα για τη γενέθλια πόλη μας ως ερασιτέχνες εραστές των τεχνών και ως ιθαγενείς, γιατί εδώ γεννηθήκαμε, οφείλουμε να δούμε και να αποτιμήσουμε την Μπιενάλε των Νέων που έγινε στη Θεσσαλονίκη.

—Σε μια πόλη πολύπαθη, που δυσκολεύεται ακόμα να συνέλθει από τον, ας πούμε, γιορτασμό των 2.300 χρόνων της,

—σε μια νεολαία διψασμένη και στερημένη σε επικοινωνία, τέχνη, πολιτιστική ενημέρωση και έκφραση και

—σε μια εποχή παρατεταμένης και βαθύτατης κρίσης, αφασίας, σύγχυσης και κατεδάφισης... όταν προσφέρονται εκθέσεις, συναυλίες, βίντεο-προβολές, ζωγραφική, συνεμά, πάρτυ, ελεύθερη ραδιοφωνία, γκράφιτι και κοινωνικοποιούνται για χρόνια άχρηστοι χώροι, τότε αναμφίβολα αυτό είναι καλό, θετικό, εξαιρετικό και μόνο να το επαινέσει κανείς μπορεί.

—Τα προβλήματα αρχίζουν όταν πρέπει αυτή η τεράστια επιτυχία να χρεωθεί κάπου, σε κάποιον λογαριασμό, σε κάποιους υπεύθυνους διοργανωτές.

—Τα προβλήματα αρχίζουν επίσης όταν στο όνομα της επιτυχίας πρέπει να ψηφίσουμε ταυτόχρονα άφεση αμαρτιών και το δόγμα «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα».

—Γι' αυτό βιάζομαι να πω ότι η πράγματι μεγάλη επιτυχία της Μπιενάλε οφείλεται κατά κύριο λόγο στο ότι οι ίδιοι οι άμεσα ενδιαφερόμενοι, οι νέοι, πήραν στα χέρια τους την υπόθεση (πράγμα που τιμά και όσους από τους διοργανωτές ευνόησαν ή αποδέχτηκαν με χαρά αυτή την κατεύθυνση) και κατά δεύτερο λόγο στο ότι η πόλη αυτή τυχαίνει να λειτουργεί ακόμα σαν πόλη, σαν ενιαίος οργανισμός.

—Και αυτό σημαίνει παράλληλα ότι η ιθαγένεια, ως ιδιότητα, σ' αυτή την πρωτεύουσα των προσφύγων δεν αποτελεί κληρονομικό ή πολιτιστικό ή κυριολεκτικό αλλά χαρακτηριστικό, αλλά μάλλον συμβολικό και τιμητικό τίτλο που απονέμεται αυτομάτως και χωρίς άλλες διαδικασίες σε όποιον κάνει τον κόπο να σκύψει και να αφουγκραστεί το ρυθμό και το σφυγμό της ζωντανής αυτής —ακόμα—, πολιτείας.

—Κορυφαίο πολιτιστικό, εικαστικό και πολιτικό γεγονός, γεμάτο νοήματα και προεκτάσεις, αποτέλεσε κατά τη γνώμη μου η σοβαρή και ευαίσθητη ιεροτελεστία και πομπή των φοιτητών της (υπό ιδρυσιν) Σχολής Καλών Τεχνών Θεσσαλονίκης, *Η Κηδεία*, όπου ντυμένοι στα μαύρα με άσπρες μάσκες και κουβαλώντας ένα φέρετρο, κρύα και τελετουργικά τη μέρα των εγκαταστάσεων διέσχισαν απ' άκρη σ' άκρη, ενώπιον των επισήμων και του κόσμου την αιθούσα με τα εικαστικά, εικαστικότεροι όλων.

—Κορυφαίο γεγονός γιατί από τη στιγμή εκείνη κλέψαν την παράσταση σαν άμεσα ενδιαφερόμενοι παρεμβαίνοντας με πειστικό, αξιοπρεπή και τολμηρό τρόπο, χωρίς γκρίνιες και μιζέρια, όχι σαν σκέτη άρνηση αλλά σαν αντίθεση και σαν σύνθεση ταυτόχρονα εκθέτοντας το δικό τους με τα σώματά τους, με τη σιωπή τους και τον αργό βηματισμό τους: το σύνθημα είχε ήδη δοθεί. Το μήνυμα ελήφθη.

—Ακολούθησε μια πολυήμερη γιορτή, μια συλλογικότητα, μια συμμετοχή όπου τίποτα δεν χαρίστηκε, συνεμά, τίποτα δεν μπορούσε από πριν να προβλεφτεί. Οι νέοι με εκπληκτα μάτια βλέπαν συμπυκνωμένα ότι, εκτός από τη μιζέρια και την υπανάπτυξη υπάρχουν και η δημιουργία και η τέχνη και η επικοινωνία και τα νοήματα. Πιστεύω πως οι καρποί θα 'ρθουν στα επόμενα χρόνια.

Κεφάλαιο Β': περί ελεύθερης Ραδιοφωνίας και περί Τύπου

Θα 'πρεπε να ερευνηθεί γιατί στο σύνολό του σχεδόν ο ελληνικός (δηλ. 98% αθηναϊκός) Τύπος αγνόησε επιδεικτικά το γεγονός και γιατί ρεπορτάζ ζωντανά (όχι δελτία Τύπου) δεν είδαμε καθόλου.

Πράγμα που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τη ζωντανή καθημερινή ανοιχτή ραδιοφωνία, το «Ράδιο-Μπιενάλε» που όχι μόνο έπιασε το σφυγμό της πόλης αλλά και αποτέλεσε στοιχείο αυτού του σφυγμού.

Κεφάλαιο Γ': περί αντιθέσεων

Φυσικά υπάρχουν και οι αντιθέσεις, πάσης φύσεως και πρέπει να φροντίσουμε... για την ειρηνική λύση των αντιθέσεων μέσα

στο λαό Α: πούμε: η αντίθεση ανάμεσα σε κέντρο (Αθήνα) και περιφέρεια ανάμεσα σε πνευματική και χειρωνακτική εργασία, ανάμεσα σε μεταπράτες και δημιουργούς τέχνης, ανάμεσα σε γέρους και νέους (στα μυαλά ή την ηλικία) ανάμεσα σ' αυτούς που διοικούν μόνο κι αυτούς που δουλεύουν, ανάμεσα σε υποκριτές θρησκόληπτους και οπαδούς της χειραφέτησης, ανάμεσα σε ετεροδομήτες και ιθαγενείς, ανάμεσα σε οπαδούς του κρατικού ραδιοφώνου και της ελεύθερης ραδιοφωνίας, ανάμεσα σε χουντικούς και δημοκρατικούς και... πολλές, πολλές άλλες (των υπουργείων και των κομμάτων οι εσωτερικές αντιθέσεις δεν μας ενδιαφέρουν τόσο, ας τις λύσουν μόνοι τους).

Με την προϋπόθεση ότι τοποθετείται κανείς στη δεύτερη πλευρά αυτών των αντιθέσεων (στα λόγια και την πράξη) είναι ανοιχτός ο δρόμος για να λυθούν σωστά. Άλλωστε η εθνική ολοκλήρωση και η αποκέντρωση θα αρχίσει γίνεται πράξη όταν αποκτήσει και η Βόρεια Ελλάδα ένα σταθμό FM και ένα τρίτο κανάλι, τηλεόρασης.

Κεφάλαιο Δ': περί απολογισμών
Πρέπει επίσης να γίνουν απολογισμοί γενικά και κατά τομέα της Μπιενάλε. Κριτήρια, διαδικασίες, πρόσωπα, οικονομικά, συμμετοχές κτλ. Να επικρατήσει διαφάνεια. Αλλά, έχουμε καιρό γι' αυτά, εδώ θα 'μαστε και τα επόμενα χρόνια. Δεν θα χαθούμε.

Υστερόγραφο:

Φίλε Στέλιο, φρόντισε σε παρακαλώ να μην μας στεναχωρείς εμάς τους θεσσαλονικείς. Γιατί κακά τα ψέματα, η Αθήνα πεθαίνει σαν πόλη. Γιατί δεν έρχεται να μείνεις λίγο καιρό εδώ πάνω να τα συζητήσουμε όλα σε βάθος; Αποκεντρώσου και λίγο.

Γιάννης Χατζηγώγας

● Το δεύτερο κείμενο με τίτλο «Ατυχίες οι υπερφιαλές αναλύσεις και τα βολικά συμπεράσματα... γιατί προσκρούουν σε μια υποψιασμένη, πλέον, Θεσσαλονίκη» από τον Κώστα Δ. Μπλιάτκα.

Οι ιλιγγιώδεις ρυθμοί διαδοχής γεγονότων και «γεγονότων» στην επικαιρότητα, μας επιβάλλουν να αιτιολογήσουμε τη μακροσκελή όσο και πολύπλευρη αναφορά μας στη Β' Μπιενάλε της Θεσσαλονίκης σήμερα, είκοσι μέρες μετά τη λήξη των εκδηλώσεων και των κουτσουμπολιών και μετά την απαραίτητη κατανάλωση «μαϊντανού» (σκανδαλογία) που, ως γνωστόν, νοστιμίζει πλέον κάθε δημόσια πράξη.

ΠΡΩΤΟΣ λόγος είναι το μήνυμα της «Μπιενάλε» που αφορά κατά κύριο λόγο —αν όχι

αποκλειστικά— τους Θεσσαλονικείς γιατί η πραγματοποίηση της δεύτερης συνάντησης νέων καλλιτεχνών από την Ευρωπαϊκή Μεσόγειο άφησε στη «συμπρωτεύουσα» προοπτικές.

● Η Β' Μπιενάλε μας άφησε σοφότερους, γιατί τώρα ξέρουμε ότι υπάρχουν χώροι, κτίσματα παλιά και μνημεία που μπορεί η νεολαία όχι μόνο να αξιοποιήσει αλλά να τα αναστήσει κιόλας. Το Βασιλικό Θέατρο, στοιχειωμένο μέχρι πριν δύο μήνες, είναι ήδη όχι ένας χώρος πολιτισμού απλά, αλλά ένα στέκι ζωντανό της νεολαίας. Για όσους γνωρίζουν τη Θεσσαλονίκη είναι μεγάλη υπόθεση η επέκτασή του «ζωτικού χώρου» Ντορέ —Ναυαρίνο— Κορομηλά με την προσθήκη του θεάτρου στη νυχτερινή γεωμετρία. Το τρίγωνο έγινε τετράγωνο. Και προσοχή εδώ: από το Βασιλικό στο Λευκό Πύργο και από εκεί στο λιμάνι, παραλιακώς, είναι ένας θαυμάσιος περίπατος. Αυτό ήταν το μυστικό της Μπιενάλε. Ο κόσμος δεν πήγαινε «καρφωτός» σε μια εκδήλωση. Έρρεε από χώρο σε χώρο!

Από το Λευκό Πύργο ανεβαίνοντας τον ωραιότερο πεζόδρομο της πόλης, τη Δημητρίου Γούναρη, μέσα σε δύο λεπτά περνάς από τις αρχαιότητες και την πλατεία Ναυαρίνου και φτάνεις στην Κομαρά. Η Ροτόντα, πια, είναι εκτός μέτρα πιο πάνω...

Το συμπέρασμα βγαίνει εύκολα για τη διοργάνωση. Οποιοσδήποτε συσχετισμός με τα «2300 χρόνια» ή την «Πολιτιστική Πρωτεύουσα» εκθέτει απλώς, αυτόν που τον επιχειρεί.

● Με την αφορμή της διοργάνωσης ξεδιπλώθηκαν οι «κρυφές» δυνατότητες της πόλης. Η προσέλευση και η συμμετοχή στις εκδηλώσεις ξεπέρασε κάθε προσδοκία. Οι Ισπανοί της Βαρκελώνης που δεν είχαν τα δικά μας κόμπλεξ και τους... ανοιχτούς μας λογαριασμούς, δεν δίστασαν να δηλώσουν ευθαρσώς ότι πέρσι αυτοί παρουσίασαν μια «Μπιενάλε ειδημόνων» σε κλειστό κύκλο, ενώ φέτος έζησαν μια «Μπιενάλε συμμετοχής». Όσοι επιχειρήσαν να υποβαθμίσουν τη σημασία αυτής της συμμετοχής, με αμήχανα και θνησιγενή κείμενα, απλώς τραύλισαν κάτι σαν «το φτηνό εισιτήριο» ή «ο κόσμος ήρθε από περιέργεια». Το μόνο που κατάφεραν ήταν να πείσουν για τους βαθύτερους στόχους αυτών των κειμένων.

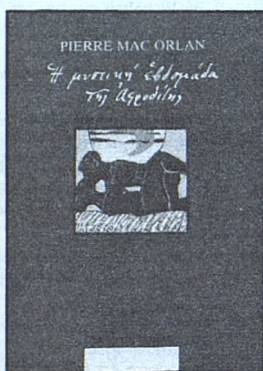
ΔΕΥΤΕΡΟΣ λόγος που μας ώθησε να φτιάξουμε αυτό το αντιφάσμα είναι η ανάγκη (του κόσμου και δική μας) για σωστή πληροφόρηση γύρω από το σπουδαίο γεγονός της Μπιενάλε. Το κείμενο του Στ. Κούλογλου στο προηγούμενο «Αντί» ελάχιστα πρόσφερε στην υπόθεση της σωστής ενημέρωσης. Αντίθετα είχε όλα τα στοιχεία ενός απο-προσανατολιστικού, εμπαθούς και μονομερούς γραπτού. Πέρα βέβαια

κυκλοφορεί

ΠΙΕΡ ΜΑΚ ΟΡΛΑΝ

‘Η μυστική εβδομάδα
της ‘Αφροδίτης

‘Η μυστική εβδομάδα της ‘Αφροδίτης του πρωτοεμφανιζόμενου στη χώρα μας Γάλλου συγγραφέα Πιέρ Μάκ ‘Ορλάν, είναι ένα έρωτικό άριστούργημα. Κάθε μία από τις πρωτοφανείς σέ τολμηρότητα και λυρισμό διηγήσεις του, χαρακτηρίζονται από μοναδική ποίηση.

‘Ένα βιβλίο έκπληξη στη μικρή λογοτεχνία της Νεφέλης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομυχάλη 9 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.07.744-36.04.793

από τις ανακρίβειες που επισημαίνουν, εξάλλου, στα άλλα γραπτά οι συνάδελφοι.

Δυστυχώς —για τον γράψαντα— δεν αντελήφθη ότι το πόνημα του ίσως πέραγε «στα μαλακά», το Σεπτέμβριο λ.χ., αλλά όχι τώρα. Εξήγώ αμέσως τι εννοώ: στη Θεσσαλονίκη, επί Μπιενάλε, η πολιτεία, το ύψος και το ήθος κάποιων από τους μη-επαρχιώτες πρωτευουσιάνους «εκπολιτιστές» δημιούργησαν υποψίες —στην αρχή— και οργή στη συνέχεια. Εδώ πάνω το κλίμα δεν ευνοεί πλέον τις γνωστές ανομιανάλυσεις που —έστω και εκλεπτυσμένα— οδηγούν στο βολικό συμπέρασμα ΑΘΗΝΑ ΙΣΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ, ΑΝΩΤΕΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΙΣΟΝ ΕΠΑΡΧΙΑ, ΑΠΕΙΡΙΑ, ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΣΜΟΣ. Πολύ περισσότερο όταν τα περισπούδαστα αυτά άρθρα δομούνται με υλικά την υπερβολή, την εμπάθεια και ίσως τα άδηλα συμφέροντα. Κάποιοι «αφελείς» εδώ περίμεναν, μάλιστα, επιείκεια με την πρώτη μεγάλη διεθνή διοργάνωση νεολαίας στη Θεσσαλονίκη...

Δεν είναι στις προθέσεις μας αλλά εάν τα κείμενά μας φαίνεται να κινδυνολογούν είναι γιατί ΥΠΑΡΧΕΙ, πράγματι, ο κίνδυνος να αναπαρχθεί η πόλωση Βορρά - Νότου και όχι πια ποδοσφαιρικά. Το πλαίσιο μάλιστα είναι τέτοιο που δύσκολα θ' αποδειχθεί ότι αυτή τη φορά το πρόβλημα το 'χουν οι Θεσσαλονικείς.

Κώστας Δ. Μπλιάτσας

● Το τρίτο κείμενο από τον Παύλο Νεράντζη αναφέρεται στην εκπομπή «Ράδιο Μπιενάλε».

Σάββατο 22 Νοεμβρίου ώρα 10.10 το πρωί. Το σήμα μιας νέας εκπομπής «βγαίνει στον αέρα», σχεδόν ταυτόχρονα με την έναρξη της Β' Μπιενάλε Νέων Καλλιτεχνών. Είναι το «Ράδιο-Μπιενάλε», μία ακόμη ζωντανή εκπομπή του Ραδιοφωνικού Σταθμού της ΕΡΤ-Μακεδονίας, που εξέπεμπε για τρεις ώρες και κάθε μέρα μέχρι να σβήσουν τα φώτα της μεγαλύτερης διοργάνωσης νέων καλλιτεχνών από χώρες της Μεσογειακής Ευρώπης.

Στο στούντιο, για τους γνωρίζοντες τα «εν οίκω και εν δήμω», επικρατεί ένα άλλο κλίμα. Μία ομάδα από πέντε δημοσιογράφους, δύο ηθοποιούς, ένα ραδιοπειρατή, ένα μουσικό επιμελητή είναι έτοιμοι να παίξουν ένα σποχίμα. Πρόκειται για το πρώτο εγχείρημα της ΕΡΤ στην κατεύθυνση της ελεύθερης ραδιοφωνίας, που έμελλε να ξεκινήσει από τη Θεσσαλονίκη. Την προηγούμενη μέρα είχε δοθεί το πρώτο φως από τους κρατούντες τα ηνία της εξουσίας, αλλά τίποτε δεν προδικάζει το θετικό αποτέλεσμα στους δυοσίανους και

ρούς που περνάμε. Τα πάντα εξαρτώνταν από την ομάδα και βέβαια τους τεχνικούς. Αρπακτικά και τρακτικά, άλλωστε, κάθε λογής ήταν έτοιμα να διακωμωδίσουν και στη συνέχεια να υποβαθμίσουν και να καταδικάσουν την απόπειρα. Ζητήματα του τύπου «είναι δυνατόν να υπάρξει ελεύθερη ραδιοφωνία σε κρατικό ραδιοσταθμό τη στιγμή που δίδονται οι πειρατικοί» ή «ποιες σκοπιμότητες και συσχετισμούς δυνάμεων εξυπηρετεί αυτό το άνοιγμα» και άλλα πολλά ήταν —και είναι— υπαρκτά, αλλά επισκιάστηκαν προς στιγμή μπρος στη σημασία του εγχειρήματος. Η εκπομπή φιλοδοξούσε να φέρει στην επιφάνεια και από κει στον αέρα όλο τον πλούτο, τη ζωντανία και τους προβληματισμούς των νέων για την τέχνη, τον πολιτισμό και συνεπώς το ζήτημα της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών από τα ερτζιανά, χωρίς παρεμβάσεις, φιλτραρίσματα και αυτολογοκρισίες των νέων, ανεξάρτητα από ηλικία, διότι σημασία έχει η ψυχική διάθεση, όπως είπε αργότερα ένας δέξινος ακροατής.

Και η Μπιενάλε ήταν μία ουσιαστική ευκαιρία για ν' ανοίξουν οι ασκοί του Αιόλου και να μετατρέψουν το ραδιόφωνο, έστω και για λίγες ώρες, σε μία τεράστια πλατεία, όπου όλοι θα μπορούσαν να συναντηθούν —στο στούντιο της ανοιχτής τηλεφωνικής γραμμής—, να εκφράσουν τις απόψεις τους, να συζητήσουν και ν' αντιπαρατεθούν. Να μετατρέψουν, μ' άλλα λόγια, το χώρο συνάντησης των νέων καλλιτεχνών στη Θεσσαλονίκη σ' ένα τεράστιο ηλεκτρονικό χωριό, παραφράζοντας τον Μακ Λούαν.

Εκτός από την προβολή των καθημερινών εκδηλώσεων, ο στόχος του «Ράδιο-Μπιενάλε» ήταν διπλός: να διαμορφώσει μια διαφορετική, αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στους ακροατές και το μέσο και ν' αναδείξει πτυχές της σκοτεινής όψης του φεγγαριού. Θέματα που συνήθως αγνοούνται, υποβαθμίζονται ή παρυσιάζονται ανώδυνα σε μία συμβατική ραδιοφωνική εκπομπή.

Στο κρατικό ραδιόφωνο της ΕΡΤ, βέβαια, υπάρχουν εκπομπές που, από πλευράς περιεχομένου και ποιότητας, κάλλιστα θα μπορούσαν να σταθούν σ' ένα ελεύθερο ραδιοσταθμό. Ίσως για το λόγο που είχε αναφέρει η Μαρία Ρεζάν πέρσι στο Συνέδριο του Αντί: «Απλώς οι αρμόδιοι αδιαφορούν για το ραδιόφωνο». Και θα συμπλήρωνα ακόμη ότι άλλες απ' αυτές εμβαθύνουν σε σοβαρά ζητήματα της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής του τόπου κι άλλες ικανοποιούν το λαϊκό αίσθημα, καθώς μεταδίδονται σε ζωνες μεγάλης ακροατικότητας. Μόνον που οι πρώτες ηχογραφούνται τις περισσότερες φορές με αποτέλεσμα ο δέκτης να στε-

ρείται της δυνατότητας να παρέμβει, ενώ οι δεύτερες, στην προσπάθειά τους να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες ενός ετερογενούς ακροαματικού κοινού, συνήθως αναγκάζονται να συμβιβάζονται, αν όχι να ισοπεδώσουν το μήνυμά.

Έτσι ξεκίνησε το «Ράδιο-Μπιενάλε» στους 1044 χιλιόκυκλους. Αυτός ήταν ο στόχος του γράφοντος, που είχε και συντονισμό της ύλης, αλλά και των υπόλοιπων συντελεστών της εκπομπής: του Νίκου Βολωνάκη, του Κωστή Μπλιάτκα, της Μαρίας Κουφοπούλου, του Γιώργου Αλεξίου - Σερρίδη, του Απόστολου Τσία, του Δημήτρη Ναζίρη και του Χρήστου Βραχνού. Με τους νέους στους ρυθμούς της 2ης συνάντησης νέων καλλιτεχνών από χώρες της Μεσογειακής Ευρώπης. Από τη Θεσσαλονίκη με πολλή αγάπη, κέφι και διάθεση «να βγουν στον αέρα» όχι τα καυτά προβλήματα του μικρόκοσμου που χαρακτηρίζουν την καθημερινότητα του καθενός, αλλά ενόχτες θεμάτων που όπως φάνηκε εκ των υστέρων, απασχολούν ευρύτατα στρώματα του πληθυσμού. Χωρίς ιδιαίτερο πρόγραμμα στο βαθμό που ακροατές διαμορφώνουν σ' ένα μεγάλο μέρος την εκπομπή. Αλλά και δίχως να είναι δέσμιά τους, καθώς η ομάδα έκανε παρεμβάσεις για να προβάλει προβληματισμούς και θέματα από τις εκδηλώσεις να διαμορφώσει το πλαίσιο των συζητήσεων και ακόμη να ενημερώσει και να σχολιάσει με ίσους όρους, στη βάση μιας αντίληψης που είχε για τον πολιτισμό.

Το «Ράδιο Μπιενάλε» έδωσε το ερέθισμα από τα πρώτα λεπτά, όταν ακροατής από την άλλη άκρη του σύρματος ρώτησε: «τώρα που το χάπενινγκ είναι θεσμοθετημένο, δηλαδή ελεγχόμενο, δεν ενοχλούνται οι πρυτανικές αρχές», εννοώντας το γκράφιτι, που ανέλαβαν να φτιάξουν στον εξωτερικό τοίχο του αμφιθεάτρου της Πολυτεχνικής Σχολής δεκάδες Έλληνες και ξένοι καλλιτέχνες. Η ερώτηση «βγήκε ζωντανή στον αέρα», όπως και η εξήγηση της ακροατίας, ότι δηλαδή το κράτος αφήνει κάποια δόνην περιθώρια έκφρασης και δημαγωγίας στους δρόμους, μόνον όταν θέλει και ξέρει ότι ελέγχει, και όχι κάθε μέρα. Για του λόγου το αληθές ο ακροατής ρώτησε: «Γιατί οι πρυτανικές αρχές του ΑΠΘ σταμάτησαν και «κατέβασαν» ένα ανάλογο ζωγραφικό εγχείρημα λίγους μήνες πριν;». Όπως ήταν επόμενο, το τηλεφώνω βοούζε από τις απώψεις των ακροατών για την ελευθερία του δημιουργού, τις σχέσεις του με το κράτος, κτλ.

Λίγο αργότερα έμπαινε στο στούντιο ο υφυπουργός Πολιτισμού Γ.Α. Παπανδρέου για μια ζωντανή συνέντευξη περί ελευθέρης ραδιοφωνίας, επικοινωνιών-

τας ταυτόχρονα με ακροατές, ενώ την επόμενη μέρα συζητήθηκε το πρόβλημα της οικονομικής μιζερίας της νεοσύστατης Σχολής Καλών Τεχνών με τη Μπιενάλε. «Δώσανε λεφτά για πανηγύρια και άφησαν τα παιδιά (σ.σ. της σχολής) να σπουδάζουν σε κοτέτσια». Το «Ράδιο-Μπιενάλε» αμέσως επικοινωνήσε με τον πρότανη Δημήτρη Φατούρο, μετέδωσε την άποψή του, μίλησε με φοιτητριες και φοιτητές και έδωσε πάλι το λόγο στους ακροατές. Έκανε μάλιστα δεκτή την πρόταση του Τάσου Αποστολίδη, μεταδίδοντάς την συνεχώς, για παραχώρηση της Β' αποθήκης του λιμανιού στη Σχολή Καλών Τεχνών.

Ακόμη συζητήθηκαν και διερευνήθηκαν ζωντανά, με τη συμμετοχή καλλιτεχνών, εκπροσώπων φορέων και ακροατών, ζητήματα όπως: η προβολή του επίμαχου βίντεο στη Ροτόντα, που προκάλεσε την, όχι και τόσο αυθόρμητη μίση πολλών θρησκευόμενων, μελών εκκλησιαστικών οργανώσεων και κάποιων επώνυμων. Η αγγλοσαξωνική διείσδυση στη Μπιενάλε με κύρια αιχμή τη ροκ μουσική και οι πολιτιστικές σχέσεις ανάμεσα στους λαούς της Μεσογείου. Το αν η ποίηση αναδεικνύεται με τη βοήθεια άλλων μορφών τέχνης, όπως μουσική, χορός, θέατρο, παντομίμα, κτλ. Η απουσία του έντεχνου ελληνικού τραγουδιού στο πρόγραμμα συμμετοχών στην Μπιενάλε.

Οι αναμενόμενες υψηλές τιμές στα μουσικά όργανα, μετά την τοποθέτησή τους στην κλίμακα πολυτελείας του ΦΠΑ και το πλήγμα, που πιθανόν θα δεχθούν εξαιτίας του μέτρου οι νέοι καλλιτέχνες. Το κόστος της Μπιενάλε σε μια περίοδο οικονομικής λιτότητας.

Το σημαντικότερο πάντως, ήταν κατά γενική ομολογία το ύψος και το πνεύμα από τη συνεχή ροή ειδήσεων και συνεντεύξεων, υπήρχε απ' ευθείας σύνδεση με τη γραμματεία της Μπιενάλε και τους χώρους όπου διαδραματιζόταν τα γεγονότα. Εκατοντάδες ακροατές συμμετείχαν μέσω και του «Ράδιο-Μπιενάλε» σ' ένα εικαστικό γεγονός από πολλές περιοχές της Ελλάδος, συμπεριλαμβανομένων και προαστίων της Αθήνας, από τη Δυτική Γερμανία και την Αυστραλία. Αξιοσημείωτο είναι ότι στις εικοσιεπτάμισι ώρες μετάδοσης της εκπομπής δύο τηλεφωνικές γραμμές λειτουργούσαν συνεχώς.

Ο αθηναϊκός Τύπος, παρόλα αυτά, αποσιώπησε ολοκληρωτικά το γεγονός, όπως άλλωστε και το μέγεθος των εκδηλώσεων της Μπιενάλε με εξαίρεση τις εφημερίδες Νέα, Ελευθεροτυπία και Δημοκρατικό Λόγο. Ουδείς λόγος βέβαια περί του Ελεύθερου Τύπου, που για άλλη μια φορά πήρε εύσημα λασπολογίας. Σχολιογράφος της μάλιστα κοκκίνη-

σε από ντροπή και λίγο ακόμη θα μεταφερόταν επειγόντως σε νοσοκομείο, όταν άκουσε από το «Ράδιο Μπιενάλε» ότι η πρώτη συνάντηση νέων από την Ευρώπη, που έγινε στη Ρώμη το '83, είχε τον τίτλο «Fack you, I love you».

Για όλους αυτούς τους λόγους θα περιμέναμε κάποια μεγαλύτερη ευαισθησία από το φίλο, Στέλιο Κούλογλου, που σε άρθρο του με τίτλο «Αφήστε τα μίση και πιάστε το μήνυμα της Μπιενάλε» ανέφερε μεταξύ άλλων ότι το «Ράδιο-Μπιενάλε» «παρ' ολίγο να αρχίσει να εκπέμπει». Επισμαίνει την ανυπαρκτή αποκέντρωση του ΠΑΣΟΚ, αλλά γιατί ο ίδιος κάλεσε ραδιοπειρατή από την Αθήνα, υποσχόμενος ότι θα εργαστεί στο «Ράδιο-Μπιενάλε»; Μήπως η Θεσσαλονίκη στερείται ραδιοπειρατών, δημοσιογράφων και ανθρώπων του πνεύματος; Μήπως είναι ακόμη τυχαίο ότι αποκάλυψε την παρ' ολίγο ν' αρχίσει εκπομπή «Ράδιο-Μπιενάλε»; Εκτός κι αν για τον Στέλιο δεν έγινε τίποτε, διότι δεν μεταδόθηκε πρόγραμμα 20 ωρών, όπως συζητήθηκε αρχικά. Και για να τον προλάβω. Ίσως να πρόκειται για σύμπτωση μιας καθ' όλα κοινότητας ιδέας, αλλά πως δεν άκουσε την εκπομπή; Διότι για το «Ράδιο-Μπιενάλε» του Ρ.Σ. της ΕΡΤ-Μακεδονίας ενημερώθηκε πριν ακόμη αρχίσει, αναφέρθηκε σε δελτίο Τύπου της Γραμματείας της Μπιενάλε από τις πρώτες κιόλας μέρες και ως απεσταλμένος, άλλωστε, έγκυρου περιοδικού και άμεσα ενδιαφερόμενος, αφού συμμετείχε «εκ των έδων» στη διοργάνωση της Μπιενάλε μέχρι την παραίτησή του, όφειλε να πληροφορηθεί.

Το εγχείρημα πάντως του «Ράδιο-Μπιενάλε» πέτυχε. Μπορεί να μην εντάσσεται στα πλαίσια της ελεύθερης ραδιοφωνίας στο βαθμό που κάτι τέτοιο προϋποθέτει τη λειτουργία πολλών μέσων, ήταν όμως ένα δείγμα ραδιοφωνικής δημοκρατίας. Ίσως η επανάληψη της απόπειρας να κολλήσει σε κάποια γραφεία, όπως ανέφερε τώως υφυπουργός. Ίσως να συνεχίσει με άλλη μορφή, όπως ζήτησαν επανειλημμένα ακροατές.

Ιδού η Ρόδος ιδού και το πήδημα ...στην ελεύθερη ραδιοφωνία.

Παύλος Νεράντζης

● *Θέσαμε τα κείμενα αυτά υπόψη στο συνεργάτη μας Στέλιο Κούλογλου, που απαντά με τα ακόλουθα σχόλια:*

Ειλικρινά δεν είναι ορατή η αναγκαιότητα του «αντι-αφιερώματος», για την ΜΠΙΕΝΑΛΕ που γράφτηκε συντονισμένα, όπως παραδέχεται εν τη αφελεία του ο δεύτερος των επιστολογράφων κ. Κ. Μπλιάτσας. Ο φίλτατος Π. Νεράντζης, διαμαρτύρεται επειδή γράφτηκε ότι το «Ράδιο-Μπιενάλε, παρά λίγο ν' αρχίσει

να εκπέμπει». Μα αυτό πραγματικά έγινε, αφού ο πειρατικός σταθμός που ήταν έτοιμος να στηθεί (και ακριβώς γι' αυτό τον λόγο, εκλήθη ο ραδιοερασιτέχνης με τον πομπό του από την Αθήνα) ξηλώθηκε μετά από πρωθυπουργική παρέμβαση.

Από κει και μετά, θα ήταν καλό να μην συγχέουμε διαφορετικά πράγματα, όπως κάνει ο Π. Νεράντζης, που γράφει ούτε λίγο ούτε πολύ, ότι οι εκπομπές της ΕΡΤ για την ΜΠΙΕΝΑΛΕ ήταν «το πρώτο εγχείρημα της ΕΡΤ, στην κατεύθυνση της ελεύθερης ραδιοφωνίας!», το οποίο μάλιστα, «έμελλε να ξεκινήσει από τη Θεσσαλονίκη». Το σχετικό πρόγραμμα της ΕΡΤ, ήταν αναμφισβήτητη πολυφωνικό και καλό ποιότητα. Αλλά ακόμη και οι πέτρες ξέρουν —κι όχι μόνο στην Αθήνα—, ότι η «ελεύθερη ραδιοφωνία», ονομάζεται έτσι, ακριβώς γιατί βρίσκεται στους αντιποδες της κρατικής. Και χωρίς αμφιβολία, ο καθένας μπορεί να καταλάβει, ότι η δημιουργία ενός πειρατικού σταθμού στα πλαίσια μιας επίσημης εκδήλωσης, έθετε υπό αμφισβήτηση την κυβερνητική πολιτική για τη ραδιοτηλεόραση, όταν μάλιστα ο πρωθυπουργός δεν είχε προβεί ακόμη στις εξαγγελίες για την ελεύθερη ραδιοφωνία.

Ο Γιάννης Χατζηγώγας πρώτος των επιστολογράφων, δεν προσθέτει τίποτα καινούργιο. Συμφωνεί ότι το μήνυμα της ΜΠΙΕΝΑΛΕ ήταν θετικό (το άρθρο στο προηγούμενο ΑΝΤΙ, ήταν στην ίδια κατεύθυνση), αφήνει υπονοούμενα για σκάνδαλα (αν έχει στοιχεία, το περιοδικό θα τα φιλοξενούσε) και η μόνη συνεισφορά του έγκειται μάλλον σε ένα νέο ορισμό της... «ιθαγένειας», που δεν αποτελεί «κληρονομικό ή πολιτιστικό ή κυριολεκτικό απλά χαρακτηριστικό, αλλά μάλλον συμβολικό και τιμητικό τίτλο». Γιατί όχι;

Θα μπορούσε να κατατάξει κανείς τον κ. Μπλιάτκα στην παραπάνω κατηγορία; Οι κατηγορίες για τον «αποπροσανατολιστικό», «εμπάθη» και «μονομερή» χαρακτήρα του γραπτού, επιστρέφονται, αφού ο επιστολογράφος αδυνατεί να βρει έστω κι ένα στοιχείο ή επιχείρημα που να θεμελιώνει τους ισχυρισμούς του. Όχι. Ο κ. Μπλιάτσας ανήκει μάλλον σε μιαν άλλη κατηγορία που ευδοκίμει εξίσου στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και τις άλλες πόλεις της φαιδράς πορτοκαλέας...

Στέλιος Κούλογλου

ΥΓ.: Όσο για την πρόσκληση του φίλου Γιάννη, για τη Θεσσαλονίκη, καμία αντίρρηση, αν γίνει σε πνεύμα ισότητας. Τα καθρεφτάκια για τους «ιθαγενείς», έχουν τελειώσει, και σ' αυτό συμφωνούμε όλοι.

Σ.Κ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

André
Gorz

Αντίο
Προλεταριάτο

Εισαγωγή
Ηλία Κατσούλη

Κεντρική Διάθεση:

Σάλωνος 116

Τηλ. 3608348 - 3619724

νέα σκέψη
ΑΘΗΝΑ 1986

Βιβλία του ΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΥ

σε οριστική τυποποιημένη έκδοση

- 1 Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
Φιλοσοφία. Τέταρτη έκδοση.
- 2 ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΓΑΤΩΝ
Ποίηση. Τρίτη έκδοση.
- 3 ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ
Σάτιρα. Τέταρτη έκδοση.
- 4 ΠΑΡ' ΟΛΑ ΑΥΤΑ
Πεζά. Δεύτερη έκδοση.
- 5 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
Φιλοσοφία. Τέταρτη έκδοση.
- 6 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
Δοκίμια. Τρίτη έκδοση.
- 7 Η ΔΥΣΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΕΛΛΗΝΑΣ
Σάτιρα. Δεκάτη τέταρτη έκδοση.
- 8 ΣΚΕΦΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ
Φιλοσοφία. Πρώτη έκδοση.
- 9 ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1950-1980
- 10 ΞΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ
Μεταφράσεις 1957-1982
- 11 ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
Πέμπτη έκδοση.
- 12 ΚΟΙΝΟΤΟΠΙΕΣ
Τρίτη έκδοση.
- 13 Ο ΕΛΛΗΝΑΣ ΒΟΥΔΔΑΣ
Ιστορία. Δεύτερη έκδοση.
- 14 ΤΟ ΑΠΟΛΥΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΤΑΒΑΙ
Φιλοσοφία. Δεύτερη έκδοση.
- 15 Η ΧΑΜΕΝΗ ΤΑΞΗ
Δεύτερη έκδοση.
- 16 ΜΙΚΡΑ ΘΗΜΑΤΑ
Χρονογράμματα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομυιάλη 9 - Τηλ. 3607.744

● **Αλλά την τελευταία στιγμή κατέφθασε και τέταρτο γράμμα:**

Αγαπητό «Αντί»,
Θα ήθελα να διευκρινήσω ορισμένα πράγματα για το σημειώματάς που αφορούσε την «Μπιενάλε» μια και ανέφερε το όνομά μου.

Σχετικά με το σχόλιο για συμμετοχή μου σε συντακτικές επιτροπές, κλπ. το αντιπαρέρχομαι ως συκοφαντικό και κακόβουλο. Άλλωστε, κανένας δημοσιογράφος της Θεσσαλονίκης δεν συμμετείχε σε τέτοια επιτροπή.

Αναφορικά με το πρώτο σκέλος του σχολίου: σε συζήτηση, μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής της «Μπιενάλε» μου είπαν ότι θα έρθουν εννέα άτομα από την Αθήνα για να πλαισιώσουν ζωντανή ραδιοφωνική εκπομπή, που σύμφωνα με απόφαση της διευθύνσεως της ΕΡΤ-2 το συντονισμό - ευθύνη παραγωγής θα είχε ο υποφαινόμενος. Ρώτησα αν είναι επαγγελματίες δημοσιογράφοι - μέλη της Ένωσης, διότι εκτός από δύο τα υπόλοιπα ονόματα μου ήταν άγνωστα. Η απάντηση ήταν ότι κάνουν εκπομπές στο (αθηναϊκό) ραδιόφωνο και δεν είναι δημοσιογράφοι...

Η Υπηρεσία Ειδήσεων και Εκπαιρώσεων της ΕΡΤ-2 Θεσσαλονίκης έχει έντεκα δημοσιογράφους και ο τοπικός ραδιοσταθμός πάνω από 30 συνεργάτες που κάνουν εκπομπές. Μήπως δεν ήταν ικανοί όλοι αυτοί να βγάλουν στον αέρα μια αξιοπρεπή ζωντανή εκπομπή; Αυτό τον προβληματισμό είχαν και η διεύθυνση και οι συνάδελφοι όλων των τμημάτων του σταθμού της ΕΡΤ-2 Θεσσαλονίκης.

Θα ήθελα να σας πληροφορήσω ότι ο γράφων είχε για εννέα μέρες το συντονισμό και την ευθύνη παραγωγής ζωντανής διώρης εκπομπής στο ραδιόφωνο, τεσσάρων 15λεπτων προγραμμάτων στην τηλεόραση και τη σύνταξη δελτίων για τις ειδήσεις τηλεόρασης και ραδιοφώνου που αφορούσαν την «Μπιενάλε». Για όλα αυτά χρειάστηκε, καθημερινά, 14ωρη απασχόληση. Χωρίς έκτακτες αμοιβές ή υπερωρίες. Το ίδιο και με πολλούς άλλους Θεσσαλονικείς συναδέλφους που εργάστηκαν, αφιλοκεδώς, για την «Μπιενάλε».

Μιλώντας για αμοιβές, ο απεσταλμένος σας — και φερόμενος ως δημοσιογράφος — εισέπραξε έναν παχύλο μισθό από την «Μπιενάλε» για να έρθει να εργαστεί γι' αυτήν στη Θεσσαλονίκη. Την ημέρα έναρξης της «Μπιενάλε» (21/10) παραιτήθηκε (για δικούς του λόγους). Μολονότι δεν επέστρεψε την αμοιβή του, στην επιστολή παραίτησής του υποστήριξε ότι 100.000 δρχ. θα τις διέθετε για την Εταιρία Σπαστικών Β.Ε. Μπήκα στον κόπο να ρωτήσω το Ίδρυμα, αλλά δεν είχαν ιδέα.

Φιλικά,

Α. Κογκάλιδης

● **Και η απάντηση του Σ. Κούλογλου:**

Δεν κακολογούμε τον κ. Κογκάλιδη: είναι φαίνεται ίδιον του φασισμού να ρέπει και προς τη λασπολογία και προς το συντεχνιασμό, τη βάση δηλαδή του φασισμού. Όπως αποκαλυπτικά γράφει γι' αυτό το τελευταίο, το πρόβλημά του ήταν ότι έρχονταν δημοσιογράφοι από την Αθήνα, ενώ υπήρχαν στη Θεσσαλονίκη: αντί να το πει καθαρά, άρχισε να ρωτάει αν οι από την Αθήνα, είναι «μέλη της Ένωσης»... εκεί που την πάτησε βέβαια ο κ. Κογκάλιδης, είναι με την παραίτηση για «προσωπικούς λόγους» και τον «παχύλο» μισθό. Να τι έγραφε η παραίτησή μου:

«ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ Β' ΜΠΙΕΝΑΛΕ
21 Νοεμβρίου 1986

Κύριοι,
Σας υποβάλω την παραίτησή μου από το γραφείο Τύπου των εκδόσεων της Β' ΜΠΙΕΝΑΛΕ. Το κλίμα που έχει δημιουργηθεί από τις αλληλοσυγκρουόμενες «τάσεις», οι αρμοδιότητες ή οι αναρμοδιότητες, οι άνευ περιεχομένου αντιθέσεις, η γραφειοκρατία, κάνουν αδύνατη την οποιαδήποτε δημιουργική ενασχόληση, με το αντικείμενο, με το οποίο θα έπρεπε να ασχοληθώ.

Το αποκορύφωμα είναι, ότι στο κέντρο Τύπου, που δημιουργήθηκε, ειδικά, για την εξυπηρέτηση των δημοσιογράφων, δεν αγοράζονται εφημερίδες, επειδή κάποιος «αρμόδιος» απαιτεί να αγοράζονται εφημερίδες από τους δημοσιογράφους του γραφείου Τύπου, να κόβεται από κάθε μία... το κομμάτι που έχει την τιμή, όλα τα χαρτάκια να γίνονται δύο πακέτα τη μέρα (προφανώς ένα για τις

πρωινές και ένα για τις απογευματινές) και να στέλνονται κάθε μέρα στον ίδιο. Αποτέλεσμα: το γραφείο Τύπου έχει μείνει χωρίς εφημερίδες, και κανείς δεν ξέρει τι γράφεται για την ΜΠΙΕΝΑΛΕ.

Απ' όσο γνωρίζω, πρέπει να επιστρέψω το ποσό των 100.000 (εκατό χιλιάδων) δραχμών, που έχω λάβει ως αμοιβή για μία συνεργασία που άρχισε ουσιαστικά από τον Μάιο, και επικυρώθηκε με σύμβαση τον Αύγουστο. Σε αυτή την περίπτωση, και παρ' ότι το ποσό ανήκει στην πραγματικότητα στα δεδουλευμένα, προτιθέμαι, αν δεν έχετε αντίρρηση, να το δωρίσω στην Εταιρεία Σπαστικών Παιδιών Θεσσαλονίκης.

Με τιμή

Στέλιος Κούλογλου

Φαίνεται βέβαια (για να μιλήσουμε και λίγο για την ταμπakiέρα), ότι ο επιστολογράφος μας όταν έγραφε στο περιοδικό της διορισμένης χουντικής ΦΕΑΠΘ, δεν δούλευε για κάποιο «παχύλο μισθό», αλλά συμφωνούσε ιδεολογικά με τη χούντα, (εκτός από το ότι διδάχθηκε εκεί και «δημοσιογραφία»). Δεν πρόκειται να ασχοληθούμε άλλο με τον αξιότιμο κ. Κογκάλιδη, αλλά το ερώτημα παραμένει: Ποιοι στη Θεσσαλονίκη, τον καλύπτουν; Και τι λέει για τη χρησιμοποίηση ενός χουντικού η διεύθυνση της ΥΕΝΕΑ (παρντόν! ΕΡΤ-2) στη συμπρωτεύουσα, αλλά και στην Αθήνα;

Ο «φερόμενος
ως δημοσιογράφος»

Στέλιος Κούλογλου

ΥΓ.: Ξέρει η διοίκηση της ΕΡΤ-2, ποιος ήταν «κολλητός» του Λάκη Ιωαννίδη; (Ναι του γνωστού Λάκη).

αντι

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Υπεύθυνος, σύμφωνα με το νόμο:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σπάρτακου 9, Καλλιθέα
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.
Πειραιώς 52 — Μοσχάτο
Τηλ. 48.16.322

- Κάθε ευνοδόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξάμ. 1.100 δρχ. · Ετήσια 2.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 7.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού
Ευρώπη · Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: ..... δολ. 14
ετήσια: ..... δολ. 28
Η.Π.Α. · Καναδάς · Αυστρία ·
Αυστραλία · Ωκεανία:
εξάμηνη: ..... δολ. 17
ετήσια: ..... δολ. 34

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 100
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 150

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τοιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

σπειρα

ΝΙΚΟΣ ΦΩΚΑΣ: «Αντίο ο θάνατος» και άλλα ποιήματα .....
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΕΤΗΝΟΣ: Μερικές παράδοξες απόψεις για την κόρη .....
Ποιητικό δοκίμιο .....
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΝΗΣ: Τα πρώτα της όμοια Ποιήματα .....
ΑΝΝΑ ΚΑΦΕΤΖΗ: «Εξοικειωμένη» του αθηναίου σκελετού .....
ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΠΕΛΑΖΙΝΗΣ: Ασημένια και τσιτσιμάρια στην κόρη .....
J. DERBIDA: Ο υπαγορευμένος λόγος Μεταφράση: Μαρία Ευαγγελιστά-Σουρνοπού .....
ΑΝΝΑ ΚΑΦΕΤΖΗ: Ερωτήματα · Απαντήσεις · Συνέντευξη του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα .....
B. GIRARD: Ρομαντικό γέλιο και μυσταγομαγική αλήθεια Μετάφραση: Ελένη Μεσσηνίου .....
ΑΙΣΥ ΤΣΙΡΙΜΠΚΟΥ: Άρρωστο σημείο αδιέξοδο .....
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΑΓΡΑΦΙΩΤΗΣ: Νεότερη ποίηση, ουτοπία .....
ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΝΤΟΡΙΝΙΔΗΣ: «Ήδονες τό σκοπός» και άλλα ποιήματα .....
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΕΤΗΝΟΣ: Κανονισμός της λογοτεχνίας ή η ανταπόκριση μας μεθόδου .....
ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΚΑΨΑΛΗΣ: Σόνεττα .....
ΓΙΑΣΚΩΣ ΑΝΑΡΑΓΗΣ: Η κομική Ακρίδα .....
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΑΤΗΣ: «Η Άρτεμις απαγορεύεται» και άλλα ποιήματα .....
ΑΝΝΑ ΑΡΒΑΝΙΤΗ: «Περικλειώδης ιστορία» και άλλα ποιήματα .....
ΚΡΙΤΙΚΗ (γράφουν οι Μιχάλης Μερακλής για το Σταύρο Βαβούρη, Αντρέας Μικελίνης για το Νίκο Καραϊσκά και Δημήτρης Αγγελίδης για τον Τζέιμς Τζόρτζ) .....
ΣΚΟΛΙΑ (γράφουν οι Άννα Κορίστη, Γιώργος Αρμενιάδης και Άλκις Ζαλός) .....

γλώσσα ποίηση · εικονα

Τριμηνιαίο περιοδικό θεωρίας και τέχνης, τεύχ. 6-7, Αθήνα, Φθινόπωρο '86

ΔΕΥΤΕΡΗ έκδοση του ΤΡΙΤΟΥ δρόμου σε ΕΝΑ μήνα

«Εξαιρετικό... οξυδερχές... αναλυτικό, χωρίς κανένα φανατισμό, με ολογική προκατάληψη, αντιπολιτευτικό μένος, προσωπικές επιθέσεις... Όλοι, όπου κι αν ανήκουν κομματικά, θα πρέπει να το διαβάσουν... Συνδιάζει την πολιτική ανάλυση μ' ένα εξαιρετικό παραφοριστικό υλικό, και διαβάζεται σαν να ήταν αστυνομικό μυθιστόρημα...»

Σ. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΠΑΛΑΔΡΟΜΟΣ)

«Η συνταρακτική αυτή αποκάλυψη, γίνεται στο βιβλίο «Στα ίχνη του Τρίτου Δρόμου...»

Γ. ΤΡΙΑΝΤΗΣ (ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ)

«Μια ενδιαφέρουσα αναφορά στο "φαινόμενο" του ΠΑΣΟΚ...»

(ΠΡΩΤΗ)

«Προσεκτικός και παρατηρητικός πολιτικός συντάκτης, που ζει από κοντά τις εξελίξεις μετά την μεταπολίτευση... επιχειρεί την ανάλυση των προσωπικών χαρακτηριστικών και των βασικών αντιλήψεων του Ανδρέα Παπανδρέου, τα οποία έχουν παίξει αποφασιστικό ρόλο στην διαμόρφωση του ΠΑΣΟΚ και την πορεία της κυβέρνησης.»

Κ.Ν.Κ. (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ)

«Ένα βιβλίο καυτής επικαιρότητας.»

(ΑΥΓΗ)

«Παραθέτει αναδημοσιεύτα στοιχεία, τα οποία μεταβάλλουν το βιβλίο από ιστορική-πολιτική αφήγηση σ' ένα καυτό ρεπορτάζ, που δίνει στο αναγνώστη την ευκαιρία να κατανοήσει απόλυτα τον τρόπο λειτουργίας του κυβερνητικού κόμματος και να σχηματίσει ολοκληρωμένη γνώμη για την μέχρι τώρα πολιτεία του Ανδρέα Παπανδρέου και των συνεργατών του...»

(ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ)

«Για να μην αναφερθούμε και στην απόλαυση της ανάγνωσης, που προσφέρει η οξεία, ειρωνική, εύστοχη και κριτική γραφίδα του Κούλουλου.»

Δ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ (ΑΝΤΙ)

«Ένα βιβλίο που αναδεικνύει τις —παρεξηγημένες— δυνατότητες της δημοσιογραφικής γραφής». Γ.Β. (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ)

ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΟΥΛΟΥΛΟΥ

ΠΑΣΟΚ 1974-86

ΣΤΑ ΙΧΝΗ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Γεράσιμος Τσάκαλος

Η ΜΟΝΑΞΙΑ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

γκοβοστής

Γεράσιμος Τσάκαλος

Η ΜΟΝΑΞΙΑ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

(...) Τι νόημα έχουν οι μυστικές μέρες του καθενός; Ποιες ενοχές και ποιες τύψεις μπορεί να έχουν νόημα και ποιες ευθύνες; Την ίδια ευθύνη που έχει κανείς σ' ένα όνειρο έχει και στη ζωή (...). Το καλό είναι να μην έχεις καμιά περιέργεια, να τα καταλαβαίνεις όλα και να τελειώνεις με κορμί πρησμένο από γλυκά πεπόνια.

(...) Ω αγαπημένε μου φίλε, πόσες νύχτες δεν περπατήσαμε μαζί μέσα στους σκοτεινούς και έρημους δρόμους και δεν ακουγόταν τίποτ' άλλο παρά μόνο μια τρικυμία λες και οι δρόμοι ήταν κανάλια που τα φούσκωναν υπόγεια ρεύματα. Πόσα εγκλήματα δεν είχαμε σχεδιάσει. Ο Ρασκόλνικωφ είχε δίκιο. Γιατί; Γιατί δεν τον ήθελε έτσι μέχρι το τέλος; Συμφωνούσαμε, πάντα συμφωνούσαμε και κάτω από το πρώτο φανάρι που φτάναμε βλέπαμε τα χέρια μας κοκκινοπόρφυρα από το αίμα.

(...) Κατηγορούν τον αναρχισμό για ουτοπιστικό κίνημα, εμείς που κάθε μέρα δίνουμε τη μάχη μαζί τους. Θέλουμε να γκρεμίσουμε τον κόσμο λένε. Ναι θέλουμε να γκρεμίσουμε τον κόσμο που έφτιαξαν αυτοί, αυτόν τον εφιάλτη κι είμαστε οι μόνοι που είμαστε απελπισμένοι που υπάρχει ετούτος ο απαίσιος κόσμος. Σήμερα εκτός από μας, ποιοι άλλοι είναι εκείνοι που παλεύουν για την ανατροπή τους; Μόνο την τρομοκρατία καταλαβαίνουν αυτοί. Θα 'ρθει μια μέρα και πολύ γρήγορα που δεν θα τολμούν ν' ανεβαίνουν στην εξουσία. Τα κομμουνιστικά κόμματα της Ευρώπης αντι να περάσουν στην παρανομία και ν' αγωνίζονται για την εξέγερση, συμμετέχουν με τις κοινοβουλευτικές ομάδες τους στο παιχνίδι της αστικής δημοκρατίας κι από επαναστάτες, έγιναν ακίνδυνες μειοψηφίες και μερικά από τούτα τα κόμματα έχασαν τελείως τον προσανατολισμό τους, κατάντησαν μοδιστράδικα και βάζουν μέσα ανθρώπους διεφθαρμένους, σαν τον Νίκι Βέντολα που το μυαλό τους το έχουν περισσότερο στα ουρητήρια κι όχι στην επανάσταση.

(...) Να συμβαίνουν τόσα πράγματα και να είσαι τυφλός και να μην είσαι ούτε καν θεατής, μόνο να υπάρχεις στο περιθώριο κι ο σκοπός, η επιβίωση, τίποτ' άλλο. Τώρα η μοναξιά μου είχε μεγαλώσει. Έμεινα ολομόναχος για πολλή ώρα ακόμα στο πατάρι με την πένθιμη αίσθηση στην ψυχή μου των άδικων θανάτων, των νεκρών που θα μπορούσαν αλλιώς να περπατούν μέσα στα ανθισμένα πάρκα ή να πίνουν γλυκό κρασί σε χωριάτικες ταβέρνες.

«ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ»!

*Το πιο ωραίο βιβλίο της χρονιάς
κάθε μέρα και πιο επίκαιρο!*

Ένα χρόνο μετά την έκδοσή του, το βιβλίο «**κάτι το ωραίων**» συζητιέται και, φυσικά, διαβάζεται με μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Όχι τυχαία, το «κάτι το ωραίων» είναι το βιβλίο που αποκάλυψε το ελληνικό «**κιτς**» κι έγινε γραπτό σημείο αναφοράς ενός φαινομένου που είναι πάντα ζωντανό και πάντα επίκαιρο! Είναι η πρώτη πολύπλευρη σπουδή της ελληνικής κακογουστίας. Είναι μια περιήγηση στον κόσμο του φτηνού γούστου που διαμορφώνεται μέσα από την ελληνική καθημερινή μορφή —τη δική μας ζωή. Με κείμενα και φωτογραφίες που παρουσιάζουν ανάγλυφα το «κιτς» όπως ακριβώς είναι «γραφικό» και «επικίνδυνο».

«Κάτι το ωραίων»

Μέσα στις σελίδες του βιβλίου θα δείτε να παρελαύνουν η Πατρίς, η Θρησκεία, η Οικογένεια, η Κοινωνία, η Επικοινωνία, η Πολιτική, η Τέχνη... Το «κιτς» υπάρχει γύρω μας, σ' όλη την Ελλάδα: από το Διδυμότειχο μέχρι τα Φιλιατρά και από τα Γιάννενα μέχρι τη Λάρισα και —φυσικά— την Αθήνα. Ειδικά άρθρα και πάνω από 1000 φωτογραφικά θέματα αποκαλύπτουν, διακωμωδούν και καταγγέλλουν το κιτς δημιουργώντας ένα μοναδικό λεύκωμα ενδιαφέρον, απολαυστικό και επίκαιρο!

«Κάτι το ωραίων»

Και η παρέλαση του «κιτς» συνεχίζεται. Ξεφυλλίζοντας το «Κάτι το ωραίων» θ' ανακαλύψετε το κιτς σε κορνίζες, γκομπλέν, μπιμπελό, χαλκοτεχνήματα, τουριστικά σουβενίρ, εικονίτσες, τάφους, πλαστικά λουλούδια, εκκλησίες, είδη για γάμους και βαφτίσια, φωτιστικά, τηλέφωνα, εξώφυλλα βιβλίων, σε καρτ-ποστάλ, σε ντίσκο, σε «φαγάδικο» σε μαγαζιά, σπίτια, έπιπλα... Αλλά κιτς υπάρχει και στο πορνό, στο αθλητικό ή πολιτικό πανηγύρι, στο τραγούδι, το σινεμά, το θέατρο, την τηλεόραση, τη διαφήμιση... το κιτς υπάρχει παντού και παραμονεύει...

«Κάτι το ωραίων

Για το «κιτς» σε όλες του τις μορφές γράφουν οι: Χρ. Βακαλόπουλος, Χρ. Γιανναράς, Περ. Γιαννόπουλος, Μαρ. Γιουρσενάρ, Γ. Καλιόρης, Χ. Καμπουρίδης, Λ. Κηλαηδόνης, Α. Κολτσιδοπούλου, Δ. Κούτσικου, Α. Κυριακίδου - Νέστορος, Π. Δ. Σκάλος και Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας. Προλογίζει: η υπουργός Πολιτισμού **Μελίνα Μερκούρη**.

Τι είναι «ΚΙΤΣ»

Η λέξη kitsch έχει γερμανική προέλευση. Προέρχεται από την ιδιωματική φράση «Kitschen» που σημαίνει «πασαλείβω». Το επίθετο kitsch στην τέχνη χρησιμοποιείται για το χαρακτηρισμό του ευτελούς, του φτηνού, του κακόγουστου.

ΕΚΔΟΣΗ:
«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΝΤΙ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 72.29.237

«Κάτι το ωραίων»

Όλο το φωτογραφικό υλικό του βιβλίου βασίζεται σε αυθεντικά ρεπορτάζ των Χρ. Βλάχου, Τ. Βρεττού και Λ. Μιαούλη και εμπλουτίστηκε από το αρχαικό υλικό πολλών επαγγελματιών και ερασιτεχνών φωτογράφων.

«Κάτι το ωραίων»

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο!

Μια έκδοση των «Φίλων του περιοδικού ΑΝΤΙ»

- 360 σελίδες • 1059 έγχρωμες και μαυρόασπρες φωτογραφίες
- Σε σχήμα 21 x 28 πανόδετο

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΙΑ

Ωραίο βιβλίο!

